

TÜBA-AR

Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology

9
2006

Yitirdiğimiz Seçkin Meslektaşlarımızı Anarken

Prof. Dr. Hc. Mult. Tahsin ÖZGÜÇ

Prof. Dr. Manfred Osman KORFMANN

Prof. Dr. Machteld Johanna MELLINK

Prof. Dr. Ümit Muzaffer SERDAROĞLU

Prof. Dr. Somay ONURKAN SÖZER

Prof. Dr. Alberto PALMIERI

Companion in the trenches: M. J. MELLINK

Village and rural settlement in the early Near East: An essay dedicated to the memory of Robert and Linda Braidwood

Progress towards first cities in Eastern and Southeastern Anatolia (2600-1900 BC): The local dynamics of urbanistic development

Figurale Ständer - Sozialkeramik des frühen Neolithikums aus Kırklareli-Aşağı Pınar, Türkisch-Thrakien

Doğu dağlık Kilikia'da (Olba Bölgesinde) bulunan iki yeni mezar anıtı

Regional reconstruction of precipitation in the North Aegean and Northwestern Turkey from an oak tree-ring chronology, AD 1089-1989

Türkiye'de 2005 yılında yapılan araştırma ve kazılar

*Prof. Dr. Machteld J.
MELLINK*

*Prof. Dr. Manfred Osman
KORFMANN*

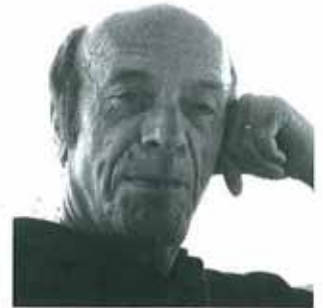
Prof. Dr. Tahsin ÖZGÜÇ

*Prof. Dr. Ümit Muzaffer
SERDAROĞLU*

*Prof. Dr. Somay
ONURKAN SÖZER*

*Prof. Dr. Alberto
PALMIERI*

TÜBA-AR

Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi

YAYIN KURULU

Ufuk ESİN (TÜBA)

Yayın Kurulu Başkanı

Mehmet ÖZDOĞAN
Peter KUNIHOLM

Bruce HOWE
Sema BAYKAN

ONURSAL YAYIN KURULU

Sedat ALP
Güven ARSEBÜK

Halet ÇAMBEL
Nimet ÖZGÜÇ

DANIŞMA KURULU

Haluk ABBASOĞLU
İstanbul Üniversitesi

Sedat ALP
Türkiye Bilimler Akademisi

Ayda AREL
9 Eylül Üniversitesi

Nuşin ASGARİ
İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Güven BAKIR
Ege Üniversitesi

Ofer BAR- YOSEF
Harvard Üniversitesi

Cevdet BAYBURTLUOĞLU
Ankara Üniversitesi

Marie-Claire CAUVIN
CNRS

Ali DİNÇOL
İstanbul Üniversitesi

Kutlu EMRE
Ankara Üniversitesi

Marcella FRANGIPANE
Roma Üniversitesi

Harald HAUPTMANN
İst. Alman Arkeoloji Ens.

Nimet ÖZGÜÇ
Türkiye Bilimler Akademisi

Wolfgang RADT
İst. Alman Arkeoloji Ens.

Henry WRIGHT
Michigan Üniversitesi

Işın YALÇINKAYA
Ankara Üniversitesi

YAZIŞMA ADRESİ

Sema Baykan, Uzman Arkeolog / Prehistorya Anabilim Dalı
Edebiyat Fakültesi İstanbul Üniversitesi, 34459 Beyazıt, İstanbul, TÜRKİYE
Tel: 0 212-519 45 92 Faks: 0 212-519 45 92

TÜBA Yayın Danışmanı: Serpil Demirtaş Teknik Yönetmen: Bülent Yüksel
Basım Yeri: Stil Matbaacılık, İbrahimkaraoğlu Cad., Yayıncılar Sk., Stil Binası,
Seyrantepe, 4. Levent, İstanbul. Tel: 0212-281 92 81 Pbx

ISSN 1301-8566

Fiyatı: 25 YTL. Kurumlar: 40 YTL. Yurtdışı: 40 \$
Banka Hesap No: T.C. Ziraat Bankası Tunalı Hilmi Şubesi 6354251-5001

TÜBA (TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ)

Piyade Sokak, No: 27, 06550 Çankaya, Ankara, TÜRKİYE

Tel.: 0 312-442 29 03 Faks: 0 312-442 23 58

e-posta: tuba-ar@tuba.gov.tr İnternet: www.tuba.gov.tr

TÜBA-AR

Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology

EDITORIAL BOARD

Ufuk ESİN (TÜBA)

Editor in Chief

Mehmet ÖZDOĞAN
Peter KUNIHOLM

Bruce HOWE
Sema BAYKAN

HONORARY EDITORIAL BOARD

Sedat ALP
Güven ARSEBÜK

Halet ÇAMBEL
Nimet ÖZGÜÇ

EDITORIAL ADVISORY BOARD

Haluk ABBASOĞLU
Istanbul University

Sedat ALP
Turkish Academy of Sciences

Ayda AREL
9 Eylül University

Nuşin ASGARİ
Istanbul Archaeological Museums

Güven BAKIR
Ege University

Ofer BAR- YOSEF
Harvard University

Cevdet BAYBURTLUOĞLU
Ankara University

Marie-Claire CAUVIN
CNRS

Ali DİNÇOL
Istanbul University

Kutlu EMRE
Ankara University

Marcella FRANGIPANE
Rome University

Harald HAUPTMANN
German Archaeological Ins., Ist.

Nimet ÖZGÜÇ
Turkish Academy of Sciences

Wolfgang RADT
German Archaeological Ins., Ist.

Henry WRIGHT
Michigan University

Işın YALÇINKAYA
Ankara University

CORRESPONDENCE ADDRESS

Sema Baykan, Uzman Arkeolog / Prehistorya Anabilim Dalı
Edebiyat Fakültesi İstanbul Üniversitesi, 34459 Beyazıt, İstanbul, TURKEY
Phone: +90.212-519 45 92 Fax: +90.212-519 45 92

TUBA Publishing Editor: Serpil Demirtaş Technical Manager: Bülent Yüksel
Printed by: Stil Matbaacılık, İbrahimkaraoğlu Cad., Yayıncılar Sk., Stil Binası,
Seyrantepe, 4.Levent, İstanbul, Turkey. Phone: +90.212-281 92 81 Pbx

ISSN 1301-8566

Price: 25 YTL. Institutions: 40 YTL. Foreign Countries: 40 \$
Bank Account Nr: T.C. Ziraat Bankası Tunalı Hilmi Şubesi 6354251-5001

TÜBA (TURKISH ACADEMY OF SCIENCES)

Piyade Sokak, No: 27, 06550 Çankaya, Ankara, TÜRKİYE
Phone: +90.312-442 29 03 Fax: +90.312-442 23 58
e-mail: tuba-ar@tuba.gov.tr Internet: www.tuba.gov.tr

TÜBA-AR, ARKEOLOJİ DERGİSİ

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ (TÜBA)

YAYINI

KONU

TÜBA-AR, (Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi) Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), tarafından yayınlanan uluslararası ve yıllık bir süreli yayındır. Dergi, Eski ve Yeni Dünya Arkeolojisi, Arkeometri ve bu konularla bağlantılı disiplinlere ait yazıları yayınlar; derginin ilgilendiği daha özel bölgeler ise Anadolu, Yakın Doğu ve Ege v.b. gibi alanlardır .Derginin amacı sadece uzmanlık konularını, eleştirisel inceleme, yorum ve sentez yazılarını bilimsel bir forum anlayışı içinde yayınlamaktır. Kazı ön raporları gibi sadece tanıtıcı yayınlar kapsamı dışındadır.

YAYIN İLKELERİ

TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yayınlanır. Yayın Kurulu Başkanı ve Yayın Kurulu derginin bilimsel içeriği ve yayımcılık faaliyetleri kapsamındaki diğer konularla ilgilenirler. Yayın Kurulunun yeri, TÜBA adına, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalındadır.

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Ufuk ESİN (Başkan, TÜBA)
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Dr. Bruce HOWE
Prof. Dr. Peter KUNIHOLM
Sema BAYKAN

ONURSAL YAYIN KURULU

Ord. Prof. Dr. Sedat ALP
Prof. Dr. Halet ÇAMBEL
Prof. Dr. Nimet ÖZGÜÇ
Prof. Dr. Güven ARSEBÜK

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULUNU OLUŞTURAN BİLİMSSEL HAKEMLER

Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Ord. Prof. Dr. Sedat ALP (Türkiye Bilimler Akademisi)
Prof. Dr. Ayda AREL (9 Eylül Üniversitesi)
Dr. Nuşin ASGARİ (İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Müdürü)
Prof. Dr. Güven BAKIR (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Ofer BAR-YOSEF (Harvard Üniversitesi,A.B.D.)
Prof. Dr. Cevdet BAYBURTLUOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Dr. Marie Claire CAUVIN (CNRS, Centre National de la Recherche Scientifique, Fransa)
Prof. Dr. Ali DİNÇOL (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutlu EMRE (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE (Roma Üniversitesi - La Sapienza)

Prof. Dr. Harald HAUPTMANN (İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Eski Müdürü)
Prof. Dr. Peter KUNIHOLM (Cornell Üniversitesi, A.B.D.)
Prof. Dr. Machteld MELLINK (Bryn Mawr Koleji, A.B.D.)
Prof. Dr. Nimet ÖZGÜÇ (Türkiye Bilimler Akademisi)
Prof. Dr. Wolfgang RADT (İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Eski Md.Yrd.)
Prof. Dr. Henry WRIGTH (Michigan Üniversitesi - Ann Arbor)
Prof. Dr. Işın YALÇINKAYA (Ankara Üniversitesi)

Danışma Kurulunu oluşturan hakemlerin adları ve onların getirecekleri her türlü öneri ve görüşler gizli tutulur.

YAZARLAR İÇİN YAZIM İLKELERİ

Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi (TÜBA-AR) yılda bir kere yayınlanır. Makaleler, yayın kurulu sekreteryasına "Sema Baykan, Uzman Arkeolog, Prehistorya Anabilim Dalı, Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, Beyazıt, 34459 İstanbul, Türkiye" adresine, her yılın **Mayıs ayının sonuna kadar** bir bilgisayar disketi , iki basılmış kopya ve dergideki başvuru formu eşliğinde ulaştırılmalıdır.

Makaleler Türkçe, İngilizce, Almanca veya Fransızca dillerinde kaleme alınabilirler. Türkçe olarak gönderilen makalelere diğer dillerden birinde bir sayfayı geçmeyen bir özet eklenmelidir. Yabancı dillerde yazılan makaleler için ise özet Türkçe olarak yazılmalıdır. Ayrıca anahtar sözcükler her iki dilde verilmelidir. Makaleler hakem denetiminden geçer ve gerekli görüldüğünde gözden geçirilmek üzere yazara geri gönderilir. Yazarlar dergiye makale gönderirken söz konusu çalışmalarının daha önce başka bir yerde yayınlanmadığını veya yayınlanmak üzere başka bir kuruluşa daha gönderilmediğini önceden belirtmiş sayılırlar.

MAKALELERİN HAZIRLANIŞI

Makaleler: Özgün makale kâğıdın bir yüzüne , çift aralıklı olarak yazılmalıdır. Makalenin ilk sayfası, başlık, yazar adı(ları), anahtar sözcükleri, makalenin özeti ve dipnot olarak yazarın adres bilgilerini içerir. İki kademeye kadar başlık kullanılabilir. İkinci satıra yazılan başlık 'Alt Başlık' olarak değerlendirilir. Metin yeni bir sayfada başlamalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Makalelerin uzunluğu için belirlenmiş bir sınırlama bulunmasa da, makalelerin, ortalama, çift aralıkla yazılmış 15-20 daktilo sayfasını geçmemesi gerekir. Makaleler iki kopya kâğıt çıktısı yanısıra bir de diskete kayıtlı kopya olarak teslim edilmelidir. Bilgisayar kopyasının PC veya Macintosh ortamlarında, "Microsoft Word" kelime işlem programında yazılması ve bir sorun yaratmadan açılması ve işlenebilecek bir formatta kaydedilmiş olması gerekir. Bilgisayar kopyaları gereksiz metin biçimlemeleri (kalın, altı çizgili, yatık v.b. metin açısından gerekli biçimlemeler hariç) ve sayfa düzeni yapılmamış olarak teslim edilmelidir.

Resimler: Dergi resimleri çoğunlukla renkli olarak yayınlanır. Siyah- beyaz fotoğraflar yüksek kalitede olmalı ve makul bir sayıyla sınırlanmalıdır. 20 sayfalık düz metin için 7-10 resim sayfası üst sınır olarak kabul edilir.

Göndermeler: Göndermeler ayrı bir dipnot sayfasında numaralanarak aşağıdaki örnekte belirtildiği gibi verilir. Eğer gönderme makale sonunda liste olarak verilecek ise yazar adı, yazının yayınlandığı tarih ve sayfası metindeki gönderme numarasına göre sıralanarak yazılır.

Örnek:

1. R.J. BRAIDWOOD, 1967, 103
2. O.R. GURNEY, 1993, 15

Eğer metin içinde verilecek ise gene yazar adı, yayın tarihi ve sayfası konmalıdır:

(E. AKURGAL, 1997, 27)

Bibliyografya: Bibliyografya alfabetik sıra içinde ve aşağıdaki düzene uygun olarak belirtilmelidir.

BOEHMER, R. M., H. HAUPTMANN (Eds.), 1989
Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel.
Text und Tafel. Mainz am Rhein, Philipp von Zabern

FISCHER, G., 1988
"Sociopolitical Organisation in Early Anglo-Saxon England" England in the Old Days,
M. LITTLECHICK (Ed.), Oxford, British Archaeological Publications, 128-144

FOSTER, S., 1989
"Analysis of Spatial Patterns in Buildings", Antiquity 63, 40-50

ABONELİK ŞARTLARI

Başvuru adresi:

Yakup SERTEL
TÜBA
Piyade Sokak, No: 27, 06550 Çankaya, Ankara, TÜRKİYE
Tel.: 0312 - 442 29 03 Faks: 0312 - 442 23 58
E-posta: tuba-ar@tuba.gov.tr
TÜBA-AR, JOURNAL OF ARCHAEOLOGY

TÜBA-AR, JOURNAL OF ARCHAEOLOGY

A PUBLICATION OF THE

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES (TÜBA)

THE SUBJECT:

TÜBA-AR (The Turkish Academy of Sciences, Journal of Archaeology) is an international journal on archaeology, annually published by The Turkish Academy of Sciences (TÜBA). It covers Old and New World Archaeology, Archaeometry and related sciences. The regional emphasis of the journal is on Anatolia, the Near East and the Aegean a.o., as well. The aim of this journal is to serve as a forum for scientific studies with critical analysis, interpretation and synthesis, rather than descriptive presentation of material such as preliminary excavation reports.

EDITORIAL POLICIES:

The journal TÜBA-AR is published by TÜBA. The Editor-in-Chief and the Editorial Board is in charge for the scientific contents and other editorial matters relating to the journal. The Editorial Office, on behalf of TÜBA, is composed of the staff of Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Prehistory.

THE EDITORIAL BOARD:

Prof. Dr. Ufuk ESİN (Editor-in-Chief, TÜBA)
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Dr. Bruce HOWE
Prof. Dr. Peter KUNIHOLM
Sema BAYKAN

THE HONORARY EDITORIAL BOARD:

Ord. Prof. Dr. Sedat ALP
Prof. Dr. Halet ÇAMBEL
Prof. Dr. Nimet ÖZGÜÇ
Prof. Dr. Güven ARSEBÜK

THE INTERNATIONAL EDITORIAL ADVISORY BOARD:

Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU (İstanbul University)
Ord. Prof. Dr. Sedat ALP (TÜBA, Honorary Member)
Prof. Dr. Ayda AREL (9 Eylül University)
Dr. Nuşin ASGARİ (Former Director of the Museums of Archaeology, İst.)
Prof. Dr. Güven BAKIR (9 Eylül University)
Prof. Dr. O. BAR YOSEF (Harvard University, U.S.A.)
Prof. Dr. Cevdet BAYBURTLUOĞLU (Ankara University)
Dr. Marie-Claire CAUVIN (CNRS, Centre National de la Recherche Scientifique France)
Prof. Dr. Ali DİNÇOL (İstanbul University)
Prof. Dr. Kutlu EMRE (Ankara University)
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE (Rome University - La Sapienza)

Prof. Dr. Harald HAUPTMANN (Former Director of the German Arch. Inst., İst.)
Prof. Dr. Peter KUNIHOLM (Cornell University, U.S.A.)
Prof. Dr. Machteld MELLINK (Bryn Mawr College, U.S.A.)
Prof. Dr. Nimet ÖZGÜÇ (TÜBA, Honorary Member)
Prof. Dr. Wolfgang RADT (Former Deputy Director, German Arch.Inst., İst.)
Prof. Dr. Henry WRIGTH (Michigan University - Ann Arbor)
Prof. Dr. Işın YALÇINKAYA (Ankara University)

The suggestions and views of the advisory board, as well their names, are confidential.

INSTRUCTIONS TO AUTHORS:

Manuscripts for publication should be submitted to the Editorial Office (TÜBA-AR Editorial Office, Sema Baykan, Prehistory Department., Faculty of Letters, University of İstanbul, Beyazıt 34459, İstanbul, TURKEY) in duplicate copies, accompanied by a floppy disk in which the article was written and the application form available in the journal. The deadline for the submission of the manuscripts is the **end of May** each year.

The manuscripts may be in turkish, english, german or french. For turkish manuscripts, a summary not longer than one page in one of the other languages must be added. For english, german or french manuscripts, a summary in turkish must be provided, also keywords should be given in both languages. All papers submitted to TÜBA-AR will be referred to the Advisory Board and, if necessary, the authors may be invited to revise their manuscripts. It is understood that papers submitted to TÜBA-AR have not been published previously or have not been submitted for publication elsewhere.

PREPARATION OF THE MANUSCRIPTS:

Manuscripts: The manuscripts should be typed on one side of the paper in double spacing. The title page of the paper should contain the title, the author(s) name, the keywords, an abstract and the author(s) adress(es) in a footnote. Titles up two lines are allowed (the first line as the 'Title' and the second line as the 'Sub-Title'). The main text should start on a new page: all pages should be numbered. Although there is no exact limit on the length of the articles, the average lenght should not exceed approximately 15-20 typewritten pages in double spacing . The text should also be submitted on a floppy disc with two print-out copies. Texts should be prepared in a "Word" processing format which can be processed without problems, using Microsoft Word software, either on PC or Macintosh. The computer version text should contain no special formatting i.e. no page formatting and design except the required underlining, boldfaces and italics etc.

Illustrations: The journal is printed in color. Black and white photographs should be of good quality and should be limited to a reasonable number. For a text of 20 pages, a total of 7-10 pages of illustrations will be the maximum.

References: References should be given at the end of the article on a separate sheet as a footnote page(s), with the name of the author(s), the date of the periodical or book, the number of the volume and the page number as below:

1. R. J. BRAIDWOOD, 1967, 103

2. O. R. GURNEY, 1993, 15

Citations placed in the text will only include the author's name, the date of publication and the page number(s)

(E. AKURGAL, 1997, 14)

Bibliography: The bibliographical references must be arranged alphabetically and should be in the following order;

BOEHMER, R.M., H. HAUPTMANN (Eds.), 1989
Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel,
Text und Tafeln, Mainz am Rhein, Philipp von Zabern

FISHER, G., 1988
"Sociopolitical organisation in early Anglo-Saxon England", England in the Old Days,
M. LITTLECHICK (Ed.), Oxford, British Archaeological Publications, 128-144.

FOSTER, S., 1989
"Analysis of spatial patterns in buildings", Antiquity 63, 40-50.

SUBSCRIPTIONS:

For subscriptions please write to:

Yakup SERTEL

TÜBA

Piyade Sokak, No: 27, 06550 Çankaya, Ankara, TURKEY

Phone: +90 312 442 29 03

Fax: +90 312 442 23 58

E-mail: tuba-ar@tuba.gov.tr

TÜBA ARKEOLOJİ DERGİSİ
(TÜBA-AR)
MAKALE BAŞVURU FORMU

Bu form kısa bir hatırlatma niteliğindedir. Yazılar için gerekli bilgi 'Yazarlar için yayın ilkeleri' paragrafında açıklanmaktadır. Son yazı gönderme tarihi 30 Mayıs'tır.

- YAZAR ADI
- ÜNVANI
- BAĞLI BULUNDUĞU KURUM
- SAYFA VE RESİM ADEDİ
- HANGİ DİLDE YAZILACAĞI
- TELEFON, FAKS, E-mail

DERGİ YAZIŞMA ADRESİ:

Uzman Arkeolog Sema BAYKAN
Prehistorya Anabilim Dalı
Edebiyat Fakültesi, Beyazıt
34459 İstanbul, TÜRKİYE

Tel. ve Faks No.: 0216 - 362 17 43
E-posta: semabaykan@gmail.com

TÜBA JOURNAL OF ARCHAEOLOGY (TÜBA-AR) APPLICATION FORM FOR PAPERS

This form should be regarded as a template, supplied only for reminding the information given on the 'Instructions to authors' paragraph. Deadline for the submission of manuscripts is May 30.

- NAME OF THE AUTHOR
- TITLE OF THE AUTHOR
- NAME OF THE INSTITUTION
- TITLE OF THE PAPER
- NUMBER OF THE PAGES
- NUMBER OF THE ILLUSTRATIONS
- LANGUAGE OF THE PAPER
- ADDRESS OF THE AUTHOR
- PHONE and FAX NO.:
- SIGNATURE OF THE AUTHOR:

CORRESPONDENCE ADDRESS FOR THE JOURNAL:

Uzman Arkeolog Sema BAYKAN
Prehistorya Anabilim Dalı
Edebiyat Fakültesi, Beyazıt
34459 İstanbul, TÜRKİYE

Phone and Fax No.: +90 216 362 17 43
E-mail: semabaykan@gmail.com

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Yitirdiğimiz Seçkin Meslektaşlarımızı Anarken15 Ufuk ESİN - Mehmet ÖZDOĞAN - Sema BAYKAN	15
Prof. Dr. Hc. Mult. Tahsin ÖZGÜÇ17 Kutlu EMRE	17
Prof. Dr. Manfred Osman KORFMANN27 Turan EFE	27
Prof. Dr. Machteld Johanna MELLINK39 Aslı ÖZYAR - İlknur ÖZGEN	39
Prof. Dr. Ümit Muzaffer SERDAROĞLU49 Cevdet BAYBURTLUOĞLU	49
Prof. Dr. Somay ONURKAN SÖZER53 İnci BAYBURTLUOĞLU	53
Prof. Dr. Alberto PALMIERI55 Gian Maria Di NOCERA	55
Companion in the trenches: M. J. MELLINK63 Açmalardaki arkadaşım: M. J. MELLINK Halet ÇAMBEL	63
Village and rural settlement in the early Near East:75 An essay dedicated to the memory of Robert and Linda Braidwood Yakın Doğu'da ilk devirlerde köy ve kırsal yerleşme: Robert ve Linda Braidwood'un anısına bir değerlendirme Hans J. NISSEN	75
Progress towards first cities in Eastern and Southeastern81 Anatolia (2600-1900 BC): The local dynamics of urbanistic development Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde ilk kentlere doğru (M.Ö. 2600-1900): Kentsel gelişmenin yerel dinamikleri Alev ERARSLAN	81

Figurale Ständer - Sozialkeramik des frühen Neolithikum	97
aus Kırklareli-Aşağı Pınar, Türkisch-Thrakien	
Betimli Kaideli ayaklıklar - Doğu Trakya Kırklareli Aşağı Pınar kazısında bulunmuş olan İlk Neolitik tören kapları	
Heiner SCHWARZBERG	
Doğu dağlık Kilikia'da (Olba Bölgesinde) bulunan iki yeni mezar anıtı	125
Two new tomb monuments in East Rough Cilicia (Olba Region)	
Murat DURUKAN	
Regional reconstruction of precipitation in the North Aegean and	139
Northwestern Turkey from an oak tree-ring chronology, AD 1089-1989	
Meşe yıllık halka kronolojileri ile Kuzey Ege ve Kuzeybatı Türkiye'nin 1089-1989 dönemindeki Palmer Kuraklık Şiddeti indeksleri ve yağışının bölgesel düzeyde yeniden oluşturulması	
C.B. GRIGGS - P.I. KUNIHOLM - M.W. NEWTON - A.T. DEGAETANO	
Türkiye'de 2005 yılında yapılan araştırma ve kazılar	145
Archaeological surface surveys and excavations in Turkey, 2005	

Yitirdiğimiz Seçkin Meslektaşlarımızı Anarken

Türk arkeolojisi 2005'ten itibaren son bir yıl boyunca art arda gelen çok değerli bilim insanlarımızın kayıplarıyla derinden sarsılmıştır.

Bu sarsıntı, önce kültür mirasımızı içtenlikle sahiplenerek, doğru yönetilmesi için sürekli bir uğraş veren, gerçek bir "İstanbul'lu" olan Profesör **Stefanos YERASIMOS**'un Paris'te beklenmedik vefatıyla başladı.

Onu, Anadolu uygarlıklarının kültür tarihi içindeki hak ettiği yeri alması için yılmadan uğraşı veren, ülkemizde genç bir kuşağın en iyi şekilde yetişmesi için her türlü olanağı sağlayan, Troia hafiri Profesör **Manfred Osman KORFMANN**'ın zamansız aramızdan ayrılışı izledi. Hepimizi derinden yaralayan bu iki bilim insanını kaybetmenin acısı daha tazeyken, Türk arkeolojisinin en dinamik ve yeniliklere açık isimlerinden Assos hafiri Profesör **Ümit SERDAROĞLU** ve hemen ardından sanatın her alanına yürekten bağlı sevgili Profesör **Somay ONURKAN SÖZER**'i kaybetmekle üzüntümüz daha da derinleşti.

Bu acı haberler maalesef sürerken, Türk arkeolojisinin en önde gelen isimlerinden, bilim dünyasında çok saygın, önemli ve ayrı bir yeri olan Kültepe hafiri Profesör **Tahsin ÖZGÜÇ**'ün üzücü vefat haberini aldık. Ardından son derece geniş bir deneyim ve bilgisiyle Türk arkeolojisi-

ni tam bir duayen olarak yönlendiren, seçkin bilim insanı Profesör **Machteld MELLINK**'i kaybetmenin acısı ile yürekten bir kez daha sarsıldık.

TÜBA-AR'ın bu sayısını baskıya hazırlarken de son yıllarda deneysel arkeoloji yöntemiyle Anadolu madencilik tarihinin önde gelen isimlerinden Arkeometallurjist Profesör **Alberto PALMIERI**'nin ani ölümünü duyduk.

Kaybettiğimiz meslektaşlarımızın hepsi kendi alanlarının önde gelen bilim insanları olmalarının ötesinde, ülkemizin kültür yaşamını zenginleştiren, sahip oldukları birikim ile ülkemizin düşünsel ortamını besleyen seçkin kişilerdi, ayrıcalıklı dostlarımızdı. Bu son derece değerli meslektaşlarımızın kaybı, hiç kuşkusuz Türk ve dünya arkeoloji biliminde önemli ve yeri doldurulamayacak boşluklar yaratmıştır.

TÜBA-AR yayın kurulu olarak, kaybettiğimiz meslektaşlarımızı, hiç değilse bazı yönleriyle tanıtan yazılara, onları en yakından tanıyan öğrenci ve arkadaşları olan meslektaşlarımızın ağzından yer vermeye çalıştık. Bu değerli bilim insanlarının Türkiye kültür tarihine yaptıkları katkıyı tanımlamaya bu sayıda yer verdiğimiz kısa yazıların yeterli olamayacağının bilincindeyiz. Daha sağlıklı değerlendirmeler yapmak için

her halde hepimizin zamana gereksinimi olacağını düşünüyoruz.

Kaybettiğimiz bilim insanlarından ikisinin, Prof. Dr. **Tahsin ÖZGÜÇ** ile Prof. Dr. **Manfred Osman KORFMANN**'ın **Türkiye Bilimler Akademisi** üyeleri olmaları, Akademi mensupları olarak acımızı daha da yoğunlaştırdı. Akademinin uzun yıllardan bu yana "Şeref Üyesi" olan Profesör **Tahsin ÖZGÜÇ**, Akademinin arkeoloji alanında bir dergi çıkartmasına, TÜBA-AR'ın oluşum sürecine de desteğini esirgememişti.

PROF. **Manfred Osman KORFMANN** ise, Akademinin en kısa süreli üyesi olmuştur. Bu değerli dostumuzun TÜBA üyeliğine seçildiğini vefatından çok kısa bir süre önce öğrenebilmiş olması, tek tesellimiz olmuştur.

Türk arkeolojisinin bu büyük kayıplarının yanı sıra, geçen yıl arkeoloji dünyası başka kayıplar-

la da sarsılmıştır. Komşumuz Bulgaristan'da, Trak arkeolojisinin öncülerinden Prof. **Alexandre FOL**, Balkan tarihöncesi kültürlerinin büyük isimlerinden Prof. Dr. **Bogdan BRUKNER** ve ardından da kuramsal arkeolojinin önde gelen ismi Prof. **Andrew SHERRATT**, arkeoloji dünyasında büyük boşluk bırakan meslektaşlarımızdan maalesef yalnız birkaç tanesi oldu. Anadolu kültürüne çok yakın bir ilgi duyan Profesör **Andrew SHERRATT**, üç konferans için İstanbul'a gelmesinden çok kısa bir süre önce, beklenmedik bir anda yaşama veda etmiştir.

TÜBA-AR yayın kurulu olarak, Türkiye Bilimler Akademisi adına kaybettiğimiz seçkin bilim insanlarını saygı ve rahmetle anar, genç kuşakların bu boşluğu dolduracağına inancımızı belirtirken, önümüzdeki yıl ve yılların tüm arkeoloji dünyası için böylesine kayıplar vermeden geçmesini yürekten dileriz.

Prof. Dr. **Ufuk ESİN**

Prof. Dr. **Mehmet ÖZDOĞAN**

Uzman Sema BAYKAN

PROF. DR. HC. MULT. TAHSİN ÖZGÜÇ¹ (1916 - 27 Ekim 2005)

Kutlu EMRE*

Ünlü Türk arkeoloğu, büyük bilim adamı, hocam Profesör Tahsin Özgüç, bizleri derin acılar içinde bırakarak 27 Ekim 2005 tarihinde aramızdan ayrıldı. Prof. Dr. Tahsin Özgüç ülkemizin Önasya arkeolojisindeki yeri ve öneminin açıklığa kavuşturulmasında H.H.von der Osten, C. Blegen ve K. Bittel gibi öncüleri izleyen kuşağın en parlak temsilcisidir.

Onun, henüz emekleme döneminde olan Anadolu arkeolojisi alanındaki keşifleri ve bunları en doğru şekilde yorumlayarak bilim dünyasına tanıtımı ile gelişen parlak kariyerinin oluşması, insan kişiliği, çok iyi bir aile babası olması ve özellikle genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş evresinde özenle yetiştirilmiş, özgüvenli, devleti ve milleti ile övünç duyan bir Atatürk genci oluşuyla bağlantılıdır.

Profesör Tahsin Özgüç 1916 yılında Kırcaali'de doğmuştur. Kırcaali'nin ileri gelen ailelerinden Pehlivanzadelerden Halil Ağa'nın üçüncü ve en küçük oğludur. Küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Yaşının küçüklüğü nedeniyle annesi, onu Robert Kolej'de okuyan ağabeyi gibi İstanbul'a göndermek istememiştir. Okuma azmi ve girişimci ruhu, onun orta eğitimini yakın şehir olan Edirne'de tamamlamasını sağlamıştır.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç, Cumhuriyetimizin ilk fakültesi olarak Ankara'da kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yüksek öğrenimine başlamış ve orada tamamlamıştır. Bilindiği gibi bu fakülte, Türk yüksek eğitiminde çok özel bir

yere sahiptir. Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren, büyük önder Atatürk'ün Türkiye'yi çağdaş ve uygar ülkelerin düzeyine erdirmek için başlattığı reformların başında, eğitim ve kültür seferberliği en önde gelmiştir. Tarih bilinci çok yüksek olan Atatürk, o güne kadar yabancı uzmanlarca ve çok zaman subjektif olarak yürütülmüş çalışmalar karşısında, tarih ve özellikle Türklerin ve Türkiye'mizin tarihini bilimsel yöntemlerle inceleyecek araştırmacıların yetiştirilmesi için, bu fakültenin kurulmasını öngörmüştür. Tarihin laboratuvarı sayılan arkeoloji, DTC Fakültesi'nin kuruluş yasasında, bir kürsü olarak yer almıştır. Hocamız, IX. Türk Tarih Kongresi'nde ve doğumunun 100.yılı münasebeti ile Washington ve New York'ta düzenlenen toplantılara sunduğu bildirisinde, Atatürk'ün bu konudaki görüş ve hedeflerini çok iyi vurgulamaktadır. Atatürk'ün direktifleri ile kurulan fakültede, arkeoloji eğitiminin de, gelişmiş Batı üniversiteleri düzeyinde yapılabilmesi için bütün olanaklar sağlanmıştır. Kütüphaneler en üst düzeyde zenginleştirilmiş, gerekli yan dallar için kürsüler oluşturulmuştur. Kurulusta Alishar hafiri Von der Osten, daha sonra Hitler Almanya'sından ayrılmak zorunda kalan Benno Landsberger ve Hans.G.Güterbock gibi büyük bilginler, öğretim kadrosunda yer alan hocaları olmuşlardır.

Hocalarım Nimet ve Tahsin Özgüç arkeoloji bölümünün ilk öğrencilerindendir. Fakültede, çok özenli ve üst düzeyde bir eğitim ve öğretim olanaklarından yararlanmışlar; çalışkanlıkları ve

*Ankara Üniversitesi, Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Önasya Arkeolojisi Bölüm Başkanı, emekli.

öğrenme aşkı ile hocalarının dikkatini çekmişler ve özenle yetiştirilmişlerdir. Hocalarım, yetiştirilmek için Avrupa'ya gönderilen gençlerden çok daha şanslılardır. Barış içindeki ülkemizde çok iyi koşullarda eğitilmişlerdir. O dönemde dışarıdaki ağır savaş koşullarının, Batı Avrupa'daki üniversiter eğitimi olumsuz etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Hocalarım, başarı ile DTC Fakültesi'ni bitirmişler ve bilimsel yardımcı-asistan kadrolarında akademik kariyerlerine başlamışlardır.

Tahsin hocam, öğrencilik yıllarında olduğu gibi akademik kariyerinin bütün aşamalarında doktora, doçentlik ve profesörlükte, gösterdiği üstün performansı ile sınıf arkadaşlarının hepsinin çok önünde gitmiştir. 1946 yılında doçent, 1954 yılında profesör ünvanını kazanarak, fakültenin en genç profesörü olmuştur. Her iki hocam da üniversitedeki kariyerlerini yalnız öğretici olarak sınırlamamışlar, yaptıkları bilimsel araştırmalarla, büyük Atatürk'ün özlemini duyduğu, yetkin bilim adamları olarak, onun ideallerini gerçekleştirmişlerdir.

Öğrencilikleri ve onu hemen izleyen yıllarda ülkemizde gerçekleştirilen kazılar son derece sınırlıydı. Bunlardan; Batı Anadolu'da yalnızca Troia, İç Batı Anadolu'da Kusura, İç Anadolu'da Alişar, Ahlatlıbel, Alacahöyük, Etiyokuşu ve Boğazköy gibi kazılardan söz edilebilir.

Tahsin Bey, 1941-1948 yılları arasında yayınladığı: "Kurs Vücutlu Kültepe İdoller"; "Öntarihte Anadolu İdollerinin Anlamı"; "Birinci Truva'yı Kim Kurdu?"; "Yortan Mezarlık Kültürüne Ait Yeni Buluntular"; "Öntarihte Isparta Ovası Kültürleri ve Yeni Buluntuları"; "Beypazarı Çevresinden Getirilen Testi ve Damga Mühür"; "Öntarihte Güney ve Güneydoğu Anadolu'nun Mukayeseli Stratigrafisi"; "VI.Truva'nın Anadolu Arkeolojisindeki Yeri"; "Typical Pottery of the Middle Anatolian Copper and Bronze Age" başlıklı makalelerini, anılan kazıların ışığında, yeni malzemeleri işleyerek kaleme almıştır. Bu incelemeleri, yaptığı isabetli yorumlar ile Anadolu'nun öntarihine ışık tutan

ve ses getiren makalelerdir. Yorumları ile ülkemizin öntarih çağlarındaki özgün kültürlerini aydınlatmıştır. 1948 yılında "Öntarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri/Bestattungsbräuche im vorgeschichtlichen Anatolien." konulu kapsamlı araştırması ise, bu konudaki verileri, ilk kez topluca inceleyen özgün bir çalışmadır. Çalışması, Anadolu'nun öntarih dönemlerinde var olan dinsel inançlarına ışık tutmuş, bölgeleri ve komşu ülkeler arasında, bu konu ile ilgili benzerlikler ve ayrılıkları ortaya koymuştur.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç, bilimsel araştırmalarını bazılarının tanımlamasıyla "masa başı arkeoloğu" olarak değil, yani yalnızca kütüphane etkinliği ile sınırlamamıştır. Onun, başkanı olarak yürüttüğü kazılarında, elde ettiği verileri isabetle ve en doğru şekilde yorumlaması ve sonuçlarını en kısa sürede iki dilde yayınlaması, Eski Anadolu Arkeolojisi'nde o güne kadar var olan büyük boşlukların kapanmasını ve Anadolu tarihinin çok iyi bir şekilde aydınlatılmasını sağlamıştır.

Doçentliğinin başlangıcında, 1947 yılında başkan olarak, meslektaşı ve eşi Doç. Dr. Nimet Özgüç ile Elbistan Karahöyük kazılarını yürütmüş ve sonuçlarını yayınlamışlardır. Höyüğün tamamı köy tarafından iskan edildiği için, ancak meydanlıkta yürütülen kazılarda, M.Ö.II. binin sonlarına tarihlenen hiyeroglifli monumental kitabe, kabartmalı Hitit vazo parçaları gibi, tarihe ışık tutacak parlak buluntulara karşın, höyükteki araziye kamulaştırma olanaksızlığı nedeni ile Karahöyük Kazıları'na devam edilememiştir.

1948 yılında Kültepe Kazıları'na Nimet Hanım'la beraber başlamışlardır. Hocam T. Özgüç, başkanlığını 2005 yılına kadar, kesintisiz sürdürdüğü Kültepe'ye, "olmazsa yaşayamam" diyecek kadar gönül vermiş, elde edilen sonuçlarla çok mutlu olmuştur. Hocası Von der Osten ile Tel Açana hafiri Sir L. Woolley'den gördüğü ince, dikkatli kazı tekniği ve çoğu zaman bizlerle ve çalışanları ile beraber kazı alanı içinde şahsen çalışarak, mimari ve küçük

eserlerin örselemeden gün ışığına çıkarılmasını sağlamıştır. Anadolu arkeolojisine olan en önemli katkısı ise bu keşiflerini en kısa sürede ve en doğru şekilde yorumlayarak bilim alemine sunmasıdır. Bu yorumlar o kadar sağlam ve isabetlidir ki yeni merkezlerdeki buluntular, hala, onun yorumları ışığında değerlendirilebilmektedir.

Nimet hanım, uzun soluklu Kültepe kazılarına 1960 yılları ortalarına kadar katılmış ancak, Acemhöyük ve Samsat Höyük kazılarındaki başkanlıkları nedeniyle, Kültepe alan kazılarına devam etmemiştir. Fakat Kültepe ve Altintepe buluntularının yayınlanmasında, özellikle, mühür ve mühür baskıları ile ilgili önemli çalışmalarına devam etmiştir.

Bu anma yazısında, çok çalışkan ve üretken olan hocanın, dördü ortak ondokuz kitap, onaltısı ortak yüzaltı makaleden oluşan bilimsel yayınlarını ayrı ayrı değerlendirme olanağı bulunmamaktadır. Yalnızca ülke arkeolojisine kazılarıyla sağladığı büyük katkılarının en çarpıcı sonuçlarından bazılarını kısaca değinmekle yetinilecektir.

Kültepe kazıları sürerken Fraktin Höyük, Horoztepe, Altintepe, Maşat Höyük, Kazankaya kazılarını da gerçekleştirmiştir. Fraktin sonuçları ayrı makaleler halinde Profesör Nimet ve Tahsin Özgüç tarafından yayınlanmıştır. Antitoroslar'da güneye inen doğal geçitlerdeki höyükte güçlü bir Hitit, Demir çağı ve Roma yerleşiminin varlığı anlaşılmıştır. Ayrıca Fraktin Kaya Kabartması üzerinde yaptığı kazı buradaki prehistorik yerleşimin varlığını kanıtlamıştır.

Tokat-Erbaa'daki Horoztepe'de İlk Tunç Çağı Mezarlığı ve yanındaki yerleşim yerinde yaptığı kazı, Alacahöyük'ün İlk Tunç Çağı'na ait mezarlarını bilim dünyasına kazandırmıştır.

Erzincan yanındaki Altintepe kazısı, demir perde gerisinde kalan Erubini'nin kazısından sonra, hür dünyada gerçekleştirilen ilk sistemli Urartu kazısıdır. Profesör T. Özgüç zengin hediyeli

Urartu anıt mezarı, iki ayrı yapı katı ile temsil edilen Urartu yerleşmesinde Apadana ve bir önceye ait Urartu mabedi ile Urartu anıtsal mimarisinin en güzel örneklerini gün ışığına çıkardı. Her iki yapıda da keşfedilen duvar resimleri, Urartu sanatının çok iyi anlaşılmasına öncülük etti. Bu kazılar, resmi depodaki iri erzak küplerindeki hiyeroglif yazıtları ile Urartuların çivi yazısı yanında bu ikinci yazı türünü de kullandıklarını açıklığa kavuşturmuştur.

Maşat Höyük kazıları, Hitit kültür bölgesinin kuzeydoğusundaki önemli bir uç beyliği-nin/Tapigga'nın tanınmasını sağlamıştır. Burada yürüttüğü sistemli kazıda, İlk Tunç Çağı, Hitit ve Demir devirlerini aydınlatmıştır. Üç yapı katı ile temsil edilen Hitit çağında, anıtsal sarayda çivi yazılı belgeler gün ışığına çıkarılmıştır. Bu çivi yazılı belgeler o günlerde, Anadolu'da, Boğazköy'den sonra keşfedilen ikinci büyük resmi Hitit arşivini temsil etmekteydi. Bunlardan ikisi Kral II. Tuthalia mührü ile mühürlenmiştir. Hitit Çağı'nın diğer iki yapı katında da çivi yazılı Hitit belgeleri ele geçmiştir.

Kazankaya'daki kısa süreli kurtarma kazısında Çekerek vadisine hakim önemli bir yerleşime ait, yangın geçirmiş resmi bir yapı ile yakınındaki şehir dışı mezarlığı araştırılmıştır. Çalışma, Kazankaya'nın, Ferzant, İnandıktepe gibi önemli bir Eski Hitit Krallık merkezi olduğunu göstermiştir.

Hocanın, uzun ömrünün 57 yılını adadığı Kültepe Kaniş kazıları, onun, Anadolu arkeolojisine armağan ettiği en büyük eseridir. 1948 yılında kazıya başlarken Hrozny'nin makalelerini iyi değerlendirmiş, çalışma alanını iyi planlamıştır. Bu değerlendirmesinin ne kadar bilgece yapıldığı, daha kazının ilk yılında belli olmuştur. 1948'de zengin Adad-Zululi arşivini keşfi ile Kültepe konuşmaya başlamıştır. Anadolu'da tarihi dönemleri başlatan ve sayılarını binlerle ifade ettiğimiz çivi yazılı belgeleri ile Kültepe, tektir. Ancak, Türk kazılarından sonra bu belgelerin eski ve geç olmak üzere iki farklı yapı katına ait olduğu kanıtlanmıştır. Bu belgeler sayesinde

M.Ö.II. bin yılın ilk çeyreğinde Kültepe'deki Koloni Çağının etkinliklerinin, Eski Asur kralları İkunum'dan başlayarak I. Şamsi Adad ve İşme Dagan arasındaki dönemi kapsadığı anlaşılmıştır. Kültepe kazıları Anadolu - K.Suriye / Mezopo-tamya arasında bu çağda oluşan çok iyi örgütlü uluslararası ticaretin gelişimi ve sonuçlarını bütün canlılığı ile açıklığa kavuşturmuştur. Yazılı belgelerin yanında keşfettiği zengin arkeolojik buluntular yalnız Anadolu'da değil, K.Suriye/Mezopotamya'nın pek çok merkezinin de iyi aydınlanmasına ışık tutmaktadır. Prof. Dr. Tahsin Özgüç, kazının ilk yıllarından itibaren yayınları ile bu eşzamanlılığa işaret etmiştir. Kitabeli "Anitta Hançeri"nin keşfi, Kuşşara'lı Anitta'nın, Hititlerin bir efsane kahramanı olmayıp, gerçekten yaşadığı, onun icraatlarını anlatan metinlerinde anlattığı Neşa kenti ile ilgili etkinliklerinin gerçek olduğunu aydınlatmıştır.

Kültepe kazı sonuçlarını hiç geciktirmeden makale ve kitaplarıyla bilim dünyasıyla duyurmuş olan Prof. Dr. Tahsin Özgüç, 2003 yılında İngilizce olarak yayınladığı "Kültepe: Kaniş/Neşa" başlıklı kitabı ile elli küsur yılda, ilmek ilmek örercesine elde ettiği bilgi birikimini, topluca dünyaya sunmuştur. Bu bilgi birikimi, Kültepe'nin, yalnız Anadolu'nun değil bütün Önasya'da, Mari, Ugarit gibi önde gelen önemli bir merkez olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu değerli bilgi hazinesini, 2005 yılında Türkçe yayınlarak Türk okuyucusu ile de paylaşmıştır.

Bu kazılar sonucunda Hitit sanatının, Koloni Çağında oluşmaya başladığı anlaşılmıştır. Prof. Dr. Tahsin Özgüç yönetimindeki Kültepe Kazıları yalnız Asur Ticaret Kolonileri Döneminin aydınlatılmasıyla sınırlı değildir. Kültepe Höyüğü'nde yürüttüğü kazılarda M.Ö. III. bin tabakalarında keşfettiği anıtsal mimari, seramik ve diğer buluntular, Kaniş'in, yerli Anadolu kültürünün temsilcisi, önemli bir merkezi olduğunu, Şartamhari metinlerinde Akad krallarının karşısında yer aldığını öğrendiğimiz güçlü Kaniş krallığının merkezine yaraşır nitelikleri temsil ettiğini göstermiştir.

Hocam, buluntular arasında ele geçen ithal eşyaya dayanarak, Anadolu-Mezopotamya ilişkilerinin, Koloni Çağının çok öncesinde oluştuğunu kanıtlamıştır. Hitit seramiği denilen seramiğin de, bu dönemin yerli seramiğinden kök aldığını; "Alışar III" olarak anılan bezemeli seramiğin, yine bu dönemde daha erken boya bezekli örneklerden geliştiğini ve Orta Tunç Çağı'nın başlarına kadar kullanıldığını bilimsel çalışmalarıyla aydınlatmıştır.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün Kültepe kazıları, bu merkezin, Demir Devrinde de önemli olduğunu göstermiştir. Bu devirde, Kültepe ve çevresinin önemini vurgulamış, özellikle Kululu'da yaptığı kazıların sonuçlarını kapsamlı olarak yayınlamıştır. Anılan merkezin Tabal krallığının doğu sınırında yer aldığını, hiyeroglifli yazıtlar ve heykeltıraşlık eserleri ile kanıtlamıştır.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün, 2002 yılında Bonn'da açılan "Die Hethiter. Volk der Tausend Götter" başlıklı serginin hazırlanmasındaki bilimsel danışmanlığı ve katalogdaki makaleleri, Hitit arkeolojisine olan derin bilgisini gösterir. Esasen "İnandık Tepe" kazılarını değerlendiren kitabı, onun Hitit kültür ve sanatındaki geniş bilgisini ortaya koymuştur. Bu kapsamlı çalışmasıyla İnandıktepe'de Eski Hitit Krallık dönemi sanatının bütün özelliklerinin tanınmasını sağlamıştır. Yine bu yayınında Boğazköyden sonra Hitit döneminin o gün için en uzun hiyeroglifli yazıtını ve kutsal havuzu yayınlarak, IV Tuthalia dönemine ait önemli bir kült merkezi, "Yalburt"u bilim alemine sunmuştur.

Prof.Dr. Tahsin Özgüç, kazılarını yürüttüğü, Kayseri, Tokat, Erzincan yörelerindeki Selçuklu dönemine ait kervansaray, han, türbe, avköşkü ve kalelere özel ilgi duymuş, plan ve yapısal özelliklerini inceleyerek yayınlamıştır. Yani, öz kimliğimize ait anıtları da ihmal etmemiştir.

Hocamın Önasya ve özellikle Anadolu arkeolojisindeki bilimsel ağırlığı uluslararası düzeyde, sekiz bilim kuruluşu üyeliği, "Türk Tarih Kurumu Üyesi 1947-1982; Alman Arkeoloji

Enstitüsü (Berlin) Üyesi 1954; British Academy Şeref Üyesi 1969; Amerikan Arkeoloji Enstitüsü Şeref Üyesi 1976; The Society of Antiquaries of London Şeref üyesi 1978; Die Bayerische Akademie der Wissenschaften (Münih) Üyesi 1988; Türk Tarih Kurumu Şeref Üyesi 1996; Türkiye Bilimler Akademisi Şeref Üyesi 1996"; üç onursal doktorası: "Doctoris Philosophia Gradum Honoris Causa" Ludwig-Maximilians-Universität München 1980; Rijksuniversiteit-Gent 1989; Freie Universität Berlin 2001" ile kendisine tevcih edilen altı devlet nişanı ve ödülle; "Federal Almanya Cumhuriyeti Büyük Liyakat Haç Nişanı (Des Grossen Verdienstkreuzes Verdienstordens) 1978; Japonya Doğan Güneş Altın-Gümüş Yıldız Nişanı (The Order of the Rising Sun, Gold and Silver Star) 1990; Belçika Tacı Ulusal Nişanı (La Décoration d' Officier de l' Ordre de la Couronne) 1991; College de France Madalyası 1992; Türk Tanıtma Vakfı Ödülü 1992; İş Bankası Ödülü 1996" ile taçlandırılmıştır.

1989 yılında dünyanın önde gelen yerli-yabancı meslektaşları ve öğrencileri tarafından kaleme alınan 65 makale 525 sayfa ve 141 levhadan oluşan "Anatolia and the Ancient Near East - Tahsin Özgüç'e Armağan- Studies in Honor of Tahsin Özgüç" başlıklı, bir armağan kitapla onurlandırılmıştır.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç parlak akademik kariyerine paralel olarak sürdürdüğü D.T.C.F Dekanlığı (1968-1969), Ankara Üniversitesi Rektörlüğü ve Yüksek Öğretim Kurulu Başkan vekilliği (1969-1980) görevlerinde de çok iyi bir yönetici olduğunu göstermiştir. Özellikle üniversite mensuplarınca üst üste dört dönem seçildiği (1969-1980) yıllarını kapsayan rektörlüğü zamanında Ankara Üniversitesi, batı üniversiteleri ile aynı düzeyde kabul edilmiştir. Onun bu döneminde batı üniversiteleri ve özellikle Freie Univ. Berlin (Berlin Hür Üniversitesi) ile kurduğu bilimsel ilişkiler günümüzde de sürmektedir.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün dikkatli ve çalışkan idareciliğinin yanında iyi bir pedegog olarak

eğitici ve öğretici özellikleri de önde gelir. Saygın hocalığı yalnız biz Türk öğrencileri ile sınırlı değildi. Almanya, İsrail, Filistin ve Japonya'dan gelen gençler de ondan feyz almışlardır. Ayrıca misafir ve araştırmacı profesör olarak "The Institute for Advanced Study, (Princeton) 1962-1963; Universität des Saarlandes (Saarbrücken) 1964; Universität München 1975-1976, 1978-1979; The Metropolitan Museum of Art'da 1980-1981" yıllarında bulunmuştur. Bugün yurtiçinde veya yurtdışında yetiştirdiği pek çok öğrencisi, üniversitelerin öğretim kadrolarında veya kültür ile ilgili alanlarda görev yapmaktadır. Zaman zaman: "bizi yabancılar okuttu, biz de yabancıları okuttuk" derdi. Bütün öğrencileri onu daima saygı ve sevgi ile anarlar; çünkü o nazik ve kibar kişiliği ile yaşı ve rütbesi ne olursa olsun insanlara karşı sevgi ve saygı ile yaklaşırdı. Bilge bir yol gösterici idi. Günümüz deyiimi ile "insan gibi insan", yani tam bir beyefendi idi.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün son yıllarında, sık sık söylediği şu sözleri, bize örnek olmuştur. "Ülkem bana çok şey verdi. Ben, çalışmalarım, yayınlarım, ona olan borcumu ödediğime inanıyorum".

Sayın hocam, Ankara Üniversitesinde, kurucusu olduğunuz Önasya Arkeolojisi ile hayatınızı adadığınız Kültepe kazılarının sağlam ve emin ellerde olduğuna, biz öğrencilerinizin daima sizin ilkeleriniz doğrultusunda hareket edeceklerine inanınız. Onlar sizin açtığınız yolda ilerlerken, sizi daima sevgi, saygı ve rahmetle anacaklardır.

İçimizi acıtan bu büyük kayıp nedeniyle, başta değerli eşi ve meslektaşı Prof. Dr. Nimet Özgüç ve çocukları olmak üzere, bilim dünyasına, tüm seven ve sayanlarına başsağlığı diliyorum.

NOT:

1 Bu yazı, 27 Mayıs 2006 yılında Türk Tarih Kurumu'nda gerçekleştirilen "Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ü Anma Toplantısı'nda özet olarak sunulmuştur.

Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün Yayınları

A: Kitaplar:

ÖZGÜÇ, T.,

- 1948 *Die Bestattungsbräuche im vorgeschichtlichen Anatolien. Veröffentlichungen der Universität von Ankara, 14 Wissenschaftliche Reihe, 5/Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Seri, No. 17 Ankara
- 1950 *Kültepe Kazısı 1948/Ausgrabungen in Kültepe 1948*. TTKY. V-10, Ankara.
- 1959 *Kültepe-Kaniş. Asur Ticaret Kolonilerinin Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar/New Researches at the Center of the Assyrian Trade Colonies*. TTKY V-19. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara
- 1966 *Altuntepe I. Mimari Anıtlar ve Duvar Resimleri/Architectural Monuments and Wall Paintings*. TTKY-V/24. TTK Basımevi. Ankara
- 1969 a *Altuntepe II. Mezarlar, Depo Binası ve Fildişi Eserler/Tombs, Storehouse and Ivories*. TTKY-V/27. TTK Basımevi. Ankara
- 1969 b *The Hittites*. Ankara Turizmi, Eski Eserleri ve Turizmi Sevenler Derneği Yayınları 7. Ankara (1995 Baskısı: Anadolu Medeniyetleri Müzesini Koruma ve Yaşatma Derneği)
- 1971 *Demir Devrinde Kültepe ve Çevresi/Kültepe and Its Vicinity in the Iron Age*. TTKY-V, no 29. Ankara
- 1978 *Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar/Excavations at Maşathöyük and Investigations in Its Vicinity*. TTKY V/38. Ankara.
- 1982 *Maşat Höyük II. Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi/ A Hittite Center Northeast of Boğazköy*. TTKY. V-38a, Ankara
- 1986 *Kültepe-Kaniş II Eski Yakındoğu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar/New Researches at the Trading Center of the Ancient Near East*. TTKY. V-41. Ankara
- 1988 *İnandıktepe. Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi/An Important Cult Center In The Old Hittite Period*. Giriş/Introduction by R. TEMİZER. TTKY. V-43. Ankara
- 1999 *Kültepe-Kaniş/Neşa Sarayları ve Mabetleri/The Palaces and Temples of Kültepe-Kaniş/Neşa*. TTKY. V. 46. Ankara.
- 2003 *Kültepe-Kaniş/Neşa. The Earliest International Trade Center and The Oldest Capital City of the Hittites*. Middle Eastern Culture Center in Japan. İstanbul.
- 2005 *Kültepe*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

B. Makaleler:

- 1941 "Kurs Vücutlu Kültepe İdoller", *DTCF, Yıllık Araştırma Dergisi I*, 1940-1941, 852-886.
- 1943 "Öntarihte Anadolu İdollerinin Anlamı", *DTCF Dergisi II/1*, 65-72.
- 1944 a "Birinci Turuvayı Kim Kurdu?", *DTCF Dergisi II/5*, 697-716.
- 1944 b "Yontan Mezarlık Kültürüne ait Yeni Buluntular", *Belleten VIII/29*, 53-70.
- 1944 c "Öntarihte Anadolu Kronolojisi", *Belleten IX/35*, 341-360.
- 1944 d "Öntarihte Isparta Ovası Kültürü ve Yeni Buluntuları", *DTCF Dergisi II/3*, 407-418.
- 1944 e "Review of K.Bittel, K.und H.Otto, Eine Vorgeschichtliche Siedlung der Phrygisch Bithynischen". V/24, *DTCFD III/1*, 94-100.
- 1944 f "Samsun Hafriyatının 1941-1942 Yılı Neticeleri", *III. Türk Tarih Kongresi*, 393-419.
- 1945 a "Beyazazın Çevresinden Getirilene Testi ve Damga Mühür", *Belleten IX/34*, 289-292.
- 1945 b "Öntarihte Anadolu Yapıları", *Arkeoloji Araştırmaları II*, No.47, 41-47.
- 1945 c "Review of Arif M.Mansel, Trakya-Kırklareli Kubbeli Mezarları ve Sahite Kubbe ve Kemer Problemi", *Belleten IX/36*, 509-518.
- 1946 a "Anadolu'da Arkeoloji Araştırmaları I/Untersuchungen über archäologische Funde aus Anatolien", *Belleten X/40*, 557-597.
- 1946 b "Öntarihte Güney ve Güneydoğu Anadolu'nun Mukayeseli Stratigrafisi", *DTCF Dergisi IV/2*, 251-264.
- 1946 c "VI. Troia'nın Anadolu Arkeolojisindeki Yeri", *Belleten, X/37*, 13-28.
- 1947 a "Typical Pottery of the Middle Anatolian 'Copper' and 'Bronze Ages' (New Finds from Kültepe Near Kayseri)", *Artibus Asiae X/4*, 312-323.
- 1947 b "Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Maltepe Kazısı/Die Grabung von Maltepe bei Sivas", *Belleten XI/44*, 641-672.
- 1947 c "Türk Tarih Kurumu ve Sivas İli Adına Topraktepe'de (Sivas Kalesi) Yapılan Kazı/Die Ausgrabungen von Topraktepe der Burg von Sivas", *Halil Edhem Hatıra Kitabı I*, Ankara. TTKY VII/5, 219-241.
- 1947 d "Eski Hitit Çağının Eşsiz bir Eseri-Ein Einzigartiges Stück aus Althittitischer Zeit", *Belleten XI/42*, 331-334.
- 1948 a "Elbistan Ovasındaki Tetkik Gezileri ve Karahöyük Kazısı"-Archaeological Journeys in the Plain of Elbistan and the Excavations of Karahöyük", *Belleten XII/45*, 226-232/232-237.
- 1948 b "Ankara Üniversitesi Adına Yapılan Fraktin Kazısı ve Tetkik Gezileri-Excavations at Fraktin Near Develi and Researches in Anti-Taurus Region", *Belleten XII/45*, 260-266/266-267.
- 1948 c "Samsun Hafriyatının 1941-1942 yılı Neticeleri". *III. Türk Tarih Kongresi. Ankara 15-20 Kasım 1943. Kongreye Sunulan Tebliğler*. TTKY. IX-Seri No 3. Ankara, TTK. Basımevi 393-419.
- 1950 "Where the Assyrians Built a Commercial Empire in Second Millennium Anatolia: Excavating the Karum of Kaniş", *The Illustrated London News*, Jan.4, 68-71.
- 1953 "Kültepe'de 1950 Yılında Yapılan Kazılar Hakkında Ön Rapor/Grabung von 1950 in Kültepe", *Belleten XVII/65*, 101-122.
- 1954 a "Kültepe'de 1953 Yılında Yapılan Kazılar/Die Grabungen von 1953 in Kültepe", *Belleten XVIII/71*, 357-390.
- 1954 b "Kolonî Devrinin Geç Safhasına Ait (Ib) Bir Arslan Heykeli Parçası-Fragment of a Lion Statue in the Late Phase (Ib) of the Colony Period", *Belleten XVIII/72*, 441-444/445-447.
- 1955 a "Kültepe Hafriyatı 1954 Ib Katı Eserleri/Excavations at Kültepe 1954. Finds on Level Ib", *Belleten XIX/73*, 55-63/64-72
- 1955 b "Kültepe Hafriyatı 1954 II Kat Eserleri/Excavations at Kültepe 1954. Level II Finds", *Belleten XIX/76*, 445-452/453-461.
- 1955 c "Kolonî Devrinin Geç Safhasına Ait (Ib) Bir Atölye Hakkında/On a Workshop of the Colony Period Ib", *Belleten XIX/73*, 73-80.
- 1956 a "Anitta Hançeri", *Belleten XIX/77*, 29-32.
- 1956 b "Fraktin Kabartması Yanındaki Prehistorik Ev/Prähistorische Haus beim Felsrelief von Fraktin", *Anatolia I*, 59-64.
- 1957 "The Bitik Vase", *Anatolia II*, 57-78.
- 1958 a "Bitik Vazosu", *D.T.C.F. Dergisi XVI /1-2*, 1-18
- 1958 b "The Statuette from Horoztepe", *Anatolia III*, 53-56.
- 1959 "A Unique Mother Goddess Statue; a sistrum; a bull standart and 'booked' bronzes tables from Early Bronze Age Anatolia", *ILN April 4*, 572-573.
- 1960 "Monuments of the Period of Taşkın Paşa's Principality", *Atti Del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca, Napoli*, 197-201.
- 1961 a "Altuntepe Kazıları/Excavations at Altuntepe", *Belleten XXV/98*, 253-267.
- 1961 b "Kültepe-Kanesh, Mittelpunkt der Assyrischen Handelskolonien in Anatolien", *Kunst und Kultur der Hethiter* (Eine Ausstellung des Deutschen Kunstrates e.v., Berlin.)
- 1962 "Mengüçöklere Ait Bir Türbe", *Millî Birlik Türk Sanat Kongresi 19-24.Ekim.1959, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara, 325-327.
- 1963 a "An Assyrian Trading Outpost", *Scientific American* 208/3, 96-

- 102: Reading "Scientific American Hunters, Farmers, and Civilizations" *Old World Archaeology*, 1979, 234-241.
- 1963 b "Fouilles Archéologiques effectuées en Anatolia au cours des dernières années", *Synthèses, Revue Internationale*, 322-331.
- 1964 a "Altuntepe'de Urartu Mimarlık Eserleri/The Urartian Architecture on the Summit of Altuntepe", *Anatolia VII* (1963), 43-57.
- 1964 b "The Golden Period of Early Anatolian Art", *Hittite Art and the Antiquities of Anatolia Exhibition Catalogue, London*, 46-59.
- 1964 c "Yeni Araştırmaların Işığında Eski Anadolu Arkeolojisi/Early Anatolian Archaeology in the Light of Recent Research", *Anatolia VII* (1963), 1-42.
- 1966 a "The Art and Architecture of Ancient Kanish", *Anatolia VIII* (1964), 27-48.
- 1966 b "Yeni Horoztepe Eserleri/New Finds from Horoztepe", *Anatolia VIII*, 1964 19-25.
- 1967 "Ancient Ararat", *Scientific American* 216/3, 38-46.
- 1969 "Urartu and Altuntepe", *Archaeology* 22/4, 256-263.
- 1974 a "A Bronze Hittite Statuette", *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock on the occasion of his 65th Birthday*, İstanbul, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in Het Nabije Oosten, 253-255.
- 1974 b "A Bull Shaped Drinking Cup, Discovered in the Vicinity of Karşehir", *Mansel'e Armağan*, Ankara, 963-965.
- 1974 c "Five Vessels Belonging to the Late Phase of the Assyrian Trading Colony Period", *Baghdader Mitteilungen 7-Festschrift A.Moortgat*, 149-153.
- 1975 a "Atatürk ve Arkeoloji", *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 109-117.
- 1975 b "Kululu Hakkında Yeni Gözlemler/New Observations on Kululu", *Anatolia XVII* (1973), 1-30.
- 1979 a "A Figurine of a God from Anatolia in the Hermitage Museum in Leningrad", *Florilegium Anatolicum, Mélanges offerts à Emmanuel Laroche*, Paris, E.Doccord, 291-296.
- 1979 b "Assur Ticaret Kolonileri Çağına Ait İnsan Biçimli Kap/A Vessel in the Form of a Human of the Assyrian Trading Colony Period", *Belleten XLIII/170*, 261-272.
- 1980 a "Çorum Çevresinde Bulunan Eski Tunç Çağı Eserleri/Some Early Bronze Age Objects from the District of Çorum", *Belleten XLIV/173*, 459-474.
- 1980 b "Excavations at the Hittite Site, Maşathöyük", *AJA* 84, 305-309.
- 1982 "Atatürk et l'Archéologie, Mémorial Atatürk", *Etudes D'Archéologie et de Philologie Anatolienne*, traduit par H.GONNET, Institut Français D'Etudes Anatoliennes, Paris, 5-12.
- 1983 a "Jewellery, Gold Votive Plaques and a Silver Belt from Altuntepe", *Anatolian Studies* 33, 33-37.
- 1983 b "Les Cultures Anatoliennes", *Forum Conseil de l'Europe, Civilisations Anatoliennes*, V-VII.
- 1983 c "New Finds from Kanesh and What they Mean for Hittite Art", *Festschrift für Kurt Bittel*, Mainz-am-Rhein, Philipp von Zabern, 421-426.
- 1983 d "Some Rare Objects from Karum of Kanish, Kanışuwar", *A Tribute to Hans G.Güterbock on his Seventy Fifth Birthday. The Oriental Institut of the University of Chicago*, Assyriological Studies No. 23, 173-178.
- 1986 a "Ferzant Hitit Mezarlığı Hakkında Yeni Gözlemler-The Hittite Cemetery at Ferzant: New Observations on the Finds", *Belleten L/197*, 383-402.
- 1986 b "Glazed faience objects from Kanish", *Insight Through Images. Studies in Honor of Edith Porada*, (Eds) M. KELLY-BUCCELLATI, P. MATTHIAE, M. Van LOON, Bibliotheca Mesopotamica 21, 201-208.
- 1986 c "New Observations on the Relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria During the Third Millennium B.C.", *Ancient Anatolia, Aspects of Changes and Cultural Development, Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, The University of Wisconsin Press, 31-47.
- 1988 "Kültepe and Anatolian Archaeology Relating to the Old Assyrian Period", *Essays on Anatolian Studies in the Second Millennium B.C.* BMECCJ IV, 1-9.
- 1989 "Maşathöyük", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* 7, 444-446.
- 1991 "The Newly Discovered Cult Objects from the Karum of Kanesh", *BMECCJ V*, 319-334.
- 1992 a "An Antropomorphic vase from Karum of Kanesh", *Hittite and Other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp. Sedat Alp'a Armağan/Festschrift für Sedat Alp*, (Ed.)H. OTTEN, et. al. Anadolu Medeniyetlerini Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları 1. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 425-428.
- 1992 "New Glazed Faience Objects From Kanish", *Von Uruk nach Tuttul. Festschrift für E. Strommenger*, München, 159-162.
- 1993 a "Studies on Hittite Relief Vases, Seals, Figurines and Rock Carvings", *Nimet Özgüç'e Armağan. Aspects of Art and Iconography: Anatolia And Its Neighbors. Studies in Honor of Nimet Özgüç*, (Ed.)M. J. MELLINK et al. Ankara, TTK Basımevi, 473-499.
- 1993 b "Eskiyaar Treasure", *Nimet Özgüç'e Armağan. Aspects of Art and Iconography: Anatolia And Its Neighbors. Studies in Honor of Nimet Özgüç*, (Ed.) M. J. MELLINK et al., Ankara, TTK Basımevi.
- 1993 c "Temples of Kanish", *Ist.Mitt. 43, Festschrift für P. Neve*, 167-174.
- 1994 a "A Cult Vessel Discovered at Kanish", *Beiträge zur Altorientalischen Archäologie und Altertumskunde. Festschrift für Barthel Hrouda zum 65. Geburtstag*, (Eds.) P. CALMEYER, K. HECKER, L.J.-ROST, C.B.F. WALKER, Wiesbaden, 221-227.
- 1994 b "A Votive Foundation-nail in the Temple of Maşathöyük", *Altertumskunde des Vorderen Orients Band 4. Beschreiben und Deuten in der Archäologie des Alten Orients. Festschrift für Ruth Mayer-Opificius*, 227-234.
- 1995 "Two Eagle-shaped cult vessels discovered at Kanish", *Beiträge zur Kulturgeschichte Vorderasiens: Festschrift für Rainer Michael Boehmer*, (Eds.) U. FINKBEINER et al, Mainz am Rhein, 521-526.
- 1996 a "A Boat-Shaped Cult-Vessel from the Karum of Kanish", *Cinquante-deux Reflexions sur le Proche-Orient Ancien. Offertes en Hommage à Leon de Meyer. Mesopotamian History and Environment. Occasional Publications. II. Orientaliste Klein* 369-375.
- 1996 b "Two Antelope-shaped cult vessels discovered at Kanish", *Ist. Mitt. 46. Festschrift für K. Tuchelt*, 61-66.
- 1996 c "An Old Babylonian Cylinder Seal from Alaca Höyük", *Altertumskunde des Vorderen Orients Band 7. Vom Halys zum Euphrat*, Thomas Beran zu Ehren, 211-214.
- 1996 d "An Obsidian Storehouse Close to the Temples Built by Anitta. King of Neşa", *Collectanea Orientalia. Histoire, Arts de l'espace et Industrie de la Terre. Etudes offertes en hommage à Agnès Spycket. Civilisations Du Proche-Orient. I. Archéologie et Environnement*, 3, 279-283.
- 1998 a "Boar-shaped Cult Vessels and Funeral Objects at Kanish", *Altorientalische Forschungen 25, Festschrift für H. Klengel*, 247-256.
- 1998 b "Kululu'da Yeni Bulunmuş Bir Sfenks Baş ve Yazıt Parçası", *Light on Top of the Black Hill Studies Presented to Halet Çambel*, (Eds.) G. ARSEBÜK, M. J. MELLINK, W. SCHIRMER, İstanbul, 615-618.
- 1999 a "Karum Kanish as a City of International Trade", *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu. International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages*, Ege yayınları, 321-330.
- 1999 b "Vases Used for Ritual Purposes from Eskiyaar", *BMECCJ XI*, 1-22.
- 1999 c "The Metal Figurines for two Hittite Gods", *BMECCJ XI*, 23-38.
- 2000 "Kanish-Nesa, The Earliest International Trade Center of the Near East", *Proceedings of the First International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East. Rome May 18th-23rd*

1998. (Eds.) P. MATTHIAE, A. ENEA, L. PEYRONEL, F. PINOCCO, Roma
- 2001 "Observation on the Architectural Peculiarities of the Archive of an Assyrian Trader of Karum Kanish", *Veenhof Anniversary Volume*, Nederland, Institute Voor Het Nabije Oosten, Boston, 367-371
- 2002 a Kurator, "Die Hethiter und Ihr Reich", *Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, Katalog
- 2002 b "Die Stellung der Hethiter im kulturellen Erbe der Türkei", 14-15.
"Hititler'in Türkiye Kültür Mirası İçindeki Yeri", *Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 386-387.
- 2002 c "Frühe Bronzezeit", 36-45.
"Eski Tunç Çağı", *Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 400-401.
- 2002 d "Anatolische Fürstentümer", 42-45.
"Anadolu Şehir Devletleri", *Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 402-403.
- 2002 e "Opfer und Libation", 122-127.
"Adak ve Libasyon", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tınnlı Halk/Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 448.
- 2002 f "Karum-zeitliche Kultgefäße", 128-133.
"Karum Dönemi Kült Kapları", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tınnlı Halk/Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 449.
- 2002 g "Neşa", 152-155.
"Neşa, Bir Şehrin Gelişimi", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tınnlı Halk/Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 459-460
- 2002h "Maşathöyük", 168-171.
Maşathöyük, *Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 466.
- 2002 i "Alacahöyük", 172-175.

Alaca Höyük, *Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 468-469.

- 2002 j "Frühe Zeugnisse religiöser Volkskunst", 240-243.
"Dini Halk Sanatının Erken Örnekleri", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tınnlı Halk/Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 497.
- 2002 j "Die Keramik der Althethitischen Zeit", 248-255.
"Eski Hitit Çağı Seramiği", *Die Hethiter und Ihr Reich. Katalog. Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland 18. Januar-28. April 2002*, 500-501.
- 2004 a "Assur Ticaret Kolonileri", *Arkeo Atlas 3*, 1-17.
- 2004 b "Archives of Karum at Kanish, Level Ib", *Assyria and Beyond-Studies Presented to M.-T. Larsen*, 445-450.

C. Ortak Yayınlar:

- ÖZGÜÇ, T., KANSU, Ş.A. 1941
"Antropoloji Enstitüsünde Muhafaza Edilmekte Bulunan Bazı Prehistorik Arkeoloji Eşyası", *Belleten VI/19*, 255-260.
- ÖZGÜÇ, T., ÖZGÜÇ, N., KÖKTEN, K., 1945
"1940 ve 1941 Yılında Türk Tarih Kurumu adına Yapılan Samsun Bölgesi Kazıları Hakkında İlk Kısa Rapor", *Belleten IX/35*, 361-400.
- ÖZGÜÇ, T., AKOK, M., 1947
"Türk Tarih Kurumu Adına Anıt-kabir Alanında yapılan Tümülsüz kazılar/Die Ausgrabungen an Zwei Tumuli auf dem Mousaleumshügel bei Ankara", *Belleten X/41*, 27-56.
- ÖZGÜÇ, T., ÖZGÜÇ, N., 1949
Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Karahöyük Hafriyatı Raporu 1947/Ausgrabungen in Karahöyük 1947. TTKY V-7, Ankara.
- 1953 Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Kültepe Kazısı Raporu 1949/Ausgrabungen in Kültepe Bericht Über Die Im Auftrage der Türkischen Historischen Gesellschaft, 1948 Durchgeführten Ausgrabungen. TTKY V-12, Ankara.
- ÖZGÜÇ, T., AKOK, M., 1958
Horoztepe: Eski Tunç Devri Mezarlığı ve İskan Yeri-An Early Bronze Age Settlement and Cemetery. TTKY V/18, Ankara.

Res. 1: Karum'da II.kat tüccarlarından Martubani'nin deposunda keşfedilen seramiklere bakarken.

Res. 2: Prof. Dr. Tahsin Özgüç.

Res. 3: Karum 1b katına ait bir sanduka mezar buluntularının çıkartılması sırasında Prof. Dr. Tahsin Özgüç.

Res. 4: 2004 Kültepe kazıları Karum alanında bir sabah molasında. Prof. Dr. Özgüç, Prof. Dr. Kutlu Emre ile beraber.

PROF. DR. MANFRED OSMAN KORFMANN (26.4.1942 - 11.8.2005)

Turan EFE*

Anadolu Arkeolojisi için 2005 yılı, adeta bir yaparak dökümü gibi arka arkaya ölümlerin yaşandığı üzücü bir yıl oldu. Hepimiz Anadolu'nun çeşitli bölgelerine dağılmış olarak olağan görevlerimizin başındayken, önce Troia Kazıları Başkanı Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann'ın vefat haberiyle sarsıldık; üzüntümüz daha dinmeden bu sefer Assos Kazıları Başkanı Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu'nu kaybettik. Daha sonra da Önasya Arkeolojisi'nin köşe taşlarından biri konumunda olan ve aynı zamanda Ankara Üniversitesi Rektörlüğü görevinde de bulunan, hocaların hocası Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün ölüm haberini aldık. Bu arada İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü başkanlığında bulunmuş olan, ancak hocalık görevinden maalesef vaktinden önce ayrılmış olan Prof. Dr. Somay Onurkan'ı ve tüm bu acılar yetmiyormuş gibi 2006 yılının şubat ayında da "Anadolu Arkeolojisi"nin en önemli isimlerinden biri olan Prof. Dr. Machteld J. Mellink'i kaybettik.

Anadolu Arkeolojisi'nin ve arkeoloji camiasının başı sağ olsun. Aramızdan ayrılmış olan bu değerli hocaların kederli ailelerine, yakınlarına ve dostlarına en derin taziyelerimi bildiririm.

Manfred Osman Korfmann benim için sadece bir meslektaş, hayran olduğum bir kişilik ve bilim adamı değil aynı zamanda hayatımın akışını değiştiren, uzun yıllar birlikte çalıştığım ve kendisinden hayata ve mesleğe dair çok şey öğrendiğim hocamdı. O'nu ilk olarak 1972 yılında,

ben henüz arkeoloji ikinci sınıf öğrencisiyken katıldığım Çayönü Kazısı sırasında tanıdım. Dünyaya tatlısı Sevgili Eşi Katja ile birlikte kazıyı ziyaret etmiş ve doktora konusu olan sapan taneleri üzerine bir konuşma yapmıştı.

İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde görevli olduğundan dolayı daha sonra çeşitli vesilelerle tekrar karşılaşmamıza rağmen, gerçek anlamda tanışmamız Demircihüyük kazılarının başladığı 1975 yılına rastlar. O henüz 33, ben ise 25 yaşındaydım. Bizim ülkemizde bu yaşta kazı başkanı olabilmek öyle kolay bir iş değildir ve bir başka örneğini de şahsen ben hatırlamıyorum. Bu tamamen şahsi gayreti, etrafına verdiği güven, bilgi ve becerisi sayesinde gerçekleşmiştir. Kazının başlarında iyi anlaştığımızı söyleyemem. Bunda karakter farklılığı ve çok farklı ortamlardan gelmemizin rolü büyüktü. Ancak zamanla, içimizdeki arkeoloji sevgisi bizi birbirimize bir daha ayrılmamak üzere yaklaştırmıştır. Bu başlangıç benim o andan itibaren hayatımın akışını tamamen değiştirecek, onunla Demircihüyük, Beşiktepe ve Troia kazıları olmak üzere toplam 15 kazı sezonu birlikte çalışma ve doktora Almanya'da yapma imkanı verecekti. Neticede, bugün bulunduğum yeri büyük oranda O'na borçluyum.

O'nun bitmek, tükenmek bilmeyen bir enerjisi vardı. Demircihüyük kazısına başladığımız ilk günlerde malzeme alımı için her gün ikimiz Eskişehir'in altını üstüne getirirdik. Ara sıra büfeler-

de mola verilip maden suyu içilirdi. Bu şekilde ben de ilk defa maden suyu ile tanıştım ve zamanla da onun gibi müptelası oldum. Bu tempoya alışık olmayan ben, her günün bitiminde bitkin bir şekilde kazı evine geri dönerdim.

Kazının her türlü işi ile ilgilendiği gibi, höyükte aynı zamanda açma başkanlığı da yapmaktaydı. Açmasının günlük defter tutumundan çizimine ve çanak çömlek istatistik çalışmasına kadar her işi kendisi yapmıştır. Yakınında çalışanların çok iyi bildiği gibi ömrünün sonuna kadar bu yoğun tempolu çalışmayı kesintisiz ve hatta daha da artırarak sürdürmüştür.

Kazının ilk günlerinde işçiler Korfmann adını bir türlü doğru telaffuz edemediklerinden ona Kozman Bey diye hitap ediyorlardı. Bu kelime kendisinin de isteğiyle kısa sürede Osman Bey'e dönüşmüştür. Dolayısıyla Türk vatandaşlığına geçtiğinde resmi olarak aldığı bu "Osman" adını, daha Demircihüyük kazıları sırasında kullanmaya başlamıştı. Özellikle Türk dostlarına ve meslektaşlarına gönderdiği tebrik kartlarında "Osman" takma adını kullanırdı.

O'nun ileride çok önemli işlere imza atacağı daha o zamandan belliydi. O, kazı yerinin doğal çevresi ile bir anlam taşıyacağını çok iyi biliyordu. Hafta tatillerinde Eskişehir ve çevresini gezdik. Daha Demircihüyük kazıları sırasında, Doğa Bilimleri ile Arkeoloji'yi kaynaştırma yolunda büyük çaba sarfetmiş ve şaşılacak derecede süratle yayınlattığı 6 ciltlik Demircihüyük nihai raporlarının 2. cildini tamamen doğa bilimlerine ayırmıştır. Kazılara başlanmadan önce Jeofizikçi Helmut Becker Demircihüyük'te Jeofizik ölçümleri yapmış ve bu doğrultuda bazı yanık alanların ve höyüğün hemen kuzey eteğinden geçen NATO petrol boru hattının saptanması gibi kazı öncesi bazı önemli ipuçları elde etmiştir.

Demircihüyük, Alman kazı sistemine ilave olarak, bazı yeni belgeleme yöntemlerinin de ilk defa uygulanarak denendiği bir kazı konumundadır. Daha sonra Beşiktepe ve Troia'da da aynı kazı sistemi uygulanmıştır. Bugün hakikaten

kazı sistemleri açısından bir Demircihüyük okulundan söz edilebilir. O zamanlar benim gibi ekip üyesi, bugün ise Boğazköy kazıları başkanı olan Dr. Jürgen Seeher ve ben de aynı sistemi kazılarımızda uygulamaktayız. Bu şekilde, Troia dışında bizler de kazılarımız vasıtasıyla bu kazı sisteminin genç kuşaklara aktarılmasına ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuş oluyoruz.

Kurt Bittel'in 1937 yılında kısa süreli yaptığı kazıda karışık olarak ele geçirilen malzemenin dönemlere göre ayrılması, Demircihüyük kazılarının sağladığı tabakalanma sayesinde kesinlik kazanmıştır; böylece, Eskişehir bölgesi tarihöncesi kronolojisinin saptanmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır; buna bağlı olarak, bölgenin İlk Tunç Çağı'nın ilk yarısındaki kültürel gelişim süreci de açık bir şekilde ortaya konmuştur. Prof. Dr. Manfred Korfmann, kazı raporu olarak yayına hazırladığı Demircihüyük İTÇ mimarlığı, Anadolu İTÇ genel yerleşim planları konusuna yeni bir bakış açısı getirmiş ve "Anadolu Yerleşim Planı" tanımlamasını arkeolojik yayınlara sokmuştur.

Demircihüyük'ün adeta bir sembolü haline gelen çapraz bantlı şişelerin (Kreuzbandflasche) ilk örneğini bulduğumuzda, hepimiz büyük sevinç yaşamıştık ve büyük bir coşkuyla bu kabın bahçede fotoğrafı çekilmişti.

Demircihüyük kazıları sona erince Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann'a, çalışmalarına Eskişehir bölgesinde devam etmesini arzuladığımı ve burada bir başka kazı almasını önermiştim; bana aynı bölgede ikinci bir proje için maddi destek bulmanın zorluğundan söz etmişti ve Demircihüyük kazılarının bitiminden üç sene sonra, sürpriz bir şekilde Troas bölgesindeki Beşiktepe'de kazılar yapmak üzere Kültür Bakanlığı'ndan izin aldı. Bu durum beni yakından ilgilendirmekteydi, çünkü o sıralar Almanya'da doktoranı yapmakta olan benim de onunla birlikte Beşiktepe'de kazılara katılacağım anlamına geliyordu.

Manfred Osman Korfmann'ın özel hayatı ile ilgi-

li konuştuğunu pek hatırlamam. Ancak bir gün ikimiz Çanakkale'de işimizi bitirdikten sonra, Beşiktepe'ye geri dönüyorduk. Çalışmaların gidişi onu çok memnun etmiş olacak ki, rahat ve mutlu bir hali vardı. Arada bir el ederek karşıdan gelen domates yüklü traktörleri durduruyor ve yemek üzere bir-iki domates alıyor ve onları elma gibi ısırarak büyük bir iştahla yiyordu. İşte bu ruh hali içinde bana şunları söyledi: *"Biliyor musun benim babam işadamıydı ve benim de işadamı olmamı istiyordu; bu sebeple beni küçük yaştan itibaren tecrübe kazanmam amacıyla, sık sık iş toplantılarına ve iş yemeklerine götürürdü. Ama ben Arkeolojiyi seçtim. İşadamı olsaydım bugün çok varlıklı biri olabilirdim, ama bu kadar mutlu olamazdım."*

Manfred Osman Korfmann, Beşiktepe kazılarının son senesinde nihayet Troia'da üçüncü dönem kazıları başlatmak üzere izin aldı. O belki de, Troia projesini daha Demircihüyük kazılarının bitiminde tasarlamış ve Beşiktepe'yi bir anlamda bu projenin bir parçası ve Troia'ya giden yolda bir atlama taşı olarak düşünmüştü.

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nde kadrolu olarak 1986 yılında göreve başladıktan sonra, Troia kazılarına paralel olarak ben de Eskişehir bölgesinde günümüze kadar sürecektir olan kazı ve yüzey araştırmaları yaptım; bir anlamda onun bıraktığı yerden Eskişehir araştırmalarını devam ettirmiş oldum. Bu onu çok memnun etti. Troia kazılarının ilk beş senesinde, önce Troia'da bir veya bir buçuk ay iki öğrencimle birlikte çalışır; sonra da Eskişehir bölgesinde yüzey araştırmaları yapardım. Bu araştırmalarımın ilk dört senesini, hiçbir kurumdan destek alamadığım için, onun bana Troia'da çalışmam karşılığı, biraz da fazla ödediği ödenek ile yürüttüğümü belirtmek isterim.

Bilindiği gibi H. Schliemann tarafından başlatılan birinci dönem Troia kazıları, höyüklerin oluşumu ve nasıl kazılması gerektiği konusunda ilk bilgilerin elde edildiği kazı yerlerinin başında gelir. C. W. Blegen başkanlığında yapılan ikinci dönem Troia kazıları (1932-1938) ise belgeleme

ve yayın kalitesi açısından yeni düzenlemelerin ortaya konduğu, bir 'ilki' oluşturur. Manfred Osman Korfmann'ın son dönem Troia kazıları da tüm bu örnek çalışmaların bir adım daha ileriye götürüldüğü, kazıya paralel olarak restorasyon çalışmalarına da ağırlık verildiği ve çeşitli doğa bilimlerine mensup birçok bilim adamının da katıldığı, yeni terimle bir 'mega' kazı projesi niteliğinde yine bir 'ilk' tarihöncesi kazı olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla, doğa bilimcilerinin arkeoloji bilimine olan ilgilerinin giderek artmasında da Korfmann'ın önemli bir payı olmuştur. Troia ören yeri son dönem kazılarından önce ziyaretçilerin gördüklerinde hayal kırıklığına uğradığı adeta bir harabe yığını görünümündeydi. Kazılar sırasında yapılan örnek restorasyon çalışmaları ve çevre düzenlemesi ile Troia, yeni bir ören yeri haline dönüşmüştür.

Manfred Osman Korfmann'a göre Troia; Anadolu, Ege ve Avrupa arkeolojisi ile ilgili birçok temel sorunun çözümünün düğümlendiği yerdir ve Anadolu ve Ege Dünyası'nda yapılan yeni araştırmaların ışığında, bu kronik sorunlara kalıcı çözümler bulabilmek için Troia'da yeni kazılara gereksinim vardır. Nitekim, bu yeni dönem kazılarda bazı önemli arkeolojik bulgulara ulaşılmıştır: Yerleşim tabakalanması daha ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur. Demircihüyük ve Beşiktepe ¹⁴C tarihlerine, zamanla çok sayıdaki Troia ¹⁴C tarihleri de eklenmiş ve bu sayede İlk Tunç Çağ'larının mutlak ve göreceli kronolojisi için kuzeybatı Anadolu, en güvenilir bölge konumuna gelmiştir. Özellikle, Troya 2.bin yerleşmesine ait Aşağı Şehir hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. Bütün bu çalışmalar, Troia'ya bazı yönlerden daha farklı bir gözle bakmamızı sağlamıştır.

Bu arada Kumtepe'de de kısa süreli kazılar yapılarak, daha önce saptanmış olan stratigrafi kontrol edilmiştir. Troas bölgesi ile ilgili yaptığı yayınlarda, konuları İran'dan Avrupa içlerine kadar olan geniş bir coğrafyayı içine alacak şekilde, gayet geniş bir perspektiften değerlendirebilmesinin gerisinde, O'nun öğrencilik yıllarında ve doktora aşamasında, Frankfurt, Johann-Wolf-

gang Goethe Üniversitesi'nde Günther Smolla ve Hermann Müller-Karpe gibi neredeyse tüm dünya arkeolojisini özümsemiş olan değerli hocalardan aldığı eğitimin sonucu, üç kıta prehistoryasına da büyük oranda hakim bir bilim adamı olarak yetişmesi yatmaktadır.

Hatta, Troia'da gerçekleştirdikleri, bir kazı projesinin sınırlarının da çok ötesine geçmiştir. Korfmann bütün dünyanın ilgisini çeken "Troia" adından yararlanmasını çok iyi bilmıştır. Öncelikle gerçekleştirdiği "Düş ve Gerçek. Troia" sergisi ile Troia'yı tekrar dünyanın gündemine oturtmuştur. İlk açıldığı Stuttgart'ta bu sergiyi bir milyonun üzerinde insan gezmiştir. Bu sayede son senelerde, Troia ören yerini ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısında büyük bir artış olmuştur. Diğer taraftan Manfred Osman Korfmann, Troia ve çevresinin 'milli park' ilan edilmesini sağlamakla da, başarılması çok zor olan bir diğer projeye daha imza atmıştır; nihayet vefatından hemen önce de, gerçekleştirdiği bu projelerin devam ettirilmesi ve korunması için "Troia Vakfı"nı kurmuştur.

İşte O'nun bu önemli projeleri büyük bir maharetle adım adım hayata geçirebilmesinin gerisinde, ideal kazı başkanlığı vasıfları ile, ve küçükken babası sayesinde geliştirdiği iş adamlığı bilgisi ve becerisi de yatmaktadır. Bu özellikleri Prof. Dr. M. Korfmann'ı bir anlamda klasik 'kazı başkanı' profilinin dışında tutar.

Ancak üzülerek belirtmeliyim ki O'nun gıpta ile bakılacak Troia'daki bu çalışmaları, "Meyve veren ağaç taşlanır" misali, bazı çevreler tarafından acımasızca eleştirilmiştir. Sansasyon yaratmak adına bilimsel çalışmaları saptırmak ve spekülasyon olmakla suçlanmıştır. Prof. Dr. M. Korfmann'ın Troia kazı sonuçları ile ilgili olarak heyecana kapılıp söylediği bazı sözler, yaptığı yorum ve değerlendirmeler tartışmaya açık olabilir. Ancak Arkeoloji yorumu açık bilim dallarının en başında gelir. Bunun sınırını belirlemek her zaman mümkün olamamaktadır. İnsanlık tarihinin derinliklerine doğru inildiğinde, bilmecenin eksik parçaları giderek artar ve bilim adamı tüm bir

resmi ortaya çıkarabilmek için, bir noktadan sonra hayal gücünün sınırlarını zorlamaya başlar. Deneme-yanılma yöntemi ile, kabul görmeyen teori ve yorumlar zaten zamanla ayıklanacaktır ve hiçbir bilim adamı, varsayım olarak öne sürdüğü yorumlar nedeniyle, acımasızca eleştirilmemelidir. Benim gibi, kendisiyle uzun yıllar birlikte çalışmış olan meslektaşları ve öğrencileri çok iyi bilirler ki, Manfred Osman Korfmann'ın kazılarında kazı ve belgeleme çalışmaları her zaman son derece titiz ve ayrıntılı bir şekilde yapılmıştır; herhangi bir saptırma kesinlikle söz konusu değildir. Önemli olan da budur. Hiç de haketmediği böyle bir muameleye maruz kalması onu derinden yaralamış ve büyük olasılıkla hastalığının ortaya çıkmasında da önemli bir etken olmuştur.

Arkeoloji sevgisi yanında, onun kalbi aynı zamanda insan sevgisi ile doluydu. O gerçek bir hümanistti; alçak gönüllüydü ve her türlü insanla çok rahat iletişim kurabilirdi; kolay tepki vermezdi; inatçı değildi; yeni fikirlere her zaman açıktı; öğrencilerine bilinçli olarak özgüven aşıladı; eğer üzerinize düşen görevi layıkıyla yapıyorsanız, onunla anlaşmanız çok kolaydı; otoriter bir kazı başkanı değildi.

Yaklaşımından ve konuşmalarından Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann için siyasal sınırların pek fazla bir öneminin olmadığı; ırk, din, dil farklılığından doğan önyargılardan tamamen arınmış bir dünya özlemi içinde olduğunu çok iyi biliyorum. O, coğrafyası ve tarihine hayran olduğu ülkemizin, tanıdıkça insanına da büyük bir sevgiyle bağlanmış ve birçok dost edinmiştir; ömrünün sonuna doğru Türk vatandaşlığını ve dolayısıyla "Osman" adını alması, uzun yıllara dayanan bu ilişkinin ve sevginin bir dışa vurumudur.

Bu bağlamda, Manfred Osman Korfmann'ın vurgulanması gereken diğer bir yönü de benim de aralarında bulunduğum çok sayıda Türk öğrenciye kucak açması, onların mesleki yönden yetiştirmelerini sağlamasıdır. Bu öğrencilerden bazıları bugün önemli mevkilere gelmiş veya

gelmeye başlamıştır. Hiç şüphe yok ki, büyük bir heyecan ve şevkle kurduğu Troia Vakfı'nın ve yetiştirdiği öğrencilerinin onun eserlerine sahip çıkmaları, amaç ve idealleri doğrultusunda çalışmalarını sürdürmeleri O'nu amacına ulaştırmış olacaktır.

Manfred Osman Korfmann Tübingen yakınlarında evinin bulunduğu Ofterdingen kasabasının mezarlığına defnedilmiştir. Mezarlık etrafa hakim bir tepenin üzerindedir. Kendisinin vasiyeti üzerine mezar, özellikle başucu doğu yönüne çevrili olarak, tepenin tam kenarına yerleştirilmiştir. 2006 yılı, Şubat ayının karlı bir kış gününde mezarı ziyaret ettim. O esnada doğu yönünden esen şiddetli bir rüzgarla, kar taneleri beyazlara bürünmüş mezar üzerinden yüzüme vuruyordu. Çok duygulandım. O sırada kendisine, keşke çok sevdiği İlyada'dan dizeler okuyabilseydim. Bir sonraki ziyaretimde inşallah!

Sevgili Kazı Başkanım, Hocam ve Meslektaşım Manfred Osman Korfmann!

Yıllarca birlikte çalışmanın onur ve gururunu ömrümün sonuna kadar taşıyacağım. Ülkemiz arkeoloji ve kültürüne yaptığınız katkılar asla unutulmayacak; eserlerinize sahip çıkılacaktır. Bu bağlamda, 25 Şubat 2006 tarihinde Çanakkale'de yapılan Troya Vakfı'nın olağan genel Kurul toplantısından büyük bir memnuniyetle ayrıldığımı belirtmek isterim. Vasiyetiniz doğrultusunda bugüne kadar yapılanlar ve yapılması gerekenler üzerinde konuşmalar yapıldı. Tüm üyelerin ne kadar heyecan ve şevkle bu işe sarıldıkları gözlerinden okunuyordu.

Rahat uyuyun.

Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann'ın Yayınları

A: Kitaplar:

KORFMANN, M.,

1972 *Schleuder und Bogen in Südwestasien. Von den frühesten Belegen bis zum Beginn der historischen Stadtstaaten*, Antiquitas III, 13, Bonn.

1982 *Tilkitepe. Die ersten Ansätze prähistorischer Forschung in der östlichen Türkei*. Mit Anhängen von K.- S. LAKE, P. J. WATSON, M. ÖZBEK, *Istanbuler Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts*, Beiheft 26, Tübingen.

1983 *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen von 1975-1978*, (Ed.) M. KORFMANN I, M. KORFMANN, *Architektur, Stratigraphie und Befunde*, Mainz.

1987 a KORFMANN M., LIESEGANG G., SMOLLA G., *Historische Geographie - Südafrika (Moçambique, Swaziland, Republik Südafrika): 23° 10' - 26° 52' S, 29° 50' - 35° 40' E, Afrika-Kartenwerk, Serie S, Beiheft zu Blatt 15, Berlin.*

1987 b *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen von 1975-1978*, (Ed.) M. KORFMANN II *Naturwissenschaftliche Untersuchungen*, Mainz.

1987 c *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen von 1975-1978*, (Ed.) M. KORFMANN III I;

J. SEEHER, *Die Keramik 1. A Die neolithische und chalkolithische Keramik, B Die frühbronzezeitliche Keramik der älteren Phasen (bis Phase G)*, Mainz.

1988 a *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen von 1975-1978*, (Ed.) M. KORFMANN III 2;

T. EFE, *Die Keramik 2. C Die frühbronzezeitliche Keramik der jüngeren Phasen (ab Phase H)*, Mainz.

1988 b *Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen von 1975-*

1978, (Ed.) M. KORFMANN V ;

B. KULL, *Die mittelbronzezeitliche Siedlung. Mit einem Anhang von H. Kammerer-Grothaus und A.-U. Kossatz zu antiken Funden aus Demircihüyük*, Mainz.

1990 *Heinrich Schliemann, Bericht über die Ausgrabungen in Troja in den Jahren 1871 bis 1873*. Mit einem Vorwort von M. KORFMANN sowie 70 Abbildungen und 48 textbezogenen Tafeln aus dem "Atlas trojanischer Altertümer", München - Zürich, Neuauflage 2000 - broschiert.

1991 *Studia Troica 1*, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.

1992 *Studia Troica 2*, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.

1992 a KORFMANN M., MANNSPERGER D., *Troia, Homer, die Ilias und die Folgen*, Istanbul.

1992 b KORFMANN, M., *Studenten, Ein Rundgang in Troia*, Istanbul.

1993 *Studia Troica 3*, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.

1994 *Studia Troica 4*, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.

1994 KORFMANN, M., SEEHER -BAYKAL A., KILIÇ S., *Anatolien in der frühen und mittleren Bronzezeit I. Bibliographie zur Frühbronzezeit, Tübinger Atlas des Vorderen Orients, Beiheft B 73/1*, Wiesbaden.

1995 *Studia Troica 5*, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.

- 1996 a Demircihüyük. Die Ergebnisse der Ausgrabungen von 1975-1978, (Ed.) M. KORFMANN IV; A. BAYKAL-SEEHER, J. OBLADEN-KAUDER, Die Kleinfunde. A Die lithischen Kleinfunde, B Die Kleinfunde aus Ton, Knochen und Metall, Mainz.,
- 1996 b *Studia Troica* 6, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 1997 *Studia Troica* 7, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 1998 *Studia Troica* 8, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 1999 a KORFMANN, M., MANNSPERGER D., *Troia, Ein historischer Überblick und Rundgang*, Stuttgart, Konrad Theiss-Verlag 1998/Neudruck mit Korrekturen.
- 1999 b KORFMANN, M., MANNSPERGER D., *Führer durch Troia, verfaßt von der Grabungsleitung*. 2. verb. Auflage, Ege Yayınları, Istanbul.
- 1999 c KORFMANN, M., MANNSPERGER D., *A Guide to Troia by the Director and Staff of the Excavations*. 2. verb. Auflage, Ege Yayınları, Istanbul.
- 1999 d KORFMANN, M., MANNSPERGER D., *Troia Gezi Rehberi, Kazi başkanlığı tarafından hazırlanmıştır*. 1. Auflage, Ege Yayınları, Istanbul.
- 1999 e *Studia Troica* 9, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 2000 a *Studia Troica* 10, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 2000 b BASEDOW M. A., *Beşik-Tepe, Das spätbronzezeitliche Gräberfeld*. Mit einem Vorwort von M. KORFMANN, Beiträgen von U. WITTWER-BACKOFEN, J. WAHL, V. DRESELY, T. H. SCHMIDT-SCHULTZ, M. SCHULTZ. *Studia Troica* Monographien, Band 1 (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 2001 *Studia Troica* 11, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 2002 a EASTON D.F., *Schliemann's Excavations at Troia 1870 - 1973*. *Studia Troica* Monographien, Band 2 (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 2002 *Studia Troica* 12, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- 2003 a KORFMANN, M., ASLAN R., BLUM S. W. E., *Studies in Ethnoarchaeology I*, (Verlag Bernhard Albert Greiner, Remshalden 2003); STEPHAN W. E. BLUM, ISIKLAR, Ethnoarchaeologische Untersuchungen zur Foramation und Transformation archäologischer Siedlungskontexte.
- 2003 b *Studia Troica* 13, (Ed.) M. KORFMANN, Philipp von Zabern, Mainz.,
- B: Makaleler**
- 1964 "Neue Untersuchungen im Kastellgebiet von Okarben", Kr.FRIEDBERG, *Fundberichte aus Hessen* 4, 165-170.,
- 1965-66 "Weitere Untersuchungen im Kastellgebiet von Okarben", Kr. FRIEDBERG, *Fundberichte aus Hessen* 5-6, 39-49.
- 1966 a "Numismatische Erwägungen zum Beginn der militärischen Besetzung Okarbens", *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 16, 33-44.
- 1966 b "Eine römische Eigentumsmarke aus Okarben", Kr.FRIEDBERG (Hessen), *Germania* 44, 390-393.
- 1966 c "Zur Herstellung nahtloser Glasringe", *Bonner Jahrbücher* 166, 48-61.
- 1966 d "Gläserne Amringe aus Hebron", *Im Lande der Bibel* 1, 8-9.
- 1971 "The Natufian: An 'Indigenous Palestinian Culture'? A Consideration of Natufian Long-Range Weapons", *Berytus* 20, 25-41.
- 1973 "The Sling as a Weapon", *Scientific American* 229/ 4 Oct., 34-42.
- 1973-74 "Herstellung 'prähistorischer' Steinbeile und -äxte in der Antike? Zur Bedeutung in historischen Zusammenhängen", *Istanbul Mitteilungen* 23-24, 39-52.
- 1974 "Diskussion der Grundnomenklatur steinerner Pfeilköpfe", *Archäographie* 3, 59-67.,
- 1976 a "DAI-Jahresbericht 1975, Demirci Hüyük", *Archäologischer Anzeiger*, 537.,
- 1976 b "Demircihüyük, 1975", *Anatolian Studies* 26, 36-38.
- 1976 c ARSEBÜK G., KORFMANN M., "Tülin-tepe kazılarında sapan taneleri toplu buluntusu, 1972", *Kelxin Projesi 1972 çalışmaları*, Ankara, 134-144.
- 1976 d "An Assemblage of Sling-Pellets from Tülin-tepe, 1972", *Kelxin Project 1972 Activities*, Ankara, 163-172.
- 1977 a "Demircihüyük. Eine vorgeschichtliche Siedlung an der phrygisch-bithynischen Grenze, Kampagne 1975", *Türk Arkeoloji Dergisi* 24/2, 39-49 Abb.50-59.
- 1977 b "DAI-Jahresbericht 1976, Demircihüyük", *Archäologischer Anzeiger*, 636-637.
- 1977 c "Demircihüyük, 1976", *Anatolian Studies* 27, 37-38.
- 1977 d "Die Ausgrabungen von Kirsopp und Silva Lake in den Jahren 1938 und 1939 am Burgfelsen von Van (Tuspa) und in Kalecik", *Der Verlauf der Arbeiten an Hand von Briefen, Photographien und einem Plan*. Zusammengestellt von M. KORFMANN, photographische Bearbeitung von W. SCHIELE, *Berytus* 25, 173-200 Taf. 1-16.
- 1977 e "A New Lithic Industry from Kruger National Park", *Proceedings of the 7th Panafrican Congress of Prehistory and Quaternary Studies*, Addis Abeba 1971, 105-106.
- 1977 f "Climatic Background to the Early Neolithisation of North-Eastern Africa", *Proceedings of the 7th Panafrican Congress of Prehistory and Quaternary Studies*, Addis Abeba 1971, 107-110.
- 1977-78 "Demircihüyük. Eine vorgeschichtliche Siedlung an der phrygisch-bithynischen Grenze. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabung von 1975", *Istanbul Mitteilungen* 27-28, 5-59 Taf. 1-10 (mit Beiträgen von H. BECKER, H. SCHLICHTERLE, J. BOESSNECK - A. VON DEN DRIESCH).
- 1978 a "Die Ausgrabungsergebnisse des Jahres 1975 am Demircihüyük, Nordwestanatolien", *Internationales Symposium, Varna 1976, Studia Praehistorica* 1-2, 88-95.
- 1978 b DAI-Jahresbericht 1977, "Demircihüyük", *Archäologischer Anzeiger*, 626.
- 1978 c "Demircihüyük, 1977", *Anatolian Studies* 28, 16-18.
- 1979 a "Demircihüyük. Eine vorgeschichtliche Festung an der phrygisch-bithynischen Grenze. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabungen von 1976 und 1977", *Istanbul Mitteilungen* 29, 9-64 Taf. 1-7 (mit Beiträgen von H. BECKER, K. L. WEINER).
- 1979 b DAI-Jahresbericht 1978, "Demircihüyük", *Archäologischer Anzeiger*, 585-586.
- 1979 c "Demircihüyük, 1978", *Anatolian Studies* 29, 192-194.
- 1979 d "Eine weibliche Gottheit in der Frühbronzezeit Anatoliens", *Praehistorische Zeitschrift* 54, 187-200 Taf. 29-32.
- 1979 e "Zur Neolithisierung Nord- und Mittelafricas", *Berichte zur Allgemeinen und Vergleichenden Archäologie* 1, 183-200.
- 1980 a "Demircihüyük. Eine frühbronzezeitliche Festung an der phrygisch-bithynischen Grenze - Kampagne 1976", *Türk Arkeoloji Dergisi* 25/1, 135-146 Abb.147-163.
- 1980 b "Demircihüyük. Eine vorgeschichtliche Festung an der phrygisch-bithynischen Grenze. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabung von 1978", *Istanbul Mitteilungen* 30, 5-21 Taf. 1-20.,
- 1980 c DAI-Jahresbericht 1979, "Abschlussarbeiten in Demircihüyük", *Archäologischer Anzeiger*, 583.
- 1982 "Demircihüyük. Eine frühbronzezeitliche Festung an der phrygisch-bithynischen Grenze - Kampagne 1977", *Türk Arkeoloji Dergisi* 25/2, 115-123 Taf. 105-111.
- 1983 a "Red Cross Bowl. Angeblicher Leittyp für Troja V", *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel*, (Ed.) R. M. BOEHMER, H. HAUPTMANN, Mainz, 291-297.
- 1983 b "Beşige Bay, 1982", *Anatolian Studies* 33, 236-237.
- 1984 a "Beşik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabung von 1982. Die Hafenbucht vor "Troja" (Hisarlık), Grabungen am Beşik-Yassitepe", *Archäologischer Anzeiger*, 165-195 (mit Beiträgen von G. HÜBNER, U. PESCHLOW, A. VON DEN DRI-

ESCH - J. BOESSNECK, J. WAHL).

- 1984 b "Beşik-Tepe, 1983", *Anatolian Studies* 34, 208.
- 1985 c "Beşik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabung von 1983. Grabungen am Beşik-Yassitepe und Beşik-Sivritepe", *Archäologischer Anzeiger*, 157-194 (mit Beiträgen von J. SEEHER, A.-U. KOSSATZ).
- 1985 d KORFMANN M., NEUMANN J., "Subsurface Countercurrent in the Bosphorus Already Known to 6th Century A. D. Byzantine Fishermen", *Deutsche Hydrographische Zeitschrift* 38, 189-190.
- 1985 e "Beşik-Tepe, 1984", *Anatolian Studies* 35, 182-183.
- 1986 a "Beşik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabungen von 1984. Grabungen am Beşik-Yassitepe, Beşik-Sivritepe und Beşik-Gräberfeld", *Archäologischer Anzeiger*, 303-363 (mit Beiträgen von J. BOESSNECK, V. DRESELY - J. WAHL, J. NEUMANN).
- 1986 b "Beşik Tepe, 1985", *Anatolian Studies* 36, 181-182.
- 1986 c "Beşik Tepe: New Evidence for the Period of the Trojan Sixth and Seventh Settlements: Troy and the Trojan War. A Symposium held at Bryn Mawr College 1984; hg. v. M. Mellink, s. 17-28.
- 1986 "Die Waffe Davids. Ein Beitrag zur Geschichte der Fernwaffen und zu den Anfängen organisierten kriegerischen Verhaltens", *Saeculum* 37, 129-149.
- 1986-88 "Wo lag der Hafen von Troia?", *Tübinger Ausgrabungen: Nürnberger Blätter zur Archäologie* 3-4, 8-14.
- 1987 a "Beşik-Tepe", *Arkeoloji ve Sanat* 36-37, 257.
- 1987 b "Beşik-Tepe, 1986", *Anatolian Studies* 37, 180-181.
- 1987 c "Seefahrtsbeziehungen zwischen Schwarzem Meer und der Ägäis im 3. und 2. Jahrtausend v. u. Z.", *Acts of the 6th International Colloquium on Aegean Prehistory, Athens 1987*, Summaries, 81.
- 1988 "Beşik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Grabungen von 1985 und 1986. Grabungen am Beşik-Yassitepe und im Beşik-Gräberfeld", *Archäologischer Anzeiger*, 391-404 (mit einem Beitrag von A.-U. Kossatz).
- 1988 a "Beşik-Tepe, 1987", *Anatolian Studies* 38, 193.
- 1988 b "Ausgrabungen an der Bucht vor Troia", *Tübinger Blätter* 75, 47-52.
- 1988 c "Troy, 1987", *Anatolian Studies* 38, 205-206.
- 1988 d "East-West Connections throughout the Mediterranean in the Early Neolithic Period", *Processes of Neolithization in the Mediterranean and Europe. Symposium held at the 12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences, Zagreb 1988; Berytus* 36, 9-25.
- 1989 a "Ausgrabungen am Beşik-Tepe, 1982-1987", *Tahsin Özgüç'e Armağan - Anatolia and the Ancient Near East. Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, (Ed.) K. EMRE u. a., Ankara, 271-272 Abb. 276.
- 1989 b "Ausgrabungen am Demircihüyük, 1975-1978", *Tahsin Özgüç'e Armağan - Anatolia and the Ancient Near East. Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, (Ed.) K. EMRE u. a., Ankara, 273-275 Abb. 277-278.
- 1989 c "Beşik-Tepe. Vorbericht über die Ergebnisse der Arbeiten von 1987 und 1988. Auswertungsbearbeitungen Beşik-Sivritepe, Beşik-Yassitepe, Beşik-Gräberfeld, Grabungen am Beşik-Sivritepe", *Archäologischer Anzeiger*, 473-481.
- 1989 d "Ausgrabungen an der Bucht von Troia. Ein Friedhof aus dem 13. Jahrhundert v. u. Z.", *Archäologie in Deutschland* 3, 10-17.
- 1989 e "Zu Troias ältester 'Verteidigungsmauer'", *Istanbuler Mitteilungen* 39, 307-313.
- 1989-90 "Troia'nın yakın çevresindeki Beşik koyu kazıları", *Müze-Museum* 2-3, 1989/90, 67-74 = "Excavations at Beşik Bay near Troy", *Müze-Museum* 2-3, 75-79.
- 1990 "Altes und Neues aus Troia", *Das Altertum* 36, 230-240.
- 1990-91 "Einhundert Jahre nach Schliemann. Erste Ergebnisse der neuen Ausgrabungen in Troia", *Nürnberger Blätter zur Archäologie* 7, 44-48.
- 1991 a "Der gegenwärtige Stand der neuen archäologischen Arbeiten in Hisarlık (Troia)", *Zweihundert Jahre Homer-Forschung. Rückblick und Ausblick*, (Ed.) J. LATACZ Colloquium Rauricum 2, Stuttgart - Leipzig, 89-102.
- 1991 b "Troia. Reinigungsarbeiten 1987. Ausgrabungen 1988 und 1989", *Studia Troica* 1, 1-34 Taf. 1-4.
- 1992 a "Erste Ergebnisse der neuen Ausgrabungen in Troia", *Troia. Brücke zwischen Orient und Okzident*, (Ed.) I. GAMERWALLERT, Tübingen, 109-111 Abb. 112-116.
- 1992 b "Troia - Ausgrabungen 1990 und 1991", *Studia Troica* 2, 1-41 Taf. 1-4.
- 1992 c "Die prähistorische Besiedlung südlich der Burg Troia VI/VII", *Studia Troica* 2, 123-146.
- 1993 a "Ein Hinweis auf kriegerische Zeiten in dem späten Abschnitt der Epoche von Troia VI", *Nimet Özgüç'e Armağan. Aspects of Art and Iconography: Anatolia and its Neighbors. Studies in Honor of Nimet Özgüç*, (Ed.) M. J. MELLINK u. a., Ankara, 361-370 Abb. 1-6.
- 1993 b "Troia - Ausgrabung 1992", *Studia Troica* 3, 1-37 Taf. 1-2.
- 1993 c BERND KROMER, M. K., "Demircihüyük, Beşik-Tepe, Troia - Eine Zwischenbilanz zur Chronologie dreier Orte Westanatoliens", *Studia Troica* 3, 135-171.
- 1993 d "Die Forschungsplanung Heinrich Schliemanns in Hisarlık-Troia und die Rolle Wilhelm Dörpfelds", *Studia Troica* 3, 247-264.
- 1994 a "Troia - Ausgrabungen 1993", *Studia Troica* 4, 1-50 Taf. 1-2.
- 1994 b "Die Schatzfunde in Moskau - ein erster Eindruck", *Antike Welt* 25/4, Beilage.
- 1995 a "Cerâmica com decoração brunida da região de Tróia e a sua cronologia, assim como factores inovadores em relação a alguns outros fenómenos que provêm provavelmente das regiões a Leste do Mar Mediterrâneo", *Origens, estruturas e relações das culturas calcolíticas da Península Ibérica. Actas das I jornadas arqueológicas de Torres Vedras 1987, Trabalhos de arqueologia* 7, Lisboa, 345-354.
- 1995 b "Troia und die Troas - Archäologie einer Landschaft. Die neuen Ausgrabungen in Troia", *Landesforschungsbericht Baden-Württemberg* 1995, Stuttgart, 195-199.
- 1995 c "Troia - Ausgrabungen 1994", *Studia Troica* 5, 1-38 Taf. 1-2.
- 1995 d KORFMANN, M., GİRGİN Ç., MORÇOL Ç., KILIÇ S., "Kumtepe 1993. Bericht über die Rettungsgrabung", *Studia Troica* 5, 237-289.
- 1996 a "Troia - Ausgrabungen 1995", *Studia Troica* 6, 1-63 Taf. 1-2.
- 1996 b "The Citadel and Lower City of Troia at the Dardanelles. City of War and Peace where Seas and Continents Meet", *Housing and Settlement in Anatolia. A Historical Perspective Ausstellungskatalog zur UNO-Konferenz "Habitat II", Istanbul, Juni 1996*, (Ed.) SEY, Y. Istanbul, 83-98.
- 1997 a "Case Study: 'The Treasure of Priam' - The Value of the Finds to the Scientific Community", *The Spoils of War, World War II and Its Aftermath: The Loss, Reappearance, and Recovery of Cultural Property*, (Ed.) E. SIMPSON, New York, 207-211.
- 1997 b "Der 'Schatz des Priamos': Botschaft eines 'Troianischen Friedens'", *Zeitschrift für Kulturaustausch* 46/3, 7.
- 1997 c "Troia-1988-1997. 10 Jahre Neue Troia-Grabung", Vorwort, *Studia Troica* 7, VII-IX.
- 1997 d "Troia-Ausgrabungen 1996", *Studia Troica* 7, 1-71.
- 1997 e "Troia, an Ancient Anatolian Palatial and Trading Center: Archaeological Evidence for the Period of Troia VI/VII", *The World of Troy: Homer, Schliemann, and the Treasures of Priam. Proceedings from a Seminar sponsored by the Society for the Preservation of the Greek Heritage and held at the Smithsonian Institution on February 21-22*, (Ed.) D. BOEDEKER, 51-69.
- 1997 f "Das homerische Troia war größer-Ergebnisse der Grabungen 1988-96", *Troia, Mythen und Archäologie*, H. D. GALTER, Graz, 67-95.
- 1997 g "Hisarlık und das Troia Homers-Ein Beispiel zur kontroversen Einschätzung der Möglichkeiten der Archäologie", *Ana sadi Labnani lu allik. Beiträge zu altorientalischen und mittelmeerischen Kulturen. Festschrift Wolfgang Röllig Pongratz-*

- Leisten, (Eds.) B.-H. KÜHNE, P. XELLA, Kevelaer-Neukirchen-Vlyn, 171-184.
- 1997 h "Vorwort zu: BRANDAU, B., "Troia, eine Stadt und ihr Mythos", *Die neuesten Entdeckungen*, Vorwort von M. KORFMANN, Bergisch Gladbach, 7-13.
- 1997 i "Zur Datierung der 'Stadt des Priamos' in Hisarlik", *Festschrift Ekrem Akurgal* (Ed.) C.BAYBURTLUOĞLU, *Anadolu/Anatolica* 23, 1984-1997, Ankara, 154-157, Taf.1f.
- 1998 a "M. K. und Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter, Troia - Ausgrabungen 1997 - mit einem topographischen Plan zu 'Troia und Unterstadt', *Studia Troica* 8, 1-70 ve Plan.
- 1998 b "Troia, an Ancient Anatolian Palatial and Trading Center: Archaeological Evidence for the Period of Troia VI/VII", *The Classical World* 91/5, May/June, 369-385 (leicht verbesserter Nachdruck von Nr.104).
- 1998 c "Homers Troja aus der Sicht eines Ausgräbers", *Perspektiven eines zeitgemäßen Humanismus. Protokolle der 'Ersten Klagenfurter Gespräche'*, (Ed.) W.BAUM, Klagenfurt, 103-124.
- 1998 d "Stelen vor den Toren Troias. Apaliunas-Apollon in Truissac - Wilusa?", *Light on Top of the Black Hill. Festschrift Halet Çambel*, (Eds.) G. ARSEBÜK, M. MELLINK, W. SCHIRMER, Istanbul, 471 - 488.
- 1999 a "Europa e Asia viste da Troia", *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* XL/2, 309-310.
Zusammenfassung des Kolloquiumsbeitrages und des Vortrages, "Homer als Zeitzeuge für die Ruinen von Troia im 8. Jahrhundert v.u.Z.Äf.", *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft (N.F.1998)* 23, 35-41.
- 1999 b "Ost-West-Beziehungen im Mittelmeerraum am Beispiel einer Idolgruppe", *Festschrift für Günter Smolla* (Ed.) F.-R. HERMANN, Materialien zur Vor- und Frühgeschichte von Hessen 8, Wiesbaden, 381-397.
- 1999 c "Troia-Ausgrabungen 1998", *Studia Troica* 9, 1-34.
- 1999 d KORFMANN, M., PIZCHELAURI, K., JABLONKA, P., "Vorbericht zu den Ausgrabungen in der Siedlung Didi Gora, Ostgeorgien, 1997 und 1998", *Studia Troica* 9, 527-549.
- 2000 a "Homers Troia - Griechischer Außenposten oder hethitischer Vasall?", *Spektrum der Wissenschaft*, Juli, 64-70.
- 2000 b Vorwort zu, HAUSSNER, Ch., RAIDT, M., "Rüya und der Traum von Troia Archäologischer Jugendroman mit Sachteil", Vorwort von M. KORFMANN, Hamm.,
- 2000 c "Troia-Ausgrabungen 1999", *Studia Troica* 10, 1-52.
- 2000 d "Die Troianische Hochkultur (Troia VI und VIIa) - Eine Kultur Anatoliens", *Begleitbuch zur Ausstellung 'Troia - Traum und Wirklichkeit'*, Stuttgart, Braunschweig, Bonn, Stuttgart, 395 - 406, (Türkçe ve Almanca, Türkische Begleitbuchausgabe in Homer Kitabevi, 139-144).
- 2001 a "Der 'Schatz A' und seine Fundsituation - Bemerkungen zum historischen und chronologischen Umfeld des 'Schatzfundhorizontes' in Troia", *Beiträge zur Vorderasiatischen Archäologie, Winfried Orthmann gewidmet*, (Ed.) J.-W. MEYER, Frankfurt am Main, 212-235.
- 2001 b "Troia-Traum und Wirklichkeit. Eine Einführung in das Thema", *Begleitbuch zur Ausstellung 'Troia-Traum und Wirklichkeit'*, Stuttgart, Braunschweig, Bonn, Stuttgart, 4-23, (Türkçe ve Almanca Türkische Begleitbuchausgabe in Homer Kitabevi, 139-144).
- 2001 c "Wilusa/(W)Ilios ca. 1200 v. Chr.-Ilios ca. 700 v. Chr.", *Begleitbuch zur Ausstellung 'Troia-Traum und Wirklichkeit'*, Stuttgart, Braunschweig und Bonn, Stuttgart, 64-76, (Türkçe ve Almanca, Türkische Begleitbuchausgabe in Homer Kitabevi 139-144).
- 2001 d "Der prähistorische Siedlungshügel Hisarlik. Die 'zehn Städte Troias' - von unten nach oben-", *Begleitbuch zur Ausstellung 'Troia-Traum und Wirklichkeit'*, Stuttgart, Braunschweig, Bonn, Stuttgart, 347-354, (Türkçe ve Almanca Türkische Begleitbuchausgabe in Homer Kitabevi 139-144).
- 2001 e "Troia als Drehscheibe des Handels im 2. und 3. vorchristlichen Jahrtausend. Erkenntnisse zur Troianischen Hochkultur und zur Maritimen Troiakultur", *Begleitbuch zur Ausstellung 'Troia-Traum und Wirklichkeit'*, Stuttgart, Braunschweig und Bonn, Stuttgart, 355-368, (Türkçe ve Almanca, Türkische Begleitbuchausgabe in Homer Kitabevi 139-144).
- 2001 f "Neue Aspekte zum 'Schatz des Priamos'. Der Schatz A von Troia, sein Auffindungsort und seine Datierung", *Begleitbuch zur Ausstellung 'Troia-Traum und Wirklichkeit'*, Stuttgart, Braunschweig Bonn, Stuttgart, 373-383, (Türkçe ve Almanca, Türkische Begleitbuchausgabe in Homer Kitabevi 139-144).
- 2001 g "Troia and the Beginnings of Relations between East and West", *Phasis-Greek and Roman Studies* 4, 82-101.
- 2001 h "Eindrücke einer kurzen Reise nach Kroatien", *Glasnik, Zeitschrift der Vereinigung ehemaliger Studenten und Freunde kroatischer Universitäten, Deutschland e.V.*, 8-9.
- 2001 i "Mit Homer halte ich es wie mit 'Edgar Wallace' (autorisiertes Interview mit Sigrid Löffler zu den Angriffen/Vorwürfen von F. Kolb)", *Literaturen, Das Journal für Bücher und Themen*, 18-23.
- 2001 j Vorwort zur türkischen Ausgabe von LATACZ, J., "Homer, der erste Dichter des Abendlandes, 1997.", LATACZ, J., *Homeros, Batının ilk Ozanı, Türkçe Basma Önsöz V-VIII*, Istanbul, 139-144 oben.
- 2001 k "Troia/Wilusa-Ausgrabungen 2000", "Troia/Wilusa-2000 Excavations", *Studia Troica* 11, 1-50.
- 2002 a FRANK, N., MANGINI, A., KORFMANN, M., "230TH/U Dating of the Trojan 'Water Quarries'", *Archaeometry* 44/ 2, 305-314.
- 2002 b "Troy-Anatolia: A Past with a Future/Troia - Anadolu: Geleceği Olan Geçmiş", *Troy - Journey to a City Between Legend and Reality/Troia - Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk* (Begleitbuch zur Troia-Ausstellung Istanbul, 3. Oktober 2002 - 5. Januar 2003), (Ed.) E. İŞİN, Istanbul, 14-31.
- 2002 c "Ilios, ca 1200 BC - Ilios, ca 700 BC. Report on Findings from Archaeology", *Omero-Tremila anni dopo*, (Ed.) F. MONTANARI, Storia e letteratura-Raccolta di studi e testi 210, Rome, 209-225.
- 2002 d "Troia-Anatolien, eine Vergangenheit mit Zukunft/ Troia-Anadolu: Geleceği Olan Geçmiş", *Colloquium Anatolicum (Anadolu Sohbetleri) I*, Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis, Istanbul, 101-40.
- 2002 e "Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2001, Work in Troia/Wilusa 2001", *Studia Troica* 12, 3 - 33.
- 2003 a "Les débuts de Troie (jusqu'à 2500 avant notre ère)", *Dossiers d'Archéologie* 281, Mars, Néolithique, découverte d'un berceau anatolien, 68-77.
- 2003 b "Demircihüyük", *Dossiers d'Archéologie* 281, Mars, Néolithique, découverte d'un berceau anatolien, 78-81.
- 2003 c "Demircihüyük", *Arkeo Atlas 2, Tunç Bakışlar, Anadolu'da Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı*, 111-113.
- 2003 d "Troia. Homeros'un Mirası. İlk Tunç Çağı", *Arkeo Atlas 2, Tunç Bakışlar, Anadolu'da Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı*, 130-137.
- 2003 e "Introduction-Troia and Natural Sciences", *Troia and the Troad, Scientific Approaches* (Eds.) G. A. WAGNER, E. PERNICKA, H.-P. UERPMANN, Springer - Berlin, Heidelberg, New York, 1-8.
- 2003 f KROMER, B., KORFMANN, JABLONKA M. P., "Heidelberg Radiocarbon Dates for Troia I to VIII and Kumtepe", *Troia and the Troad, Scientific Approaches*, (Eds.) G. A. WAGNER, E. PERNICKA, H.-P. UERPMANN Springer - Berlin, Heidelberg, New York, 43-54.
- 2003 g "Homers Troia-Griechischer Außenposten oder hethitischer Vasall?", *Dialog Deutsch* 7 (Ed.) H. KORTE-Textwerkstatt, Ausgabe S, Moritz Diesterweg-Frankfurt am Main, 53-55, (Schulunterrichtsbuch, teilweiser Nachdruck aus Korfmann-Artikel Nummer (siehe oben) 124).
- 2003 h "Some Observations on Equating Troia with the 'Atlantis Myth'", *From Village to Cities. Early Villages in the Near East - Köyden Kente. Yakındoğu'da İlk Yerleşimler. Studies Presented to Ufuk Esin*, (Eds.) M. ÖZDOĞAN, H. HAUPTMANN, N. BAŞGELEN, Arkeoloji ve Sanat Publications, Istanbul, 1-20.

- 2003 i "Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2002; 2002 Work in Troia/Wilusa", *Studia Troica* 13, 3-25.
C: Ansiklopedi ve Benzeri Yayınlarda Madde:

- 1972-75 "Hazar Mard", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* IV, 239-240.
1976-80 "Jabrud", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* V, 230-232).
"Karaağaç Tepe", 401.
"Karain", 403-404.
"Karataş-Semayük", 408-409.
"Keule", 583-586, Ovalbayındır.
1972 Meyers Enzyklopädisches Lexikon IV (Mannheim u. a.) s. v. Bogen, 428-430, und weitere Stichworte zu prähistorischen Fundorten im Nahen Osten
1993 "Troia", Baedeker Türkei, Ostfildern, 500-510.
1994 "Troja", Brockhaus-Enzyklopädie XXII, Mannheim, 393-394.
1995 "Troia", Baedeker Türkei, Ostfildern 2, 500-510.
1997 *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul,
"Beşik-Tepe", 227-228,
"Demircihüyük", 442-443,
"Troia", 1819-1821,
2002 "Troia" (Archäologie), *Der Neue Pauly, Enzyklopädie der Antike*, Stuttgart, 857-862.

D: Düzenlediği Bilimsel Haritalar:

- 1983 KORFMANN, M., GERHARD J., SMOLLA, L. – G.,
"Mocambique, Swaziland, Republik von Südafrika". *Historische Geographie: Verbreitung und Bewegungen ethnischer und politischer Einheiten. Archäologische Fundorte 1:1.000.000* (Ed. im Auftrag der DFG von U. FREITAG - K. KAYSER u. a.).
1993 KORFMANN, M., BAYKAL-SEEHER, A - KILIÇ S.,
"Kleinasien - Frühbronzezeit", *Tübinger Atlas des Vorderen Orients*, Karte B II 13; Wiesbaden.

E: Katkıda Bulunduğu Belgesel Filmler:

- 1989 THORNSTEDT, J., M. KORFMANN.,
Demircihüyük. Eine Festung der Frühbronzezeit in Anatolien. Ausgrabungsprojekt des Deutschen Archäologischen Instituts 1975-1978 (IWF Göttingen: D 1611, 1987); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 35 min. Rezension: P. S. Allen: *Archaeology* 42/6, 78
1990 KORFMANN, M., EMELE, M., DOLEZEL, S., u. a.,
Troia - Wiederaufnahme der Ausgrabungen 1988-1989 (IWF Göttingen: G 240.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 17,5 min.
1991 *Troia - Ausgrabungskampagne 1990* (IWF Göttingen: G 241.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 26,5 min.
1992 *Troia - Ausgrabungskampagne 1991* (IWF Göttingen: G 248.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 23 min.
1993 *Troia - Ausgrabungskampagne 1992* (IWF Göttingen: G 256.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 22,5 min.
1994 *Troia - Ausgrabungskampagne 1993* (IWF Göttingen: G 257.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 21 min.
1995 a *Troia - Ausgrabungskampagne 1994* (IWF Göttingen: G 261.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 25 min.
1995 b *Troia - 125 Jahre nach Beginn der Ausgrabungen 1994* (IWF Göttingen: G 262.); deutsch, englisch, russisch, türkisch, Farbe, 25 min.
1996 KORFMANN, M., NÜBEL, A., RAIDT, M. DOLEZEL, S.,
Troia - Ausgrabungskampagne 1995 (IWF Göttingen: G 263.); deutsch, englisch, türkisch, Farbe, 22 min.
1997 KORFMANN, M., NÜBEL, A., DOLEZEL, S.,
Troia - Ausgrabungskampagne 1996 (IWF Göttingen: G 265.); deutsch, türkisch, Farbe, 25 min.
1998 *Troia - Ausgrabungskampagne 1997* (IWF Göttingen: G 267.); deutsch, Farbe, 30 min.

M. K. Troia – 130 Jahre nach Grabungsbeginn (IWF Göttingen: G 7045, 2001), deutsch, englisch, türkisch, Farbe 23 min.

F: Düzenlediği Bilimsel Sergiler:

- 1977 Museum Eskişehir, Türkei:
Die Grabungsergebnisse des Demircihüyük, 1975-1978
Dauerausstellung seit
1990 *Grabungshaus Troia, Türkei: Informationsraum für die Besucher: Troia-Mythos - Grabungsgeschichte - Das neue Ausgrabungsprojekt* Dauerausstellung seit
1991 Informationsstafeln innerhalb der Ruine: *Ein Rundgang durch Troia Aufstellung seit* (damals jährlich ca. 250.000 Besucher)
1994-1995 Schloss Hohentübingen, Tübingen: *Ausgrabungen in Troia - ein interdisziplinäres Forschungsprojekt* Ausstellung 19.11.1994 - 17.09.1995 (ca. 25.000 Besucher)
2001 a Troia - 13 ausführliche Informationsstafeln innerhalb der Ruine: *Ein Rundgang durch Troia (türk.,dtisch,engl.) Aufstellung seit 1998, erneuert und erweitert 2000*, in Teilen (jährlich über 400 000 Besucher)
2001b "Konzept und Wissenschaftliche Leitung der Ausstellungen" *Troia-Traum und Wirklichkeit*, Stuttgart 17.3.-17.6.2001
2001c "Konzept und Wissenschaftliche Leitung der Ausstellungen" *Troia-Traum und Wirklichkeit*, Braunschweig 14.7.-14.10.2001
2001-2002 "Konzept und Wissenschaftliche Leitung der Ausstellungen" *Troia-Traum und Wirklichkeit* Bonn 16.11.2001-17.2.2002 (Datum verändern) (No 6-8 insgesamt 850 000 Besucher).

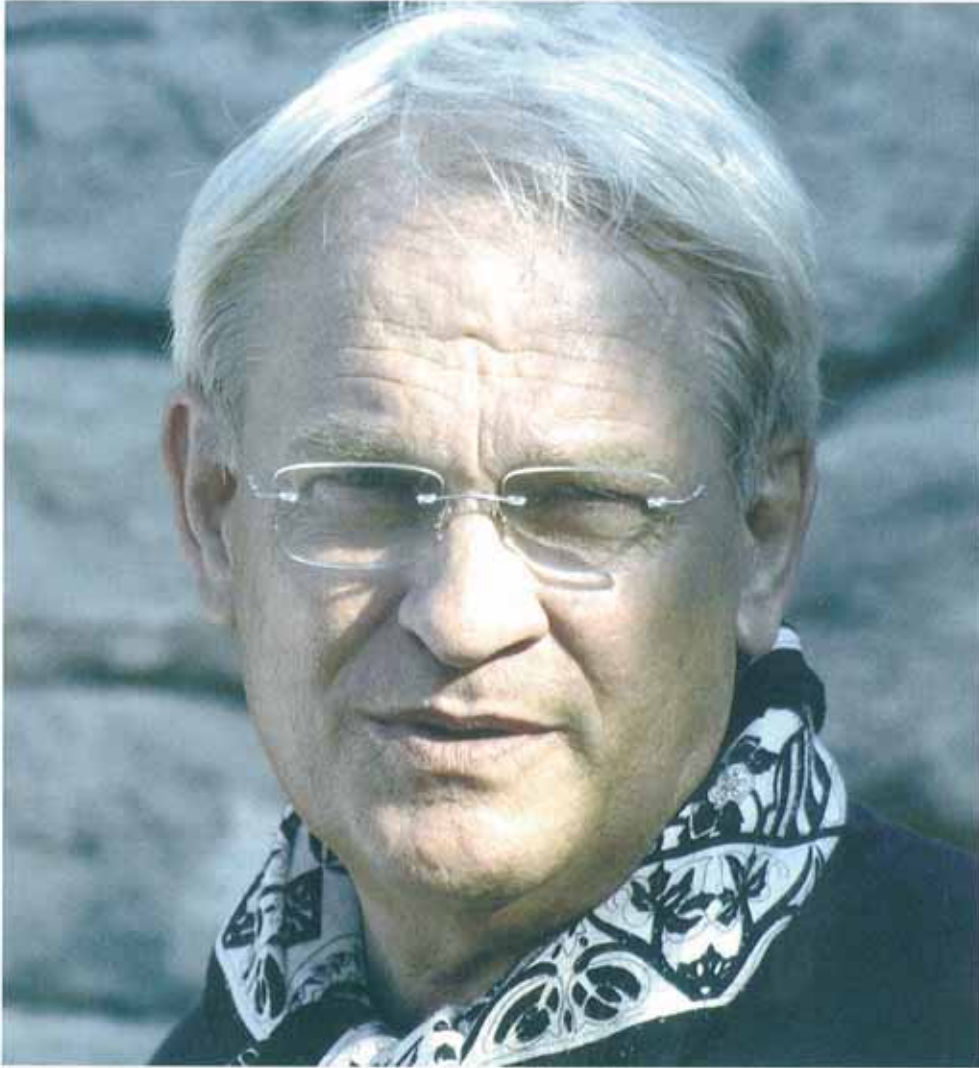
G: Kongre Bildirileri:

- 1976 "Die Grabungen am Demircihüyük bei Eskişehir im Jahre 1975", VIII. *Türk Tarih Kongresi. Bildiri özetleri*, Ankara 1976, 5-6.
1979 "Die Grabungen am Demircihüyük bei Eskişehir im Jahre 1975", VIII. *Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1976, 93-100.
1981 "Die 'Grosse Göttin' in Alaca Höyük", IX. *Türk Tarih Kongresi. Bildiri özetleri*, Ankara 1981, 10-11.
1982 "Zum absoluten Zeiteinsatz beim komparativen Stratigraphiesystem von V. Milojević", XI. *Internationales Symposium über das Spätneolithikum und die Bronzezeit, Xanthi 1981: Symposia Thracica* 1, 257-264.
1985 "Beşik-Yassitepe ve Beşik-Sivritepe 1983 ön raporu", VI. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, İzmir 1984, Ankara, 107-120.
1985 "Beşik Tepe kazısı 1984", VII. *Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu. Bildiri özetleri*, Ankara 1985, Ankara, 31.
1986 a "Beşik-Yassitepe, Beşik-Sivritepe ve Beşik-Mezarlığı 1984 ön raporu", VII. *Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, Ankara 1985, Ankara, 229-238.
1986 b "Beşik-Yassı Tepe ve Mezarlık alanı kazısı 1985 yılı sonuçları", VIII. *Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu. Bildiri özetleri*, Ankara 1986, Ankara, 15-16.
1986 c "Troia VII und VIII-Datierungsprobleme im Lichte der neuen Ausgrabungen am Beşik-Gräberfeld", X. *Türk Tarih Kongresi. Bildiri özetleri*, Ankara 1986, 21.
1986 d "Troy: Topography and Navigation. The Geopolitical Significance of the Hisarlık ('Troy') and the Harbor Problem", *Troy and the Trojan War. A Symposium held at Bryn Mawr College 1984*, (Ed.) M. MELLINK, 1-16.
1986 e "Die 'Grosse Göttin' in Alaca Höyük", IX. *Türk Tarih Kongresi. Kongreye sunulan bildiriler I*, Ankara 1981, 153-163 Taf. 97-102.
1987 "Beşik-Yassitepe ve Beşik-Mezarlığı 1985 ön raporu", VIII. *Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara 1986, Ankara, 263-271.
1988 "Beşik-Yassitepe, 1986 kazı raporu", IX. *Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara 1987, Ankara, 131-134.
1989 "1987 yılı Beşik-Sivritepe, Beşik-Koyu ve Troia çalışmaları", X. *Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara 1988, Ankara, 323-329.
1990 "1988 Troia çalışmaları", XI. *Kazı Sonuçları Toplantısı I, Antalya 1989*, Ankara, 283-304 1991 "Anıt kent ve turizm-Troia'nın bugünkü durumundan örnekler", *Arkeolojik sit alanlarının*

- korunması ve değerlendirilmesi I. Ulusal sempozyumu. Antalya 1991, 31-36.
- 1991 "Die westanatolische Frühbronzezeit und deren Datierung nach den neuesten Grabungsergebnissen in Demircihöyük und Beşik-Yassitepe", *Der Kaukasus im System der eurasischen Kulturen in der Epoche des Paläometalls. [Symposium] Telawi-Signachi 1986*, Tbilisi, 80-90.
- 1992 a "Troia çalışmaları 1989-90", XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Çanakkale 1991, Ankara, 423-446.
- 1992 b "Troia 1991 çalışmaları", XIV. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu. Bildiri özetleri, Ankara 1992, Ankara, 17-18.
- 1993 "1991 yılı Troia çalışmaları", XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1992, Ankara, 381-406.
- 1994 "Troia 1992 kazı çalışmaları", XV. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1993, Ankara, 325-360.
- 1995 "1993 yılı Troia çalışmaları", XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1994, Ankara, 239-262.
- 1995 "Troia - A Residential and Trading City at the Dardanelles", *Politeia. Society and State in the Aegean Bronze Age. Proceedings of the 5th International Aegean Conference, Heidelberg 1994*. (Eds.) R.LAFFINEUR, W.-D. NIEMEIER. *Aegeum* 12, 173-183 Taf. 23-33.
- 1996 "Troia 1994 Kazı Sonuçları", XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1995, Ankara, 283-303.
- 1997 "Troia 1995 Kazıları", XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1996, Ankara, 213-229.
- 1998 "1996 Troia Kazı Sonuçları", XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1997, Ankara, 427-453.
- 1998 "Troia Kapılarındaki Steller. Truisa/Tarawa/Wilusa'da Apaliunas-Apollon?", *1997 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara, 39-58.
- 1999 "1997 Troia Kazıları", XX. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Tarsus 1998, Ankara, 357-370.
- 2000 "1998 Yılı Troia Kazı Sonuçları", XXI. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 1999, Ankara 287-298.
- 2001 "Troia 1999 Kazıları", XXII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, İzmir 2000, Ankara, 279-288.
- 2002 "2000 Yılı Troia Kazı Sonuçları", XXIII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara 2001, Ankara, 1-10.
- 2003 a "2001 Yılı Troia/Wilusa Kazı Sonuçları", XXIV. Kazı Sonuçları Toplantısı II, Ankara 2002, Ankara, 113-124.
- 2003 b "Troia mi Truva mı?", *Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşması. Bildiriler* (Ed.) V. Tolun (Çanakkale Troas, Vorträge des Archäologie-Treffens) 2-6. 9. 2002 - Yalı Han. Çanakkale, 11-16.

Res. 1: Osman Bey Demircihöyük kazısında "çapraz bantlı şişeyi" incelerken.

Res. 2: Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann (Studia Troica 15, 2005'den).

Res. 3: Kazıda kuşluk vakti (1976 yılı). Soldan sağa: 1-Jürgen Seeher, 2-Manfred Osman Korfmann, 3-Margot Blume, 4-Funda Kınalıoğlu, 5-Sevil Gülçur, 6-Turan Efe, 7-Ferruh Gerçek, 8-Jean Carpenter Efe, 9-Helmut Becker.

Res. 4: Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde kışın malzeme üzerinde yapılan çalışma sırasında çekilen bir fotoğraf. Soldan sağa: Çizimciler (Ekhard Kühne, Thomas Mix, Thomas Wojciechowicz), 1-Jean Carpenter Efe, 2-Turan Efe, 3-Manfred Osman Korfmann.

PROF. DR. MACHTELD JOHANNA MELLINK

(October 26th, 1917 – February 24th, 2006)

Aslı ÖZYAR*
İlknur ÖZGEN**

Old World Archaeology lost one of its sharpest minds with the passing of Machteld Johanna Mellink on 24 February 2006. An expert in classics, classical archaeology, Aegean Prehistory and Near Eastern Studies her primary contribution to the field has been to define Anatolian Studies, to "demonstrate the strength of Anatolia's independent cultures and political entities." She coined an Anatolian perspective, a vantage point from which neighbouring areas could be viewed. She was, however, equally at home in Greece, Cyprus or Syria as attested by her reputation beyond any political or academic borders. Throughout her career she succeeded in her characteristic matter-of-fact manner to combine first rate, meticulous scholarship with diligent, inspiring and generous teaching while at the same time taking on demanding administrative responsibilities. She stands out as one of the few who excelled in combining active field-work with a steady output of publications. She also stands out because of her commitment to the ethics of the field, a domain where she set international standards. A woman of great ability, personal integrity and endowed with an unfailing sense of humor, Machteld Johanna Mellink will continue to inspire generations to come.

AMSTERDAM

Born in Amsterdam on the 26th of October 1917

as the second of three children, Mellink began her studies at the University of Amsterdam receiving a B.A. degree in 1938 and an M.A. in 1941. Due to wartime difficulties in the occupied Netherlands, she earned her doctorate from the University of Utrecht in 1943, at the age of 26. In her dissertation on the origin and manifestations of the Greek myth of Hyakinthos, she navigates between Greek mythology, Mesopotamian legend, and Minoan cult already defining the wide angle and area of her later research and interest.

She remained a Dutch citizen all her life travelling with a Dutch passport in spite of her intellectual and actual habitat in the United States. Halet Çambel, 'a companion in the trenches' wrote in her lecture for the Symposium on Topics in Anatolian Archaeology in Honor of Machteld J. Mellink (Istanbul, June 20th, 1998; also in this volume p.63):

"I have known, admired and have been deeply impressed by three Dutch scholars, Henry Frankfort, the distinguished authority on Near Eastern Archaeology, who conducted the renowned seminars on Near Eastern Studies in the Oriental Institute of the University of Chicago, Emily Haspels, authority on Greek vase painting, excavator of Midas City,... the last of the, great travellers in Anatolia, and Machteld J. Mellink, of my own generation, all three very special personalities, who spent most of their

* Boğaziçi Üniversitesi, Tarih Bölümü, Bebek, İstanbul, Türkiye.

** Bilkent Üniversitesi, Beytepe Yerleşkesi, Ankara, Türkiye.

professional lives abroad, away from their homeland, but never gave up their nationality, and who in times of need did all they could for their country and its citizens, at the risk of their own life and health."

During the war years Mellink joined the Dutch Resistance and actively opposed the injustice of the Nazi regime in her country. She got involved in forging documents to save lives risking her own. This selfless courage remained her defining trait for the rest of her life. Perhaps it was the Resistance years that shaped her as one who never talked about herself or any of her accomplishments let aside brave deeds.

BRYN MAWR

Mellink came to Bryn Mawr College first in 1946-47 as Resident Scholar in Classical Archaeology and Merion Reilly Fellow of the International Federation of University Women. She spent the summer of 1947 at the University of Chicago with a Ryerson Grant. Encouraged by Henry Frankfort at Chicago, whom she greatly admired, she joined in fall 1947 the excavations at Tarsus-Gözlükule in Cilicia directed by Hetty Goldman under the auspices of Bryn Mawr College and worked in the field until 1949. While in Tarsus she received the invitation to join the faculty of Bryn Mawr College in 1949.

With a sense for the history of archaeology in this institution, Mellink maintained Bryn Mawr College's strong tradition in Archaeology and developed it further when she was elected chairman of the Archaeology Department and re-elected for 28 years from 1955 to 1983. When she and renowned classicist Mabel Lang were honored by Bryn Mawr College in 1988 in acknowledgement of their retirement, Mellink gave a speech on the tradition of Bryn Mawr Archaeologists and the Near East. It is her legacy that the department was expanded in 1959-60 to include the Near Eastern realm, as of then firmly embedded in the official designation Department of Classical and Near Eastern

Archaeology. In 1972 Mellink received the Leslie Clark Chair of Humanities. A fierce protector of the Department's non-circulating Seminar rooms with their regionally organized libraries, which were modeled after European Institutes and their Seminaries, she combined class-room teaching with training in the field. Mellink regularly sent her students to Gordion, Hattusha, Troia and took them along to her own excavation in Lycia, which she conducted as a graduate field seminar. There, she was notorious for instructing exhausted students in Homer readings late into the evening. Her disciplined but patient teaching and advising has produced generations of scholars who are now in leading positions of the field literally around the globe. She was mentor and friend to many of them, following their careers with interest. Mellink received the Lindback Foundation Award for Distinguished Teaching in 1975. She was honored by colleagues and students with a Festschrift on ancient Anatolia in 1986. B. R. Foster concludes his review of this book stating "*The contributions, ..., are notably more significant than the normal festschrift fare are, in the words of the gracefully written and penetrating introduction a fitting tribute to Machteld Mellink's vision.*"

Machteld J. Mellink remained Professor Emerita in the Department of Classical and Near Eastern Archaeology of Bryn Mawr College until her final days.

TARSUS

As a young scholar Mellink had her first introduction to field-work in the Eastern Mediterranean in Cilicia, Tarsus-Gözlükule, an experience which was to have lasting consequences. She arrived in the Fall of 1947 by boat via Beirut to join Theresa Goell and others at the site. She had been eager to meet and work with the director of the dig, but unfortunately that autumn, Hetty Goldman was held back from the field due to brain surgery, so Mellink had to begin work in Tarsus unsupervised. In 1947

the excavations had already reached and recovered the Early Bronze Age levels. The duties of the new Dutch member of the team included the study and analysis of the Early Bronze Age pottery in storage, dug before the War, as well as participation in the final phase of excavation: the sounding that went through EBA I, Chalcolithic, into the Neolithic beginnings of the mound. The resulting careful analysis of the EBA pottery compiled in typed notes, provided Goldman with the basic evidence for the final publication of volume 2 of *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus*, and Mellink with a life-long interest in developments of the Early Bronze Age which she would eventually pursue on her own. Mellink was further asked to contribute the chapter on Neolithic and Chalcolithic pottery for the same volume which was published in 1956.

In the 1965 edition of Robert Ehrich's *Chronologies in Old World Archaeology* Mellink succeeded Goldman in contributing the Anatolian chapter. Her reconstruction of Anatolian chronology which she spun around a Cilician core has since provided students and specialists with a systematic arrangement of evidence against which new data and observations were measured. Following in the footsteps of Goldman she published in the course of the next three decades several articles on Tarsian stratigraphy and connections in which she devised strings of chronological synchronisms with East and West that hinged on Cilician stratified finds with which she was intimately familiar. In the end, Mellink recorded her esteem, admiration and appreciation for Hetty Goldman, her role model one dare say, in the biographical chapter on Goldman, which she co-authored for a book called *Breaking Ground-Pioneering Women Archaeologists*.

UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

The second academic institution which provided Mellink with an intellectual home was the University of Pennsylvania with the University

Museum. Located in close proximity to Bryn Mawr, she was able to regularly visit and to cooperate with many faculty members. Her interaction effected students as well, she encouraged Bryn Mawr students to learn Ancient Near Eastern languages, including Hittite, at the University Museum. In 1950, a year after the launch of graduate program in Classical Archaeology, the University Museum was granted the permit to excavate the mound identified with Gordion and the surrounding tumuli under the direction of Rodney S. Young. Mellink joined the team early on and maintained her ties to Gordion through the 1990's both in her own publication and as mentor to the next generation of scholars.

The University of Pennsylvania honored her twice. She was conferred an honorary degree (LL. D. degree) on the occasion of the University Museum Centennial Celebration in 1987. In 1994 she received the Lucy Wharton Drexel Medal for Archaeological Achievement from the University of Pennsylvania.

GORDION

In the 1950's Mellink participated in Young's team at Gordion, the capital city of the Phrygians. Together with Jeanny Vorys Canby, she dug an extramural cemetery with mostly early second-millennium pithos burials and published the results as a monograph, *"A Hittite Cemetery at Gordion"* in 1956. As the excavations continued to recover the material remains of an hitherto little known culture she developed a keen interest in Phrygians as a historical people of the Anatolian Iron Age world, in the same league as the Assyrians, Urartians, and early Greeks. She became particularly involved in the reconstruction and study of Phrygian pseudo-funerary wall painting discovered in a building on Yassıhöyük in the mid 1950's. The Gordion material which she concentrated on, in a way anticipated the main features of her future work.: Bronze Age burial pithoi and archaic funerary wall painting were to become the hall-

mark of her own work in Lycia a decade later. Throughout her career Mellink contributed to piecing together Phrygian archaeology and history, and to defining Phrygian art and architecture with a number of articles. Intrigued by Phrygian alphabetic writing, she followed the deciphering of their indigeneous language with every new inscription and drew attention to linguistic signals of Phrygian independent adoption of the alphabet.

In 1990 her student, friend and colleague Sevim Buluç, then at the Middle Eastern Technical University, organized a Phrygian Symposium in honour of Mellink, Akurgal and Bittel in conjunction with a memorable trip to the Phrygian Highlands. Eskişehir University participated as the host institution and awarded Mellink an honorary doctorate.

LUKKA/LYCIA

In the sixties Mellink embarked on her own field project in the plain of Elmalı in Lycia, which was then, in terms of prehistory, *terra incognita*. She records in the preface to the first volume of the final publication Elmalı-Karataş I *"The purpose of the enterprise was to investigate the prehistory and Bronze Age history of Lycia in southwestern Anatolia, where ... physical remains of prehistoric sites remain elusive."*

In contrast to many others who would have begun work at the largest site in the plain, she picked the shallow mound of a small village for her investigations. This choice allowed her to gain insights into the entire extent of the site. She was also fortunate to locate the various cemeteries of the village which had been in use over centuries. Excavations at the mound of Karataş in the Elmalı plain started in 1963 and continued through 1975.

The uncovered remains belonged to a fortified mansion around which developed an Early Bronze Age settlement of rectangular, free-standing houses. She explains in the preface to

the second volume of the final publication Elmalı-Karataş II *"The main archaeological contribution of the village houses is their exclusive representation of the 'megaron' (a term used without apologies throughout the Karataş series) plan in the continuous series of periods Karataş IV-VI, chronologically parallel with stages of the Troy I as well as Troy II sequence. The present volume... expects to be helpful to students of the megaron problem and the typology of West Anatolian houses in prehistoric and historical sites and epochs."*

The site also provided ample material for study which was related to Cilicia and the Troad, found in a stratified deposition.

The cemeteries of Karataş containing hundreds of jar burials added a new chapter to Western Anatolian burial customs and the beginnings of social stratification. Mellink drew attention to the incised pictographs on some of the pithoi, one of which she identified as a regional type of wooden grain storage structure related in appearance to a similar sign impressed on the Phaistos Disk from Crete. This pictograph she selected as the vignette of the final publication series.

In addition to these planned investigations, in 1969 reports of recent looting of tombs in the vicinity with serious damage forced Mellink to act swiftly and decidedly. Within weeks she began the rescue excavation of two painted tomb chambers in tumuli, Kızılbél and Karaburun, near Elmalı. Up until her last year in the field she oversaw the restoration and conservation work led by Italian experts and continued by Turkish colleagues including the construction of a protective structure to preserve the paintings and prolong their life-expectancy. In the final publication of Kızılbél she places the archaic painted tomb chamber in context of ancient mural painting: *"The Elmalı plain with its recent revelations of major and minor arts in its tumuli of the seventh and sixth centuries is beginning to reveal the survival and vigor of*

West Anatolian cultural and artistic traditions. The traditions and their stylistic idiom had their effect on the birth of East Greek art. In the other direction, the Iron Age Anatolian surviving art began to respond to the art of the Ionian cities and sanctuaries. The complexity of the ethnic and cultural traditions mingling in sites from Ephesus to Sardis, Gordion and North Lycia is beginning to come to light by the excavations of tumuli."

Mellink counteracted looting regionally and in the field, and further was an early advocate for international controls over the traffic in illegally obtained antiquities, was in the forefront of archaeologists in the USA who objected to the purchase and display of unprovenanced artifacts by museums. She was instrumental in many ways in the retrieval of the pillaged treasures from several tumuli in the neighbouring Lydian region. Lawrence M. Kaye, one of the New York attorneys representing the Turkish Republic testified to Mellink's role in the recovery of the treasure from the Metropolitan Museum of Art in New York during the Symposium on Topics in Anatolian Archaeology (June 20th, 1998) *"It was universally thought that it would be impossible to regain, but all of those people were not aware of Machteld. ...360 pieces were identified and returned, ...where they now can be seen in the Uşak Museum. When we thought we wouldn't be able to do it, Machteld's energy got us through."*

After the treasure returned to the area of its origin, Mellink continued her efforts to reframe the recovered objects within the Anatolian Iron Age discourse. She features as one of the core contributors of the publication: *"Heritage Recovered-The Lydian Treasure"* which presents the treasure in the context of burials in tumuli, with painted tomb chambers and precious burial gifts.

Machteld J. Mellink's publications on Lycian affairs and the publications of her students in form of articles and dissertations have provi-

ded the scholar of the ancient Eastern Mediterranean within one generation after the first expedition to the Elmalı plain with a wealth of information and insight that will have an impact for many generations to come. With Homer as her favoured reading companion Mellink's mind and heart were at home in Lycia. Linking her insights into second millennium Lukka based on Hittite records, to Lycian inscriptions and Homeric references concerning Lycians and their role as the leading allies of the Trojans, she continued her investigations of Bronze Age Lycia beyond her own field-work. Her contribution to Emily T. Vermeule's Festschrift ends with her pleading for *"proper rehabilitation of the historical reality behind the world of Sarpedon and Glaukos, and Bellerophon and his father-in-law and a call for a "Xanthos valley project of Bronze Age focus" setting new horizons for future research."*

TROIA

Mellink never dug herself at Troia-Hisarlık, but she may as well have. Her training in Homeric studies and interest to understand Aegean and West Anatolian Bronze Age developments brought her to the Troad regularly. The first volume of the Blegen era final publication which documented the American excavations at the mound, came out a few years after Mellink had entered Anatolia as a field, just in time to provide her with detailed new information about the site, feeding her curiosity for the next few decades. She contributed to the Trojan discussion with review articles of all final publication volumes for the American Journal of Archaeology.

In the 1981 annual meeting of the American Institute of Archaeology Mellink and Güterbock presented papers in tandem discussing the state of the 'Ahhiyawa=Achaians question' on philological and archaeological grounds respectively. These papers presented a base of departure for a whole series of new archaeological investigations in West Anatolia, that were conceived and

carried out in the course of the 1980's and 90's. Three years later, on the occasion of Bryn Mawr College's centennial celebrations, Miss Mellink organized a symposium on "Troy and the Trojan War" inviting former members of the Blegen team as well as Manfred Korfmann, the future director of the third installment of excavations which began three years later. In the postscript to the conference she synthesizes the state of research in archaeology, philology, ancient history and the epic tradition until that date expressing hope that eventually some historical evidence would surface among the prehistoric bulk. Mellink was one of the masterminds in the preparation and realization of the latest Trojan field expedition and remained a loyal partner of the project, with her visits at the end of each season eagerly awaited. The investigations carried out by a dynamic multi-national and interdisciplinary team owe much to her careful observations and continued intellectual support.

Her involvement with the site and the multiple levels of questions to be answered, remained one of the constants of her archaeological activities over the years.

HATTUSHA

Hittite Archaeology was of paramount interest to Mellink throughout her career. She nurtured a relationship of mutual esteem with the Dean of Hittite Studies Kurt Bittel who dedicated his article in her Festschrift to 'a highly respected colleague', and she maintained dialogue and friendship with American Hittitologist Hans G. Güterbock. In her article in Güterbock's Festschrift, on Hittite friezes and gate sculptures, she records that *"the study of Hittite sculpture for this writer began with a guided tour through the large hall of the Bedestan where the honored recipient of this volume had recently finished the installation of the sculptures."*

She regularly paid visits to Hattusha/Boğazköy updating herself about the results of excavation.

She initiated and was instrumental in having Bryn Mawr College invite Kurt Bittel, long time director of excavations and eminent Anatolian scholar, as the Mary Flexner Lecturer to the College. Bittel delivered six lectures about Hattusha which were then published in English by Oxford University Press. Bittel, generally frugal with praise and aggrandizing words acknowledges Mellink's help in the preface of the book as follows *"I am deeply indebted to Professor Machteld J. Mellink of the Department of Classical and Near Eastern Archaeology. From the day of my arrival in Bryn Mawr to the completion of the printing of this book, which without her unfailing care and great patience could never have been published, she helped me in the kindest way. For this I most warmly thank her"*. The book remains a classic to introduce students, especially those with little or no German skills, to the Hittite capital even in the face of more than two generations of excavation after its publication.

A keen follower of David J. Hawkins's progress in deciphering and reading Hieroglyphic Luwian inscriptions it was one of her greatest joys to join him on location in Bogazköy, for example in front of the long time illegible Nişantaş inscription.

Mellink's undergraduate and graduate teaching included Hittite Archaeology on a regular basis introducing countless of American and international students to Central Anatolian traditions, archives and debating their ramifications.

BEYOND ANATOLIA

Mellink was not exclusively involved in Anatolian affairs. Her background in classics and classical archaeology provided her with a firm base on which to found her in depth knowledge of Aegean Studies. Minoan archaeology remained one of her favoured teaching topics. She followed with great interest developments in Cypriote Archaeology and contributed occasionally to debates in form of arti-

cles or reviews of Cypriote publications. Together with Jan Filip, Mellink was entrusted the preparation of the *Propyläen Kunstgeschichte* volume on prehistoric art "Frühe Stufen der Kunst" which appeared in the mid 1970's. Her chapter on the beginnings of art in the Eastern Mediterranean and Near Eastern region witnesses her wide horizon, especially in the field of early Aegean art. Another field, then in the making, which commanded her enthusiasm was Hurrian studies. Particularly interested in this, archaeologically until quite recently somewhat elusive people through her Cilician 'upbringing', where Hurrians constitute a large part of the population, she contemplated their influence on Hittite culture. Her article on Hurrian Art in the *Reallexikon der Assyriologie* remained for a long time the main source where one began investigations into this subject.

AMERICAN INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

The first review article for the *American Journal of Archaeology* Mellink wrote half a century ago, in 1950. Reviews remained one of her favoured form of written communication. Her reviews, often the caliber of an article, would not only introduce a publication, but discuss it in all relevant aspects, initiating debate. Her choice of books to be reviewed, reflected what she considered to be noteworthy, so that reading her reviews one was exposed from Aghios Kosmas in Attica to Mari in southeastern Syria, and the most important publications in between.

The journal further became a forum for her to internationally advocate the archaeological heritage of Turkey and current research about it. This was mainly achieved by her widely acclaimed and lasting contribution, the annual review article of *Archaeology in Turkey*. Before, archaeological work in Turkey was covered in the *AJA* within the so-called *Archaeological Digest*, where principal periodi-

cals of the field were reviewed on a regular basis. Mellink introduced her own format first, in 1955, and continued her reports for 35 years. Her introductory preface to the recent state of excavations, and recent publications distilled for the reader the importance of new discoveries and new directions in research. With this annual article she created a school, a tradition that guided for many generations students of Anatolian studies internationally.

Mellink was elected president of the American Institute of Archaeology to serve between 1980-1984. The *AJA* awarded Mellink with the Gold Medal for Distinguished Archaeological Achievement in 1991. She was the 26th American scholar to be honored in this way. In 2001 the American Institute of Archaeology established in her honor the Machteld J. Mellink Lecture in Near Eastern Archaeology.

TURKEY

Mellink was a regular visitor to several Turkish universities, especially attached to the academic environments of both the Ankara and Istanbul Universities. She cultivated long standing friendships with colleagues of both institutions. In Istanbul, she made a point of going by the Prehistoric laboratory which she always praised and admired explicitly. She promoted Halet Çambel as a role model for future academics in Turkey praising her independent mind, courage and outspoken attitude in the face of challenge and difficulties. Mellink once described her as a scholar of the caliber that Atatürk wanted to instill in the Turkish nation. In Ankara, Tahsin and Nimet Özgüç provided her with a home. Her friendship to and appreciation for the Özgüç's did endure decades and is reflected in her joining the editorial committee of both of their *Festschriften*. Mellink collaborated with Nimet Özgüç when it was brought to light that a group of ivory inlays, formerly thought to be of North Syria, originated from the mound of Acmehöyük, an identification confirmed by similar discoveries from the excavations at this mound led by Nimet Özgüç. Her intellectual

inspiration and contribution is acknowledged in many publications by Tahsin and Nimet Özgüç who cherished her collegiality and friendship. Mellink was from the beginning perhaps the most loyal attendant of the Ministry of Cultures annual Excavation Reports Symposium held traditionally in Ankara, more recently in varying locations throughout Turkey. She is best remembered for consistently sitting close to the projecting screen, all week long, through all presented periods, and taking notes in the dark for her annual review article in the *AJA*, with the aid of a small torch. Through her diligent reporting prefaced by the enlightening introductions that all in the field cherished, she transposed, literally transported, the Symposium to a world wide platform.

The Ministry of Culture of Turkey acknowledged her as Senior American Excavator in Turkey in 1984, and then as Senior Foreign Archaeologist in Turkey in 1985.

THE PERSON

Mellink had served as the president of the *AJA* (1988-1991) and was Trustee of the American Society of Oriental Research. She had been a prominent member of the international community of scholars: she was a Member of the American Philosophical Society, a Fellow of the American Academy of Arts and Sciences, a Research Associate of the University of Pennsylvania Museum, and Corresponding Member of the Turkish Institute of History, the Royal Dutch Academy of Sciences, the German Archaeological Institute, and the Austrian Archaeological Institute. These affiliations, however, are not what distinguish her from other successful colleagues in the field.

Miss Mellink's erudition was beyond imagination to all who witnessed her. In the words of Emily T. Vermeule *"Miss Mellink has been for years that most difficult of role models for young women, an energetic polyglot polymath. It's so daunting. I tried to tell her once that there*

was no point in reading everything at once, that you should save, for example Thasos or Zanthos for a time when you needed it and then read it all at once, she answered acerbically, 'How do you know you don't need it right now, if you haven't read it?' And so she has always read everything, in every language, every day of every year, and what is worse, she has remembered it."

As a publishing scholar, she was a master of the written word. Her writing remains famed for its brilliant clarity and brevity without embellishment, a result of true insight and organized thinking.

As an archaeologist, she was a master in establishing historical and prehistorical connections, regional and diachronical. She excelled in presenting all stratigraphic and ceramic matters in a such a way that the people whose traces we study regained face and mind.

As a teacher, she was patient, disciplined, considerate and provided students, young and old with care and advice when needed. We, her students, knew her warmth and the personal attention she gave to everyone of us, at all times. She made one feel special and an accomplice. As a person, she was endowed with a strong character, independant thinking, gifted with the highest intellectual faculties, had a strong dislike of greed and personal benefit, and opposed injustice, consistently, throughout her life.

She was in a class of her own with very few to join her league. Besides, she had humour, and enjoyed a good dose of mischief as the many stories and anecdotes cherished by her friends and colleagues will testify.

Machteld J. Mellink balanced the multiple threads that made up her scholarly life so naturally, in such harmony and seemingly with such ease, that one may be tempted to do it all, as well. Alas, merely to retrace her steps would

need a number of good people working together, to continue her legacy will require scores of well equipped specialists, whom she fortunately raised in large quantities. One of her last wishes was that her ashes be returned to her

archaeological homeland, the Elmalı plain in ancient Lycia. Her presence will be dearly missed. May she rest in peace.

De archaeologia merere

Publications of Machteld J. Mellink

MELLINK, M.J.

1964 "Lycian Wooden Huts and Sign 24 on the Phaistos Disk". *Kadmos* 3, 1-7.

1986 From the introduction to her Festschrift: *Ancient Anatolia. Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, J.V. CANBY, E. PORADA, B.S. RIDGWAY, T. STECH, The University of Wisconsin Press, IX.

1986 *Troy and the Trojan War*. Bryn Mawr, PA.

1986 "K. Bittel, Hartapus and Kızıldağ". *Ancient Anatolia. Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, J.V. CANBY, E. PORADA, B.S. RIDGWAY, T. STECH, eds., The University of Wisconsin Press, 109.

1974 "Hittite Friezes and Gate Sculptures". *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock*, K. BITTEL, Ph. H. J. HOUWINK TEN CATE (ed. Secretary, E. Reiner), Istanbul, 201.

1992 *Elmalı-Karataş I. The Neolithic and Chalcolithic Periods: Bağbaşı and other Sites*. ESILICK Ch., Bryn Mawr, PA, III.

1994 *Elmalı-Karataş II. The Early Bronze Age Village of Karataş*. WARNER J., Bryn Mawr, PA, iii.

1995 "Homer, Lycia and Lukka". *The Ages of Homer - A Tribute to CARTER J. B., SARAH P. M., VERMEUL E. T.* (eds.), Austin, University of Texas Press, 41.

1996 *Heritage Recovered-The Lydian Treasure*. I. ÖZGEN, J. ÖZTÜRK, Ankara, Ministry of Culture, 11.

1998 *Bryn Mawr Alumnae Bulletin*, Winter, 15.

BITTEL, K., MELLINK, M.J.

1970 *Hattusha-The Capital of the Hittites*. New York, Oxford University Press, vii.

TOWNSEND, E. T., MELLINK, M.J.

1988 *Dioskorai*. Bryn Mawr Now Fall/Winter, 5.

Fig. 1: In Istanbul, in front of the Süleymaniye Mosque in October 2000. (Photo: Courtesy of Prof. Dr. Rainer M. Boehmer).

Fig. 2: Machteld J. Mellink in her youth in Holland. (Photo: Courtesy of Mellink Family Archives).

Fig. 3: M.J. Mellink and Dr. P. A. Mountjoy in Troy.

PROF. DR. ÜMİT MUZAFFER SERDAROĞLU

(1 Mart 1932 - 23 Eylül 2005)

O bir optimist bilim adamıydı.

Cevdet BAYBURTLUOĞLU*

1932 yılında İstanbul'da doğan ve ilköğrenimini de orada gören Ümit Serdaroğlu ile arkadaşlığımız ve dostluğumuzun başlangıcı, 1954 yılında, rahmetli hocamız Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal'ın Klasik Arkeoloji Bölümüne burslu öğrenci aradığı ve aldığı zamana rastlar. O arzuladığı ama ailesi izin vermediği için yazılamadığı Arkeoloji Bölümü'ne İngiliz Filolojisi'nden; ben ise mecburiyetten girdiğim Coğrafya Bölümü'nden akordeon alabilme sevdasına burslu öğrenci olabilmek amacıyla Arkeoloji'ye transfer olabilmek çabasıdaydım. O yıllarda tanıdığım bu sevecen yüzlü, siyah çerçeveli kalın miyop camlar arkasından dostça bakan gözler ve "herhalde sen de arkeoloji okumak isteyenlerdensin" gibi kestirmeden söylenen bir cümle 50 yılı aşkın bir meslektaşlığımızın ve dostluğumuzun başlangıcını sağlayan sözler oldu. Yıllar ilerleyip dostluğumuz artık her yönü ile sırdaş olma düzeyine ulaşınca Ümit'i çoğu arkadaşım veya dostum için kendimce uyguladığım bir tartıya soktum. Yabancı kelime kullanma yönündeki isteksizliğime karşın, 'optimist' sözcüğü, hem doğrudan anlamıyla hem de özellikle yelkencilik sporunda kullanılan karşılığıyla, tam onu tanımlıyordu.

Gerçekten de Ümit, 50 yılı aşkın dostluk sürecinde, kendisiyle ailevi sorunları yüzünden kavga ettiğimiz zamanlarda bile, kimse hakkında kötüleyici olabilecek söz ve davranışta bulunmadı. Kısa kızgınlık zamanını hemen yenip hep 'optimist = iyimser' yönden işi tatlıya bağlama

yolunu seçti. Ufak bir anı onun bu yönünü her halde büyük ölçüde yansıtır. Ümit, 1950'li yıllarda Ankara'nın en büyük matbaasının sahibinin oğluydu. Rahmetli babası ölmeden evvel matbaayı daha da büyütmek gereğini duymuş ve yeni makineler satın almıştı. Ömrü kullanmaya yetmedi. Bir süre kız kardeşinin yönettiği matbaa sonra güvendikleri bir müdür ile yönetilir oldu. Güvenilen yeni müdür kendisine, Ümit'lerinkinden yolarak, yeni bir matbaa kurduğunu alakasız bizler de duyup Ümit'e aktarınca "canım, bal tutan parmak yalar, o da biraz sebeplensin, nasıl olsa bizim hakkımızı da bize verir" sözünü, iyimser Ümit'in sözleri olarak unutamıyorum. Tabii sonuçta matbaa battı ve aile ancak enkazı bölüştü.

Optimist kelimesinin Ümit'e yakıştırdığım ikinci tanımı 'hevesli amatör' şeklinde olanıdır. Özellikle yelken sporuna karşı olan ilgisi, arkeolojiye duyduğu sevgisi, görme, anlama, iyi değerlendirme eğilimi Ümit'e birçok iyiyi başlatma ve yürütme hevesini verdi. Bu iyilerin maddi yönden sınırı yoktu. Çoğu zaman, yalnız parasal yönden değil, bilimsel yönden de bu iyimserlik sınırsızlığını belirtmek için "Ümit artık abartıyorsun!" dediğimi vurgulamam gerekir. Kazılarda belgeleme için neler gerekmektedir? İnsan gücü ve teknik donanım bakımından zannederim Türkiye'de kazı yapan Türk Arkeologlar içinde çok farklı disiplinlerden olan kişileri kazı heyetine alan ilklerden biridir. Jeolog ve jeomorfologdan, meteorologa değin

bulabiliyorsa Türkiye'den, bulamıyorsa yurtdışından temin edecek kadar çaba gösteren bir kazıcı, yüzey araştırmacısı olmuştur. Kazı üyeleri ile yüzey araştırmacısı olacaklar için bizzat çizdiği giysi modelleri olduğunu, kullanacakları ekipmanı bile hurdacılara kadar gidip sağlamaya yöneldiğini belki çok az kişi bilir. Dijital aletlerin henüz devreye girmediği dönemlerde en iyi fotoğraf ve çizim- ölçüm için gerekli aletlerin astronomik rakamlarda olmalarına rağmen, Ümit tarafından bizzat aranıp satın alındıklarını belirtmem hevesin boyutunu kısmen yansıtır.

Hevesin yeni heveslere yol açması, arkeolog kimliği yanında mimarlığın da devreye girmesi ve çocuklarının maaşla karşılanamayacak tahsil giderlerinin artması Ümit'i son 20-25 yıldır gezgin bir kişi konumuna sokmuştur. Bu dönem Ümit'in evinde yatağında yattığını bile hatırlamadığı dönemdir. Bodrum Tiyatrosu'nun onarımından Assos Kazısı'na, oradan filanca üniversitedeki dersine, akabinde söz gelimi Kapadokya'daki bir panel veya resmi toplantıya gidişler - gelişler, bir zamanların amatör Türkiye 1500 m şampiyonu, eskrimin birçok dalında şampiyonlukları bulunan bir kişiyi "yorulmuyorum - sağlıklıyım" dese de tüketmiştir. 1970'li yıllarda Keban'la başlayan koşturmaca Keban, Assos (Behramkale), eski çağda tıp, Likya - Karya'da Roma Tapınak Mimarlığı, İstanbul Karasurları Silivri Kapısı'nda bir mezar gibi kitapları ve onca makaleyi ne zaman yazmaya fırsat buldu, gerçekten bir muammadır. Çok hızlı yaşadığı için kısa sayılacak ömrü de kısa geçti. Akurgal'ın kazılarındaki çalışmalarını bir yana bırakırsak Sevgili Ümit'in gerçekleştirdiği ama bazılarını ufak rötuşlara gereksinim duyduğu için, yahut çizim - resim fazlalığı nedeniyle yayınevlerince iltifat görmeyen benim bildiğim bitmiş bazı eserlerini belirtmekte yarar görüyorum:

- 1-Kibyra Yüzey Araştırması
- 2-Euromos Tapınağı ve Restorasyonu
- 3-Hacı Bayramlar Kazısı ve Terra Kotta Buluntuları
- 4-Erythrai Tiyatrosu ve Restorasyon Sorunları

5-Assos

Yakında bazıları bilim alemince tanınacak olan yayınların sahibi sevgili arkadaşım - sırdaşım Ümit Serdaroğlu'nu saygı ve rahmetle anıyorum.

PROF. DR. ÜMİT SERDAROĞLU'NUN BİLİMSEL YAŞAMI VE KATKILARI

1 Mart 1932 de İstanbul'da doğan Ümit M. Serdaroğlu, ortaöğrenimini Ankara'da Atatürk Lisesi'nde tamamladı. Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Arkaeoloji Bölümü'nü 1957 de bitirdi ve aynı bölüme 1959 yılında Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal'ın asistanı olarak atandı. 1965 yılında doktorasını aldı ve aynı yıl Almanya Heidelberg Üniversitesi'ne giderek çalışmalarına devam etti. Dönüşünde 1969'da doçent oldu. 1967'de Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde mimarlık eğitime başladı ve 1974'de mimarlık diplomasını aldı. 1978 yılında Ege Üniversitesi'nde profesörlük ünvanını kazandı ve Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na seçildi. 1984 yılında Ege Üniversite'sindeki görevinden ayrılarak Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ) Genel Sekreterliğine atandı. 1988'de İstanbul'da kendi mimarlık bürosunu kurdu. 1984-1993 yıllarında Mimar Sinan Üniversite'sinde, 1984-1999'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, 2001-2005 arasında Maltepe Üniversite'sinde Mimarlık Tarihi ve Restorasyon dersleri vermiştir.

KAZI VE ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu kazı çalışmalarına Eski Foça, Çandarlı (Pitane), Ergili (Daskyleion), Eski İzmir (Bayraklı), Erdek (Kyzikos) kazılarında asistan ve alan yöneticisi olarak başlamıştır. 1968-1974 arası Keban Projesi çerçevesinde Ağın, Kalaycık, Kalecikler kazılarının başkanlığını yapmıştır. Aşağı Fırat ve Kibyris Bölgelerinde yüzey araştırması yapmıştır. Köyceğiz, Kaunos kenti kazı çalışmalarına katılmış ve Nymphaion'un restorasyonunu tamamlamıştır. 1969-1982 arasında Bodrum Tiyatrosu'nun onarımını, 1969-1976'da ise

Euromos Zeus Lepsinos Tapınağı'nın kazı ve onarımını gerçekleştirmiştir. 1981'den itibaren de Assos kazılarını yürütmekteydi. Serdaroglu 2000 yılında Zeugma Kurtarma Kazılarına da katılmıştır.

KORUMA VE RESTORASYON PROJELERİ

Türkiye'de yerleşmeye yönelik ilk koruma planını Kayseri, Gesi Bucağında 1977-78 arası uyguladı. Bu çalışmaları daha sonra İzmir Kemeraltı ve Alsancak koruma amaçlı imar planıyla devam etti. Gene İstanbul'da Küçükçekmece koruma planı ve Fatih koruma amaçlı imar planlarını hazırladı. 1987'de İstanbul Surları Restorasyon Projesi kapsamında Kara Surları, Marmara Surları ve Haliç Surları'nın onarım projelerini yaptı. Son olarak da Çanakkale Aynalıçarşı ile Bursa tarihi surları ve

Saltanat Kapısı'nın rölöve ve restorasyonunu yapmıştır.

EĞİTİM ETKİNLİKLERİ

Ankara Üniversite'si Mimarlık ve Şehircilik Tarihi Bölümü'nde ders verdi. Ayrıca ODTU Mimarlık Fakültesi'nde 5 yıl süreyle öğretim hizmetinde bulundu. 1978 yılında İzmir Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Restorasyon Bölümü'nü kurdu ve Mimarlık Tarihi, Eski Eser Restorasyonu, Koruma Planlaması gibi dersleri yürüttü. Bundan sonra İstanbul'a gelerek Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Bölümü'nde mesleğine devam etmiştir. 1984-1999 yıllarında İstanbul Üniversite'si Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nde, 2001-2005 arasında Maltepe Üniversitesi'nde Mimarlık Tarihi ve Restorasyon dersleri vermiştir.

Prof. Dr. Ümit Muzaffer Serdaroglu'nun Yayınları

- 1963 a *Arkaik Dönem İon Mimarlığı*, Ankara (Doktora Tezi)
- 1963 b "Phokaia Arkaik Mimarlığı", Ankara, TTK, Kongre yayını
- 1969 a *Lykia ve Karia'da Roma Çağı Tapınak Mimarlığı*, Ankara
- 1969 b "Ağın-Kalaycık Kazıları", *Keban Projesi 1968 Çalışmaları*, Ankara, ODTU Keban Projesi Yayınları I/1, 26-40 (ing.25-44)
- 1969 c "Kaunos Tiyatrosu üzerine bir Çalışma", *Türk Arkeoloji Dergisi*
- 1971 "Ağın-Kemaliye Yolu üzerindeki Amavut Hanı", Ankara
- 1972 a "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Ankara, ODTU Keban Projeleri Yayınları I/3, 7-24 (ing.25-44)
- 1972 b "Ağın- Kalaycık- Kilise düzü Kazıları (1969-1972)", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Ankara, ODTU Keban Projesi Yayınları I/5,9-10 (ing.11-12)
- 1974 a "Hacıbayramlar Kazısı Raporu", *Anatolia XVI*
- 1974 b "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Ankara, ODTU Keban Projeleri Yayınları I/4, 13-18 (ing.19-24)

- 1976 *Aşağı Fırat Havzasında Araştırmalar*
- 1976 "Samosata-Saillai, Thyateira Lagon", *The Princeton Encyclopaedia of Classical Sites*, Princeton
- 1982 "Çevresel Arkeoloji", *İnsan ve Çevre*, T.Ç.V.
- 1982 "Bautätigkeit in Anatolien unter der Persischen Herrschaft", *Palast und Hütte*, Mainz
- 1982 "Tantalos, Hayal mi? Gerçek mi?", *Bilim-Birlik-Başarı Dergisi*
- 1989 "Eski Çağda Eğitim", *Roche Dergisi*
- 1990 "Arkeolojik Alanlardaki Planlama, Çevre Düzenleme ve Uygulama Sorunları" *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultay*, Ankara
- 1991 "Assos 1990 yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları"
- 1992 "Öntarihten İslam Döneminin Başlangıcına kadar Elazığ Kuzeyinde Kültürel Hareketler", *Elazığ*
- 1995 "Das Hypagaeum beim Silivri Kapı, İstanbul", *Münster*
- 1998 "Anadoluda Ölü Gömme geleneği ve Mezar Mimarisi", *ATLAS Dergisi*

Prof. Dr. Ümit Serdaroglu, Assos Kazıları.

PROF. DR. SOMAY ONURKAN SÖZER

(14.07.1937 - 15.11.2005)

Arkadaşım Somay ONURKAN SÖZER

İnci BAYBURTLUOĞLU*

Benim Somay'ı tanımam lise yıllarımıza dayanır. 1950-51 öğretim yılında İstanbul Çamlıca Kız Lisesi'nin 9A sınıfından itibaren biz 3 arkadaş, Somay Onurkan, Aysel Tuzcular ve ben, 1955 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü'nde gene birlikteydik; ta ki 15 Kasım 2005'te Somay bizi bırakıp girdinceye kadar.

Somay'ı düşünürken onda beni asıl etkileyenin, kişiliğindeki sanatsal yanı, sesi, tavr ve ifade biçimindeki şiirsellik, heyecan dolu ürkek, sevecen bakışları ile insan yönüydü.

Fakülte yıllarında Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel, Prof. Dr. Jale İnan, Prof. Dr. Sabahat Atlan, Prof. Dr. U. Bahadır Alkım, Prof. Dr. Kurt Bittel, Prof. Dr. Halet Çambel gibi dünya çapında isim yapmış sevgili hocalarımız, hepsi ayrı ayrı bilimsel ve insancıl yönleri ile bizi çok iyi yetiştirdiler. O zamanlar Fakültenin her bölümünün ayrı kitaplığı vardı. Burada çalışır, kitapları karıştırır, bize örnek olan ileri sömestredeki öğrencilere yetismeye çabalardık. Ama eğer sınıfımızda bir araya gelip, üçümüz daha gürültülü çalışıyorsak, çalışmamız biraz sonra şiir matinesine dönerdi. Devrin gözde edebiyatçılarının şiirlerine Aysel başlar, Somay başka bir şiirle cevap verir, şiir içinde geçen bir kelime-den başka bir şiire geçerlerdi. Aralarında en realist geçinen beni bile eğittiler. Hafızamda hangi şiir varsa hep o günlerden kalanlardır.

14. Temmuz 1937'de İstanbul'da doğan Prof. Dr. Somay Onurkan 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden mezun oldu. 1965'e kadar Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesinde çalışan Onurkan Sözer, aynı yıl mezun olduğu Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Kürsüsü'ne bu defa asistan olarak döndü. 1967 yılında doktorasını alan Somay, 1973 yılında aynı kürsüde doçent, 1982 yılında da profesör ünvanına hak kazandı. Daha sonra Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı başkanlığını kısa süreli olarak yürüttü. 1993 yılında kendi isteğiyle emekli oldu.

1958-67 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel başkanlığındaki Side ve Perge kazılarına katıldı. Aynı zamanda Prof. Dr. Jale İnan'ın önerisiyle Dr. E. Rosenbaum çalışma gurubuyla beraber "Dağlık Kilikya Antik Kentleri ve Eski Anamur" araştırmalarında görev aldı. 1982-85 yılları arasında da Trakya Enez Arkeolojik Araştırmalarına katıldı

Aşağıda verilen bibliyografyası incelendiğinde, Somay Onurkan Sözer'in çalışma ve araştırmalarının Türkiye'de az çalışılmış değişik konuların veya bilim dünyasına yeni tanıtılan eserlerin yer aldığı makale ve kitapları kapsadığı görülür.

1999'da yakalandığı amansız hastalık belki bilimsel çalışmalarının devamını getirmesine mani

oldu. Ancak Somay boş durmadı ve çeşitli yöntemler deneyerek figüratif resimler yaptı. 1986 yılında evlendiği, kendisi de akademisyen ve bir şair olan sevgili eşi Ahmet Necdet Sözer'in şiir kitaplarını o kendine has naif üslubu ve arkeolojiden aldığı esinlerle süsledi, resimledi, mutluluğunu kaybetmemeye çalıştı. Ahmet Necdet'in "Sana Bunca Yangından Sonra" (Broy Yayınları-19) isimli şiir kitabının kapak resminde Somay sanki Arkaik Çağ'daki kendi portresini betimlemişti.

Prof. Dr. Somay Onurkan Sözer'in Yayınları

- 1964 "Anemurion ve İotape'de bulunan halka ait binalar üzerinde tetkikler", *Türk Arkeoloji Dergisi* XIII/2, 149-150
 1968 "Perge Artemis Kabartmaları ve Artemis Pergaia", *Belleten* 33, 303-323, lev.1-9
 1969/1970 "Artemis Pergaia", *Istanbul Mitteilungen* 19/20, 289-298, Taf.55-58
 1978 "Vize-A Tümülüsünden bir Zırh Gömlek", *Güney-Doğu Araştırmaları Dergisi* 6-7, 47-52, res.1-6
 1979 "Perge Keramik Buluntularından bir örnek", *Anadolu Araştırmaları* VII, 1981,109-111, lev.1-II
 1980 "Kotys adı ve Phiale Mesomphalos", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 8-9, 193-197, res.1-2
 1982 "Anadolu'nun Eski Yunan ve Roma Çağı Arkeolojisi", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* II-III, Görsel Yayınlar, 364-431
 1987 "Perge Tiyatrosundan ikinci bir Artemis Pergaia Kabartması", *Anadolu Demir Çağları*, İzmir, 86-88

Onun hastalığında gösterdiği yaşam azmi ve savaşını biz yakın arkadaşları saygı ve sevgi ile izledik. Bu savaşta Sevgili Eşinin, Kardeşi ve Yeğenlerinin muhakkak ki büyük destek ve katkıları oldu.

**Bizler seni hiç unutmayacağız
Sevgili Somay.**

- 1988 *Doğu Trakya Tümülüsleri Maden Eserleri*, *Istanbul Arkeoloji Müzesindeki Trakya Toplu Buluntuları*, TTK, Ankara
 1994 a "Antik Çağ Resminde Enkaustik ve Boyalar", *Anadolu Araştırmaları* XIII, 143-151
 1994 b "Doğu Trakya'da Roma Kalıntıları Üzerine" *XI. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 387-391, lev. 131-132
 1999 "Perge Tuğla Damgaları" *XII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 161-191, lev.45-62
 RADT, W., 1984
Bergama (Arkeolojik Rehber) Çeviri: S.ONURKAN, 3.Baskı
 ROSENBAUM, E., HUBER, G., ONURKAN, S., 1967
 "Observations on two Types of Building", *A Survey of Coastal Cities in Western Cilicia*, Ankara, 69-85

Prof. Dr. Somay Onurkan Sözer.

PROF. DR. ALBERTO PALMIERI

(3.5.1940 - 9.5.2006)

Gian Maria Di NOCERA*

I can't remember exactly when I first met Alberto Palmieri, but it was around the time I first started working in the field of Near Eastern Archaeology. Alberto proved to be someone I could rely on from the very beginning, well before we started carrying out field work together in the Malatya plain.

His recent death has left a feeling of emptiness in the lives of his family, friends, colleagues and, indeed, in the whole scientific community. His field of research was extremely wide, ranging from geomorphology to sedimentology, from the analysis of the chemical composition of rocks, pottery and bones to the study of ancient metallurgy. The aims of his research were to understand the dynamics of raw material exploitation and production cycles, define supply criteria, and identify ancient trade routes and settlement patterns: Alberto was not merely a specialist in various branches of environmental studies, but, since he considered the environment taken as a whole as the ideal field for understanding the choices of human beings, he was a true "archaeometrist".

Alberto Palmieri studied geology in Rome, graduating with an experimental thesis on the geological contextualisation of one of the earliest Upper Palaeolithic settlements in Latium, central Italy. He went on to study at the Laboratoire de Géologie du Quaternaire et Préhistoire at the

University of Bordeaux (1972) and then at the Institute of Geo-chemistry of the "La Sapienza" University of Rome. It was in those years that he became a researcher at the Italian National Research Council, soon attaining the position of First Researcher at the "Istituto per le Tecnologie Applicate ai Beni Culturali", on behalf of which he promoted several research projects both in Italy and abroad. As his main interest in all these projects was the historical reconstruction of natural and cultural events, Alberto became deeply involved in the world of archaeology. He took part in various expeditions ranging from the Upper Palaeolithic to the Bronze Age, in Italy, as well as in France, northern Africa (Lybia, Egypt and Sudan) and the Near and Middle East (Iraq, Yemen, Syria, and Armenia). Turkey became his second home, a source of inspiration and a place where he tested his theories, a vast country that he got to know well and came to love after he was sent there by the Italian Minister for Foreign Affairs in 1968. He lived in the country for two years, collaborating with the General Directorate for Mineral Research and Exploration (MTA) in Ankara, and starting his long-lasting relationship with Arslantepe, in the Malatya province. Arslantepe, an excavation first directed by Salvatore Puglisi, then by Alberto's sister, Alba Palmieri, and today by Marcella Frangipane, became a landmark for Alberto. It was in Arslantepe that he was offered the best oppor-

* Dipartimento di Scienze Storiche, Archeologiche, Antropologiche dell'Antichità, Università di Roma "La Sapienza".
Via Palestro 65 - 00185 Roma. E-mail: gianmaria.dinocera@uniroma1.it

tunities to investigate new methodologies and lines of research, using multidisciplinary criteria, testing his hypotheses and discussing his ideas on historical reconstructions. Arslantepe was from the beginning a permanent laboratory that provided rich stimuli for all those working in both the scientific and cultural fields. In the late 1960's massive dams were about to be built along the Upper Euphrates. The regions affected by the flooding consisted of the peri-fluvial areas of the Malatya plain as well as the neighbouring Aşvan and Altınova valleys. A great cooperative effort was made to protect and rescue ancient monuments and archaeological sites threatened by the imminent flooding. The intellectual ferment caused by the intensive archaeological rescue operation at Keban stimulated new research in fields related to archaeology, such as rural architecture, ethno-anthropology and, in particular, paleo-environmental studies. Although Arslantepe itself was not threatened by flooding, the stimulating atmosphere created by the concentration of archaeological activities within the area affected activities at the site and had a profound influence on Alberto.

At the beginning of his career, he focused on the geo-morphology and sedimentology in particular regions or settlements. His scientific curiosity led him, at times, to deal even with the chemical characterisation of the raw materials used to produce artefacts such as obsidian, clay and flint, and, particularly in the later decades of his activity, metal ores geological, chemical and statistical analyses applied to flint artefacts from the prehistoric settlements and to samples from the main mining areas known to us in the Tavoliere (southern Italy) made it possible to link objects to specific mines, to bring to light previously unknown sources of raw material, as well as to identify local trade patterns. Not only flint, but also obsidian inspired intriguing research hypotheses on long-distance trade and cultural contacts. Alberto dedicated a large part of his career to the analysis of materials from the Urmia Lake region and the Habur valley, as well as from Arslantepe, using materials collected

from several sources, including the obsidian deposits near Van, in central Anatolia, and in the Carpathian Mountains in Hungary, as comparative samples.

His participation in field work alongside archaeologists, and especially his work with Isabella Caneva at Geili, in the Sudan, where a large cemetery with burials ranging from the Mesolithic to Middle Ages was excavated, led Alberto's innovative mind to pay attention to other categories of archaeological finds, such as human bones. By studying their chemical composition, he pioneered methodologies whose results he used to reconstruct food habits and constraints. Some of the chemical components of the human bones, such as strontium, were discovered to be a key to understanding the changes in diet over a period of 7,000 years, with shellfish and meat being the main components of the Mesolithic diet, before they were replaced by dairy products later on. The lack of any evidence of the consumption of cereals suggested that agriculture was never implemented. These results contradicted the conventional idea that agriculture became a common, if difficult and marginal, economic activity in northern Africa from the Late Neolithic. Alberto published the results of this research in 1983, at a time when this kind of analytical study was still extremely rare.

Alberto Palmieri's innovative approach was applied to other fields, in which he developed new methodologies and proposed interpretations that aroused great interest in the academic world. He broadened his knowledge of landscapes, soils and raw materials by joining several archaeological expeditions in the Tadrart Acacus in the Libyan Sahara, at Saggai and Geili in Sudan, at Maadi and Balouza in Egypt, in the Diyala valley in Iraq, at Tell Afis, Tell Mardikh (Ebla) and Tell Beydar in Syria, at several sites in northern Yemen, and at Fioletovo in Armenia. Besides the time he spent at Arslantepe, Alberto also worked in other Turkish sites, such as Çayönü, near Diyarbakır, and Mersin - Yumuk

Tepe, In his study on ceramic composition, Alberto proposed an integrated set of methods designed to identify the provenance of the pottery, the manufacture techniques used and its function. He analysed a consistent sample of potsherds from the Chalcolithic and Early Bronze Age stratified contexts of Arslantepe and from the Middle Neolithic levels of Yumuk Tepe - Mersin. The mineralogical characterisation, as well as the identification of chemical and physical properties, served to determine the provenance of the clay and the techniques used in the production (tempering materials, shaping, surface treatment and firing techniques). Some local clay sources were also identified through surveys.

But Alberto's main interest in the later decades of his intense field and laboratory activities was archaeometallurgy. Starting from the study of the Arslantepe metal artefacts, he developed a long-term integrated project on ancient metallurgy that included a number of activities, ranging from the chemical and mineralogical characterisation of artefacts and ores found in the excavation, to the survey conducted to identify possible mining areas, as well as intensive experimentation to reconstruct ancient smelting techniques, cooperating with important institutions specialised in this field, such as the "Institut für Archäometallurgie (Deutsches Bergbaumuseum, Bochum), the Archaeological Institute of Moscow and the Academy of Sciences of Russia. Through this work, Alberto was able to reconstruct, in detail, the entire process of metal artefact production at Arslantepe and to understand not only its technological aspects, but, more importantly, the role played by metallurgy in the various phases of the development of the complex social organisation at the site.

His work contributed substantially to the controversial debate on the origin and nature of copper-arsenic "alloys": the results of his analyses in fact proved that there was probably a kind of intentionality in the efforts to improve the quality of copper and facilitate the smelting

processes by looking for naturally arsenic-rich copper ores, which contained other minor elements that were useful in the working process and the final results. According to this idea, pre-historic smiths did not need to struggle to find extremely rare sources of pure arsenic, but simply selected and exploited copper ores that yielded the best results, which were basically those with the highest content of arsenic and other elements. Although he played down the importance of these noteworthy results (in his discreet and modest style), Alberto Palmieri had actually identified a new fundamental step in the development of early metallurgy: the phase that he called "the exploitation of mixed minerals".

Alberto Palmieri's collection of experiences was therefore impressive. He synthesised them in one of his last papers: 'La "domesticazione" dell'Archeometria (Origini 27, 2005, 247-263). It is a short, but lucid contribution that highlights the interconnectedness of the different and varied strands of archaeometric analysis and their ultimate aim: that of the reconstruction of historical phenomena.

Alberto Palmieri's last field projects represented a return to his earliest interests. He studied the geo-archaeological aspects of an extensive survey project on settlement patterns of the Malatya plain I conducted as part of the Arslantepe research activities. His contribution, which was unfortunately interrupted, already constitutes one of the landmarks of the project.

From 2001 until shortly before his death, Alberto Palmieri lectured on archaeometry at the "La Sapienza" University of Rome, holding courses for both undergraduate and postgraduate students. Teaching offered Alberto the opportunity to transmit his knowledge to young researchers and support them (as he invariably did). He deeply regretted not being able to secure the continuity and stability that he felt their efforts deserved. His courses were always attended by large numbers of students who appreciated and respected his great scientific experience and

wonderful personality.

Alberto's uniqueness lay in his ability to communicate and collaborate with everyone: geologists, chemists, archaeologists, historians and philologists. His belief in the value of interdisciplinary science meant that it was he who would often encourage interaction between different fields of research and would carefully listen to the archaeologists' questions and try to satisfy their needs.

His modesty was coupled with a rare intuitive capacity: he pioneered much needed methodological innovations that often took years to be formally recognized. He was able to share his enthusiasm with his colleagues in a genuine and spontaneous manner, without making a fuss, yet achieving important results. Although such results may now have become the standard, his contribution to the history of archaeology came at a time when the role of archaeometry was still far from organically formulated.

Who was Alberto Palmieri really? He was a scientist, gifted with excellent intuition. Ironical and

discreet, he was unsuited to academic bickering. He did not have any of that conceit or arrogant ambition that so often permeates academic institutions. He was simply a good person, who was passionate about his research. As both a natural scientist and a historian, who always kept himself updated on the latest lab methodologies, Alberto was an all-inclusive archeometrist. His lively, intellectual curiosity enabled him to take archaeometry from a marginal position and transform it into a science in itself that constantly interacts with both history and archaeology. Alberto was able to unite very distant subjects and, succeeding where many others before him had failed, he had a particular gift for promoting dialogue and integration between different fields of research. This was a difficult task, and its legacy will be even harder to protect.

Alberto left us quietly, as was his style, working until the end. He has left a feeling of emptiness. Nonetheless, I believe that we may try to fill this feeling of emptiness, at least in part, with our memories of Alberto, particularly with those of the example he set in his life.

Publications of Prof. Dr. Alberto Palmieri

PALMIERI A.,

1976-77 "Sedimentological study of the upper Paleolithic Site of Palidoro (Rome, Italy)", *Quaternaria*, XIX, Roma, 163-179.

1978 "Studio sedimentologico dell'area nord-occidentale di Arslantepe (Malatya, Turchia)", *La Ricerca Scientifica, Quaderno 100*, C.N.R. Roma, 353-364.

1980 "Studio sedimentologico del saggio profondo di Coppa Nevigata (Gargano)", *Quaternaria*, XXII, Roma, 301-313.

1975-80 "Studio sedimentologico preliminare del sito di Frattesina Polesine (Rovigo)", *Bollettino Italiano di Paleontologia*, 82, 257-265.

1981 "Osservazioni su alcuni sedimenti del sito di Dala Khalon", *East and West*, 216-220.

1997 "La metallurgia di Arslantepe", *Missioni Archeologiche Italiane*, MAE, L'Erma, 367-70.

PALMIERI A., CAZZELLA, A. 1999

"I manufatti metallici, caratteri tecnologici", *Conelle di Arcevia I. Lo scavo, la ceramica, i manufatti metallici, i resti organici*, (Eds.), A. CAZZELLA, M. MOSCOLONI, ED. CANGEMI 205-209

PALMIERI A., SERTOK K., CHERNYKH E., 1992

"Archaeometallurgical research at Arslantepe", *VIII Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 391-398.

PALMIERI A., SERTOK K., HAUPTMANN A., HESS K., 1995

"Doğu Anadolu'da Madencilik Doğuşu ve gelişimi", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yılığ*, Ankara, 341-366.

PALMIERI, A., THIBAUT, CL., 1974-75

"Interpretation géodynamique du Quaternaire sur un profil transversal de la Vallée du Louts (Landes)", *Quaternaria XVIII*, 185-213.

PALMIERI, A.M.,

1983 a "Depositional History of Saggai I: sedimentological data", *Origini*, XII, 30-38.

1983 b "Dietary significance of bone strontium in ancient sudanese adaptations", *Origini*, XII, 140-148.

1987 "Chemical analysis of the Acacus Pottery: a preliminary essay", *Tadrart Acacus*, (Ed.) B. BARICH, B.A.R. Inter. Ser. Cambridge, Mon. in African Archaeology, 221-229.

1987 "Osservazioni sedimentologiche sul sito di Frattesina Polesine, in rapporto alla paleoidrografia della tarda età del Bronzo", *Paleoidrografia Tardoquaternaria della pianura veneta occidentale e il suo significato in una ricostruzione paleoclimatica*, C.N.R. Progetto Strategico Clima e Ambiente dell'area mediterranea, 10-11.

1997 "I metalli della sepoltura monumentale del 3.000 a.C. di Arslantepe (Malatya, Turchia)", *Atti della IV Giornata Le Scienze della Terra e L'Archeometria*, Bologna.

1999 "Early smelting experiments in EBA I of Arslantepe (Turkey)", *Science and Technology for the Safeguard of Cultural Heritage in the Mediterranean Basin*, Paris.

- 2001 "Una particolare lega rame-argento nella preistoria e in una officina moderna". *Atti 2° Convegno Nazionale di Etnoarcheologia, Mondaino 7-8 giugno 2001*, Raffaelli Editore, 306-311.
- 2005 "La 'domesticazione' dell'Archeometria", *Origini* 27, 247-263.
- PALMIERI, A.M., CELLAI, L., 1983**
"Sedimentological data for the history of a tell", *Origini*, XII, 2, 629-636.
- PALMIERI, A.M., COPPA A., FRANICALACCI, P., 1993**
"Problems of an aquatic diet in trace element analysis: the coastal site of Qurum", *International Journal of Anthropology* 799, 1-10.
- PALMIERI, A.M., D'ARPINO, A., 1993**
"Sedimentological study of Riparo Salvini, in New Results of the Upper Palaeolithic deposits of Riparo Salvini", *Quaternaria Nova* III, 113-122.
- PALMIERI, A.M., DI NOCERA, G.M. 1999**
"The metal objects from the 'Royal' Tomb at Arslantepe (Malatya-Turkey) and the metalwork development in the Early Bronze Age", *Landscapes, Territories, Frontiers and Horizons in the Ancient Near East, Papers presented to the XLIV Rencontre Assyriologique Internationale, Venezia, 7-11 July 1997*, (Eds.) L. MILANO, S. DE MARTINO, F.M. FALES, G.B. LANFRANCHI, Padova, Monographs III, 3, 179-190.
- PALMIERI, A.M., FRANGIPANE, M., 1994**
"Un modello di ricostruzione dello sviluppo della metallurgia antica: il sito di Arslantepe", *Scienze dell'Antichità, Università di Roma "La Sapienza"*, 59-78.
- PALMIERI, A.M., FRANGIPANE, M., HAUPTMANN, A., HESS K. 1999 a**
"Early Metallurgy at Arslantepe during the Late Chalcolithic and the Early Bronze Age IA-IB Periods", *Proceedings of the International Conference, The Beginning of Metallurgy., Bochum 1995*, (Eds.) A. HAUPTMANN, E. PERNICKA, T. REHREN, Ü. YALÇIN, Bochum, 141-148.
- 1999 b**
"Early metallurgy at Arslantepe during the Late Chalcolithic and the Early Bronze Age IA-IB periods", *The Beginnings of Metallurgy Proceedings of the International Conference, Der Anschnitt Beiheft 9, Bochum, 1995*, 141-148.
- PALMIERI A.M., HAUPTMAN A., 1995**
"Archaeometallurgy at Arslantepe /east-Anatolia: a case study for provenance studies and technology of early metal production," *Atti del Congresso Internazionale sulla salvaguardia dei Beni Culturali*, (Eds.) A.GUARINO et alii, Luxograph, Catania
- 1998**
"Metals from Ebla: Bronzes and gold analysis", *Actes of the 1st International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Roma. (Eds.) P. MATTHIAE, A. ENEA, L. PEYRONEL, F. PINNOCK, 1259-1981.
- PALMIERI A.M., HAUPTMANN A., HESS K., 1998 a**
"Les Objets en métal du tombeau monumental d'Arslantepe de 3000 Av. J.-C. (Malatya, Turquie)", *Revue d'Archéométrie*, 22, 39-43.
- 1998 b**
"The discovery of a new alloy (Cu-Ag) in a 3000 B.C. tomb found at Arslantepe", *XIII Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 115-121.
- PALMIERI, A., HAUPTMANN, A., HESS, K., SERTOK, K., 1996 - 1995**
"Archaeometallurgical Campaign at Arslantepe", *XII Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 57-63.
- PALMIERI A.M., HAUPTMANN A., SERTOK K., 1996**
"Additional data of ores for East Anatolian metallurgy", *XII Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 167-180.
- PALMIERI, A.M., HAUPTMANN, A., SERTOK, K., HESS, K., 1995**
"Archaeometallurgical surveys in 1994 at Malatya-Arslantepe and its surroundings", *XI Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 105-116.
- 1996**
"Minerali e scorie rinvenuti nei livelli calcolitici e del Bronzo Antico di Arslantepe", *Colloque d'Archéométrie Perigueux*, 1995, 141-145.
- PALMIERI, A.M., LENTINI, A. 1995**
"Analisi d'immagine applicate ai materiali archeologici", *Atti del Congresso Internazionale sulla Salvaguardia dei Beni Culturali II*, (Eds.) A.GUARINO et alii, , Catania, Luxograph 597-601.
- PALMIERI, A.M., MORBIDELLI, P., ANGLE, M. 2001**
Ceramic from Arslantepe IV-III Mill. (Turkey) Petrographic Characterisation and Hypothesis of Raw Material Provenance, *Atti Convegno Internazionale C.N.R., Madrid*.
- PALMIERI A.M., SERTOK K., 1994**
"Minerals in and around Arslantepe", *IX Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 119-136.
- PALMIERI, A.M., SERTOK, K., CHERNYKH, E. 1993**
"From Arslantepe Metalwork to Arsenical Copper Technology in Eastern Anatolia, in Between the Rivers and over the Mountains", *Archaeologica Anatolica et Mesopotamica. Alba Palmieri dedicata*, (Eds.) M.FRANGIPANE, H.HAUPTMANN, M.LIVERANI, P.MATTHIAE, M.MELLINK, Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità, Università degli Studi di Roma "La Sapienza", Roma, 573-600.
- PALMIERI, A. M., SERTOK, K., SQUADRONE, F. 1998**
"An Archaeometallurgical survey in the ancient mining area of Hadim-Bozkır (Konya, Turkey)", *Archaeometry 98 Congress*, B.A.R., 475-479.
- ANGLE, M., FRANGIPANE, M., PALMIERI, A.M., 1996**
"Analisi statistiche e archeometria: uno studio sulle ceramiche del IV e III millennio a.C. provenienti da Arslantepe (Malatya, Turchia)", *Archeologia e Calcolatori* 7, 447-468.
- ANGLE, M., PALMIERI, A.M., FRANCAVIGLIA, V., 1995**
"Le ceramiche di Arslantepe primi risultati", *Atti del Congresso Internazionale sulla salvaguardia dei Beni Culturali, II*, Luxograph, Catania.
- BARRA BAGNASCO, M., BRANCA, M.E., CONFORTO, L., NICOLETTI, M., PALMIERI, A.M., TADDEUCCI, A., 1976**
"Ceramiche di importazione e di produzione locale a Locri Epizefiri: problematiche sollevate da un'indagine spettrochimica", *Atti del Convegno sulla Magna Grecia*, Locri, 593-610.
- BARRA BAGNASCO M., MINARDI M.E., PALMIERI A. et al., 1981**
"Imported and Locally Produced Ceramics at Locri Epizefiri: Results of Spectrometrical Analysis; chemical considerations on the thermal treatment and Weathering of ceramics", *Rev. d'Archéométrie, Act. XX Symp. d'Archéométrie*, Paris, III, 19-27.
- CALI A., LENTINI A., PALMIERI A.M., 1993**
"Test sedimentologico nel sito di Tharros", *Rivista di Studi Fenici*, XXI, 2, 183-190.
- CANEVA C., PALMIERI A., 1975**
"Indagine mediante spettrofotometria I.R. su ceramiche antiche", *Civiltà Antica dei Sabini nella Valle del Tevere, II*, C.N.R., 11-23.
- 1978**
"Analysis of Metalwork", *A Faliscan Town* (Ed.) A.POTTER, , 176-178.
- CANEVA, C., PALMIERI, A.M., SERTOK, K., 1988**
"Mineral Analysis in the Malatya Area: Some Hypotheses", *IV Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 39-47.
- CANEVA C., PALMIERI A.M., 1983**
"Metalwork at Arslantepe in Late Chalcolithic and Early Bronze I: the evidence from Metal Analyses", *Origini*, XII/2, 637-654.
- CANEVA, C., PALMIERI, A.M., SERTOK, K., 1990**
"Copper ores in the Malatya region and smelting experiments", *V Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, Antalya, 1989, 53-65.
- 1991**
"Archaeometallurgical Research in the Malatya Area", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, IX, 227-233.
- CANEVA, C., FRANGIPANE, M., PALMIERI, A.M. 1992**
"Scienza e tecnologia dei bronzi arsenicali di Arslantepe", *Atti del Colloquio Internazionale di Archeometallurgia*, Bologna, 401-413.
- CANEVA C., GIARDINO C., PALMIERI A.M., 1991**
"Experimental Methods supporting Archaeometallurgical Hypothesis: from ore to Alloy", *Atti del XII Congress UISPP*, Bratislava.
- 1996**
"Produzione e funzionalità di manufatti metallici della prima Età del Ferro bolognese: ricerche archeometallurgiche sul ripostiglio di bronzi di S. Francesco (Bologna)", *XIII UISPP Congress* (Forlì 1996).

- CANEVA, I., MARCOLONGO, B., PALMIERI, A.M., 1993
"Geoarchaeology at Maadi, Proceeding Egyptian-Italian Seminar", *Geosciences and Archaeology in the Mediterranean Countries*, 311-319.
- CANEVA I., DAVIS M., MARCOLONGO B., ÖZDOĞAN M., PALMIERI A.M., 1993
"Geo-archeology in the northern Diyarbakir region", *Essays on Anatolian Archaeology*, BMCCL, VII, Harrassowitz Verlag, 161-168.
- CANEVA I., MARCOLONGO, B., PALMIERI, A.M., 1982
"Prehistoric settling and natural resources in the Geili area", *Act. 5^a Intern. Confer. Nubian Studies*, September, Heidelberg, 33-38.
- CANEVA, I., PALMIERI, A.M., 1990
"Ceramics from Prehistoric Sudan", *Bulletin de Liaison du Groupe d'Etude de la Céramique Egyptienne*, 36-40.
- CAPANNESI G., PALMIERI A., 1984
"Analisi per attivazione neutronica di ossidiane provenienti dalla piana di Urmia", *Tra lo Zagros e l'Urmia*, l'Ateneo, Roma, 386-395.
- COPPA, A., PALMIERI, A.M., 1988
"Changing Dietary Patterns at Geili", *El Geili: the history of a Middle Nile environment 7000 B.C.-A.D.1500*, (Ed.) I. CANEVA, B.A.R. International Series 424, 345-358.
- DE MAIGRET, A., AZZI, C., MARCOLONGO, B., PALMIERI, A.M., 1989
"Recent Pedogenesis and Neotectonics Affecting Archaeological Sites in North Yemen", *Paléorient*, 15/1, 232-236.
- DI NOCERA, G.M., HAUPTMANN, A., PALMIERI, A.M.
2004 a "Lo sviluppo della metallurgia al servizio dei capi. Le prime spade del mondo", *Alle origini del potere. Arslantepe, la collina dei leoni*, (Ed.) M. FRANGIPANE, Electa, Milano, 66-67.
2004 b "I metalli della Tomba Reale e la metallurgia agli albori del III millennio", *Alle origini del potere. Arslantepe, la collina dei leoni*, (Ed.) M. FRANGIPANE, Electa, Milano, 122-143.
- DI NOCERA G.M., PALMIERI A.M.
2003 "Doğu Anadolu Madenciligi", *Arkeo-Atlas* 2, 36-39.
2004 "Early Bronze Copper Circulation and Technology in Middle Euphrates Regions", *Nomades et Sédentaires dans le Proche-Orient Ancien*, XLVIe Rencontre Assyriologique Internationale, 10-13 July 2000 Paris, Amurru 3, 253-265.
- FORNASERI M., MALPIERI L., PALMIERI A., TADDEUCCI A., 1975-77 "Analyses of obsidians from Late-chalcolithic levels of Arslantepe (Malatya)", *Paléorient*, 3, 231-246.
- 1978 "Analisi di ossidiane provenienti dai livelli tardo-calcolitici di Arslantepe (Malatya)", *La Ricerca Scientifica, Quaderno n.100*, 365-373.
- FRANCALACCI P., SUBIRÀ M.E., BORGOGNINI TARLI S., MACCHIARELLI R., MALAGOSA A., PALMIERI A.M., 1992
"Reproducibility and Reliability of trace element Analysis in a Medieval Italian Necropolis", *Prehistoric Human Bone: Archaeology at the Molecular Level*.
- FRANCAVIGLIA V., MINARDI M.E., PALMIERI A., 1975
"Comparative study of various samples of Etruscan Bucchero by diffraction, X-ray spectrometry and thermoanalysis", *Archaeometry*, 17/2, 223-231.
- FRANCAVIGLIA V., PALMIERI A.M., 1983 "Petrochemical analysis of the 'Early Khartoum' pottery: a preliminary report", *Origini*, XII, 140-148.
1988 "Ceramic Fabrics and Source Locations in the Khartoum Province", *El Geili: the history of a Middle Nile environment 7000 B.C.-A.D.1500*, (Ed.) I. CANEVA B.A.R. International Series 424, 345-358.
1989 "Analisi di Ossidiane Provenienti dall'area del Habur (Gezira Settentrionale)", *Tell Barri/Kahat* 2, (Ed.) P.E. PECORELLA, Edition. Univ. Firenze:1-8.
- FRANGIPANE, M., CANEVA, C., PALMIERI, A.M. 1985
"I metalli di Arslantepe nel quadro dei più antichi sviluppi della metallurgia vicino-orientale", *Quaderni de 'La Ricerca Scientifica'* 112, CNR, Roma, 115-137.
- FRANGIPANE M., DI NOCERA G.M., HAUPTMANN A., MORBIDELLI P., PALMIERI A., SADORI L., SCHULTZ M., SCHMIDT-SCHULTZ T. 2001
"New Symbols of New Power in a 'Royal' Tomb from 3000 BC Arslantepe, Malatya (Turkey)", *Paléorient* 27/2, 105-139.
- HAUPTMANN, A., PALMIERI, A.M. 2000
"Metal Production in the Eastern Mediterranean during the 4th/3rd millennium: Case Studies from Arslantepe", *Anatolian Metal I. Der Anschnitt*, 13, 75-82.
- HAUPTMANN A., SCHMITT-STRECKER S., BEGEMANN F., PALMIERI A. 2002
"Chemical Composition and Lead Isotopy of Metal Objects from the 'Royal' Tomb and Other related Finds at Arslantepe, Eastern Anatolia", *Paléorient*, 28/ 2, 43-70.
- MARCOLONGO B., PALMIERI A.M., 1983 "Environment, Water supply and cultural development at Arslantepe (Malatya, Turkey)", *Origini*, XII/2, 619-628.
1986 "Neotectonic evidences in Wadi Danah basin through geomorphological, sedimentological and archaeological observations", *Proceeding of the Workshop on Geophysics and Tectonic implications in the Arabian Peninsula and the Red Sea region*, Sana'a (Yemen).
- 1987 "Ricostruzione paleoambientale della piana di Siponto: impiego di immagini multispettrali integrato da osservazioni dirette", *Coppa Nevigata e il suo territorio*, Quasar, Roma 23-25.
- 1988 a "Dinamics of natural environment in the Geili area", *El Geili: the history of a Middle Nile Environment 7000 B.C.- A.D.1500*, (Ed.) I. CANEVA, B.A.R., International Series 424, 35-47.
1988 b "Environmental Modification and Settlement Conditions in the Yala Area", *The Sabeen Archaeological Complex in the wadi Yala*, (Ed.) A. DE MAIGRET, IsMEO, Roma, 45-53.
- 1990 "Paleoenvironment History of Western Al-A'rus", *The Bronze Age Culture of Hawlan Al-tiyal and al-Hada*, IsMEO, Reports and Memories, XXII, Roma, 137-142.
- 1990-91 "Aspetti geomorfologici e insediamentali nel Neolitico del Tavoliere", *Origini*, XV, 219-230.
- 1992 a "Paleo-environmental aspects in the Cayönü area", *VIII Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 465-467.
1992 b "Paleoenvironment and settlement pattern of the Tihmah Coastal Plain (w. Surdud, w. Siham, w. Rumman, w. Rima)", *IsMEO, Memorie*, Roma.
- PAPARAZZO, E., MORETTO, L., D'AMATO, L., PALMIERI, A., 1995
"X-ray photoemission Spectroscopy and Scanning Auger Microscopy Studies of a Roman Lead Pipe 'Fistula'", *Surface and interface analysis*, 23, 69-76.
- PAPARAZZO, E., MORETTO, L., NORTHOVER, J.P., D'AMATO, C., PALMIERI, A., 1995
"Scanning Auger microscopy and x-ray photoelectron spectroscopy studies of roman bronzes", *Journal of Vacuum Science and Technology A*, 13 /3, 1229-1233.
- PASSARELLO, P., PALMIERI, A., 1968
"Studio sui resti scheletrici umani di una tibia e di un'ulna provenienti da strati pleistocenici della Cava Pompei di Pofi (Frosinone)", *Rivista di Antropologia*, LV, 139-162.
- VOLTERRA, E., PALMIERI, A.M., D'OTTAVIO F., 1998
"Provenance studies of prehistoric flint from the Gargano mines (Puglia, Italy): sources characterization", *Archaeometry* 98 Congress, B.A.R. 829-832.

In Press

- ANGLE, M., PALMIERI, A.M., ZARATTINI, A. (2001), in press
"Analyses on bronzes of 'Villaggio delle Macine' submerged settlement from Albano lake (Rome, Italy)", *Congrès d'Archéométrie*, France.
- BALOSI, F., MORBIDELLI, P., PALMIERI, A., (2004) in press
"Middle Neolithic Pottery from Yumuktepe (Mersin, Turkey)". *Proceedings of III ICAANE International Congress for the*

Archaeology of the Ancient Near East, Paris 15-19 April 2004,
Archaeological Issues, Answers from Archaeometry

PALMIERI, A.M.,

(1995), in press "Copper ores between Çayönü and Arslantepe",
Çayönü and the beginning of the metallurgy, Chicago
Archaeological Press

(2000), in press "I metalli delle necropoli sabine del IV-III secolo a.
C.", *Atti del Convegno CNR, Roma*

PALMIERI, A.M., MARINO, D., VOLTERRA, E., (1996), in press
"Archeometallurgia in Calabria: primi dati analitici", *Atti della III
Giornata di Studio su Le scienze della terra e Archeometria*

PALMIERI, A.M., MORBIDELLI P.

(2001), in press "Arslantepe pottery: a review from thin section analy-
sis", *VIII Giornata di studi di Archeometria*

(2001), in press "Tipologia e tecnologia di produzione dei crogioli di
Arslantepe, Malatya (Turchia)", *Atti del XV Congresso*

Internazionale sui Bronzi Antichi Grado-Aquileia, 22-26 maggio
2001.

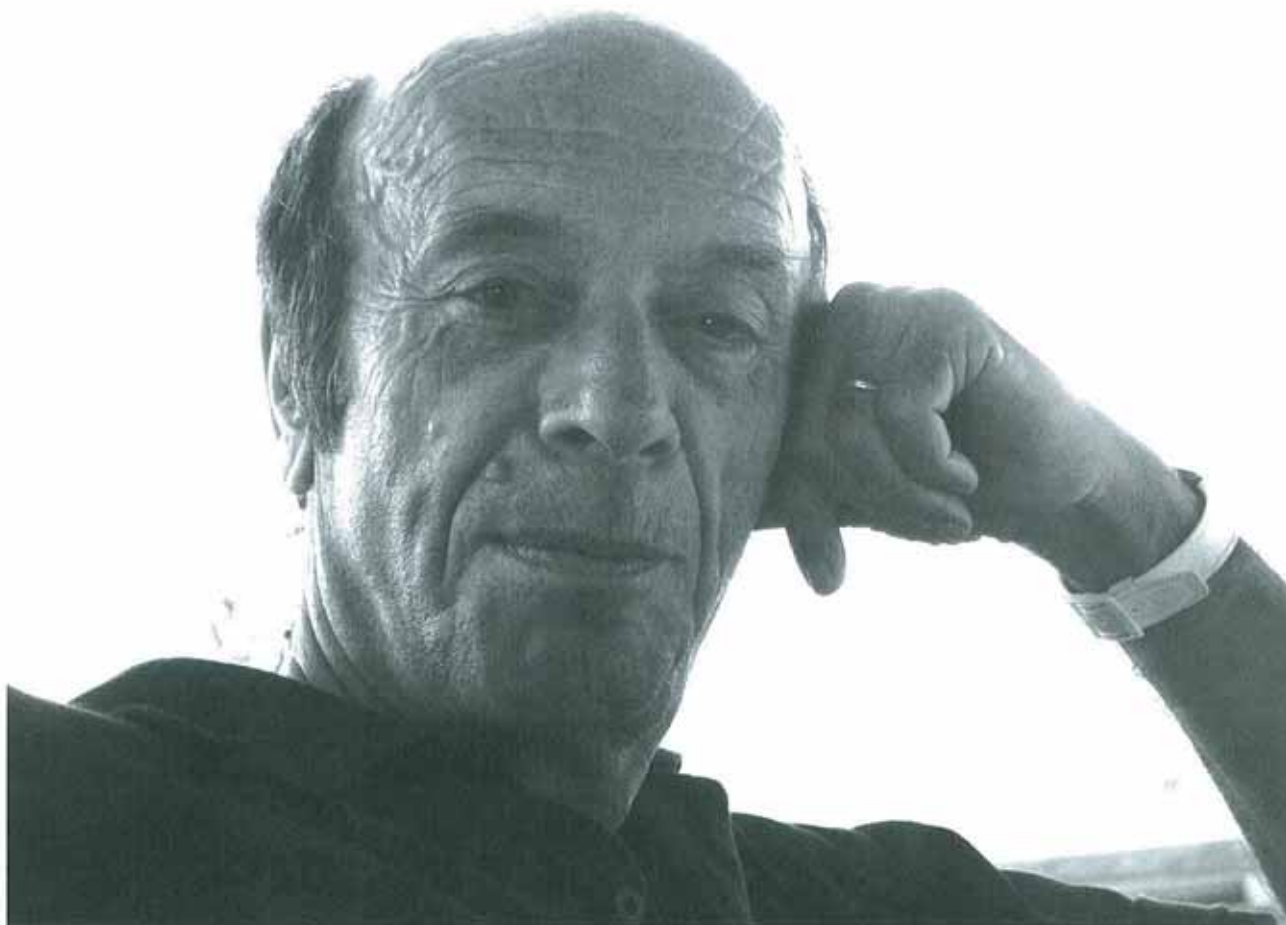
(2004), in press "Il controllo delle alte temperature e l'inizio della met-
allurgia nel Vicino Oriente", *Congresso Internazionale di
Antracologia*, Lecce

(2005), in press "Characterization and archaeological implications in the
analyses of some cretulae and clay samples from Arslantepe
and its region", *Arslantepe: Cretulae. An Early Centralised
Administrative System before writing* (Ed.) V. M. FRANGIPANE,
University of Rome, "La Sapienza"

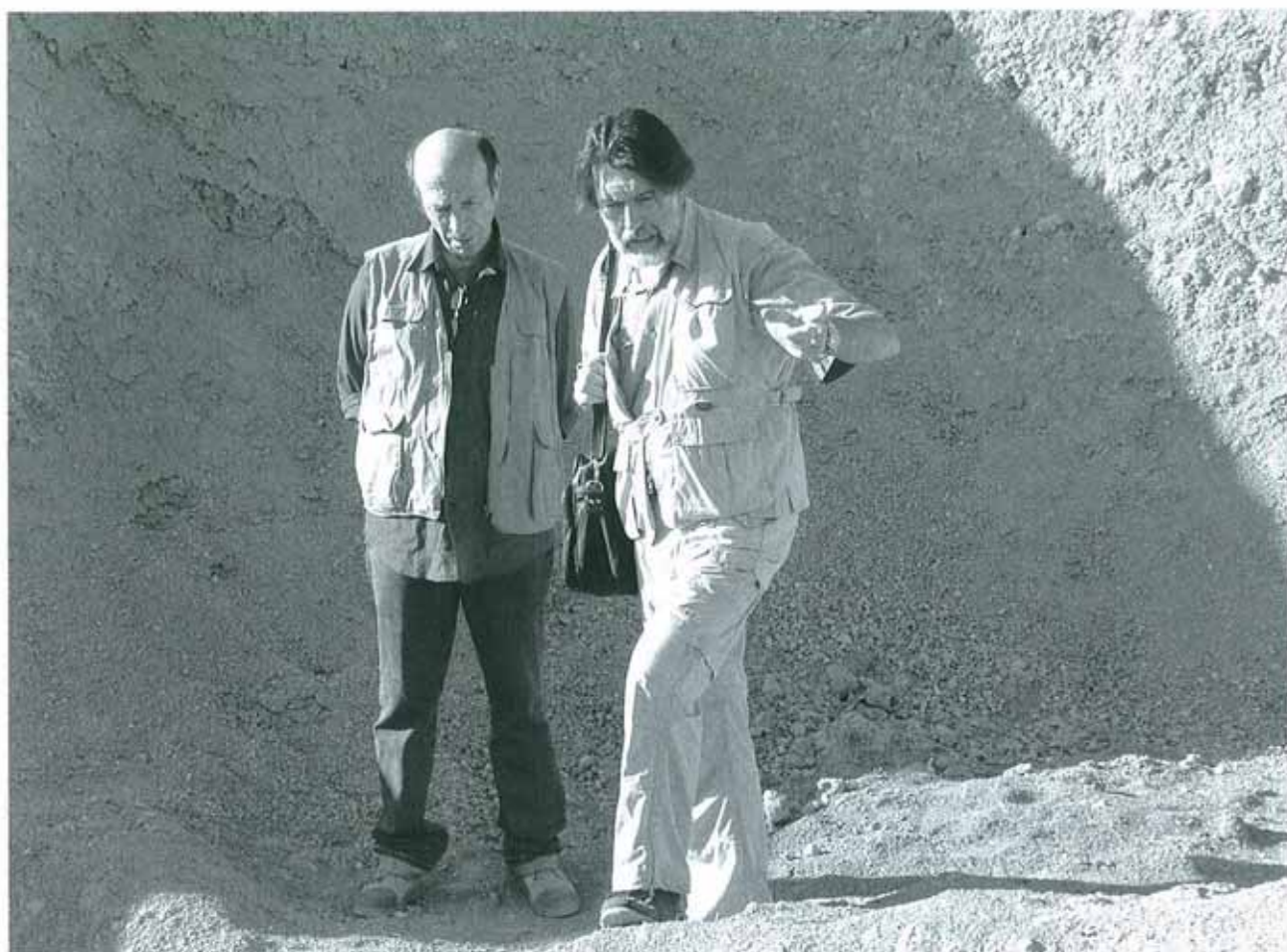
PANAITESSU, E., PALMIERI, A.M., PIANA,

AGOSTINETTI P., (2004), in press

"Indagini archeometriche su fibule di età protostorica e forme
premonetali di 'aes rude' in Italia", *The Antiques Bronzes:
Typology, Chronology, Authenticity*, Bucharest, 335-343

Res. 1: Alberto Palmieri.

Res. 2: Alberto Palmieri (left) with the geomorphologist Bruno Marcolongo (right), 2003 archaeological survey in the Malatya region.

Res. 3: Experimental activities. Arslantepe 2003.

COMPANION IN THE TRENCHES:

M.J. MELLINK

AÇMALARDAKİ ARKADAŞIM:

M.J. MELLINK

Halet ÇAMBEL *

I have known, admired and have been deeply impressed by 3 Dutch scholars:

1. Henry Frankfort, (fig.1) the distinguished authority on Near Eastern Archaeology, who conducted the renowned seminars on Near Eastern Studies in the Oriental Institute of the University of Chicago, out of which came numbers of scholars of the Near East
2. Emily Haspels, (fig.2) authority on Grek vase painting, excavator of the Midas City, author of "The Highlands of Phrygia", the last of the 'great travellers in Anatolia" (fig.3) and
3. Machteld Mellink, of my own generation, Senior Foreign Archaeologist in Turkey, whom everybody knew (fig.4).

All three very special personalities, with tremendous backbone, who spent most of their professional life abroad, away from their homeland, but never gave up their nationality and who in times of need did all they could for their country and its citizens, at the risk of their own life and health.

I met Henry Frankfort in the fifties at a Congress of Prehistoric and Protohistoric Sciences in Spain and sat next to him all along the long bus excursions of the Congress, a fascinating, inspiring personality with tremendous vision and intelligence, great human warmth, although intolerant of the vulgar and the phony.

Emily Haspels was one of my cherished men-

tors, with whom I worked, dug and travelled in the Phrygian highlands (fig.5) in the fourties. She was of sharp intelligence, unbelievable industry, perseverance and endurance, of utmost cleanness of mind and heart, but very perspicacious and intolerant of dishonesty and falseness, capable of laughing at ourselves, the person of the greatest intellectual integrity I have ever met in life.

It was in 1947 that I first heard of Machteld Mellink. We were exploring Hittite rock monuments across the Taurus mountains on truck (fig.6) or horsecart. We then begun digging at Karatepe with a team of Istanbul University; Prof. Dr. H. Th. Bossert, Bahadır Alkım, Muhibbe Darga and others.

In the same year 1947, Hetty Goldman was anew digging at Tarsus-Gözlükule, which together with Mersin Yumuktepe shed light on the traditional Neolithic stage in Cilicia. And here was Machteld, member of the team, which was to be joined as a volunteer by Arlette Cenani, later Mrs. Mellaart. The Gözlükule excavation lasted on till 1949, later even without Miss Goldman, who fell seriously ill. Up in the roadless, forlorn, mountainous region of Karatepe, we marvelled at the flying rumor that Machteld and Arlette were going dancing in Tarsus on their days off and that Miss Theresa Goell, later excavator of Nemrud Dağ, logistically the most difficult dig in all of Turkey, when in a fury,

* 1. cadde No: 5, Amavutköy, 34345, İstanbul, Türkiye.

would smash a pot and then restore it. This led to the standing joke between Miss Haspels and myself: "broken and mended by me".

I do not remember exactly when we first met, but I remember Machteld telling me, that in 1950 she was to sit with Miss Goldman to work on the publication of Tarsus and indeed she did. You will find her as one of the authors of the Tarsus Excavation, vol. II, the Neolithic, which appeared in 1956. Basically trained as a Classicist, this was her first introduction to Anatolian culture and the Near East in the field.

In the fifties, she joined Rodney Young at Gordion (1950-52), a Phrygian/ Iron Age site. She dug the LB Hittite cemetery and managed within a decade to work and publish on a wide range of subjects. Indeed, within this time bracket she covered the Cilician Neolithic with Tarsus – Gözlükule, the EB with an article on Alacahöyük, the LB and the Iron Age with Gordion. The width of this range reflects the breadth of Anatolian Archaeology at that point.

In 1949 Machteld Mellink had begun teaching at Bryn Mawr as Assistant, in 1953 as Associate Professor of Classical Archaeology and in 1963 was promoted to the Professorship. In Istanbul University her companion in the trenches was similarly promoted in the early sixties. Prehistory, formerly a certificate within Classical Archaeology was established as a separate chair (1964) and the Prehistory Lab (fig.7) with its well known collection of study material could be institutionalised. Machteld Mellink was to chair the Department for Classical and Near Eastern Archaeology in Bryn Mawr for uninterrupted 28 years and made it into a center for Anatolian Studies. Here she set standards and trained generations of excellent and well- equipped students, who have become effective in our field of knowledge. It is easy to assess the fruit of her teaching just by looking around. Not only with her own students, but with all those who are genuinely interested, excited and serious in their undertaking, Machteld would generously give

her time and her immense knowledge and share her thoughts with them. She has thus spent hours and days in the Prehistory Laboratory of Istanbul University, looking at material and coming forth with new ideas.

Her life-long dedication to Anatolia was such that she would not suffer any impropriety. Thus, she was adamant with reference to the smuggling of antiquities and was known to have made it a point of travelling from Bryn Mawr to New York to stop the keepers of the Metropolitan Museum from buying smuggled goods, such as Hacilar figurines, from Anatolia.

In 1955 Machteld Mellink had started her annual reports (fig.8) "Archaeology in Anatolia", for the AJA, which she carried on till it was taken over by Marie-Henriette Gates only a few years ago. Her reports provided not only a complete synopsis of the annual results of the various excavations and research in Anatolia, but a masterly synthesis of the developments of archaeological work and studies on Anatolian cultures. These reports have become the primary source of reference for the student of Anatolia. During the same time I was going on working at Karatepe, this time with a new team, the old one having moved on to other sites. We started the restoration of the sculptures and bilingual inscriptions, half of which were broken up in bits and pieces, in cooperation with the Roman Istituto Centrale del Restauro, the best at the time. This meant collecting and excavating thousands of fragments, putting and sticking them together and resetting them in their original place in view of recuperating the monument in its entirety and exhibiting it in its historical and natural environment. It also meant the construction of protective shelters for their conservation which led to the organisation of an open-air museum on the site. At the time this constituted a new, unaccustomed and largely disapproved approach, not considered worthy of an academic. Ultimately, when finished, it gained support and by now has set standards that have ended up becoming normative.

In 1963, Machteld Mellink began her own long-range work at Elmalı-Karataş. (figs. 9, 10) Here she uncovered a small fortified village of the EB rebuilt in several stages, with a fortified mansion and free-standing rectangular buildings, a large and several smaller cemeteries. Near the site she also found two stone tombs with frescoes of the 5th/6th centuries B.C., which she took great pains to restore (fig. 11).

In the same year, though I still continued annually to attend to Karatepe, we began the long-term Istanbul and Chicago Universities Joint Prehistoric Project in Southeastern Anatolia with the Braidwoods, Bob Braidwood had taken a B.A. in architecture. (fig.12) He later shifted into prehistory, inspired by the great, unusual and remarkable G. Childe (fig.13) and investigated early sites in Iraq and Iran. Our Joint Project was carried out by a multinational team and an interdisciplinary and problem-oriented approach, that set standards. The Project aimed at investigating early villages, the transition from hunting and gathering to the domestication of animals, agriculture and sedentary life on the southern slopes of the Taurus mountains. A number of sites were excavated, the main one being Çayönü (fig.14), the first one of its kind to be dug on such a large scale. Here an early pre-pottery and pre-agricultural early village, rebuilt in multiple stages with well established settlement patterns, free standing buildings and very special sophisticated ones, as well as early manipulation of copper could be attested. Prof. Dr. W. Schirmer and his team joined us and later Prof. Dr. M. Özdoğan (fig.15) took over and also took care of restoration. This phase in the human career with its preceding and following stages was to kindle the interest of a number of prehistorians. A series of similar sites were excavated, such as Nevala Çori or Göbekli Tepe with their astounding cult buildings and stunning earliest large scale sculpture, Halan Çemi probing into the earliest beginnings and Aşıklı in South-Central Anatolia disclosing an up to then totally unknown cultural tradition.

Later in the sixties and seventies we were involved under the leadership of METU, Ankara and its rector Prof. Dr. Kemal Kurdaş in organising and steering the Keban and Lower Euphrates Projects initiated due to dam projects. They were the first international efforts for a large scale regional investigation with an interdisciplinary approach, which set standards. 14 sites were dug in the Keban area and 13 sites in the Lower Euphrates including Gritille, excavated by Dr. R. Ellis from Bryn Mawr. They provided a vast chronological scale from what we conventionally call the Neolithic to the Iron Age, and in the Keban area they were particularly fruitful in increasing our knowledge on the prosperity and development of the BA in the East.

With Elmalı / Karataş, Machteld Mellink had picked a small site, that could with its cemetery be excavated completely and that would give her the answers she was looking for.

When we look at her scholarly work in perspective, we might ask: what were her main interests and why, because the answer has a relevance for the development of Anatolian Archaeology during our generation. One point seems to be clear and runs like a recurrent theme all through her work. Contrary to the common notion that Anatolia is a land-bridge between 3 continents; Asia, Africa and Europe—which was run over, conquered, settled by various groups from various directions, without any contribution of its / her own, Machteld Mellink believes in the existence of a basic Anatolian culture and pursues this idea in her work. She went into the details of the Hittite chapter of past Anatolia which has been sufficiently studied for long years by Kurt Bittel and Peter Neve and is still in good hands. She thus concentrates on the earlier and the later periods, mainly the BA and the Iron Age. Boğazköy / Hattuşa continues to supply us annually with finds of extreme importance and restoration on a monumental scale has been carried out (fig.16). Regarding the Iron Age, she had always taken great interest in Gordion, which Dr.R.Young

and Prof. Dr. E. Akurgal interpreted as of classical derivation. Quite to the contrary Machteld Mellink considered the Phrygian culture to be the synthesis of a new people's encounter with age-old Anatolian tradition. Thus, among the traits recognizable through the available evidence, the Phrygians would have brought in their language of Indoeuropean stock, their burial customs, the tumuli, to be taken on later by the Anatolian Greeks and Romans. On the other hand, it appears that they not only adopted the western Anatolian architectural idiom, but were also inspired by the Late Hittite relief sculpture and North Syrian polychrome ware. Likewise, the Phrygian alphabet appears to have been derived not from the Grek but from the Phoenician alphabet for which we have long inscriptions in Cilicia.

Regarding the BA, her attention continued to be focused on Troy. The coastal area of western Anatolia, known best through this site, was traditionally considered a part of Grek culture (mainly due to Homer as part of the Grek oral tradition). Thus the stratigraphy of Troy was based on Greek imports. Through her studies Machteld Mellink held, that if we want to understand Troy, we must understand it through the coastal zone of Anatolia. The importance of Tarsus in this context is that it has contacts way up to Troy and down to Syria, through which we can further link it to the historical periods of Mesopotamia. If we can thus get absolute dates for the early levels of Tarsus, by way of Mesopotamian chronology, where we have dates for the Early Dynastic period and where we even know the names of kings and queens, these absolute dates would shed light on the dating of Trojan stratigraphy. Further links with Egypt with its well known chronology are possible. Seen from this angle, Troy could provide absolute dates for Grek chronology, where designations such as Early Helladic are still relative and insecurely founded. Contrary to James Mellaart who interpreted the connections between Tarsus and Troy to be the result of maritime contacts, Machteld Mellink proposed

to look into the coastal region for clues about possible land routes. This study of the coastal plains just beyond the shore-line, below the Central Anatolian plateau, which is of a different brand, should reveal the indigenous culture of the beginnings of the BA.

This must be why she picked Elmalı/Karataş, which lies one step (60 km) above the Lycian coast-line. She was not after monumental temples, palaces or gold, nothing sensational, but was trying to solve a problem. By luck or by foresight the mound gave her the answers she was looking for.

One of the problems of Trojan stratigraphy and therefore chronology has been whether there is a gap between Troy I and II. According to Schliemann's architect Dörpfeld, the site was abandoned after Troy I for a period of time and resettled again in the level we call Troy II. According to Blegen, however, there was no break between Troy I and Troy II. He claims that the same culture continued. This being the state of affairs, in Elmalı /Karataş an intermediate level between Troy I and II was found, with finds that also explain a similar level at Tarsus. Today the new team working at Troy is trying in the field to reinvestigate this problem.

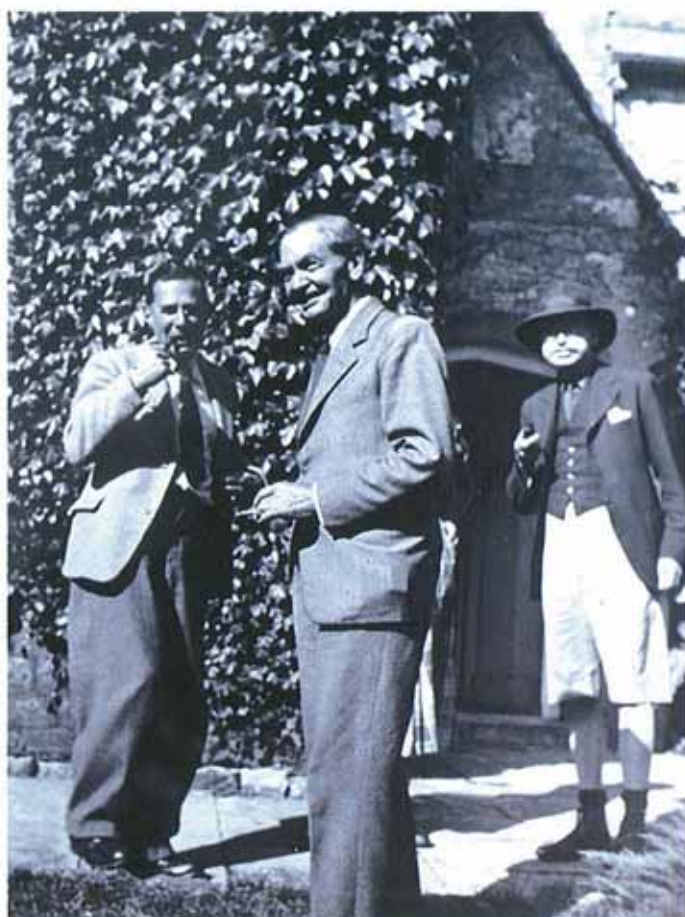
It was also realized that the houses in this indigenous Anatolian village were all *megara*. This building type, well-known in its monumental form from Troy II was to develop into the basic Grek temple. Furthermore, the typical western Anatolian burial practice in *pithoi* was revealed in the almost complete burial sequence in the cemetery area of this village. Let me also mention that some of the graphitti signs incised on the burial jars stirred up great discussion when compared to the yet undeciphered script of the Phaistos disc.

The choice of Elmalı / Karataş shows the characteristic modesty of Machteld Mellink, picking a site that she could excavate completely. Unlike many of us in her scope, her breadth of interest

and broad knowledge, she went into depth. Yet she never lost herself in the infinitesimal detail that she commanded and always set up a large framework for Anatolian Archaeology in the prehistoric and historic periods. She was fully aware of the fluidity of time and history and that the artificail divisions and terms that archaeologists still go on using, are only a tool for communication, without any reality. She therefore always in the end of a discourse stressed the

continuity of time and events.

Looking back at the involvements of these two companions in the Anatolian trenches, I find that we belong to a generation where, together with our peers and colleagues in this joint effort of shedding light on the Anatolian past, a grand leap forward has been achieved and a younger, creative generation has been raised that has taken the torch and is carrying it on.

Res. 1: Henry Frankfort (left), Leonard Woolley (centre), Gordon Childe (right).

Res. 2: C.H. Emily Haspels.

Res. 3: E. Haspels on a horsecart in Phrygia.

Res. 4: Machteld Mellink and Abdullah, the jeep driver near Karataş (August 1974).

Res. 5: The Midas city.

Res. 6: On the truck, 1-Halet Çambel, 2-Muhibbe Darga, 3-Nihal Ongunsu in Anatolia (1945).

Res. 7: The Istanbul University Prehistory Laboratory.

Res. 8: 1-M. Mellink taking notes with a flash-light at the annual Excavations Symposium for her report in the AJA. 2-Halet Çambel, 3-Ekrem Akurgal.

Res. 9: Karataş. M. Mellink jumping rope (September 1973).

Res. 10: Karataş. M. Mellink playing frisbee (October 1974).

Res. 11: Kızılbet, M. Mellink mixing cement (September 1974).

Res. 12: Robert J. Braidwood surveying.

Res. 13: Gordon Childe.

Res. 14: 1-Robert J. and 2-Linda Braidwood, 3-Bruce Howe, 4-Halet Çambel (Çayönü 1968).

Res. 15: Çayönü, 1-Wulf Schirmer, 2-Mehmet Özdoğan, 3-H. Çambel.

Res. 16: Boğazköy. M. Mellink and H. Çambel taking in the spectacular view..

VILLAGE AND RURAL SETTLEMENT IN THE EARLY NEAR EAST: AN ESSAY DEDICATED TO THE MEMORY OF ROBERT AND LINDA BRAIDWOOD

YAKIN DOĞU'DA İLK DEVİRLERDE KÖY VE KIRSAL YERLEŞME: ROBERT VE LINDA BRAIDWOOD'UN ANISINA BİR DEĞERLENDİRME

Hans J. NISSEN*

Key words: Near East, Braidwoods, village, rural settlement, Ubaid

Anahtar sözcükler: Yakın Doğu, Braidwood'lar, köy, kırsal yerleşme, Obeid

Aşağıdaki yazı Robert ve Linda Braidwood'un anılarına olan derin hayranlığımın bir simgesi olarak sunulmaktadır.

İlk olarak Braidwood'lar 'İlk Köy Toplulukları' fikrini araştırmaya açmışlardır. Özellikle Yakın Doğu'da köyden-merkeze- oradan da kente geçiş doğru bir çizgi üzerinde olmaktadır. Dolayısıyla köy kavramı en küçük ve en az gelişmiş birim olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı, özellikle erken devirler için, köyün iyi bir tanımı gerekmektedir.

İki bin yıl gibi bir zaman sonra durum değişmekte, yerleşme alanları büyümekte, bir merkez oluşmakta, bu da ekonomik düzeyde köklü değişiklikleri getirmektedir. Bu gelişim zinciri içinde merkezler gelişerek kentleşmeye gidilmektedir. Bunun da örneği Uruk yerleşme ve kentidir.

Sonuç olarak yazıda, kırsal yerleşmelerden başlayarak bunların nasıl kent merkezlere dönüştükleri incelenmekte ve bunun ekonomiyle bağlantısı anlatılmaktadır. Bu bağlamda Yakın Doğu'da yapıcı öge olarak 'kırsal yerleşim' savı araştırmaya açık bir konu olarak teklif edilmektedir.

Most of us concerned with the rise of early and complex societies live in a highly urbanized context. It is understandable, therefore that we should focus our research efforts on the idea of the city, of its origins, of its history and its influence upon the mentality of a given society. It is true, that with this choice a certain amount of arrogance is involved, as there is a tendency to consider other forms of human organization as less advanced. In particular, the term "village" may evoke romanticizing nostalgic feelings of the purity of rural life, but more often we connect it with underdevelopment and narrow-

mindedness. No wonder, therefore, that the village attracts much less attention when it comes to explore older periods, in particular, when regions and societies are involved which also know the phenomenon of the city.

The following essay is offered as a token of my deep admiration to the memory of Robert and Linda Braidwood who like no one else have introduced the topic of "The Early Village Community" into research.

In particular in the Near East and due to the

background mentioned before, there is a danger always inherent in all discussions of the village. Because of the demonstrably almost straight line of development from village to town and city in the Ancient Near East, the village often is - whether consciously and unconsciously - thought of as a form on the way to the city, as a kind of transitional stage. This is supported by the conceptual fuzziness as all rural settlements are called villages in spite of basic differences. And, trivially, a major problem lies in the systemic reason that there is only little information available when it comes to villages or village-life of the so called historical periods of the Ancient Near East: on the one hand, archaeologists never were attracted to investigate villages when a near-by urban place was available, and on the other hand, there was certainly much less of record-keeping in rural settlements, if any.

In the first place, therefore, a definition seems necessary. There are a number of different forms of village; yet there are especially two kinds standing for the extreme ends of the continuum: on the one side we encounter the independent village as an autonomous organizational unit, which is self-sufficient, and which may be tied into communication and exchange networks, yet, is not determined from outside. Typical examples are those early village communities of Braidwood's.

The second kind is represented by those rural settlements, which are concentrated around a central place. To be sure, also they may display a high grade of self-determination, but they nevertheless are firmly tied into larger organizational contexts which come under the name of settlement systems. Depending on the organizational level of such a system, smaller or larger parts of sovereignty may be ceded to the center, resulting in varying states of heteronomy. In particular, any kind of integration into larger communication or exchange networks would be channeled by the center.

But what do we mean by "village"? Not withstanding the fact that like for the city there is no all-embracing definition, and that time and space of the present discussion are limited to the Ancient Near East, "village" may be understood as standing for a self-governed self-sufficient structure which draws its subsistence from agriculture mainly. The actual size as well as the size of its population is determined basically by the extent of the agriculturally usable area which can be cultivated without meeting natural or neighborly borders; a quasi natural border is given by the possibility to reach the far out fields within reasonably bearable time. A leading group or the village elder or elders will decide on matters of communal or mutual interest. Contacts to other communities exist on a partnership basis in cultic, social (feasts) or economic matters. Partnership means an integration in larger or smaller networks without structured hierarchy. Such structures can be seen as fundamentally stable. Neither hierarchies within a village nor other parts of the system have the internal drive to change what at the same time would change the entire structure. Even external attacks like climatic changes or stock epidemics are met by mechanisms long practiced by the community, aiming at conserving the present situation. Division of labor and craft production rests mainly with the individual household, but there is also a certain degree of specialization on village level. In the case of proximity to specific sources of raw material (obsidian, flint, bitumen) the production of exchange goods seems feasible.

This scenario more or less can be taken to describe the situation of the first permanent villages ("primary villages") through the 6th mill. BC. During a phase of 2 to 3 thousand years the Near East is characterized by settlements on the stage of a double mixed economy: depending on the macro- as well as micro-climatic situation the focus can alternate between farming and herding. In addition, however, the possibility remains available to make use of the extensive methods of food gathering in order to com-

compensate for losses in the production of food in particularly grave situations. The latter is guaranteed by the potential control of substantially larger areas than needed for farming.

Two thousand years later, the situation has changed completely as in contrast to the stable structures met before we are confronted with essentially unstable structures as far as size and mutual relations between settlements are concerned. The question arises when and why this process started. As we will see presently, we have no problems dating this change roughly to the 6th/5th mill.; however, there is no ready answer to the second question, unless we seek refuge in using a broad brush for sketching the ensuing course of events. Hints are provided by the developments in the areas bordering Mesopotamia to the east.

Mounting experience in the methods of food production gives more security and increasingly allows to renounce the subsistence strategy sketched above - with two consequences: on the one hand, those areas kept ready for the case of a necessity for return to food gathering could be abandoned while on the other hand settlement was not restricted anymore to areas whose small-scaled environment would offer the wide range of plants and animals needed if the food had to be provided by gathering. Consequently, there are no obstacles anymore on the way to occupying larger plains. Apparently, these plains offered other, unknown attractions, in addition to a presumed greater fertility. Earlier, the occupation of plains had been of little advantage, or even of disadvantage, since because of their homogeneity of fauna and flora and because of larger distances they did not allow an easy re-transfer to methods of food gathering.

This turn to occupying larger ecotopes inaugurated a development which was about to change the basic structure of the village, as we will see presently - to my mind this marks one of the most fundamental turning points in early

history. One of the basic ideas governing the following remarks is that the expansion of a settlement - in particular of a predominantly agrarian settlement - meets maximal limits which are defined by the utmost bearable distance to peripheral fields. This does not, however, only delimit the maximal catchment area of a settlement but also the size of its population which can be fed on that area. Since traffic conditions and carrying potential of the land are no absolute units, also the maximal size cannot be defined. Yet, the evidence remains that settlements can not grow unlimited, even if space would be available.

To the extent that these newly developed ecotopes were larger than the maximal catchment area of a village, additional settlements could establish themselves. Since the catchment area of each village could be much smaller than before settlements could move up closer together and start developing closer and more direct relations. At the same time, we observe that in such groups of settlements one tends to be larger than the other ones. In accordance with interpretations of settlement geography and in continuation of what was said before this leads to two conclusions: there is something "more" in those larger settlements than in the small ones. Without being able to call that "more" by specific names we refer to it as "central functions" meaning that these functions provided services which were used not only by the inhabitants of that larger settlement but also by the ones of the other places; as home of these central functions we refer to this larger settlement as "central place". The relations between the settlements of such a settlement system probably involved a certain degree of dependence because the services of the central place had to be "paid for" - in many cases probably by not more than recognition of some kind of supremacy.

The second conclusion concerns a fundamental change on the economic level which, subsequently was followed suit by other changes.

Certainly, the way to renounce the former strategy of survival was on the one hand paved by the increasing security in the methods of food production, but on the other hand probably new and different mechanisms had evolved of mutual security -for instance new storage and/or (re) distribution patterns.

These changes were serious enough, but the most fundamental change was one from a stable to an unstable situation. This instability results from the constant necessity of redefining the relations between center and dependent settlements. It is unclear though whether this was a problem from the beginning of the formation of settlement systems, because of the initial absence of one aspect which subsequently creates most conflicts: the pressure on the rural settlements to produce a surplus in order to provide the center with food. At the beginning of this process, however, centers are still small enough to enable their inhabitants to produce their own food. But this will have changed rapidly with the growth of the centers.

Another source for instability originates from the fact that the initial occupation of larger plains with the consequence of the emergence of simple settlement systems was not the last step of that line of development. Whether temporarily subsequent, as one would like to imagine having evolutionist ideas in mind, and as suggested by the observations in the Iranian-Mesopotamian area, or not: the occupation of still larger plains enables, or better forces, another round of changes. As explained before, the catchment areas of simple settlements cannot grow beyond a certain limit, which equally applies to simple settlement systems as a unit. The occupation of still larger plains will have the effect that additional simple systems may develop within the same plain. Like on the level of simple settlement systems equally unknown mechanisms help establishing close structured relations among these simple settlement systems resulting in the formation of a common central place, now on a higher level of organization, or

a third tier.

This moment probably in most cases marks the step from where on centers are not able anymore to be self-sufficient as far as food resources are concerned; instead they start depending on food supplies from their hinterland. Obviously, at the same time this moment marks the end of the self-determination of the non-central settlements because both the volume of surplus production is dictated externally by the center according to its needs, and the center will use its power to secure that amount and regularity remain stable.

As illustration, the last mentioned situation will be exemplified using the relations between the city of Uruk and the settlement of its hinterland at the time of around 3200 BC. This is the time when without any doubt the city of Uruk covering an area of at least 250 ha and having a population of at least 25.000 inhabitants (more likely around 50.000) is beyond a size when you could expect a place to be self-sufficient; this is furthermore supported by the first written records turning up at this moment, although they are of less assistance than anticipated.

Uruk probably was surrounded by a city wall. The center was marked by two public spaces opposite each other. Although probably mainly cultic in character, at least the eastern one, called Eanna, seems to have been simultaneously the seat of the city government. Among the earliest documents we find a list of the titles of both the ruler and his high officials ("ministers") leaving no doubt about their status as full-time politicians sc. administrators. About 80% of the early documents record data of a central economic administration. They mirror a redistributive economic system, collecting and storing centrally all kinds of food stuff as well as raw materials, and distributing those goods to officials and employees. Most certainly these processes were steered by a small group of people -again certainly on a full-time basis. In addition, both the kind of the system and the vol-

ume of goods turned around, especially of barley, indicates that a major part of the population received their basic provisions through the central administration. In all probability it was not only the political and cultic elite which needed to be provided with food produced by others but also a substantial part of the normal population.

As far as we can see from the texts, the central economic administration seems to have been interested solely in, and using the script only for, balancing the incoming and outgoing goods of the central stores to the extent that we find almost no reference to the origins of those goods, whether food supplies or raw materials of all kinds. And yet, we cannot but take it for granted that a major part of the supplies originated in the countryside. This is already shown by a simple argument: if all inhabitants of Uruk would have had to cultivate their own fields, the fields for most of them would be located much beyond the limit where they could be reached within reasonable time. Furthermore, even in the immediate vicinity of the city fields would not have been available for city people because part of the land was occupied already by small settlements.

Since the texts are very communicative there is also no hint to the kind of organization which was necessary for collecting the supplies and transporting them into the city. As settlements in the countryside are not dispersed at random, but themselves are organized in groups depending on local centers, we can speculate that these local centers may have served as temporary staples from where the collected items were brought into the city.

An additional feature is introduced by another aspect of the alignment of the settlements in the Uruk countryside: within the dense coverage with settlements of all sizes a belt void of settlements can be observed to encircle Uruk at a distance of 12 - 15 kilometers. This belt is interpreted as differentiating between an area of

direct control and one of indirect control, and it is assumed that control means the ability to make sure that provisions are delivered in time and in sufficient quantity.

Now at the latest, the large discrepancy becomes evident between this kind of rural settlements in the hinterland of cities and the forms of village we had encountered before, although, admittedly, the total dependency just mentioned may have been true only for highly urbanized regions like Babylonia. Otherwise we may be dealing with a wide continuum of different degrees of dependency, some forms of which may again have led to stable structures in cases when no larger plains existed which would have created pressure for the emergence of higher level centers. This may apply to larger areas of Anatolia or in-land Iran where plains were not large enough to sustain high level centers - at a time when the large flood plains of Khuzestan, Mesopotamia and Syria had reached that level already.

This discussion intends to serve as support for a high need and as encouragement to explore the type of rural settlements we just met. As I said in the beginning, there is ample literature about the city, its origins and its development, and there is sufficient work done on the early village. But hardly anyone noticed the gap concerning those rural settlements, which form an integral part of any central place system. We may even conclude that any discussion of the city is incomplete unless it includes the situation of, and the mutual relations with the settlements in the hinterland.

Another thought comes to mind. Focusing our research on the city we normally do not consider the city as such but what we are dealing with are the manifestations of the urban elites. One reason is that most probably it is only these circles providing us with written records, but more profoundly it is resulting from the fact, that almost never had archaeologists anything else in mind than digging in urban centers, and

there, in the central areas. This leads to a grand distortion in our sources since the affairs of the largest part of the population are dismissed totally. Of course, we could be content with remarking that history anyway has been created by the elites, and expectations should not run too high when it comes to contributions to the phenomenon of the city by studying non-elite material. But the problem is more complicated.

Since quite some time we suspect that we are taken in by systemic errors - especially in economic matters - if we rely entirely on written records. Although we are aware that the generally accepted idea of a centrally controlled economic administration governing the affairs of Babylonian cities cannot be the full answer, we will never be able to formulate alternatives using the written sources only. From a more general point of view, it is inconceivable that no "private" sector should have existed the importance of which must have varied from one place and one period to the other. This part of the economy is not visible, however, because a redistributive system is a closed shop which because of systematic reasons does not allow any overlapping between official and private economy. It is not to be expected, therefore, to find even the slightest hint to private transactions within the official written record. In addition, transactions of private nature probably in most cases ranged below the level of volume and complexity which would necessitate the use of writing; we should not expect such information to turn up in independent sources, either.

Without question, we are confronted with a huge information gap which does prevent us

from understanding the functioning of a Babylonian urban unit as a whole. Unfortunately, however, this insight does not help very much beyond seeing the problem, because so far no one has been able to even design a research strategy.

Here, the observations summarized above may turn out to be helpful. Because on the one hand by definition the rural settlements are tied to urban centers and to their official (redistributive) economy, but on the other hand we may suspect the private sector to have been stronger and more widespread in the countryside. If so, archaeological investigations in rural settlements may provide us with insights on this private sector, which then may be confronted with the official economy, eventually opening ways of formulating meaningful questions for the urban sector.

Of course it is unlikely that such investigations could change our picture of Babylonia as a thoroughly urban society, but we could gain some realistic features. This certainly applies to the field of economy, but would also contribute to our understanding of the Babylonian society at large. That we turn around in circles with our basic idea of an exclusively centralized economy in early Babylonia is indicated by the antagonism between the enormous dynamics and adaptability of the Babylonian civilization and the allegedly rigid holding on to forms of centralized economy during the early periods.

The "rural settlement" as a constitutive element of settlement systems in the Ancient Near East waits to be discovered as a research topic.

For further reading:

NISSEN, H.J., 1988

The Early History of the Ancient Near East, 9000-2000 BC.,
Chicago

NISSEN, H.J. 2004

Ana Hatlanyla Mezopotamya. Istanbul.

PROGRESS TOWARDS FIRST CITIES IN EASTERN AND SOUTHEASTERN ANATOLIA (2600-1900 BC): THE LOCAL DYNAMICS OF URBANISTIC DEVELOPMENT

DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU
BÖLGELERİNDE İLK KENTLERE
DOĞRU (M.Ö. 2600-1900): KENTSEL
GELİŞMENİN YEREL DİNAMİKLERİ

Alev ERARSLAN*

Key-words: Urbanism in the Early Urban Period, local societies, indigenous urbanistic dynamics, Eastern and Southeastern Anatolia.

Anahtar sözcükler: İlk Kent döneminde kentleşme, yerel toplumlar, yerel kentsel dinamikler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu.

Yakın zamanlara kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde kentsel gelişimin Güney Mezopotamya kültürlerinin etkisiyle geliştiği ve başta bakır olmak üzere çeşitli madenler açısından zengin olan bu bölgelerin, tarımsal artı ürün açısından zengin ancak her türlü hammadde yönünden fakir bir bölge olan Güney Mezopotamya toplumlarının taşrası olduğu düşünülmekteydi. Ancak son yıllardaki arkeolojik kazılar her iki bölgenin de kentleşme sürecinin erken evrelerinden itibaren, Mezopotamya kültürü etkilerinin yanı sıra karmaşık toplumsal örgütlenmeleri gelişmiş yerel kültürlerin oluşturduğu kendine özgü, özgün bir kimliğinin olduğunu göstermektedir. Bu yazıda, her iki bölgenin de kentleşme sürecinin gerçek anlamda ilk kentlerin ortaya çıktığı Erken Kent Dönemi'nde (M.Ö. 2600-1900), kentleşmenin bölgelerin kendi kültürel çevrelerini oluşturan toplumsal, nüfus ve coğrafi yapıları ile tarihsel geçmişleri gibi iç dinamiklerinden kaynaklanan yerel bir süreç olduğu ve yakın bölgelerdeki çağdaş kültürlerden etkilenmekle birlikte yerel kültüre ve Anadolu'nun kentleşme geleneğine dayanan bir yerleşme düzeni ve farklı bir siyasi örgütlenme modeline sahip olduğu gösterilmeye çalışılacaktır

INTRODUCTION

The early phases of the urbanisation process of eastern and southeastern Anatolia consist of two phases as the Proto-Urban Period (5500-2600 BC) and the Early Urban Period (2600-1900 BC). The Early Urban Period is the time when first

real cities emerged. Within this period the settlements that can actually be characterised as urban or town begin to appear in both regions. This period comprises of EBA III (2400-2000 BC) for eastern Anatolia and EBA II-III (2600-1900

* İhlamurdere Cad. Meddah İsmet Sok. No: 23/5, Beşiktaş, İstanbul.

BC) for southeastern Anatolia.

Starting from the Proto-Urban Period, that is the formative time on the road towards urbanism, characteristics formed by local societies unique to urban societies, also called complex societies, begin to appear in both regions. Within the second phase of this period-the first phase of which is the Ubaid Period-dated to the first half of the fourth millennium and called as Local Late Chalcolithic Period or Pre-Contac Period in the northern Mesopotamia and Anatolia, there are local societies without any sign of Mesopotamian influence and representing only local developments in these regions. These indigenous polities have a significant level of political and economical complexity from this time. They exhibit some key characteristics peculiar to complex societies among these two-level site-size hierarchies, a complex economy that consists of technological development and a high-degree of craft specialisation-most particularly in metallurgy-based on trade (Norşuntepe, Arslantepe VII, Korucutepe, Fatmalı-Kalecik, Hacinebi A-BI), monumental structures in administrative quality with stamped and sealed system based on stamp seal (Norşuntepe, Arslantepe VII, Hacinebi A-BI), the economic centralisation and redistribution system (Arslantepe VII), class stratification reflecting to the architecture (Norşuntepe, Arslantepe VII), mortuary evidence for hereditary elites (Korucutepe, Hacinebi A-BI) and mass-produced bowls for food distribution for unpaid workers (Arslantepe VII) and long-distance exchange (Norşuntepe, Hacinebi A-BI) (H. Hauptmann 1997, 2003; J. Yakar 1984, 1985, 1997, 2002; M. Frangipane 1993, 2001a, 2002, 2002a, 2003; M.N. Van Loon 1978; U. Esin 1997; K. Hess et al. 1998; G.J. Stein 1999, 2002; S. Harmankaya et al. 1998; A. Lupton 1996) (fig. 1).

The fourth phase of the Proto-Urban Period-the third phase of which is the Late Uruk Period or Contact Period-is EBI dated to the beginning of the third millennium BC. With this period, the urbanistic development formed by the local

societies continue to develop and the Anatolian settlement pattern with roots reaching back into Late Chalcolithic Period begins to emerge in both regions. This model consists of small settlements some of them with fortified, within one-or-two room rectangular mudbrick houses opening onto narrow streets reflecting to its own social structure based on the nucleus family (M. Frangipane 1996). It lacks of any evidence of public building and centralisation as the indicator of different political order. This new settlement pattern is reflected in Norşuntepe level 30, Tepecik, Arslantepe VIB2 and VIC, Zeytinli Bahçe, Lidar, Hassek and Horum (H. Hauptmann 1979, 2003; J. Yakar 1985; U. Esin 1997; M. Frangipane 1992, 1996, 2001a, 2002a, 2003b, 2003c; M. Frangipane et al. 2001, 2002; M. Frangipane, E. Bucak 2001; A. Tibet et al. 2000; M.R. Behm-Blancke 2003) (fig. 1). In addition, Pulur-Sakyol displays a settlement pattern that will later be the characteristic form of Anatolian Early Bronze Age architecture. Named the "Anatolian Settlement Scheme", this plan is made up of adjacent houses, each with two rectangular rooms with horse-shoe hearths, standing on a stone foundation and with mudbrick walls, arranged radially around a wide courtyard (T. Efe 2003). These local EBI societies reveal some traces of high-level craft specialisation and technological advancement especially in metallurgy and ceramic production. The substantial amount of jewelry and weapons made of valuable metals such as gold, silver and copper discovered in the cemeteries or royal tombs in the settlements, albeit carry some Transcaucasian influences, have been produce entirely by local craftsmen. These societies were acting an intermediary role in trade between Syro-Mesopotamian and Transcaucasian polities in the resource-rich Anatolian Highlands (G. Algaze 1999). Centers that display evidence of advanced ceramics production carried out by well-trained local artisans as another craft specialisation are Tepecik, Hassek, Hacinebi, Lidar, Zeytinli Bahçe and Kurban VA (U. Esin 2003; S. Harmankaya, B. Erdoğan 2000; M. Frangipane et al 2002; G.J. Stein et al. 1997; Wilkinson 1990;

426). The art of ceramics and metal working appears to have been highly developed, adding new types to the repertory of this phase. In the graves of southeastern Anatolia, the most popular ceramics shape appears to be that of the wheelmade fruit stand, it is often referred to as a 'champagne glass', and the pins with animal-head terminals as very widespread metal artefact. These are fully local culture elements peculiar to this region within this period (K. Sertok, F. Kulakoğlu 2001; K. Sertok, R. Ergeç 1999; Sertok 2003).

With the beginning of EB II, that is the last phase of the Proto-Urban Period of eastern Anatolia, the Transcaucasian cultural components penetrated into the local societies and the region revealed a culture that combined a local elaboration of East Anatolian/Trans-Caucasian cultural elements (M. Frangipane 1996, 2001, 2003a). The influences of Transcaucasia increase, but the local settlement model continue to develop. Fortifications walls, domestic architecture with disc hearths or horse-shoe hearths inside and settlement pattern reflect local tradition. This model is reflected in Tepecik, Arslantepe VIC and Tülintepe (U. Esin 1997; S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002; M. Frangipane 1992, 1996). This period confirms the high development of craftsmanship in metalworking at Arslantepe, Norşuntepe and Tepecik (M. Frangipane 1992; J. Yakar 1984; H. Hauptmann 2003; S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002).

All of these factors present that both regions had an advanced complex social organisation and a unique identity that had been created by developed local cultures from the Proto-Urban Period, beginning of initial stages of urbanism, besides some influences of Mesopotamian and Transcaucasian cultures.

THE EMERGENCE OF TOWNS IN EASTERN ANATOLIA

During the Early Urban Period, settlements were

transformed into towns which began to exhibit urban characteristics in eastern Anatolia. Within this period, a settlement pattern and a political structure based on entirely local culture and appropriate to the urbanisation tradition of Anatolia dominated in the region (M. Frangipane 1996).

Settlements of this period were more densely on the Malatya-Elazığ plains. The number of settlements increased and the population intensified in small towns, showing a considerable growth in size and a town-planning (M. Frangipane 1996, 2001, 2003b). According to identified but as yet not been investigated many mounds dating to this period in the Malatya Plain, a hierarchically - structured settlement pattern consisted of centers and satellite settlements have appeared in the region such as demonstrated the existence of different sizes of sites -large and small- (M. Frangipane 1993a, 1996, 2003b). The conical shape of the mounds suggests that all the EBaIII settlements had marked boundaries, surrounded by fortification walls (Ibid). Arslantepe VIDI was surrounded by a mud brick town wall with semi-circular towers on stone foundations (M. Frangipane 1993a, 1996). Of the Elazığ region, Tülintepe's 130-meter defence wall standing on a foundation 2 meters thick is evidence of a considerably large-scale settlement (S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002). The walls of Tepecik are thought to have been located at a distance from the hillside slope (S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002).

The urban fabric of the settlements comprised quarters of mudbrick houses with one-or two large rooms rectangular in plan opening onto streets. The settlements were functionally predetermined and included areas of different function such as abodes, workshops and some of them with cultic areas. Arslantepe VIDI grew into a town with functionally planned urban layout, comprising areas of houses, workshops and worship, built on the terraced areas (M. Frangipane 1990, 1993b; A.M. Conti, C. Persiani 1993). It expanded its area down the slope of

the mound and disclosed an urban planning with large-scale terracing and channels to drain of rain-water (M. Frangipane 1993b, 1996). The well-planned settlement of this period are made up of large buildings with spacious multi-roomed with benches horse-shaped hearths inside, with a street passing through from north to south, the gradient of which follows the slope of the mound (M. Frangipane 1991, 1993a, 1996). At Tepecik a planned town settlement consists of neighbourhoods of one- and two-roomed mud brick dwellings with streets running perpendicular to each other, east-west and north-south (U. Esin 1974, 1997; S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002) (fig. 2). Norşuntepe level VIII has a main avenue 2 meters in wide that separates the settlement into north and south, and also has side streets which are surrounded by quarter, giving the appearance of a structurally well-planned township. The domiciles are one- and two-roomed mud brick with horse-shoe-shaped hearths inside (H. Hauptmann 1997) (fig. 3).

None of the settlements of the period exhibit a public structure and evidence of a central economy. Each town in the region was largely autonomous, as evidenced by the lack of any dominant political centers and the walls surrounding the settlements and the absence of any evidence of external conflicts are interpreted as an indication that there were local conflicts between towns in the region, and this must have prevented a central dominance of any one settlement over another (M. Frangipane 1993a, 1996; A.M. Conti, C. Persiani 1993). Even Arslantepe, which demonstrates a central position, did not have a political and economic control over the region (M. Frangipane 1993a, 1996). Although a different architecture has been appeared at Korucutepe, Köşkerbaba and İmamoglu, these are not administrative structures. In this period the only building that does point to a political center appeared on the acropolis of Norşuntepe. The structure in levels VIII-VI, characterised as a palace, does belong to local authority that had control over the agricultural surplus and the mineral beds of the

whole of the Altınova Region (H. Hauptmann 1976, 1999) (figs 3-4). Enlarging considerably at level VI, the building takes its final shape at 2700 m² and comprises two floors of adjacent rooms in the form of two L-shaped wings built around a central courtyard (fig. 4). On the higher level of the building, on the north wing, was found a palace-like building-pithos building-and on the lower south slope groups of rooms that were used as houses, kitchens, ateliers and storage spaces. This palace contained numerous granaries where approximately 200 tons of grains stored (G. Arsebük 1986; H. Hauptmann 1979a) was the political center of the region in charge of concentrating agricultural surplus. Because any of the administrative apparatus-sealing and mass-produced bowls-and of the variety of types and functions of different stores unique to complex centralised systems recovered here, Frangipane asserts that these granaries may have only been used to feed the élites, and possibly for the population in times of crisis, rather than being a surplus for reinvestment in élite activities (M. Frangipane 1996, 2001). So, Norşuntepe' palace had not a real economic intervention or powerful central political control of the territory, but a type of rule based on ensuring the security of the people (M. Frangipane 1996). This system, which is wholly unique to Anatolia, while on the one hand reflects of the political sovereignty of élites, on the other also indicates that they have any economic responsibility over the production (M. Frangipane 2003b). This political structure reflects own cultural environment of the region and local settlement tradition. These polities are defined as political entities or city-states based on urbanism without any form centralisation of economic activities (M. Frangipane 2001; J. Yakar 1985a).

The traces of a high-degree of craft specialisation can be seen in the sites of this period. The most important fields of specialisation are the production of ceramics and metal artefacts. The hand-made, camel-colored mica-alloyed clay bowls-known as Altınova Painted Pottery-produced at a large number of settlements like

Norşuntepe, Tepecik, Tülintepe, Korucutepe, Han İbrahim Şah, Aşvan Kale, Arslantepe, Pirot, İmamoğlu, Şemsiyetepe and Yeniköy, have human and animal motifs decorated with paint around the mouth of the bowl as well as geometrical patterns (M. Frangipane 2003b; Ö. Bilgi 2003; I. Baysan 1997). These well-baked bowls are completely unique to the region and have been produced by local master artisans (Ibid). Of these settlements, Tepecik is the region's most important ceramic production center with large scale ceramic production (U. Esin 2003). Metal artefact is another specialisation area in the region. Findings related to metal production are encountered at Arslantepe, Norşuntepe, Tepecik and Tülintepe. Evidence of this production at Arslantepe is a metal atelier, the flat axes, the carving-pen casting molds and the thick metal spirals uncovered here (M. Frangipane 1993a). At Norşuntepe, a two-piece casting mold for a axe and bronze rings and needles were discovered in the workshops of palace (H. Hauptmann 1976a). The casting molds and slags as well as the double-eyed and ring-headed copper needles and the long triangular-handled small dagger unearthed at Tepecik are all indicator of advanced metal technology (U. Esin 1982, 1997; S. Harmanakaya, B. Erdoğan 2002). At Tülintepe, the copper slags discovered in a well and the domed kiln used in melting copper found in a courtyard are indicators of metal production and a high degree of specialisation (U. Esin 1997a; S. Harmanakaya, B. Erdoğan 2002). In addition, the hoard of bronze weapons consisted of a short sword of bronze and five spearheads has revealed in the settlement, suggesting to advanced craftsmanship in metallurgy (U. Esin 1997; S. Harmanakaya, B. Erdoğan 2002). The most widespread metal artefacts of the period in terms of form and size are the standard, thick metal spirals were found in mass amounts at Norşuntepe, Arslantepe and Tepecik (M. Frangipane 2003b). The manufacture of obsidian, bone tools and the production of baked clay objects are another specialisations of the period. In Norşuntepe' palace, ateliers have been unveiled where obsidian tools were

produced. Also widespread is the manufacture of bone tools and small human and animal figurines made of unbaked clay (H. Hauptmann 1976a). The workshops of bone, horn artefacts and small clay statuettes were also recovered in Arslantepe (M. Frangipane 1990, 1993a). Numerous bone and weapons made from bone, horn, burnishing stones as well as of flintstone and obsidian, and also the production of animal and female figurines of baked clay were revealed in great numbers at Tepecik (U. Esin 1974, 1997, 2003).

Although the craft specialisation was on very advanced level, it was on local level and did not develop into a regional industry like previous period (J. Yakar 1985, 1985a). This implies that the societies in the region have a very closed social structure (M. Frangipane 2003b). The spare number of Syrian bottles found at Arslantepe and metallic ware recovered at Norşuntepe, Tepecik and Arslantepe, although imported, were not in the proportions that would change the closed societal structure of the region (M. Frangipane 2003b; H. Hauptmann 1976a, 1979).

THE MORE DEVELOPED SETTLEMENTS: SOUTHEASTERN ANATOLIA

The period following the Uruk period in the middle of the 3rd in northern Mesopotamia was the Secondary Urbanisation Period. During this period, settlements that can be considered real cities and the city-state system with a tribute system began to appear in the region such as Tell Leilan, Ebla, Mari, Tell Mozan, Tell Banat, Tell Brak, Tell Beydar, Tell Taya, Tell Chuera, Tell Sweyhat, Tell Hadidi, Tell al-Hawa and Tell Hamoukar, areas covering 40-100 hectares, surrounded by small towns and villages-a small city states system with regional capitals (T. Matney 2002; G.M. Schwartz 1994) (fig. 1). A similar development to the phenomenon experienced in the northern Mesopotamia region also undoubtedly emerged in southeastern Anatolia in the mid-late EBA. This is the time in which

truly urban state-level societies ruled by independent local kingdoms first appear in south-eastern Anatolia (G.J. Stein 1987; J. Yakar 2002; S. Harmankaya 2002; A. Archi 1988; G. Pettinato 1991; T.L. McClellan 1999). Under the influence of the Secondary Urbanisation Period, the region exhibits much larger and densely populated urban settlements and a regional settlement hierarchy composed of central settlement and smaller satellite towns and villages surrounding it as well as a regional economy controlled by a central settlement or capital with tribute system. The urban fabric of the settlements consists of areas serving different functions such as the upper town or acropolis, the lower town, the outer town and sometimes cemeteries due to the influences of this period. However, the urbanisation movement in the region did carry some local features. These are local polities with advanced complex social and economical organisations. Within this period, there are three areas of settlement in the region: the Karababa Basin, the Urfa Plain and the Gaziantep Area.

The Karababa Basin is located in the area between the Taurus Mountains and the northern Mesopotamian Plains (fig. 5). The settlements of the region are Titriş, Kurban and Lidar. Titriş was the largest settlement with 43 ha. in mid EB and 32.7 ha. in late EB while Lidar covering an area of 15 hectares was the second largest site, and Kurban was the third with 6 hectares (G. Algaze 1999; B. Verhaaren 1997). Titriş was the regional capital of a small indigenous city-state system that was situated on an important overland trade route in Syro-Anatolia (G. Algaze et al. 1995, 1996; T. Matney, G. Algaze 1995). It acts an intermediary role between polities Mesopotamia and Anatolia for cross-cultural exchange (T. Matney, G. Algaze 1995). Having an estimated population ca. 5000-10.000 people, it was at the peak of a four-tier settlement hierarchy within satellite settlements in its environs. Centers surrounded by smaller dependent villages surrounding Titriş have been at Lidar (at 11.5 km distance), Tatar (at 10 km distance) and

Kurban (at 20 km distance) (G. Algaze 1999; G. Algaze et al. 1992). These sites were parts of a regional economy controlled by Titriş and this radius means that they developed within their own agricultural sustaining areas, but as far as their subsistence economy was concerned, they may be regarded as semi-autonomous (G. Algaze 1999; G. Algaze et al. 1992, 2001; T. Matney, G. Algaze 1995; G. Algaze, J. Poumelle 2003). Storage facilities composed of storage pits and a very big silo, covered 2400 m² area, used to store surpluses derived from surrounding settlements were uncovered on the Lower Town and surface collections made from the regional survey yielded a higher proportion of large storage jars at Titriş than at smaller sites in the vicinity (G. Algaze et al. 1992; P. Wattenmaker 1994, 1998; T.J. Wilkinson 1994). This pattern indicates that surplus was transferred from hinterland to the center, so Titriş as the regional capital drew agricultural surpluses from nearby towns as tribute (P. Wattenmaker 1994, 1998; G. Algaze 1999; J. Yakar 2000; T. Matney, G. Algaze 1995). Other tribute commodity sent to capital, Titriş, is animals. Wattenmaker explains that the absence of prime-aged animals at Kurban suggests that they may have sent to Titriş as tribute (P. Wattenmaker 1987, 1994, 1998, 2000; J. Yakar 1998, 2000).

The evidences of advanced urban planning and structurally planned a number of distinct quarters were found at sites of the region. Titriş was composed of a central acropolis 3.3 ha. surrounded by a much more extensive Lower City, about 35 hectares in extent, which is divided into a Lower Town, which surrounds the site's acropolis, and a more extensive Outer Town to the north (G. Algaze 1999; G. Algaze et al. 1996, 2001; G. Algaze, J. Poumelle 2003; T. Matney, G. Algaze 1995; T. Matney et al. 1997). Surrounding the settlement were several suburbs, specialised activity areas and an extramural cemetery (Ibid). At late EB, because the suburbs of site were abandoned, it contracted from 43 hectares to 32.7 hectares and eastern flank of the city was surrounded by a 3-3.5 m wide massive fortifica-

tion wall built mudbrick over stone foundations, buttresses on its interior face and associated moat system in the Outer Town (G. Algaze 1999; G. Algaze, J. Poumelle 2003; G. Algaze et al. 2001). The settlement of late EBA consists of large courtyard houses arranged alongside streets in the Outer and Lower Town, that developed as a result of trade contacts with contemporary polities in the southern Mesopotamian contrary to the thesis to have been an Akkadian outpost, suggesting an evidence of urban planning (G. Algaze et al. 2001; T. Matney, G. Algaze 1995; T. Matney 2002) (fig. 6). Although the structures and organisation of the settlement of mid EBA are difficult to characterise due to only limited exposures of those levels, they clearly represent compounds of massive size (G. Algaze 1999; G. Algaze, J. Poumelle 2003). Other site Kurban IVB was a medium-sized town, which has over a thousand population, with a fortified inner quarter centered on the southern mound and unfortified outer town (L. Marfoe, G. Algaze 1990; B. Verharen 1997). The settlement yielded a number of distinct quarters, domestic and production areas, so there were large scale well-planned construction program over several sectors of the site (L. Marfoe, G. Algaze 1990; P. Wattenmaker 1994). The house plan of high-status inhabitants comprises of large building complexes, sometimes with a second story, included a series rooms with an entrance room and a courtyard lining the cobble streets while non-elite architecture is small with lesser room (P. Wattenmaker 1998).

As far as public architecture is concerned, it is seen that some settlements have these structures. Although the public building of Titriş is thought to have been within the Outer Town at mid EB, the information is scant on the plan and inner artefacts because it has been partially uncovered (G. Algaze et al. 2001; G. Algaze, J. Poumelle 2003). There is no public building at late EB, the regularity of the quarters exhibits, however, a level of labor mobilisation carried out by centralised administrators (G. Algaze, J. Poumelle 2003; G. Algaze et al. 2001; T. Matney,

G. Algaze 1995; T. Matney 2002) (fig. 6). At Kurban IVB was uncovered a carefully constructed administrative building or elite house contained a large storage jar and two clay door locks inside a walled inner quarter (L. Marfoe, G. Algaze 1990; P. Wattenmaker 1994, 1998). The common characteristics of these buildings are lack of the rich administrative apparatus—they have only small amount of them as a trait of Anatolia on the contrary those in northern Mesopotamia.

These indigenous societies point to a high-level social structure of different economic and social classes, even among the elites. Some elites houses recovered in the Lower Town at mid EB settlement of Titriş, most of the mud brick walls were massive nearly a meter in thickness, walls and floors of them were well replastered with well-built hearths areas (G. Algaze, J. Poumelle 2003; G. Algaze et al. 1995, 2001). In contrast, in the suburbs were uncovered modest and flimsily constructed structures (G. Algaze, J. Poumelle 2003; T. Matney, G. Algaze 1995; T. Matney et al. 1997). Another indicator of variability in social ranking comes from the extramural cemetery dating to mid EB, where there are many stone cist graves with or without dromos, only some contain burial gifts consist of jewelry in bronze, silver and shell, ceramic vessels and numerous imported stylized violin-shaped marble figurines generalised Aegean type (M.D. Honça, G. Algaze 1998; G. Algaze et al. 1995). Indicators of social differences were also encountered from graves at late EB of Titriş. While only vessels, several bronze pins were found as burial gifts in the graves of extramural cemeteries of this period, the burial offerings buried in the courtyards and the floors of the rooms of the houses in the Lower Town are much richer and rarer quality and the graves themselves are larger (T. Matney et al. 1997; T. Matney, G. Algaze 1995; G. Algaze et al. 1992, 1996). Both substantial and elaborate as well as fairly modest and flimsily structures were also encountered in Kurban VIB (P. Wattenmaker 1994, 1994a). The houses of high-status families

demonstrate a much larger scale well-constructed of architecture, in additional second story, better quality workmanship, the plastered walls and floors, thicker walls, more rooms, richer and scarcer objects such as metals, shells, stamp seals, a greater proportion of wheel-made pottery and higher concentration of specialist-produced serving vessels, an uneven distribution of craft goods and variability in activities carried out by the residents of these buildings, compared to those in the lower-status families (P. Wattenmaker 1994, 1994a, 1998). An increased diversity in status of elites families have even existed at site (P. Wattenmaker 1998). Large chamber tombs discovered at the large town-sized site of Lidar contained much more diverse metal finds such as toggle-pins, dagger blades, rings, stone and shell pendants as well as vessels, suggesting that these tombs belong to the high status persons (H. Hauptmann 2003; E. Carter, A. Parker 1995; J. Yakar 1985a).

They have a complex economy based on a high-degree large-scale craft specialisation carried out for export rather than local consumption as well as extensive import, which was an important component of the economies of the settlements. At mid EB Titriş, at the workshops in the suburbs the large scale mass-production of Canaanian blades were revealed-highly standardised in their thickness and width-manufactured for export (G. Algaze 1999; G. Algaze, J. Poumelle 2003; G. Algaze et al. 1999, 2001; T. Matney, G. Algaze 1995). Other specialised production undertaken at these ateliers were flint blade, lithic artefacts and metal production (G. Algaze et al. 1995, 1996; T. Matney, G. Algaze 1995; S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002). But specialised production at late EB site differs from that in mid EB, in that it took place within the houses (G. Algaze 1999; T. Matney et al. 1997). Commonly recovered within rooms or courtyard in almost all of the houses are oval plastered basins served to process grapes, possibly in connection with wine production which is a household industry at site especially in the Outer Town (G. Algaze et al. 1995). Loom weights and

spindle whorls associated with textile production are also common within each of the houses as well as within the houses are a fair number of Canaanian blades (G. Algaze 1999; T. Matney et al. 1997). There are trade contacts with external regions at site in mid-late EB. This is demonstrated by the Mediterranean shells, the Karaz ware vessels unique to eastern Anatolia and Caucasus, the large amounts of copper and silver from central and eastern Anatolia, numerous stylized marble violin-shaped figurines generalised Aegean type, two-handled depas in west Anatolian type, a 1-mana stone weight inscribed in Old Akkadian and several imported southern Mesopotamian cylinder seals, used them as burial gifts (G. Algaze et al. 1992, 1995; T. Matney 2002; T. Matney, G. Algaze 1995). At Kurban IVB, the pottery production was chiefly craft specialisation and found two groups ceramics-produced on fast wheel by specialists and highly standardised, and the other handmade ceramics produced by household (P. Wattenmaker 1994, 1994a, 1998). The potter's marks on particular pottery types suggest the development of centralised ceramic production for regional distribution (L. Marfoe, G. Algaze 1990). That the ceramic assemblage from Palace G of Ebla is similar to that of Kurban IV indicate that Ebla had exchange relations with sites in the Euphrates Valley (P. Wattenmaker 1994a; G. Algaze 1990). Other craft specialisation is metallurgy. Metal objects are rare and associated with more elaborate houses and exclusively high-ranking families involved in metal working, suggesting metallurgy was administered by socio-economically dominant families at site (P. Wattenmaker 1994, 1994a, 1998). The low density of spindle whorls shows that textile production is not a major activity at site and even non-elite households may have been relied on specialised weavers, so textiles may have been imported into site as a evidence of import (P. Wattenmaker 1994a, 1998). Stone tools are another craft specialisation and especially large prismatic blades, which are standardised in appearance, were manufactured by specialists (P. Wattenmaker 1994a). But Canaanian blades

discovered at site were imported because there was any evidence for local production (G. Algaze 1999). And the majority of marine shells at site indicates the strength of trade relationships (L. Marfoe, G. Algaze 1990). Other site Lidar was a large-scale mass-produced ceramic production center for the Upper Euphrates Basin in this period (H. Hauptmann 1982, 1984, 1999; J. Yakar 1985a). 19 kilns in various types were encountered at the potters' quarter indicate to industrial area, separated from the main residential area (H. Hauptmann 1982, 1984, 1999; J. Yakar 1985a). There are pottery production for different purposes indicating a variety of mid-late EBA wares and types were being produced for regional distribution (H. Hauptmann 1982; G. Algaze 1999; J. Yakar 1985a). It is seen potters' marks especially on painted ware, suggesting that these wares were produced by specialists (H. Hauptmann 2003). The striped or spiral decorated vessels uncovered in Lidar's tombs have also discovered in the tombs at Tell Hadidi, Hawa, Şemseddin, Tawi and Wreide (H. Hauptmann 1997b), this manner may have been an indication of the commercial ties of the ceramic production at site. So, specialist-produced ceramic vessels at Lidar and Kurban were important in Syro-Mesopotamian exchange systems.

The second area in the regional settlement hierarchy is the Urfa Plain. Kazane and Harran are to be found here (fig. 5). Kazane, believed by researchers could be ancient Abarsal-reached size of 100 hectares-was the largest settlement in southeastern Anatolia (T.J. Wilkinson 1994; T.L. McClellan 1999; G. Algaze, J. Poumelle 2003; P. Wattenmaker 2000). Nestled in the mountains between northern Mesopotamia and southeastern Anatolia, it was located in a narrow valley which was a commercial route, only ca. 40 kilometers of Tırtış (S. Harmankaya, B. Erdoğu 2002; P. Wattenmaker 1994). It is surrounded by a substantial city wall of sun-dried brick, 45 m. wide and 8 m. high, and made up of three main areas-an acropolis at a height of 20 m, a Lower Town and an Outer Town (P. Wattenmaker 2000, 2003; P. Wattenmaker, A. Mısır 1993; S.

Harmankaya, B. Erdoğu 2002). At site two public structures were recovered. One of them, a monumental building complex of stone and mudbrick, comprises of two architectural components; a massive outer stone wall over 5 m thick with three large rectangular blocks of stone served as tower bases and an inner mudbrick complex, identified as a palace, is located in the Lower Town and the other one with a storage room containing a large quantity of vessels and several pieces of clay sealings was found in the Outer Town beside the city wall (P. Wattenmaker 1996, 2000, 2003; M.H. Gates 1997). An industrial quarter, including textile and pottery production, associated with this massive building unearthed in the Outer Town (P. Wattenmaker 1996, 1998, 2003). In this area, was found a large number of weaving tools composed of copper and bronze needles as well as large spindle whorls as indicator of large scale textile production and the great amount of ceramic pile appeared in a large pottery kiln as evidence that significant amounts of ceramic production did take place here (P. Wattenmaker 1996, 1998, 2003). The numerous painted-decorated vessels here were produced by specialised local ceramic craftsmen (S. Harmankaya, B. Erdoğu 2002). In addition, the massive stone foundations 2 m. in wide in this sector indicate that this section is inhabited by high-status groups of the settlement (P. Wattenmaker 2003). That the workshop area was close by the public structure, numerous samples of sealing clay collected from this plot and elite residents here demonstrates that production and exchange were carried out by attached specialists administered by the political elites in the settlement (P. Wattenmaker 1994, 1994a, 1998). So, Kazane was the large major political center with public architectures in administrative quality and a highly economic specialisation in this period.

The other settlement in the Urfa Plain is Harran or Hara-an ki, only 38 km south of Kazane, mentioned frequently at Ebla tablets as the word meaning "road". Unfortunate that although it is very important for the urbanisation process of

the region, all information about it has been gathered from the Ebla tablets rather than from archeological data (S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002; A. Archi 1988). Tablets tell us that the site during this period was surrounded by a wall and it was a major regional political and economical center with its own temple and palace (S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002; P. Wattenmaker 1998). It was an independent city, ruled by a local queen, Zuglum, but that along with her, there was also a king, or representative of a king called "badalum" who shared this rule (A. Archi 1988; S. Harmankaya, B. Erdoğan 2002). The tablets reveal that there were economic and political ties between Ebla and Harran. Gifts of valuable metals and fabrics were sent to the queen of Harran and Badalum from Ebla and in the same way, metals and textiles were sent as gifts from Harran to Ebla (A. Archi 1988; G. Pettinato 1991). The fact that Harran was located on the main route just south of Keban is an important archaeological evidence pointing to the metal trade between Ebla and Keban (A. Yener 1982, 1983). In addition, Harran provided Ebla with livestock, especially sheep, and imported sheep from Harran were allocated not only for Ebla itself but for vassal states (G. Pettinato 1991; Astour 1988). And other trade commodity between Harran and Ebla is textile. Harran involved in the exchange with Ebla textiles like evident from the text (A. Yener 1982).

Within this period, the third area of the region is the Gaziantep area. Here the only site Tilbeşar has a massive stepped mudbrick high terrace or citadel in EB II (A.M. Greaves, B. Helwing 2001). In EB III, the city has expanded both the northern and the southern sectors of the Lower Town, the citadel surrounded by an enclosure wall and the Lower City covered about sixty hectares and it became a large city during Early and Middle Bronze (A.M. Greaves, B. Helwing 2001; C. Kepinski-Lecomte 2001; Kepinski-Lecomte, Ergeç 1999, 2000). The other settlements in area such as Oylum, Tilmen, Carchemish, Zincirli and Gedikli/Karahöyük,

although exhibiting in their layers evidence of being very important parts of the urbanisation process in southeastern Anatolia, relatively little is known of their actual fabric due to the small area in which archeological studies have been carried out. It can be said, however, that these large and important cities had a walled citadel-known as the upper town-as well as a lower town expanded on the terraces of the sites and they were city-states which were ruled over by aristocratic elite class (J. Yakar 1985a; S. Harmankaya 2002).

At the end of third millennium between 2200-1900 BC-the EB/MB transition which is the ending of the Early Urban Period of the region-northern Mesopotamia have suffered a climatic deterioration, aridification, that caused to an end the urbanism in the Syro-Mesopotamian plains (G. Algaze 1999; J. Yakar 1996). At the same period, a collapse of urbanism has also appeared in the Karababa Basin due to severe draught, but there was no demographic collapse, hiatus, even if the settlements size shrank (G. Algaze 1999). The urbanised population in the region was dispersed into self-sufficient subsistence communities, villages and hamlets to adapt themselves to the changing climatic conditions. At Titriş, the Lower and Outer Towns as well as the sububs were abandoned in this period and occupation continued in the high mound, so it ruralised (G. Algaze 1999; G. Algaze et al. 2001; T. Matney, G. Algaze 1995). At Kurban have also encountered a contract and it retrenched from 6 to 1.20 ha in Period III dated to this period as well as Kazane contracted, but not abandoned (G. Algaze 1990; J. Yakar 1998; P. Wattenmaker 1998). But ruralisation did not take place in the other area of the region, the Zeugma-Carchemish area, because this is a partial decline. Here, the number of site, on the contrary, increased in this transition period and a settlement hierarchy centered at Carchemish (40 ha extent)-the capital of a city-state system on the Euphrates-emerged (G. Algaze 1999; G. Algaze et al. 1994).

CONCLUSIONS

The foregoing presents a picture of what we know about local aspects of urbanisation in the Early Urban Period that is the time when first real cities/towns emerged in eastern and south-eastern Anatolia. As pointed out above, this period exhibits localized urban growth in both regions. The urbanisation here is clearly a local process formed by indigenous cultures with advanced complex social-political and economical organisation, besides being some affected by the Syro-Mesopotamian cultures, from beginning of initial stages of urbanism. This local formation derived from the internal socio-economic dynamics of their cultural environs such as their own social, demographic structures and historical backgrounds. And both regions have their own settlement pattern based on entirely local culture and appropriate to the urbanisation tradition of Anatolia with a different type of socio-political organisation. So, the Anatolian

town/city model is quite different from that of Syro-Mesopotamian and it does carry some local characteristics as well as a number of common traits with other regions of Anatolia (U. Esin 1998; M. Özdoğan 2000; M. Frangipane 1996). The most prominent diversities among them are its smallness in size and without any form of economic centralisation. Especially the lack of economic centralisation is the most important trait that separates both regions from Syro-Mesopotamia. Although some settlements have monumental public structures and little administrative artefacts, there is no evidence of the centralisation of the economic activities. So, these regions have a unique identity created by local cultures played unique role in the development of the first cities, contrary to the thesis that urbanism in both regions flourished under the influences of the Syro-Mesopotamian cultures.

References

- ALGAZE, G.,
1990 "The Ceramics Sequence and Small Finds", *Town and Country in Southeastern Anatolia*, vol. II: *The Stratigraphic Sequence at Kurlan Höyük*, (Eds.) G. ALGAZE, Chicago, The University of Chicago Press, 211-395.
1999 "Trends in the Archaeological Development of the Upper Euphrates Basin of South-Eastern Anatolia during the Late Chalcolithic and Early Bronze Ages", *Archaeology of the Upper Syrian Euphrates: The Tishrin Dam Area*, (Eds.) G. D. OLMO LETE, J. L. MONTERO FENELLOS, Barcelona, Editorial AUSA, 535-572.
ALGAZE, G., MISIR, A., WILKINSON, T., 1992 "Şanlıurfa Museum/University of California Excavations and Surveys at Tiritiş Höyük, 1991: A Preliminary Report", *Anatolica XVIII*, 33-60.
ALGAZE, G., BREUNINGER, R.,
KNUDSAD, J., 1994 "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project: Final Report of the Birecik and Carchemish Dam Survey Areas", *Anatolica XX*, 1-97.
ALGAZE, G., GOLDBERG, P., HONÇA, D., MATNEY, T., MISIR, A., ROSEN, A. M., SCHLEE, D., SOMERS, L., 1995 "Tiritiş Höyük, a Small EBA Urban Center in SE Anatolia, The 1994 Season", *Anatolica XXI*, 13-64.
ALGAZE, G., KELLY, J., MATNEY, T., SCHLEE, D., 1996 "Late EBA Urban Structure at Tiritiş Höyük, Southeastern Turkey: The 1995 Season", *Anatolica XXII*, 129-143.
ALGAZE, G., MATNEY, T., ROSEN, S. A., ERDAL, D., 1999 "Excavations at Tiritiş Höyük, Şanlıurfa Province: Preliminary Report for the 1998 Season", *XXI/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 145-157.
ALGAZE, G., DINCKAN, G., HARTENBERGER, B., MATNEY, T., POUMELLE, J., RAINVILLE, L., ROSEN, S., RUPLEY, R., SCHLEE, D., VALLET, R., 2001 "Research at Tiritiş Höyük in Southeastern Turkey: The 1999 Season", *Anatolica XXVII*, 23-106.
ALGAZE, G., POUMELLE, J., 2003 "Climatic Change, Environmental Change and Social Change at Early Bronze Age Tiritiş Höyük. Can Correlation and Causation?", *From Village to Cities. Studies Presented to Ufuk Esin. I*, (Eds.) M. ÖZDOĞAN, H. HAUPTMANN, N. BAŞGELEN, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat, 103-128.
ARCHI, A., 1988 "Harran in the III Millennium", *Ugarit Forschungen 20*, 1-8.
ARSEBÜK, G., 1986 "Altınova'da (Elazığ) Başlangıcından İlk Tunç Çağı'nın Sonuna Kadar Kültür Silsilesi ve Sosyal Tabakalanma Sorunu", *IX Türk Tarih Kongresi*, 81-93.
ASTOUR, M. C., 1988 "The Geographical and Political Structure of the Ebla Empire", *Wirtschaft und Gesellschaft von Ebla*, (Eds.) H. WAETZOLDT, H. HAUPTMANN, Heidelberg: Heidelberger Studien zum Alten Orient-HSAO 2, 139-160.
BAYSAN, I., 1997 "Şemsiyetepe", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3*, 1724.
BEHM-BLANCKE, M.R., 2003 "Hasek Höyük", *Arkeo Atlas 2*, 27-29.
BİLGİ, Ö., 2003 "Köşkerbaba Höyük", *Arkeo Atlas 2*, 65.
CARTER, E., PARKER, A., 1995 "Pots, People and the Archaeology of Death in Northern Syria

- and Southern Anatolia in the Latter Half of the Third Millennium B.C.", *The Archaeology of Death in the Ancient Near East*, (Eds.) S. CAMPBELL, A. GREEN, Oxford, Oxbow Books, 96-116.
- CONTI, A. M., PERSIANI, C., 1993
"When Worlds Collide Cultural Developments in Eastern Anatolia in the Early Bronze Age", *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, (Eds.) M. FRANGIPANE, H. HAUPTMANN, M. LIVERANI, P. MATTIAE, M. MELLINK, Roma, Università La Sapienza, 361-500.
- EFE, T., 2003
"Batı Anadolu. Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı", *Arkeo Atlas 2*, 94-129.
- ERARSLAN, A.,
2004 *The Initial Stages of the Urbanisation Process of Eastern and Southeastern Anatolia (5500-1900 BC)*, Unpublished PhD Dissertation, Istanbul Technical University, Istanbul.
- 2006 "The Local Steps Towards Urbanism in Eastern and Southeastern Anatolia (3900-2600 BC)", *Anatolica XXXII*, 55-70
- ESİN, U.,
1974 "Tepecik Kazıları, 1971", *Keban Project 1971 Activities*, Ankara, METU, 109-121.
1982 "Tepecik Kazısı, 1974", *Keban Project 1974-75 Activities*, Ankara, METU, 71-93
1997 "Tepecik", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3*, 1760-1762.
1997a "Tülin-tepe", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3*, 1831.
1998 "Einige Hinweise zur Entstehung der frühbronzezeitlichen Fürstentümer in Anatolien", *Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel*, (Eds.) G. ARSEBÜK, M. J. MELLINK, W. SCHIRMER, Istanbul, Ege Yayınları, 339-344.
- 2003 "Tepecik", *Arkeo Atlas 2*, 47.
- FRANGIPANE, M.,
1990 "Excavations at Arslantepe-Malatya the 1989 Campaign", *XII/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 209-223.
1991 "The 1990 Excavations at Arslantepe, Malatya", *XIII/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 177-188.
1992 "The Results of the 1991 Campaign at Arslantepe-Malatya", *XIV/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 213-229.
1993 "Local Components in the Development of Centralized Societies in Syro-Anatolian Regions", *Between the Rivers and Over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, (Eds.) M. FRANGIPANE, H. HAUPTMANN, M. LIVERANI, P. MATTIAE, M. MELLINK, Roma, Università La Sapienza, 133-161.
1993a "Arslantepe-Melid-Malatya", *Arslantepe. Hieropolis, Kyme, Türkiye'deki İtalyan Kazıları*, Ed. M. FRANGIPANE, Marsilio, Venezia, Roma, 31-103.
1993b "Excavations at Arslantepe-Malatya, 1992", *XV/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 211-220.
1996 "Models of Urbanisation in Eastern Anatolia", *Housing and Settlement in Anatolia: A Historical Perspective, Habitat II*, (Ed.) Y. SEY, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 60-69.
2001 "The Transition Between Two Opposing Forms of Power at Arslantepe (Malatya) at the Beginning of the 3rd", *TÜBA-AR 4*, 1-24.
2001a "Centralisation Process in Greater Mesopotamia. Uruk Expansion as the Climax of Systemic Interactions among areas of the Greater Mesopotamian Region", *Uruk Mesopotamia and Its Neighbors: Cross-Cultural Interactions and their Consequences in the Era of State Formation*, (Ed.) M. ROTHMAN, Santa Fe, pp. 307-348.
2002 *Yakındoğu'da Devletin Doğuşu*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
2002a "Non-Uruk Development and Uruk-Linked Features on the Northern Borders of Greater Mesopotamia", *Artefacts of Complexity: Tracking the Uruk in the Near East*, (Ed.) J. N. POSTGATE, Iraq Archaeological Reports vol.5, Warminster, Aris & Phillips, 123-148.
- 2003 "Developments in Fourth Millennium Public Architecture in the Malatya Plain: From Simple Tripartite to Complex and Bipartite Pattern", *From Village to Cities. Studies Presented to Ufuk Esin. I*, (Eds.) M. ÖZDOĞAN, H. HAUPTMANN, N. BAŞGELEN, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 147-170.
- 2003b "Doğu Anadolu. İlk Tunç Çağı II-III Dönemi", *Arkeo Atlas 2*, 58-68.
- 2003c "Doğu Anadolu. İlk Tunç Çağı I Dönemi", *Arkeo Atlas 2*, 44-58.
- FRANGIPANE, M., DI, NOCERA G. M., HAUPTMANN, A., MORBIDELLI, P., PALMIERI, A., SADOR, I. L., SCHULTZ, M., SCHMIDT-SCHULTZ, T., 2001
"New symbols of a new power in a 'royal' tomb from 3000 BC Arslantepe, Malatya (Turkey)", *Paleorient 27/2*, 105-139.
- FRANGIPANE, M., BUCAK, E., 2001
"1999 Yılı Zeytinli Bahçe Höyük Kazı ve Araştırmaları", *İhsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları*, (Eds.) N. TUNA, J. ÖZTÜRK, J. VELİBEYOĞLU, Ankara, GAP Yayınları Kültür Dizisi, 65-161.
- FRANGIPANE, M., ALVORA, C., BALOSSİ, F., SIRACUSANO, G., 2002
"Zeytinli Bahçe Höyük 2000 Yılı Kazı Çalışmaları", *İhsu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları*, (Eds.) N. TUNA, J. VELİBEYOĞLU, J. Ankara, GAP Yayınları Kültür Dizisi, 41-101.
- GATES, M. H., 1997
"Kazane Höyük", *American Journal of Archaeology 101*, 251-252.
- GREAVES, A. M., HELWING, B., 2001
"Tilbeshar", *American Journal of Archaeology 105*, 489-490.
- HARMANKAYA, S., 2002
"Türkiye'de İlk Tunç Çağı Araştırmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 4a, İlk Tunç Çağı*, İstanbul, Ege Yayınları, 7-28.
- HARMANKAYA, S., TANINDI, O., ÖZBAŞARAN, M., 1998
"Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3. Kalkolitik", İstanbul, Ege Yayınları.
- HARMANKAYA, S., ERDOĞU, B., 2002
"Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 4a, İlk Tunç Çağı", İstanbul, Ege Yayınları.
- HAUPTMANN, H.,
1976 "Die Entwicklung der Frühbronzezeitlichen Siedlung auf dem Norşuntepe in Ostanatolien", *Archäologisches Korrespondenz Blatt 6*, 9-20.
1976a "Norşuntepe Kazıları 1972", *Keban Project 1974 Activities*, Ankara, METU, 41-60.
1979 "Kalkolitik Çağ'dan İlk Tunç Çağı'nın Bitimine kadar Norşuntepe'de Yerleşmenin Gelişimi", *Türk Tarih Kongresi VIII/1*, 55-64.
1979a "Norşuntepe Kazıları 1973", *Keban Project 1973 Activities*, Ankara, METU, 43-78.
1982 "Lidar Höyük 1981", *Anatolian Studies 32*, 16-18.
1984 "Lidar Höyük 1983", *Anatolian Studies 34*, 226-228.
1997 "Norşuntepe", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2*, 1353-1355.
1997b "Lidar Höyük", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2*, 1115-1116.
1999 "Norşuntepe ve Lidar Höyük", *Kayıp Zamanların Peşinde. Alman Arkeoloji Enstitüsü Anadolu Kazıları*, (Ed.) H. HAUPTMANN, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 65-82.
- 2003 "Lidar Höyük", *Arkeo Atlas 2*, 61.
- HESS, K., HAUPTMANN, A., WRIGHT, H., WHALLON, R., 1998
"Evidence of Fourth Millennium B.C. Silver Production at Fatmah-Kalecik, East Anatolia", *Metallurgica Antiqua-in Honour of Hans-Gert Bachmann and Robert Maddin*, (Eds.) TH. REHREN, A. HAUPTMANN, J. D. MULHY, Der Anschnitt Beiheft 8: Bochum, 57-67.
- HONÇA, M. D., ALGAZE, G., 1998
"Preliminary Report on the Human Skeletal Remains at Titriş Höyük: 1991-1996 Seasons", *Anatolica XXIV*, 101-118.
- KEPINSKI-LECOMTE, C., 2001
"Researches at Tilbeshar, 2000", *XXIII/II. Kazı Sonuçları*

- Toplantısı*, 23-28.
- KEPINSKI-LECOMTE, C., ERGEÇ, R.,
1999 "The 1998 Research at Tilbeshar", *XXI/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 209-215.
- 2000 "Researches at Tilbeshar, 1999", *XXII/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 133-136.
- LUPTON, A., 1996
Stability and Change, Socio-Political Development in North Mesopotamia and South-East Anatolia 4000-2700 B.C. Oxford, BAR International Series 627.
- MARFOE, L., ALGAZE, G., 1990
"Kurban Höyük and its Wider Context: An Outline of Settlement History", *Town and Country in Southeastern Anatolia, I.* (Ed.) G. ALGAZE, Chicago, The University of Chicago Press, 421-432.
- MATNEY, T., 2002
"Urban Planning and the Archaeology of Society at Early Bronze Age Titiş Höyük", *Across the Anatolia Plateau. Readings in the Archaeology of Ancient Turkey*, (Ed.) D. C. HOPKINS, Boston, American Schools of Oriental Research, 2002, 19-34.
- MATNEY, T., ALGAZE, G., 1995
"Urban Development at Mid-Late Early Bronze Age Titiş Höyük in Southeastern Anatolia", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 299, 33-52.
- MATNEY, T., ALGAZE, G., PITTMAN, H., 1997
"Excavations at Titiş Höyük in Southeastern Turkey: A Preliminary Report of the 1996 Season", *Anatolica XXIII*, 61-84.
- MCCLELLAN, T. L., 1999
"Urbanism on the Upper Syrian Euphrates", *Archaeology of the Upper Syrian Euphrates: The Tishrin Dam Area*, (Eds.) G. D. OLMO LETE, J. L. MONTERO FENELLOS, Barcelona, Editorial AUSA, 458-569.
- ÖZDOĞAN, M., 2000
"An Overview From Anatolia and Prospects for Future Research", *Chronologies des Pays de Caucase et de l'Euphrate aux Ier et IIIes millénaires. Varia Anatolia XI*, (Eds.) C. MARRO, H. HAUPTMANN, Paris, 497-501.
- PALMIERI, A. M., HAUPTMANN, A., 2001
"The metals. In New Symbols of A New Power in A "Royal" Tomb from 3000 BC Arslantepe, Malatya (Turkey)", *Paleorient* 27/2, 130-132.
- PETTINATO, G., 1991,
Ebla. A New Look at History. Baltimore, The Johns Hopkins University Press.
- SCHWARTZ, G. M., 1994
"Before Ebla: Models of Pre-State Political Organization in Syria and Northern Mesopotamia", *Chiefdoms and Early States in the Near East. The Organizational Dynamics of Complexity*, (Eds.) G. J. STEIN, M. S. ROTHMAN, Madison, WI., Prehistory Press, 153-173.
- SERTOK, K., ERGEÇ, R., 1999
"A New Early Bronze Age Cemetery: Excavations Near the Birecik Dam, Southeastern Turkey, Preliminary Report (1997-98)", *Anatolica XXV*, 87-107.
- SERTOK, K., KULAKOĞLU, F., 2001
"Şaraga Höyük 1999-2000 Kazılarının Sonuçları", *XXIII/I. Kazı Sonuçları Toplantısı* 107-123.
- SERTOK, K., 2003
"Birecik Mezarlığı", *Arkeo Atlas* 2, 53-55.
- STEIN, G. J.,
1987 "Regional Economic Integration in Early State Societies: Third Millennium B.C. Pastoral Production at Gritille, Southeastern Turkey", *Paleorient* 13/2, 101-113.
- 1997 "1996 Excavations at Hacinebi Tepe", *XIX/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 179-209.
- 1999 *Rethinking World-Systems: Diasporas, Colonies and Interaction in Uruk Mesopotamia*. Tuscon, The University of Arizona Press.
- 2002 "The Uruk Expansion in Anatolia: A Mesopotamian Colony and its Indigenous Host Community at Hacinebi, Turkey", *Artefacts of Complexity: Tracking the Uruk in the Near East*, (Ed.) J. N. POSTGATE, Iraq Archaeological Reports 5, Warminster: Aris & Phillips, 149-171.
- STEIN, G. J., BODEN, K., EDENS, C., EDENS, J. P., KEITH, K., McMAHON, A., ÖZBAL, H., 1997
"Excavations at Hacinebi, Turkey-1996: Preliminary Report", *Anatolica XXIII*, 111-171.
- STEIN, G. J., EDENS, C., EDENS, J. P., BODEN, K., LANERI, N., ÖZBAL, H., 1998
"Southeast Anatolia Before the Uruk Expansion: Preliminary Report on the 1997 Excavations at Hacinebi, Turkey", *Anatolica XXIV*, 143-193.
- TİBET, A., MARRO, C., BULGAB, F., 2000
"Horum Höyük 1999 Çalışmaları", *XX/I. Kazı Sonuçları Toplantısı* 137-145.
- YAKAR, J.,
1984 "Regional and Local Schools of Metalwork in Early Bronze Age Anatolia. Part I", *Anatolian Studies XXXIV*, 59-86.
- 1985 "Regional and Local Schools of Metalwork in Early Bronze Age Anatolia. Part II", *Anatolian Studies XXXV*, 25-38.
- 1985a *The Later Prehistory of Anatolia. The Late Chalcolithic and Early Bronze Age*. BAR International Series 268. Oxford: British Archaeological Reports.
- 1996 "The Socio-Economic Significance of Regional Settlement Pattern in Early Bronze Age Anatolia. An Archaeological Assessment", *Housing in Anatolia through the Ages, Papers*, (Ed.) Y. SEY, Istanbul, Ege Yayınları, 505-511.
- 1997 "Anatolian Trade with Syro-Mesopotamia Prior to the Establishment at the Assyrian Merchant Colonies", *XXXIVe Rencontre Assyriologique Internationale*, (Eds.) H. WAETZOLDT, H. HAUPTMANN, Heidelberg, Heidelberg Orientverlag 97, 364-372.
- 1998 "Environmental Factors Affecting Urbanization in Bronze Age Anatolia", *Capital Cities. Urban Planning and Spiritual Dimensions*, (Ed.) J. G. WESTENHOLZ, Jerusalem, Bible Lands Museum Publications No. 2, 99-109.
- 2000 *Ethnoarchaeology of Anatolia, Rural Socio-Economy in the Bronze and Iron Ages*. Jerusalem, Emery and Claire Yass Publications in Archaeology.
- 2002 "East Anatolian Metallurgy in the Fourth and Third Millennia B.C.: Some Remarks", *Anatolian Metals II*, (Ed.) U. YALÇIN, Der Anschnitt Beiheft 15, Bochum, 15-25.
- YENER, A.,
1982 "A Review of Interregional Exchange in Southwest Asia: The Neolithic Obsidian Network, The Assyrian Trading Colonies and A Case for Third Millennium B.C. Trade", *Anatolica IX*, 33-75.
- 1983 "The Production, Exchange and Utilization of Silver and Lead Metals in Ancient Anatolia, A Source Identification Project", *Anatolica X*, 1-16.
- VAN LOON, M. N., 1978
Korucutepe 2. Amsterdam, North Holland.
- VERHAAREN, B., 1997
"Kurban Höyük", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* 2, 1068-1070.
- WATTENMAKER, P.,
1987 "Town and Village Economies in an Early State Society", *Paleorient* 13/2, 113-123.
- 1994 "Political Fluctuations and Local Exchange Systems in the Ancient Near East: Evidence from the Early Bronze Age Settlements at Kurban Höyük", *Chiefdoms and Early States in the Near East: The Organizational Dynamics of Complexity*, (Eds.) G. J. STEIN, M. S. ROTHMAN, Madison, WI., Prehistory Press, 193-208.
- 1994a "State Formation and the Organization of Domestic Craft Production at Third-Millennium B.C. Kurban Höyük, Southeast Turkey", *Archaeological Views from the Countryside: Village Communities in Early Complex Societies*, (Eds.) G. M. SCHWARTZ, S. E. FALCONER, Washington, D.C., Smithsonian Institution Press, 109-120.

- 1996 "Kazane Höyük, 1995: Excavations at an Early City", *XVIII/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 81-92.
- 1998 *Household and State in Upper Mesopotamia*, Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press.
- 2000 "The Archaeological Significance of Southeast Anatolia for Understanding the Formation of Early Cities", *GAP Bölgesinde Kültür Varlıklarının Korunması, Yaşatılması ve Tanıtılması Sempozyumu 01-05 Haziran 1998, Şanlıurfa*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 35-44.
- 2003 "Kentleşme: İlk Tunç Çağı", *Arkeo Atlas 2*, 70-71.

WATTENMAKER, P., MISIR, A., 1993

"Kazane Höyük 1992", *XV/I. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 177-192.

WILKINSON, T. J.,

1990 *Town and Country in Southeastern Anatolia, I. Settlement and Land Use at Kurban Höyük and Other Sites in the Lower Karabaxı Basin*, Chicago, The University of Chicago Press.

1994 "The Structure and Dynamics of Dry-Farming States in Upper Mesopotamia", *Current Anthropology* 35/5, 483-520.

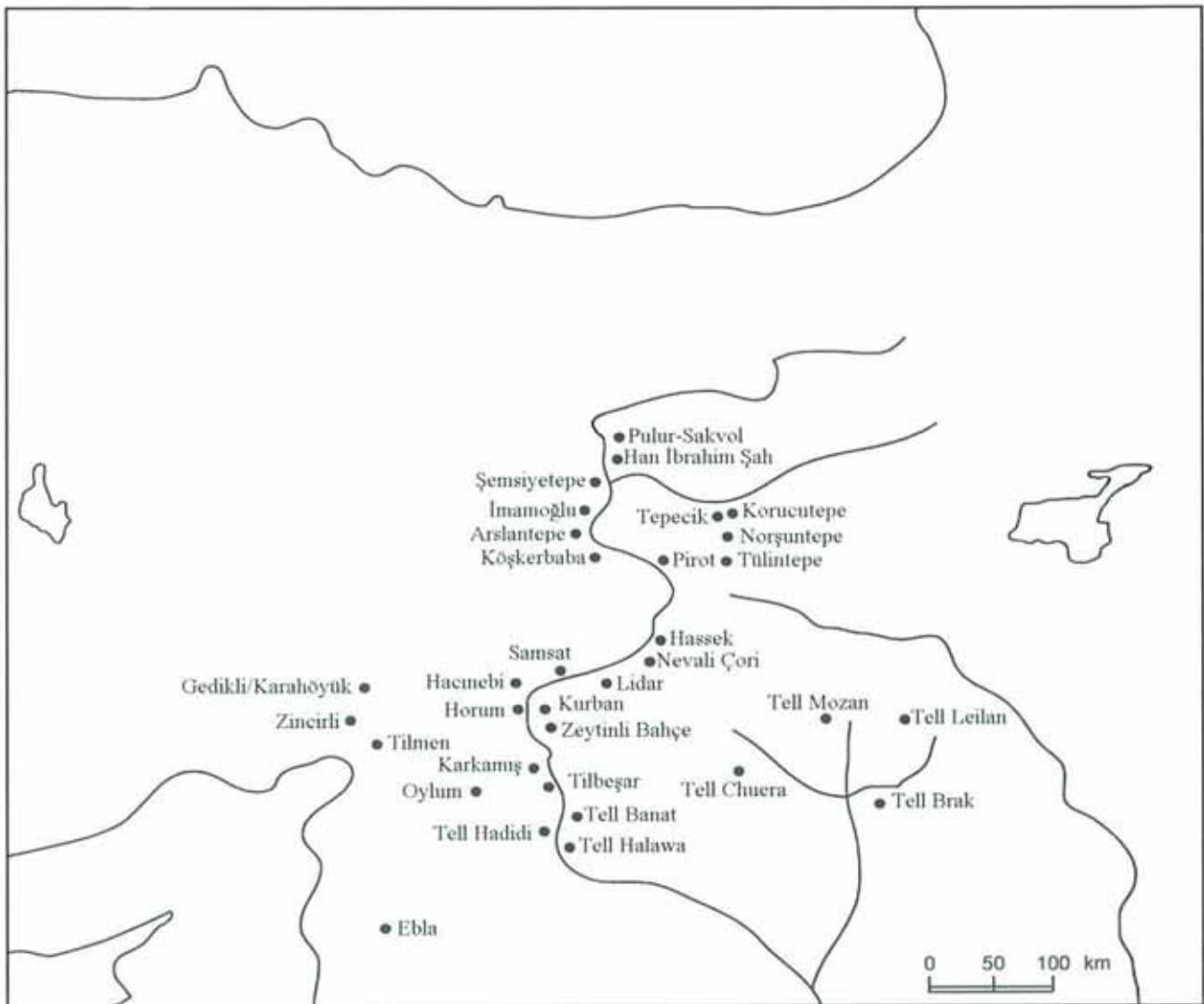

Fig. 1: Sites mentioned in the text. After Frangipane 2003b.

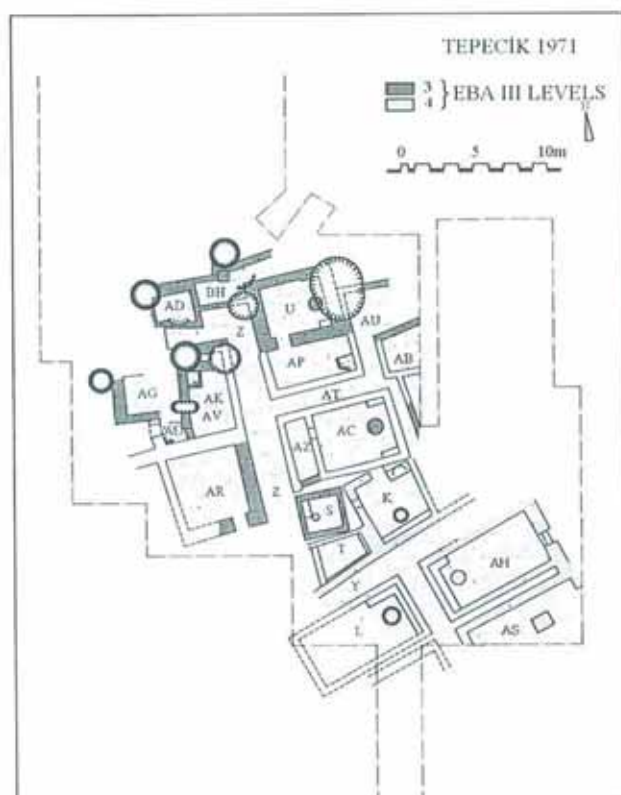

Fig. 2: Tepecik. After Esin 1974.

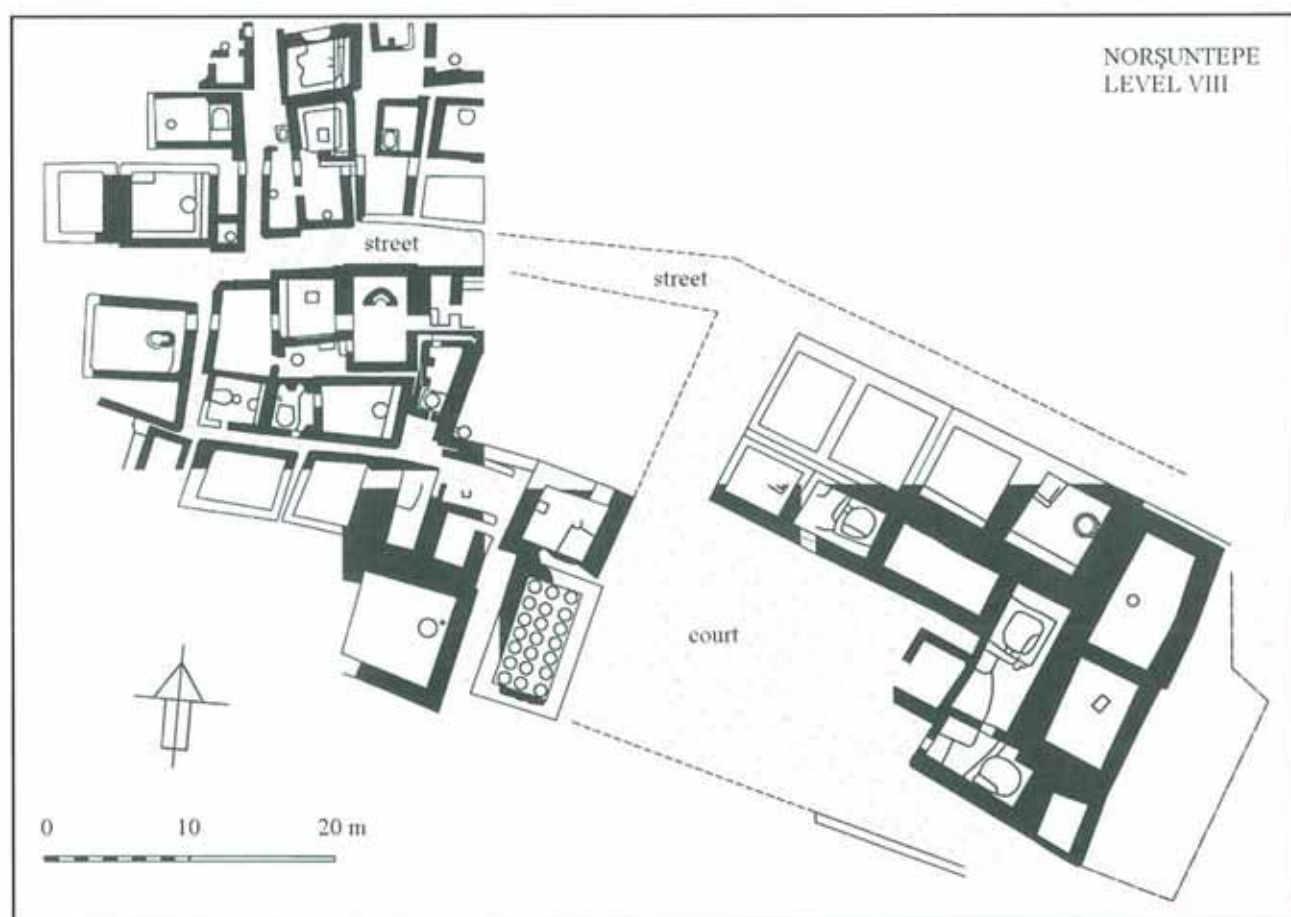

Fig. 3: Norşuntepe Level VIII. After Hauptmann 1976.

Fig. 4: Norşuntepe Level VI. After Hauptmann 1976.

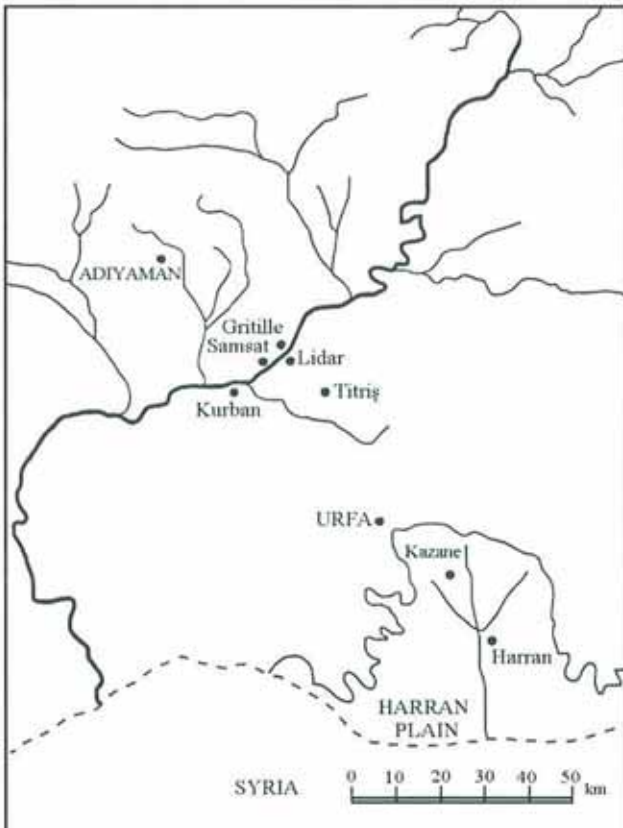

Fig. 5: Areas of the Karababa Basin and the Urfa Plain. After Wattenmaker 1994a.

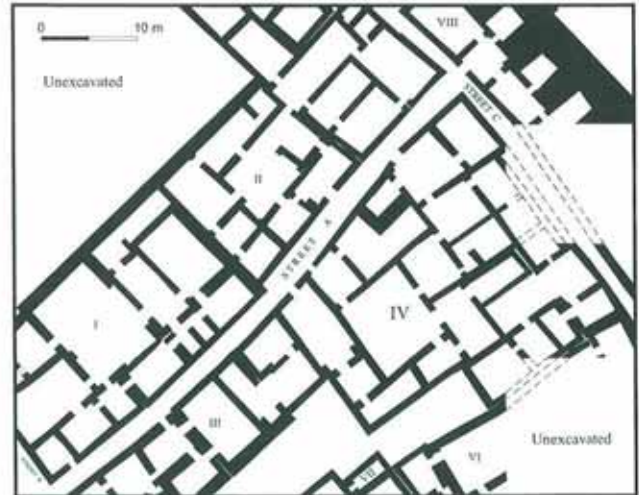

Fig. 6: Titriş Höyük. The Outer Town. After Algaze and Pomelle 2003.

FIGURALE STÄNDER - SOZIALKERAMIK DES FRÜHEN NEOLITHIKUMS AUS KIRKLARELİ-AŞAĞI PINAR, TÜRKISCH-THRAKIEN

BETİMLİ KAİDELİ AYAKLIKLAR -
DOĞU TRAKYA KIRKLARELİ AŞAĞI
PINAR KAZISINDA BULUNMUŞ OLAN
İLK NEOLİTİK TÖREN KAPLARI

Heiner SCHWARZBERG*

Schlüsselbegriffe: Frühneolithikum, Südosteuropa, Türkisch-Thrakien, Aşağı Pınar, figürliche Kunst, Sozialkeramik, figurale Ständer

Anahtar Sözcükler: İlk Neolitik, Güneydoğu Avrupa, Türk Trakyası, Aşağı Pınar, betimsel sanat, tören kapları

Bu yazı ile, son yıllarda Kırklareli-Aşağı Pınar (Doğu Trakya) kazılarında bulunmuş yedi adet kaideli kült nesnesi tanıtılmaktadır. Söz konusu kült eşyaları, yanmış büyük bir yapının en doğu odasının molozu içinde, olasılıkla ikinci kat ya da bir raftan düşmüş olarak bulunmuşlardır. Söz konusu yapıda bulunan çanak çömlek, Bulgaristan Karanovo I-II kültürünü yansıtmaktadır.

Burada tanıtılan nesnelerin tümü çok kaba bir hamurdan yapılmış, yaklaşık 40 cm yüksekliğinde sütun gibi silindirik yükselteleri olan nesnelerdir. Esas figürü oluşturan bu parça, bazılarında içi dolu bir kaide, diğerlerinde ise dört ya da iki ayaklı bir sehpanın üzerine yerleştirilmiştir. Bazı parçaların üst kısmının içi baca gibi boş bırakılmış, içi dolu olanların tepesi boynuz gibi çıkıntılı olarak bitirilmiştir. En azından iki örneği, dişi ve erkek olarak yorumlamak olasıdır.

Bu yazı, söz konusu nesnelerin inanç sistemi içindeki yerini tartışmaya açmak amacı ile hazırlanmıştır; bu bağlamda, bunların Neolitik toplumun inanç sistemi içinde önemli bir yeri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak içlerinde bulundukları yapının kült ya da törensel niteliği olmadığı da açıkça anlaşılmaktadır.

Macaristan, Hırvatistan, Makedonya, Romanya ve Bulgaristan'dan bilinen benzer buluntular ışığında, boynuz gibi çıkıntılı nesnelerin Neolitik dönemin Güneydoğu Avrupa toplulukları için taşıdığı önem, Aşağı Pınar'da ortaya çıkan yeni bulgulara göre değerlendirilecektir. Bu da, "evmodelleri" ile boynuz bitimli nesneler arasında ilişkilendirme yapmaya yönlendirmektedir.

DIE FUNDUMSTÄNDE

Die Erforschung der neolithischen Kulturen Südosteuropas und Anatoliens kann mittlerweile auf mehr als ein Jahrhundert reger Studien zurückblicken, die teils unter lokalen, teils unter überregionalen Gesichtspunkten durchgeführt wurden. Angeregt - und teilweise auch durchaus polemisch - wurden verschiedenste Theorien zum Entstehen sesshafter Lebensweise mit landwirtschaftlich geprägter Subsistenz sowie zu Interaktionen früher bäuerlicher Gemeinschaften diskutiert. Dies geschah allerdings keineswegs flächendeckend, sondern mit deutlichen regionalen Schwerpunkten. Und so fand auch die Halbinsel von Türkisch-Thrakien - im Gegensatz zum bulgarischen Teil Thrakiens sowie zum westanatolischen Seengebiet - lange nicht die wissenschaftliche Beachtung, die sie durch ihre geographische Schlüsselposition verdient hätte. Erst mit den seit 1979 unter der Leitung von Mehmet Özdoğan durchgeführten archäologischen Surveys und Rettungsgrabungen erfolgten erste Ansätze zur chronologischen Einbindung in die umliegenden Kulturräume (vgl. hierzu z. B. Özdoğan 1998; Özdoğan 1999; Karul/Özdoğan/Parzinger 2003; Lichter 2005; Gatsov/Schwarzberg 2006), die sich jedoch z. T. noch immer in Diskussion befinden. Neue Aussagemöglichkeiten ergaben sich schließlich durch die 1993 begonnenen Grabungen der Universität Istanbul unter Mehmet Özdoğan sowie des Deutschen Archäologischen Institutes unter Hermann Parzinger am Siedlungshügel von Aşağı Pınar. Bisherige Erkenntnisse wurden wesentlich erweitert und ermöglichten ein tragfähiges relativ- und absolutchronologisches Gerüst für das mittlere und späte Neolithikum Ostthrakien (Parzinger 2005; Görsdorf 2005)¹. So zeigte sich einerseits eine erwartungsgemäß enge Verbindung zum nordwestlich angrenzenden Gebiet, vor allem zur unteren Tundza, jedoch auch lokale Traditionen, wie z. B. die sog. Toptepe-Fazies (Parzinger 2005, 46-50). Aus Nordwestanatolien lassen sich aufgrund der Überlieferungssituation nur begrenzt Parallelen festhalten.

Trotz der weit reichenden Resultate der aktuellen Forschungen in der Mikroregion von Kırklareli bestehen insbesondere für die frühesten Phasen des neolithischen Tells noch immer zahlreiche Fragen. Dieser Zeithorizont wird in Aşağı Pınar bislang durch die Schichten 6 und 7 repräsentiert. Bereits 1996 entdeckt sowie im nordwestlichen Teil des Siedlungshügel angeschnitten und teilweise freigelegt, erfolgt seit der Kampagne 2003 die schwerpunktmäßige, systematische Untersuchung dieser Periode (Schwarzberg/Özdoğan 2005). Das in diesem Zusammenhang angetroffene keramische Fundmaterial lässt mit unverzierten sowie rot polierten und weiß bemalten Gefäßen in rundbauchiger bis beutel- und tulpenförmiger Gestalt eine erste grobe Datierung in das frühe 6. Jahrtausend v. Chr. sowie eine Korrelation mit den Stufen Karanovo I und II aus dem Gebiet der oberen Tundza zu (Özdoğan 2005, 23, Abb. 3-5; Parzinger 2005, 40-41, Taf. 116-117)². Radiokarbondaten liegen aus diesen frühen Befunden erst in begrenztem Maße aus den oberen Bereichen von Schicht 6 vor (Görsdorf 2005), Schicht 7 ist noch absolutchronologisch undatiert. Die gewonnenen Werte werden in den kommenden Grabungskampagnen aber gewiss durch weitere Serien ergänzt.

Während Schicht 7 derzeit vor allem durch einen mit Brandschutt der nachfolgenden Periode gefüllten Graben, der die Siedlung offensichtlich durchschneidet, charakterisiert werden kann, gewannen die Untersuchungen insbesondere durch einen ausgedehnten Gebäudekomplex der Schicht 6 aus agglutinierend aneinander gesetzten Raumeinheiten mit gemeinsamen Wänden und ausgezeichneter Fund- und Befunderhaltung (Karul 2003, 48-52, Abb. 9; Özdoğan 2005, 23, Abb. 2) besondere Bedeutung. Dieser Hauskomplex, der mit sämtlichem Inventar durch eine Brandkatastrophe zerstört wurde, konnte bis zum Herbst 2005 bereits auf einer Länge von mehr als 40 m aufgedeckt werden (Abb. 1). Der

derzeit östlichste Raum dieser leicht bogenförmigen, annähernd West-Ost gerichteten Raumstruktur³ (Abb. 2) erbrachte im Sommer 2003 überraschende Funde figuralen Charakters, die nachfolgend vorgestellt werden sollen.

Der betreffende Raum stellte sich im Grabungsbefund leicht rechteckig mit einer lichten Weite von ca. 3,5 x 4 m dar (Abb. 1; 3). Seine Stampflehmwände waren zumindest im Südbereich auf einer Höhe von ca. 30 cm erhalten, wogegen der Nordteil durch jüngere Befunde stärker beeinträchtigt war. Dennoch ließen sich klare Merkmale der Binnenstruktur erfassen. So stand an der Nordwand auf Raumbreite ein Lehmpodest, auf dem sich verschiedene Silos und zerscherbte Gefäße befanden. In der Mitte des Raumes, unmittelbar der Ostwand vorgelagert, stand ein nahezu quadratisches Ofenpodest. Vor dieser Wand, besonders nördlich, etwas weniger dagegen südlich des Ofens, fand sich auch die höchste Konzentration von Silos sowie von Gefäßen mit tönernen Verschlüssen, die auf Bodenniveau standen. Auch der sorgfältig geglättete Fußboden war vor allem im nördlichen Teil des Raumes mit verkohltem Getreide bedeckt. Es liegt daher durchaus nahe, für diesen Gebäudebereich eine Nutzung zu Lagerzwecken und für die Nahrungsmittelproduktion anzunehmen.

Einen klaren Kontrast bildete dagegen der südliche Abschnitt des Raumes. Er wies deutlich weniger Silo- und Gefäßfragmente sowie botanische Makroreste im Bodenniveau auf. Hier stand ein ca. 2 x 0,9 m großes Podest zentral an der südlichen Wand, teilweise sogar in diese eingelassen. Es war etwa 15 cm hoch und besaß abgerundete Ecken. Direkt östlich davon befand sich eine Ansammlung tönerner Schleudergeschosse. Die stratigraphischen Details der in Versturzlage befindlichen Kerpiç-Fragmente deuteten an, dass sich hier ein zweites Geschoss bzw. eine partielle Zwischendecke befunden haben muss. Aus dem Schutt dieses südlichen Gebäudeabschnitts

wurden die stark zerscherbten Bruchstücke von mindestens elf tönernen figuralen Objekten von Sozialkeramik⁴ mit langem Hals geborgen. Alle Fragmente waren mehr oder weniger stark verformt bzw. durchgeglüht und mussten aus verschiedenen Teilen rekonstruiert werden.

Das erste von ihnen (Kat.-Nr. 1; Abb. 5) wurde bereits während der Kampagne 1996 zufällig in einer Sondage entdeckt. Nach der vollständigen Freilegung des Raumes zeigte sich, dass es sich in der Mitte des südlichen Raumbereiches, etwas zur Westwand hin, in Sturzlage befunden hat. Offensichtlich war es durch seine Lage in weiterer Entfernung von Wänden und Installationen geringerer Hitze einwirkung ausgesetzt, da sich an diesem Stück der geglättete dunkle Tonüberzug gut erhalten hat. Dennoch war es in verschiedene Teile zerborsten und musste zusammengesetzt werden.

Ein in der Form vergleichbares Exemplar (Kat.-Nr. 2; Abb. 6) wurde während der Kampagne 2003 auf der südlichen Bank entdeckt. Es war jedoch wesentlich stärker durch das Feuer beeinträchtigt. Direkt nördlich davon befanden sich, einander teilweise überlagernd, die Bruchstücke zweier weiterer, sehr stark verbrannter Tonobjekte mit langem Hals (Kat.-Nr. 3-4; Abb. 7-8). Nördlich davon lagen Halsfragmente zweier weiterer Exemplare (Kat.-Nr. 5-6; Abb. 9-10). Der Corpus des ersten Stückes fand sich dazu in einer Entfernung von ca. 1,5 m. Bereits während der Kampagne 1996 war auf dem westlichen Rand der kleinen Bank vor der Südwand ein siebtes Halsbruchstück angetroffen worden (Kat.-Nr. 7; Abb. 11).

Weitere Reste von mindestens vier vergleichbaren Gegenständen, die sich jedoch nicht mehr klar rekonstruieren und positionieren lassen, fanden sich im hochgradig verbrannten Schutt des Raumes. Da sie erst bei der Reinigung und Präparierung der Kerpiç-Fragmente im Labor zutage traten, konnte ihre genaue Lage nicht mehr ermittelt werden. Sicher ist jedoch, dass sich keines der entdeckten Stücke in der

ursprünglichen Nutzungsposition befand. Die Fundumstände, insbesondere das Verteilungsmuster innerhalb des Raumes, lassen vielmehr annehmen, dass sie aus größerer Höhe - eventuell aus einem Regal oder vom zweiten Geschoss bzw. Zwischenboden - in den Raum hineingefallen sind.

DAS FUNDMATERIAL

Das keramische Fundmaterial des Ostraumes stellte sich, wie bereits bei der Schilderung der Befundumstände angedeutet, stark durchglüht und thermisch verformt dar. Zahlreiche Fragmente konnten im Laufe der Restaurierung durch Ahmet Demirtaş einzelnen Objekten zugeordnet werden, andere Bruchstücke blieben zusammenhanglos. Auch ist es wahrscheinlich, dass einige Exemplare spurlos verloren gingen, da sie sich aufgrund ihrer Materialbeschaffenheit nur sehr schwer vom übrigen Brandschutt trennen ließen. Dennoch war es möglich, zumindest sieben klar identifizierbare Stücke zu unterscheiden⁵:

1. Vierbeiniges Tonobjekt mit zylindrischem Aufsatz (Abb. 5)

Befund 8P/32.1 (Grabungskampagne 1996, Brandversturz auf Hausboden)

Höhe 46 cm, Breite 27,5 cm, Höhe vom Fuß bis zum Schulteransatz 20,5 cm, Höhe des Halses 21,5 cm, äußerer Durchmesser des Halses 13,7 cm, lichter innerer Durchmesser des Halses ca. 8 cm
Ständerartiger Gegenstand aus gebranntem Ton; vier massive, im Schnitt dreieckige Füße, die nach außen plan, nach innen dagegen gerundet sind, Beinansatz rundlich-bogenförmig; breite, leicht nach oben gewölbte Schulter, Schulter-Hals-Übergang abgerundet; daraus zentral entspringender hoher, zylindrischer Aufsatz mit durchgehender Öffnung, Mündung rundlich profiliert; unterhalb des Schulterumbruchs umlaufender Fries aus neun hängenden Dreiecken in Kerbschnitttechnik, an den Füßen Fries aus je drei stehenden Dreiecken in Kerbschnitttechnik; Erscheinungsbild vollständig ermittelbar, Teile des Halses sowie der Füße

rekonstruiert

Aufbau aus drei leicht gebrannten Tonschichten; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, darüber dünner dunkler Tonüberzug, gut poliert, Innenfläche nur geglättet; leicht angesengt

2. Vierbeiniges Tonobjekt mit zylindrischem Aufsatz (Abb. 6)

Befund 7P/101.3 (Grabungskampagnen 1996 und 2003, Kerpiç-Konzentration auf Hausboden, Wandversturz, im Kontext zahlreiche Tonverschlüsse und Steinäxte)

Rekonstruierte Höhe ca. 44 cm, Breite 25,5 cm, erhaltene Höhe des Halses 13,4 cm, äußerer Durchmesser des Halses 13,7 cm

Ständerartiger Gegenstand aus gebranntem Ton; vier massive, im Schnitt dreieckige Füße, die nach außen plan, nach innen dagegen gerundet sind, Beinansatz rundlich-bogenförmig; breite, leicht nach oben gewölbte Schulter, Schulter-Hals-Übergang abgerundet; daraus zentral entspringender hoher, zylindrischer Aufsatz mit durchgehender Öffnung, Mündung rundlich profiliert; unterhalb des Schulterumbruchs umlaufender Fries aus zehn hängenden Dreiecken in Kerbschnitttechnik, an den Füßen Fries aus je drei stehenden Dreiecken in Kerbschnitttechnik, auf Oberfläche Spuren roter Bemalung; Teilfund 1996, weitere Bruchstücke 2003, dann rekonstruiert, Erscheinungsbild anhand Vergleichsstück Kat.-Nr. 1 vollständig ermittelbar, Teile des Halses sowie der Füße rekonstruiert

Aufbau aus drei leicht gebrannten Tonschichten; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, darüber dicker fleckig-hellbrauner bis rosa Tonüberzug, gut poliert, Innenfläche nur geglättet; leicht angesengt

3. Zweibeiniges Tonobjekt mit zylindrischem Aufsatz (Abb. 7)

Befund APA 8P/145.1a (Grabungskampagne 2003, Plattform an der Südwand)

Rekonstruierte Höhe ca. 47 cm, Breite 28,8 cm, Höhe des Halses 18,8 cm, Durchmesser des Halses ca. 13 cm

Ständerartiger Gegenstand aus gebranntem Ton;

zwei massive, plattige Füße, die sich nach unten leicht ausschwingend verjüngen, Beinansatz eher eckig; breite, leicht nach oben gewölbte Schulter, Schulter-Hals-Übergang abgerundet; daraus zentral entspringender hoher, zylindrischer Aufsatz mit ovalem Querschnitt ohne Öffnung, oberer Abschluss sattelartig ausgeformt; zwischen den Beinen kurze Ausziehung, auf Oberfläche Spuren eines Tonschlickers oder von Bemalung; Objekt stark durchgeglüht, Teile des Halses sowie der Füße rekonstruiert, große Bereiche der Oberfläche abgeplatzt

Aufbau aus mehreren leicht gebrannten Tonschichten über einem in Stampflehmtechnik aufgebauten Tonkern mit Mattenabdrücken; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, Oberfläche geglättet

4. Zweibeiniges Tonobjekt mit zylindrischem Aufsatz (Abb. 8)

Befund APA 7P/145.1b (Grabungskampagne 2003, Plattform an der Südwand)

Rekonstruierte Höhe ca. 45 cm, Breite 25 cm, Höhe des Halses 19 cm, Durchmesser des Halses ca. 15 cm.

Ständerartiger Gegenstand aus gebranntem Ton; zwei massive, plattige Füße, die in ihrem Erscheinungsbild wahrscheinlich Kat.-Nr. 3 geähnelt haben könnten, Beinansatz eher eckig; breite, leicht nach oben gewölbte Schulter von geringer Tiefe, Schulter-Hals-Übergang abgerundet; daraus zentral entspringender sehr hoher, säulenartiger Aufsatz mit abgerundet-eckigem Querschnitt ohne Öffnung, oberer Abschluss sattelartig ausgeformt; zwischen den Beinen einzelne vertikale Einritzung; Objekt stark durchgeglüht, Füße rekonstruiert, kaum Bereiche der ursprünglichen Oberfläche erhalten

Aufbau aus mehreren leicht gebrannten Tonschichten über einem in Stampflehmtechnik aufgebauten Tonkern mit Holzrahmen- und Mattenabdrücken; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, Oberfläche wohl geglättet

5. Tonobjekt mit zylindrischem Aufsatz und kubischem Unterbau (Abb. 9)

Befund APA 8P/98.19 (Grabungskampagne 2003, Bereich vor der südlichen Plattform, Versturz eines zweiten bzw. Zwischengeschoßes)

Rekonstruierte Höhe ca. 40 cm, Breite 26,8 cm, Höhe des Halses 19 cm, Durchmesser des Halses 14,6 cm

Ständerartiger Gegenstand aus gebranntem Ton; keine Füße, sondern kubischer, innen hohler Unterbau mit gerundeten Ecken; breite, leicht nach oben gewölbte Schulter, Schulter-Hals-Übergang abgerundet; daraus zentral entspringender ovaler, säulenartiger Aufsatz ohne Öffnung, oberer Abschluss sattelartig ausgeformt; auf Oberfläche Spuren von roter Bemalung; Hals und Unterbau lagen in Fundsituation ca. 1,5 m voneinander entfernt, jedoch sicher zusammengehörig und später rekonstruiert, Objekt stark durchgeglüht, kaum Bereiche der ursprünglichen Oberfläche erhalten, bei Rekonstruktion Loch am Halsansatz belassen, um inneren Aufbau zu verdeutlichen.

Aufbau aus mehreren leicht gebrannten Tonschichten über einem in Stampflehmtechnik aufgebauten Tonkern mit Holzrahmen- und Mattenabdrücken; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, gelblich braune Oberfläche wohl ursprünglich geglättet

6. Halsfragment eines Tonobjektes mit zylindrischem Aufsatz (Abb. 10)

Befund APA 8P/98.26 (Grabungskampagne 2003, Bereich vor der südlichen Plattform, Versturz eines zweiten bzw. Zwischengeschoßes)

Erhaltene Höhe 32 cm, Breite 20,2 cm, Tiefe 15,4 cm

Leicht konisches Halsfragment eines ständerartigen Gegenstandes aus gebranntem Ton (vgl. insbes. Kat.-Nr. 3-5), Querschnitt oval, oberer Abschluss ohne Öffnung und sattelartig ausgeformt; Unterbau fehlt komplett; Objekt stark durchgeglüht, kaum Bereiche der ursprünglichen Oberfläche erhalten, aus zwei Bruchstücken rekonstruiert

Aufbau aus sieben bis acht leicht gebrannten Tonschichten über einem aufgebauten Tonkern

mit Holz- und Mattenabdrücken; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, gelblich braune Oberfläche wohl ursprünglich geglättet

7. Tonobjekt mit zylindrischem Aufsatz (Abb. 11) Befund APA 8P/27.2 (Grabungskampagne 2003, westlicher Bereich der Plattform an der Südwand)

Erhaltene Höhe 38 cm, Höhe des Unterbaues 11,5 cm, Breite des Unterbaues 21 cm, Höhe des Halses ca. 25 cm, erhaltene Breite des Halses 14,3 cm, Tiefe des Halses ca. 10 cm, erhaltene Breite des oberen Abschlusses 17 cm

Fragmentierter ständerartiger Gegenstand aus gebranntem Ton; keine Füße, sondern flacher zylindrischer Unterbau mit gerundeten Ecken; kurze nach oben gewölbte Schulter, Schulter-Hals-Übergang abgerundet; daraus zentral entspringender ovaler, säulenartiger Aufsatz ohne Öffnung, oberer Abschluss sattelartig ausgeformt, dieser im Querschnitt abgerundet rechteckig; Objekt stark durchgeglüht, kaum Bereiche der ursprünglichen Oberfläche erhalten Aufbau aus mehreren leicht gebrannten Tonschichten über einem Tonkern; grobe organische Magerung, weiterhin kleine Steine und Sandanteil, hellgelb bis braune Oberfläche

Die sieben hier vorgestellten Fragmente aus dem südlichen Bereich des Ostraumes des Karanovo I-II-zeitlichen Hauskomplexes von Aşağı Pınar, für die nachfolgend neutral der Begriff „Figuraler Ständer“ verwendet werden soll (Schwarzberg 2005, 250, 312), mögen auf den ersten Eindruck durchaus verschieden erscheinen, doch einen sie Merkmale, die eine gemeinsame bzw. vergleichbare Verwendung annehmen lassen.

Alle Stücke wurden aus Einzelteilen gefertigt, die aus mehreren Lagen auffallend grob gemagerten Tons mit hohem Häckselanteil bestehen und miteinander verzapft wurden. In zwei Fällen konnte eine geglättete Oberfläche nachgewiesen werden.

Gemeinsam ist allen weiterhin der lange zylindrische Hals, der bei den vierfüßigen Stücken

hohl und durchgängig, bei den zweifüßigen Stücken bzw. denen mit Unterbau dagegen geschlossen und oben sattelartig ausgeprägt ist. Auf die Frage der Funktion dieses hornartigen oberen Endes wird später noch einmal zurückzukommen sein.

Der untere Teil der Objekte tritt in zwei Fällen (Kat.-Nr. 1-2) vierfüßig auf. Das bringt diese recht gut erhaltenen Exemplare mit ihren konischen nach außen abgewinkelten sowie nach innen gerundeten Beinen mit den sog. „Kulttischchen“, einer über fast 2000 Jahre strengen Traditionen verbundenen Keramikform, die auch in den jüngeren Schichten der Siedlung sowie in nahezu allen Siedlungen des frühen Neolithikums bis zur späten Kupferzeit der Balkanhalbinsel anzutreffen ist, in Verbindung. Dies wird insbesondere auch durch die Verwendung von Kerbschnittmotiven auf den Ständern betont, die sich außergewöhnlich häufig auf „Kulttischchen“ finden. Insbesondere der anfangs mit dem Starcevo-Criş-Körös-Komplex in Verbindung stehende, jedoch auch in anderen Regionen vorkommende Typ 3 mit einem zumeist vierfüßigen, eckigen Unterbau und einem schalenförmigen Aufsatz (Abb. 13; Schwarzberg 2005, 292-298, Abb. 24) ist hier hervorzuheben.

Zwei einander sehr ähnliche Stücke mit langem, schlankem Hals und sattelartigem Abschluss (Kat.-Nr. 3-4) stehen auf zwei plattigen Füßen, die sich im Falle des sicher beurteilbaren Stückes leicht nach unten verjüngen.

Zwei weitere Stücke mit sattelartigem Abschluss besitzen einen massiven bzw. einen geschlossenen Corpus ohne Beine. Eines von ihnen (Kat.-Nr. 7) ist rund und einer Säulenbasis ähnlich – ein Eindruck, der durch den säulenartigen aufgesetzten Hals und den ausschwingenden Abschluss noch betont wird. Hier wurde anfangs eine Funktion z. B. als Fragment der mobilen oder immobilen Innenausstattung des Raumes diskutiert, doch lässt sich aufgrund der

stark beeinträchtigten Oberflächenbeschaffenheit nicht vollends klären, ob es sich um ein vollständiges Stück oder um den in den Corpus eingezapften Halsbereich eines z. B. Kat.-Nr. 5 vergleichbaren Exemplars handelte. Das andere Stück (Kat.-Nr. 5) hat offensichtlich ebenfalls keine Füße besessen und weist einen kubischen, kastenartigen Unterbau auf. Das letzte Fragment ist hinsichtlich der Gestaltung des unteren Abschlusses nicht näher beurteilbar.

Die Schulterpartie der besprochenen Stücke ist in den meisten Fällen sehr breit und im Ansatz leicht abgerundet, in zwei Fällen auch leicht ausgeschwungen ausgebildet. Sie leitet stets zum mittig angebrachten hohen Hals über. Dieser Hals ist in zwei Fällen offen und bei beiden Stücken durchläufig sowie mit ungefähr 8 cm lichtem innerem Durchmesser identisch ausgeformt. Der im Gegensatz zum Äußeren nur leicht geglätteten Innenfläche scheint dabei nur geringe Bedeutung beigemessen worden zu sein.

Fünf der sieben aufgefundenen Ständerfragmente besitzen einen geschlossenen, langen Hals mit sattel- oder hornartigem Abschluss. Zumeist ist der Halsquerschnitt oval, in zwei Fällen auch leicht rechteckig geformt. Das seltsam abgesetzt anmutende Stück Kat.-Nr. 7 hat allem Anschein nach ursprünglich nicht dieses Erscheinungsbild gehabt. Hier sind offensichtlich durch die Brandhitze einige Lagen des Halsaufbaus abgeplatzt.

VERGLEICHBARE FUNDE IM NEOLITHIKUM UND DER KUPFERZEIT SÜDOSTEUROPAS

Schienen die sieben frühneolithischen Tonständer von Aşağı Pınar anfangs auch einen unikaten Charakter zu besitzen, ließen sich ihnen dennoch einige etwa gleichzeitige Vergleichsstücke zuordnen, die interessante überregionale Beziehungen erschließen lassen.

Hier sollen zu allererst drei mehr oder minder fragmentierte Tonobjekte aus Haus 4 der Körözeitlichen Siedlung von Szanda, südöstlich der

Stadt Szolnok, an der Mündung der Zagyva in die Theiß, erwähnt werden (Abb. 15, 1-3; Kalicz/Raczky 1981).

Zwei von ihnen sind sich außerordentlich ähnlich und wurden zudem auch in unmittelbarer Nähe zueinander gefunden. Ihre Höhe beträgt 30 bzw. 28 cm, die Länge 28 bzw. 31 cm und die Breite 20,5 bzw. 22 cm; sie sind somit etwas niedriger als die vorgestellten Stücke aus Türkisch Thrakien; auch sind sie etwas rundlicher ausgeformt. Ihr charakteristischer Aufbau auf vier Beinen mit relativ flachem Corpus sowie hohem Hals, der in einem leicht sattel- oder hornartig geschwungenen Aufsatz ausläuft, lässt eine Zuordnung zweifelsfrei zu. Im Gesamtaufbau stehen sie dabei besonders Kat.-Nr. 1-2, in der Gestaltung des sattelartigen Halses dagegen Kat.-Nr. 3-5.7 nahe.

Die Ausgräber betonen, dass sich die Stücke mit ihrer groben Machart und deutlichen Häckselmagerung, die mehr dem Stampflehm der Hauskontexte ähnelte, deutlich vom übrigen keramischen Fundspektrum des Siedlungsplatzes abhoben (Kalicz/Raczky 1981, 6). Diese grobe Machart lässt sich auch, wenngleich durch die Hitzeeinwirkung verunklärt, an einigen der Stücke von Aşağı Pınar feststellen. Ein weiteres gemeinsames Merkmal ist der Aufbau aus verschiedenen Bestandteilen und Schichten mit einem abschließenden Tonüberzug, der während der Restaurierung der Fragmente von Szolnok-Szanda gleichermaßen dokumentiert werden konnte (Kalicz/Raczky 1981, Taf. 4).

Die beiden Stücke weisen zusätzlich eine ornamentale Gestaltung in Form von elf bzw. 14 tiefen vertikalen Ritzungen auf, die im unteren Bereich des Halses entspringen und an den Flanken des Corpus nach unten verlaufen. An den Schmalseiten sind sie durch ca. 2 cm hohe Rippen gegliedert, die mittig auf dem Corpus dessen Schulterverlauf abwärts folgen. Die Leisten sind mit Punktreihen aus Fingerkniffen verziert. Auch an diesen Stücken fällt auf, dass die Halszone mit dem sattelartig ausgeformten

Aufsatz unverziert ist.

Den Bearbeitern, Nándor Kalicz und Pál Raczky, war es möglich, anhand plastischer ausgeformter, ovaler, mit Leisten, Ritzlinien und Einstichen ornamentierter Felder an je einer Schmalseite eine Frontal- und eine Rückansicht zu identifizieren. Hierbei waren sicher Parallelen aus der Figuralplastik, wie das bekannte Figuralgefäß von Öcsöd (Szolnok megye 1982, Kat.-Nr. 6), das knapp 35 km südöstlich von Szanda entdeckt wurde, ausschlaggebend. Mit der Ansprache einer Kopf- und einer Schwanzzone werden die Exemplare von Szolnok als stilisierte Tier-, genauer als Rinderplastiken gedeutet. Die Autoren gehen dabei so weit, diese als Vorgänger der bronzezeitlichen „Horns of Consecration“ zu verstehen. Auch hierauf soll nachfolgend noch einmal eingegangen werden.

Vom gleichen Fundplatz stammen weiterhin Fragmente eines Halses mit sattelförmigem Ende sowie zwei Fußbruchstücke, die höchstwahrscheinlich zu einer dritten, stark zerbrochenen stilisierten Plastik des gleichen Typs rekonstruiert werden können (Kalicz/Raczky 1981, 5 f., Taf. 5).

Den Stücken aus Szanda wurden durch Kalicz und Raczky weitere vergleichbare Fragmente aus dem ungarisch-rumänischen Raum zugeordnet: Hierzu gehören ein Halsbruchstück mit sattelartigem Abschluss aus einer Körös-zeitlichen Abfallgrube von Szajol-Felsőföld im Alföld (Abb. 13,4), ein wahrscheinlich Körös-zeitlicher ähnlicher Altfund leicht konischer Form aus Dudeştii Vechi (früher Óbesenyő-Bukovapuszta) (Abb. 15, 5) im Banat, ein zeitgleiches, wenn auch mit 4 cm Höhe und 4,5 cm Breite deutlich kleineres Stück aus einer Abfallgrube von Szentpéterszeg im Alföld (Abb. 15, 6) sowie Bruchstücke eines Objektes von etwa 20 cm Höhe auf einem 10-12 cm breiten zylindrischen Unterbau aus einer Grube der Starčevo-Kultur von Lánycsók in Transdanubien (Kalicz/Raczky 1981, 6-10). Eine solche zylindrische Substruktion konnte auch bei Kat.-Nr. 7

aus Aşağı Pınar festgestellt werden. Allen aufgeführten Stücken ist die auffallend grobe Machart mit organischer Magerung gemein.

Gerade den letztgenannten Stücken ist ein gedrungenes zylindrisches Objekt mit einem halsartigen Aufsatz, der in einem sattel- oder hornförmigen Abschluss endet, aus einem Karanovo I-Kontext vom Tell Azmak zuzuordnen (Abb. 15, 8; Georgiev 1972, 11, Abb. 2). Georgi Georgiev erwähnt an gleicher Stelle weiterhin ein ähnliches Objekt aus einem Karanovo II-zeitlichen Hauskontext von Stara Zagora, das vielfach als Fragment des neolithischen Mobiliars gedeutet wurde (Georgiev 1972, 11). Auch drei grobe Halsbruchstücke mit einem charakteristischen oberen Abschluss vom Jasatepe, Schicht II, können hier hinzugefügt werden. Sie datieren in einen Zeitraum an der Wende vom Früh- bis zum Mittelneolithikum (Karanovo II-III) (Detev 1959, 8, 18, Abb. 8; 21.g). Ob sie, wie Kalicz und Raczky (1981, 12) meinen, in flachen, glatten Standflächen enden oder schlichtweg vom früheren Unterbau abgebrochen sind, ist m. E. anhand der Publikation nicht erschließbar.

Neben den Funden aus dem Theißgebiet sowie aus Thrakien, lässt sich ein weiterer Fundkomplex in Pelagonien mit dem Fundplatz Porodin festhalten (Abb. 14,7; Grbić 1960, Taf. 6,2). Auch hier konnte in einem frühneolithischen Gebäude ein abgebrochener hornartiger Aufsatz in konischer Form, durchaus vergleichbar den Stücken von Dudeştii Vechi, Szentpéterszeg und Szajol, entdeckt werden. Bereits Kalicz und Raczky wiesen darauf hin, dass anhand des Gebäudeplanes (Grbić 1960, Taf. 4) offensichtlich noch zwei weitere derartige Stücke in unmittelbarer Nachbarschaft aufgefunden wurden.

Die genannte Siedlung von Porodin zog zudem auch durch andere außergewöhnliche Objekte internationale Aufmerksamkeit auf sich, die nachfolgend im Lichte der Neufunde von Aşağı Pınar einer alternativen Betrachtung unterzogen werden sollen. Hierbei handelt es sich um sog.

„Hausmodelle“, ein Phänomen, das das entwickelte Frühneolithikum⁶ Pelagoniens und der Ebene von Skopje auszeichnet (Grbić 1960, 98-99; Hansen 1999, 254). Grundsätzlich bestehen diese aus einem kubischen Unterbau sowie einem darauf befindlichen, meist hohlen zylindrischen Aufbau mit einer Gesichtsdarstellung. In einigen Fällen sind sie zudem noch mit Gliedmaßen versehen, was den deutlich anthropomorphen Eindruck der Gesichter noch verstärkt. Der grundsätzliche Aufbau aus einem kubischen Unterteil und einem zylindrischen Oberteil gleicht unserem Fragment Kat.-Nr. 5 aus Aşağı Pınar.

Aus Porodin stammen die Bruchstücke von mindestens vier bis fünf derartigen Objekten. Eines von ihnen mit einer ungefähren Gesamthöhe von 30-35 cm (Abb. 14,1; Grbić 1960, Taf. 7,1) weist einen hohlen, hausförmigen Unterbau auf. An den Längs- und Schmalseiten besteht je ein umgekehrt T-förmiger Durchbruch. Das Satteldach besitzt eine rundliche Form und ähnelt damit konstruktiv einem Zollinger-Dach. Schmalseitig sind an den Abschlüssen von First und Traufe Knubben angebracht. Der zylindrische Aufsatz sitzt mittig auf dem First und ist durch eine umlaufende Leiste mit Punktdekor vom Dach abgesetzt. Aus dem Absatz entspringen sternförmig Kerbleisten, die im genannten Fall wiederum jeweils in Knubben enden, bei anderen Stücken jedoch einfach auslaufen (Grbić 1960, Taf. 8,4-5). Ein anderes Halsfragment zeigt einen gekerbten umlaufenden Absatz (Grbić 1960, Taf. 8,1). Allen Halsfragmenten ist gemein, dass sie oberhalb der mehr oder minder herzförmigen Gesichtsfelder abgeschnitten erscheinen. Ein zweiter Unterbau mit gezackten Durchbrüchen ist auf quadratischem Grundriss wesentlich einfacher gehalten und gibt nur wenige Details preis (Grbić 1960, 98, Taf. 7,2). Da die Abbildungen in der monographischen Vorlage des Fundplatzes allgemein sehr schematisch sind, lässt sich der Grad der Fragmentierung bzw. Restaurierung der Stücke von Porodin unglücklicherweise nicht sicher abschätzen. Ein weiteres Objekt mit stark stilisiertem

Unterbau wurde 1981 bei der Untersuchung des östlich von Skopje befindlichen Siedlungshügels von Madžari entdeckt (Abb. 14,3; Sanev 1988, Abb. 7; Sanev 1999, Abb. 4; Sanev 2004). Das bemerkenswerte Stück stammt aus dem vorderen Bereich eines 9 x 9 m großen Gebäudes, das von den Ausgräbern unkritisch als Tempel angesprochen wurde⁷. Auch hier liegt wiederum ein kubischer Unterbau vor, der an der Front- und der Rückseite je zwei schräg-ovale sowie an den Seiten zwei rechteckige Öffnungen aufweist. Die Ecken der kastenartigen Substruktion sind oben durchbohrt. Wieder erhebt sich zentral ein hohler, säulenförmiger Körper, der durch die deutliche Angabe eines Nabels und zweier Brüste offensichtlich als weiblich markiert ist. Die seitlich entspringenden Arme mit Handgelenkschmuck sind auf dem Unterbau abgestützt - ein in der zeitgleichen Figuralplastik durchaus geläufiges Sujet (z. B. Simoska/Kuzman 1988, Abb. 8). Das Gesicht mit geschlossenen Augen sowie plastischen Augenbrauen und Nase wirkt im Gegensatz zur aufwändigen Frisur auf der Rückseite des Kopfes sehr stilisiert; ein Mund ist nicht angegeben. Auch hier erscheint der Kopf oberhalb des Gesichtes seltsam abgeschnitten.

Derartige Stücke mit deutlich ausgearbeiteten körperlichen Details wurden auch in Mrševci (Sanev 1999, Abb. 4,7) und Govrlevo-Čerje (Abb. 14,4; diesmal schwanger und mit Arm- und Handgelenkschmuck; Bilbija 1985, Abb. 4; Minichreiter 1992, 12-13 Abb. 5) entdeckt. Offensichtlich hat ein grundlegender Figurenkanon des Aufbaus aus einer kubischen Substruktion und einem figuralen Aufbau bestanden, die jedoch in unterschiedlich detaillierter Weise ausgestaltet waren. So zeigen die stilisierten und bärtigen Beispiele von Porodin, dass nicht immer ein vollständiger Oberkörper und keinesfalls nur weibliche Individuen dargestellt wurden.

Weitere Bruchstücke von Unterbauten und säulenförmigen Aufsätzen mit Gesichtern konnten z. B. in den neolithischen Siedlungen von Velušina-Veluška Tumba (Abb. 14,2;

Simoska/Sanev 1975, 65-66, Taf. 23,1-3), Vrbjani-Vrbjanska Čuka (Kitanoski 1987, 48, Abb. 4), Tetovo-Palčiste Tumba (Zdravkovski/Saržoski 1987, Abb. 2); Optičari Tumba (mit Ohrschmuck; Simoska/Kuzman 1988, 65 Abb. 3) und Topolčani-Čuka (Kitanoski 1977, Abb. 27) entdeckt werden. Vojislav Sanev erwähnt weiterhin Funde aus Rug Bair und dem eponymen Fundplatz Anzabegovo, Phasen III-IV.

Schließlich soll noch ein Fragment aus der Starčevo-Siedlung von Pepelane in Kroatien erwähnt werden, das in seinem Erscheinungsbild deutliche Nähe zu den Objekten Kat.-Nr. 1 und 2 von Aşağı Pınar zeigt (Minichreiter 1990, Abb. 3; Schwarzberg 2005, Abb. 35,1). Es handelt sich um ein großes Schulterbruchstück eines hohlen Ständers mit langem Hals. Auf dem leicht ausgezogenen Schulterumbruch läuft eine Punktlinie, vom Hals ziehen vertikale Einritzungen herab. Auch durch die Dimensionen kann es eindeutig den Ständern aus Kirklareli zugeordnet werden. Deutlich kleiner sind vergleichbare, wenn auch deutlich jüngere Stücke von der Agia Sofia Magula (Milojčić et al. 1976, Taf. 19,16) sowie aus Vinča (Stanković 1976, Taf. 16,3-4; 17,7.9.11; 18,17), die ein - wenn vielleicht auch verändertes - Weiterleben dieser Figuraltradition vermuten lassen.

FIGURALE STÄNDER - EIN NEUER TYP KOMBINierter PLASTIK AUS SÜDOSTEUROPA

Betrachtet man die figuralen Objekte aus Szolnok und Mazedonien nebeneinander, so mögen die rein formalen Parallelen zwischen ihnen auf den ersten Blick weit hergeholt erscheinen: beim einen Typ eher ein zoomorph anmutendes Unterteil mit einem geschlossenen hornförmigen Aufsatz, beim anderen ein hohler, haus- oder kastenartiger Unterbau mit einem hohlen, säulenförmigen Aufbau und anthropomorpher Gestaltung. Unter Berücksichtigung der Neufunde aus Türkisch Thrakien ist es jedoch möglich, ein komplett neues Bild zu erschließen. Es scheint, als würden hier beide Typen mit vertauschten Merkmalen auftreten.

Im 2003 untersuchten Ost-Raum des Karanovo 1-II-zeitlichen Gebäudekomplexes der Schicht 6 von Aşağı Pınar wurden verschiedenste Objekte nicht nur in einem zeitlichen und engen räumlichen, sondern offensichtlich auch in einem gemeinsamen funktionalen Kontext angetroffen. Zudem zeichnen sich bei näherer Betrachtung trotz konstruktiver Differenzen deutliche Parallelen ab (Abb. 12). Dies ist zum einen die klare Zweigliederung in einen unteren und einen oberen Abschnitt. Im Falle der Stücke Kat.-Nr. 1-4 kann der untere Bereich auf zwei oder vier Beinen - wie in Szolnok-Szanda - ruhen, im Falle von Kat.-Nr. 5 - wie bei den mazedonischen Beispielen - kubisch ausgebildet oder bei Kat.-Nr. 7 - wie bei dem Exemplar aus Azmak - gestaucht zylindrisch aufgebaut sein.

Die vierbeinigen Stücke aus Kirklareli lassen im Vergleich mit den Objekten aus Szolnok ebenfalls auf einen zoomorphen Charakter schließen. Darüber hinausgehend ließe sich sogar im Rückschluss - unter Vorbehalt - ein solcher für einige der rein formal verwandten und in einigen Fällen mit kleinen Tierköpfen versehenen „Kulttischchen“ des südosteuropäischen Neolithikums annehmen, was an anderer Stelle bereits geäußert wurde (Schwarzberg 2005, 298-301). Im Gegensatz zu den ungarischen Stücken sind die beiden Ständer von Aşağı Pınar jedoch durchgängig hohl, was sie wiederum mit den sog. „Hausmodellen“ aus Mazedonien in Verbindung bringt.

Sattelförmige Abschlüsse treten an mehr oder weniger fragmentierten Halszonen grob gemachter tönerner Ständer auf. Sie kommen in Aşağı Pınar an solchen mit (zwei) Füßen, wie auch an einem Stück mit hohlem kubischem Unterbau (Kat.-Nr. 5) vor. Dieser findet seine Parallelen in den figuralen Hausmodellen aus Pelagonien und der Skopje-Ebene. Da die Substruktion des Exemplars aus Kirklareli besonders im unteren Bereich durch Feuereinwirkung in Mitleidenschaft gezogen wurde und nach der Bergung intensiven Rekonstruktionen unterzogen werden musste,

lässt sich nicht ausschließen, dass sich auch hier ursprünglich kleinere Öffnungen im Corpus befunden haben, wie sie uns z. B. von Porodin, Madžari und Govrljevo Čerje bekannt sind.

Betrachtet man die anthropomorph gestalteten Zylinder auf den „Hausmodellen“, so fällt auf, dass der Kopf oberhalb des Gesichtes abgeschnitten erscheint, offensichtlich also noch etwas aufgesetzt war. Es scheint, als hätten der hohle und der sattelförmige Abschluss bei den Ständern von Aşağı Pınar eine vergleichbare oder austauschbare Funktion gehabt, womit schließlich auch die Beispiele aus Ungarn und Mazedonien zueinander in engere funktionale Nähe kommen. Wobei es sich darum gehandelt hat, lässt sich nach derzeitigem Stand allerdings nicht erschließen. Appliziert man die Beobachtung von Gesichtern schließlich auf die beiden hohlen Objekte mit identischem lichtem Halsdurchmesser aus Türkisch Thrakien, ist die Rekonstruktion eines (organischen?) Einsatzes, ja vielleicht sogar eines Kopfes, sehr verlockend. Dieser hätte zu verschiedenen Anlässen oder nach Ablauf eines bestimmten Zeitraumes oder nach besonderen Handlungen ausgetauscht werden können. Verfasser möchte eine solche alternative Rekonstruktion auch für die Stücke mit sattelförmigem Abschluss zur Diskussion stellen, für die vor 25 Jahren eine Interpretation als Vorläufer der minoischen „Horns of Consecration“^{8a} angeregt wurde (Kalicz/Raczky 1981). Somit wären die mutmaßlich aufgesteckten Köpfe nicht nur horizontal, sondern in einigen Fällen auch vertikal - also über eine Art Gelenk - beweglich gewesen. Die horn- bzw. sattelförmigen Abschlüsse hätten somit keinesfalls einen symbolischen oder ornamentalen, sondern schlichtweg einen praktischen Charakter besessen. Es muss allerdings ausdrücklich darauf hingewiesen werden, dass derartige Köpfe bislang nicht im archäologischen Kontext bekannt geworden sind. Hierfür sind natürlich verschiedenste Materialien vorstellbar, und möglicherweise werden zukünftige Funde dahingehend mehr Klarheit bringen.

Hervorzuheben ist auch die äußerst grobe

Machart der meisten Ständer, die von vielen Autoren betont wird. Möglicherweise waren sie nicht komplett sichtbar, sondern von Tüchern oder einer Bekleidung verdeckt. Dies könnte auch bei den sorgfältiger gearbeiteten bzw. verzierten Stücken (z. B. Aşağı Pınar, Kat.-Nr. 1-2, Szolnok-Szanda) zumindest partiell der Fall gewesen sein. Bei einer solchen Rekonstruktion müsste man sich die bekleideten Ständer ähnlich den Büsten des Figurendepots 2 von 'Ain Ghazal in Jordanien (Abb. 16; Schmandt-Besserat 1998; Grissom 2000; Salje 2004, Abb. 2,6 und 2,7) vorstellen. Die auf Stäben eingesteckten Köpfe, die in 'Ain Ghazal allerdings fixiert und nicht beweglich waren (Salje 2004, Abb. 2,8), könnten Auskunft über die fehlenden Teile der figuralen Ständer geben. Allerdings muss ausdrücklich auf die Probleme dieser verlockenden Parallelisierung hingewiesen werden. So handelt es sich zweifelsohne um einen völlig anderen kulturellen Kontext, der mit einem Niederlegungszeitpunkt um 6500 cal. BC zudem auch wesentlich älter als die südosteuropäischen Stücke ist. Weiterhin besitzen die jordanischen Figuralplastiken deutlich größere Dimensionen (z. B. Büste 5/6 mit 88 cm) und, wie die im gemeinsamen Kontext aufgefundenen restlichen Darstellungen aus 'Ain Ghazal zeigen, einen wesentlich „körperlicheren“ Charakter. Hier sollte in der Tat eine Figur bzw. Figurengruppe abgebildet werden und nicht, wie im Falle der Ständer eine zweigeteilte, stilisierte Darstellung. Festzuhalten ist allerdings, dass die Bekleidung oder Verhüllung von Figuralplastik für zahlreiche neolithische Funde im Vorderen Orient wie auch gleichermaßen in Europa anzunehmen ist.

Natürlich sind eine farbliche Gestaltung und eventuelle zeichnerische ornamentale Ausschmückung an den Stücken aus Kırklareli durch die Brandhitze heute kaum mehr nachvollziehbar; nur an Kat.-Nr. 2 konnte sicher eine rote Bemalung nachgewiesen werden.

Von großem Interesse sind auch die Objekte Kat.-Nr. 3 und 4, die gemeinsam entdeckt und die offensichtlich auch als Paar aufgestellt und

genutzt wurden. Eines von ihnen besitzt eine deutlich angegebene und wohl auch schon ursprünglich farblich betonte vertikale Einritzung zwischen den Beinen, was als Darstellung einer weiblichen Scham gedeutet werden könnte, das andere dagegen eine spitze Ausziehung, die als stilisiertes Geschlechtsmerkmal vielfach bei der figuralplastischen Darstellung männlicher Boviden auftaucht. Wir haben also somit ein männliches und ein weibliches Individuum vor uns.

Die abweichende Darstellung und Reduzierung der Ständer von Ungarn und Rumänien über Kroatien, Mazedonien bis nach Thrakien kann natürlich ihre Begründung in unterschiedlicher regionaler Präferenz und abweichendem Verständnis bestimmter Details haben, wenn gleich sich ein grundsätzliches überregionales Schema für die frühneolithischen Kulturen Südosteuropas festhalten lässt⁹. Die unterschiedlichen Normen und Symbole, die während des Neolithikums allgemein verständlich waren, sind heute in den meisten Fällen nicht mehr zu erschließen und gerade bei hoher Abstraktion sehr schwierig zu verstehen.

Unklar sind weiterhin auch die säulenförmigen Gegenstände mit flachem, zylindrischem Unterbau (z. B. Aşağı Pinar (Kat.-Nr. 7), Stara Zagora, Azmak etc.). Die genannten Beispiele deuten an, dass sie eventuell fest in einer Raum- bzw. Architektureinheit installiert waren, es ist jedoch auch die Rekonstruktion in einem kubischen Unterbau denkbar.

Doch worum hat es sich bei diesen figuralen Ständern bzw. kombinierten Plastiken gehandelt? Der abstrakte Charakter der thrakischen Stücke macht eine Interpretation sehr schwer. Unter Berücksichtigung der theriomorphen ungarischen Exemplare, auf deren Rücken man somit einen beweglichen Kopf projizieren müsste, und der mehr oder minder stilisierten Hausdarstellungen mit aufgesetztem Oberkörper unterschiedlichen Geschlechts und einem mundlosen (!) Gesicht, ließe sich hier

durch die Zweiteilung in ein „Oben“ und ein „Unten“ an Ahnenbildnisse denken, deren Segen oder traditionellen Besitzanspruch auf Haus (kubischer Unterbau), Vieh (Unterbau mit Beinen) oder sonstiges Eigentum der Familie (bzw. des Clans etc.) die Plastiken darstellen, kommemorieren oder anderen gegenüber repräsentieren sollten. Doch hier bewegen wir uns natürlich noch auf dem sehr dünnen Eis der Spekulation!

Alle bekannten Stücke stammen aus Siedlungskontexten und dabei, so nachvollziehbar, aus Gebäudebefunden (Aşağı Pinar, Szolnok-Szanda, Porodin, Madžari, Azmak) oder Gruben (Szajol-Felsőföld, Szentpéterszeg, Lánycsók). Die Beobachtungen verschiedener Befunde legen nahe, dass sich die Ständer in Gruppen in bestimmten Bereichen von Gebäuden befunden haben. Die Befunde von Aşağı Pinar und Madžari grenzen weiterhin ein, dass bei diesen Gebäuden Areale gewählt wurden, die von der Nahrungsmittelproduktion und -lagerung ausgenommen waren.

Dass es sich allerdings bei den Häusern mit Ständerfunden um Kultbauten handelte, die gar für die Verehrung einer Magna Mater genutzt worden seien, wie es z. B. Sanev (1988) annimmt, kann in keinem Fall bestätigt werden. Vielmehr handelte es sich offensichtlich um gewöhnliche Gebäude, die dem alltäglichen Leben dienten und in denen allenfalls Objekte besonderen sozialen Charakters an bestimmten Plätzen genutzt oder gelagert wurden. Insofern ist auch Sanev zuzustimmen, wenn er im Falle der mazedonischen Stücke festhält: „Since such objects were found as closed units in houses in Madžari, they can be considered as obligatory instruments in the family ritual.“ (Sanev 2004, 45). Welche Funktion sie dabei jedoch gespielt haben und ob regelmäßige Erneuerungen der Oberfläche stattgefunden haben, wie es der Autor vermutet, ist unklar. Im letzteren Falle sind unter Berücksichtigung der Stücke aus Szolnok-Szanda und Aşağı Pinar eher konstruktive Gründe anzunehmen.

NOTES:

- ¹ Nachfolgend wird zur Benennung der chronologischen Etappen die südosteuropäische Terminologie verwendet! Zur Konkordanz mit der nordwestanatolischen Chronologie: Özdoğan 1999, 219, Anm. 30.
- ² Es ist sehr wahrscheinlich, dass das bislang kleinräumig mit den Schichten 6 und 7 zusammengefasste Material bei großflächiger Untersuchung verschiedenen feinchronologischen Zeitabschnitten zugewiesen werden kann, was durch zeitlich wechselnde Besiedlungsschwerpunkte auf dem Fundplatz begründet ist. Hierzu auch Parzinger 2005, 41.
- ³ Die ausführliche Vorstellung dieses frühneolithischen Hausbefundes sowie die Deutung seiner Raumeinheiten können zu diesem Zeitpunkt noch nicht erfolgen und werden nach kompletter Freilegung und Auswertung an anderer Stelle erfolgen.
- ⁴ Zu diesem Begriff, mit dem Umschreibungen wie „Kultgegenstand“ etc. vermieden und darüber weit hinausreichende Möglichkeiten der funktionalen Interpretation betont werden sollen, äußerte sich bereits Ernestine Elster (1986, 323). Da es sich hier nicht um Figuralplastik im klassischen Sinne handelt, soll dieser Terminus nachfolgend ebenfalls Anwendung finden.
- ⁵ Vier offensichtlich verwandte Objekte – höchstwahrscheinlich Bruchstücke von Füßen und zylindrischen Aufbauten – sollen hier aufgrund des stark beschädigten Zustandes keine weitere Erwähnung finden.

LITERATUR

D'AGATA, A. L., 1992

"Late Minoan Crete and horns of consecration. A symbol in action", *Aegaeum* 8, 247-256.

BÁNFFY, E., 1991

"Cult and archaeological context in Middle- and South East Europe in the Neolithic and Chalcolithic", *Antaeus. Mitteilungen des Archäologischen Institutes der Ungarischen Akademie der Wissenschaften* 19/20, 183-249.

BILBIJA, M., 1985

"Cerje. Neolitsko naselje", *Arheološki Pregled* 26, 35-36.

DETEV 1959

"Materiali za praistorijata na Plovdiv", *Godišnik na Narodnija Arheologičeski Muzej Plovdiv* 3, 28-64.

DIAMANT, S., J. RUTTER 1969

"Horned Objects in Anatolia and the Near East and possible Connections with the Minoan 'Horns of Consecration', *Anatolian Studies* 19, 147-177.

ELSTER, E. S., 1986

"Tripods, plastic vessels and stands. A fragmentary collection of social ceramics", *Excavations at Sitagroi, a prehistoric village in Northeastern Greece* L. C. RENFREW/M. GIMBUTAS/E. S. ELSTER (Hrsg.) *Monumenta Archaeologica* 13, Los Angeles, 303-344.

GATSOV, I., H. SCHWARZBERG (HRSG.), 2006

"Aegean - Marmara - Black Sea. The present state research of the Early Neolithic. Proceedings of the session held at the 8th EAA Annual Meeting at Thessaloniki, 28th September 2002", *Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichte des Schwarzmeerraumes* v. 5, Langenweissbach.

GEORGIEV, G. I., 1972

"Das Neolithikum und Chalkolithikum in der thrakischen Tiefebene", *Thracia* 1, 5-27.

GESELL, G. C., 2000

"Blood on the horns of consecrations? The wall paintings of Thera. Proceedings of the First International Symposium, Thera, Hellas, 30. August - 4 September 1997, Athen, 947-956.

⁶ Auch hier erfolgt die Verwendung des Begriffes „Frühneolithikum“ unter überregionalen Gesichtspunkten; nach regionaler Chronologie wird bereits vom Mittelneolithikum gesprochen (Sanev 2004, 38-39).

⁷ Zur Problematik von sog. „Tempeln“ des südosteuropäischen Neolithikums äußerte sich Eszter Bánffy (1991) bereits vor einiger Zeit in einem programmatischen Aufsatz kritisch.

⁸ An dieser Stelle kann keine Würdigung dieser noch immer höchst kontrovers diskutierten Objekte bzw. Darstellungen erfolgen, die offensichtlich keinesfalls einen einheitlichen Hintergrund haben; es sei hier exemplarisch auf die Beiträge von Diamant und Rutter (1969), D'Agata (1992), Strasser (1997) und Gesell (2000) verwiesen. Allerdings muss die mehrtausendjährige chronologische Distanz der frühneolithischen Stücke und der minoischen Darstellungen betont werden!

⁹ Gleiches kann z. B. auch im Falle spätneolithischer Figural- und Gefäßgefäße festgehalten werden, die in Türkisch-Thrakien mit den gleichen Merkmalen wie Stücke aus dem Theißgebiet auftreten (Schwarzberg 2006). Aufgrund ornamentaler Details lässt sich allerdings eine lokale Produktion belegen und ein Import sicher ausschließen.

GÖRSDORF, J., 2005

"¹⁴C-Datierungen aus Aşağı Pınar", *Aşağı Pınar II. Die mittel- und spätneolithische Keramik. Studien im Thrakien-Marmara-Raum* 2, H. PARZINGER, H. SCHWARZBERG, *Archäologie in Eurasien* 18, Mainz, 417-422.

GRBIC, M., 1960

Porodin. Kasno-neolitsko naselje na tumbu kod Bitolja, Bitola.

GRISSOM, C. A., 2000

"Neolithic Statues from 'Ain Ghazal: Construction and Form", *American Journal of Archaeology* 104, 25-45.

HANSEN, S., 1999

Untersuchungen zur anthropomorphen Plastik der Jungsteinzeit und Kupferzeit in Südosteuropa. Ungedruckte Habilitationsschrift Ruhr-Universität Bochum, Bochum.

KALICZ, N., P. RACZKY

1980/81 "Siedlung der Körös-Kultur in Szolnok-Szanda", *Antaeus. Mitteilungen des Archäologischen Institutes der Ungarischen Akademie der Wissenschaften* 10/11, 15-24.

1981 "The precursors to the 'Horns of Consecration' in the South Eastern European Neolithic", *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 33, 5-20.

KARUL, N., 2003

"Die Architektur von Aşağı Pınar", *Aşağı Pınar I. Einführung. Forschungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur. Studien im Thrakien-Marmara-Raum* 1, *Archäologie in Eurasien* 15, N. KARUL, Z. ERES, M. ÖZDOĞAN, H. PARZINGER, Mainz, 42-125.

KARUL, N., M. ÖZDOĞAN, H. PARZINGER, 2003

"Die Forschungsgeschichte Türkisch-Thrakien", *Aşağı Pınar I. Einführung. Forschungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur. Studien im Thrakien-Marmara-Raum* 1, *Archäologie in Eurasien* 15, N. KARUL, Z. ERES, M. ÖZDOĞAN, H. PARZINGER, Mainz, 9-13.

KITANOSKI, B.

1977 "Neolitska naselba Čuka kaj selo Topolčani" *Macedoniae Acta Archaeologica* 3, 27-42.

- 1987 "Vrbjanska Čuka - Neolitska naselba", *Arheološki Pregled* 28, 29-30.
- LICHTER, C., 2005
"Western Anatolia in the Late Neolithic and Early Chalcolithic: The actual State of Research", *How did Farming reach Europe? Anatolian-European Relations from the second Half of the 7th through the first half of the 6th Millennium cal. BC*, C. LICHTER (Hrsg.), *BYZAS* 2, Istanbul, 59-74.
- MILOJČIĆ, V., A. V. D. DRIESCH, K. ENDERLE, J. MILOJČIĆ-V. ZUMBUSCH, K. KILIAN, 1976
Die deutschen Ausgrabungen auf Magulen um Larisa in Thessalien 1966, Agia Sofia Magula, Karagyös Magula, Bunar Baschi, Bonn.
- MINICHREITER, K.
1990 "Starčevačko naselje u Pepelanama", *Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu* 23/3, 17-40.
- 1992 "Kulni predmeti starčevačke kulture u sjevernoj Hrvatskoj", *Prilozi. Institut za Povijesne Znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Odjel za Arheologiju* 9, 7-22.
- ÖZDOĞAN, M.
1998 "Tarihöncesi Dönemlerde Anadolu ile Balkanlar Arasındaki Kültür İlişkileri ve Trakya'da Yapılan Yeni Kazı Çalışmaları", *TÜBA-AR* 1, 63-93.
- 1999 "Northwestern Turkey: Neolithic Cultures in Between the Balkans and Anatolia", *Neolithic in Turkey. The Cradle of Civilisation*, M. ÖZDOĞAN, N. BAŞGELEN (Hrsg.), Istanbul, 203-224.
- 2005 "The Expansion of the Neolithic Way of Life: What we know and what we do not know", *How did Farming reach Europe? Anatolian-European Relations from the second Half of the 7th through the first half of the 6th Millennium cal. BC*, C. LICHTER (Hrsg.), *BYZAS* 2, Istanbul, 13-27.
- ÖZDOĞAN, M., H. PARZINGER, N. KARUL, 2003
"Der Siedlungshügel von Aşağı Pınar", *Aşağı Pınar I. Einführung, Forschungsgeschichte, Stratigraphie und Architektur. Studien im Thrakien-Marmara-Raum 1*, *Archäologie in Eurasien* 15, N. KARUL, Z. ERES, M. ÖZDOĞAN, H. PARZINGER, Mainz, 14-38.
- PARZINGER, H., 2005
"Die mittel- und spätneolithische Keramik aus Aşağı Pınar, Grabungen 1993-1998", *Aşağı Pınar II. Die mittel- und spätneolithische Keramik. Studien im Thrakien-Marmara-Raum 2*, *Archäologie in Eurasien* 18, H. PARZINGER, H. SCHWARZBERG, Mainz, 1-245.
- SALJE, B., 2004
"Die Statuen aus 'Ain Ghazal - Begegnungen mit Figuren aus einer vergangenen Welt", *Gesichter des Orients. 10000 Jahre Kunst und Kultur aus Jordanien. Eine Ausstellung der Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland, Bonn, in Kooperation mit dem Vorderasiatischen Museum, Staatliche Museen zu Berlin - Stiftung Preussischer Kulturbesitz*, 8. Oktober 2004 bis 9. Januar 2005 Berlin, 8. April 2005 bis 21. August 2005 Bonn, Mainz, 31-35.
- SANEV, V.
1983/84 "Svetište od Tumba vo 'Madžari", *Macedoniae Acta Archaeologica* 9, 41.
- 1987 "Sredselo/Mrševci, Neolitska naselba", *Arheološki Pregled* 28, 41-42.
- 1999 "The Anzabegovo-Vršnik Group and the problems of the late Neolithic in the eastern part of R. Macedonia", *Starini* 1999/2, 19-32.
- 2004 "Some characteristics of the Anzabegovo-Vršnik cultural group in Macedonia", *The Central Pomoravlje in Neolithization of South East Europe*, (Hrsg.) S. PERIĆ, Belgrad, 35-48.
- SCHMANDT-BESSERAT, D., 1998
"Ain Ghazal' Monumental Figures", *Bulletin of the American School of Oriental Research* 310, 1-17.
- SCHWARZBERG, H.
2005 "Kultgefäße von Aşağı Pınar. Kultischchen und ihre Stellung im Neolithikum und Chalkolithikum Südosteuropas und Westanatoliens", *Aşağı Pınar II. Die mittel- und spätneolithische Keramik. Studien im Thrakien-Marmara-Raum 2*, *Archäologie in Eurasien* 18, Hrsg. H. PARZINGER, H. SCHWARZBERG, Mainz, 247-416.
- 2006 "Neolithische Gesichtsgefäße von Aşağı Pınar, Türkisch Thrakien", *Pontos Euxeiños. Festschrift für Manfred Oppermann* (Langenweißbach 2006) 1-12.
- SCHWARZBERG, H., E. ÖZDOĞAN, 2005
"Zwischen Ost und West - Deutsch-türkische Forschungen am neolithischen Siedlungshügel von Aşağı Pınar (Türkisch-Thrakien)", *Archaeologia Circumpontica* 3, 7-9.
- SIMOSKA, D., P. KUZMAN, 1988
"Tumba Optičari. Povekeslojna neolitska naselba", *Arheološki Pregled* 29, 63-66.
- SIMOSKA, D., V. SANEV, 1975
"Neolitska naselba Veluška Tumba kaj Bitola", *Macedoniae Acta Archaeologica* 1, 25-88.
- STANKOVIĆ, S., 1986
Žrvenici i prosopomorfni poklopci iz Vinče, Belgrad.
- STRASSER, T. F., 1997
"Horns of consecration or rooftop granaries? Another look at the Master Impression", *Aegaeum* 19, 201-207.
- SZOLNOK MEGYE, 1982
Szolnok megye a népek országútján. Szolnok megye története a régészeti leletek tükrében, Szolnok.
- ZDRAVKOVSKI, D., S. SARŽOSKI, 1987
"Tumba Palčište. Neolitska, eneolitska i bronznodopska naselba", *Arheološki Pregled* 28, 43.

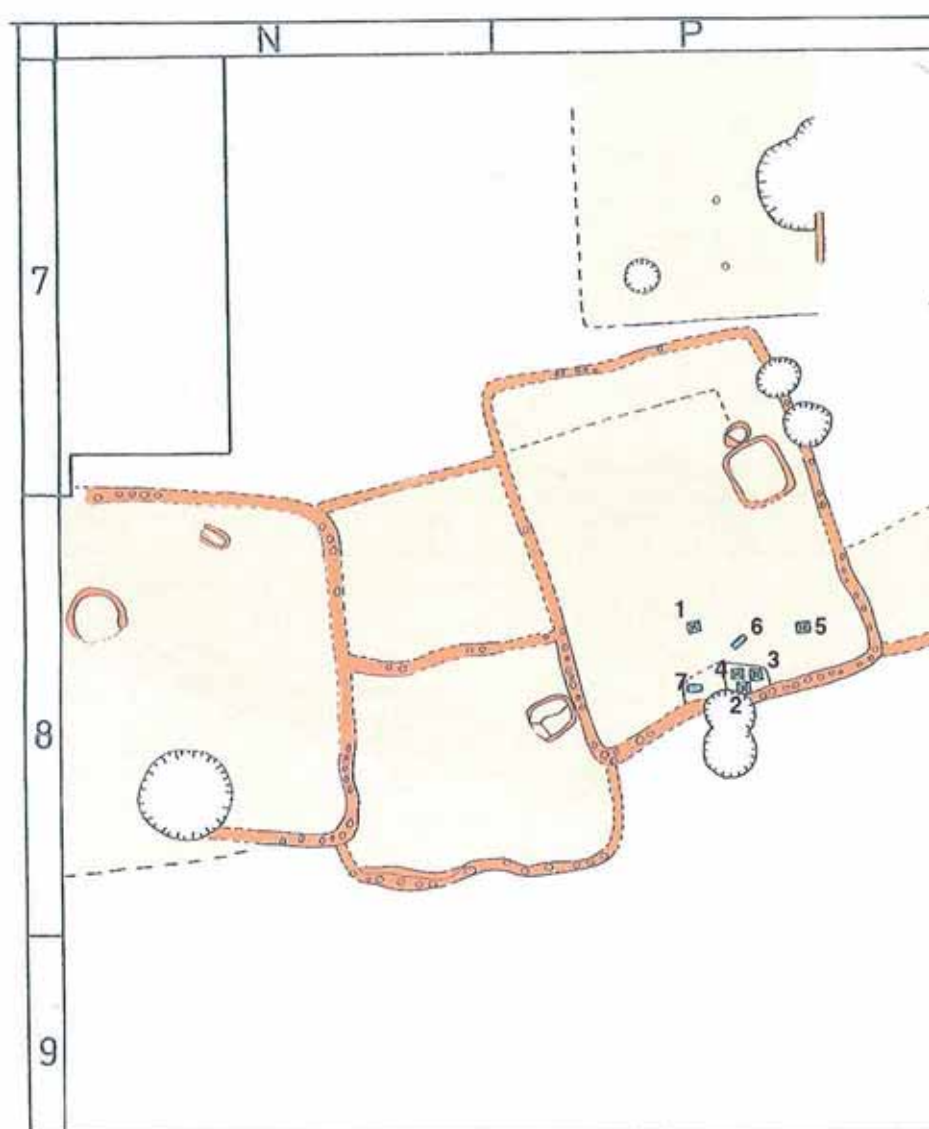

Abb. 1: Aşağı Pınar. Gesamtplan der Raumstruktur 2003 (Zeichnung Ilknur Ari).

Abb. 2: Aşağı Pınar. Gesamtansicht der Raumstruktur.

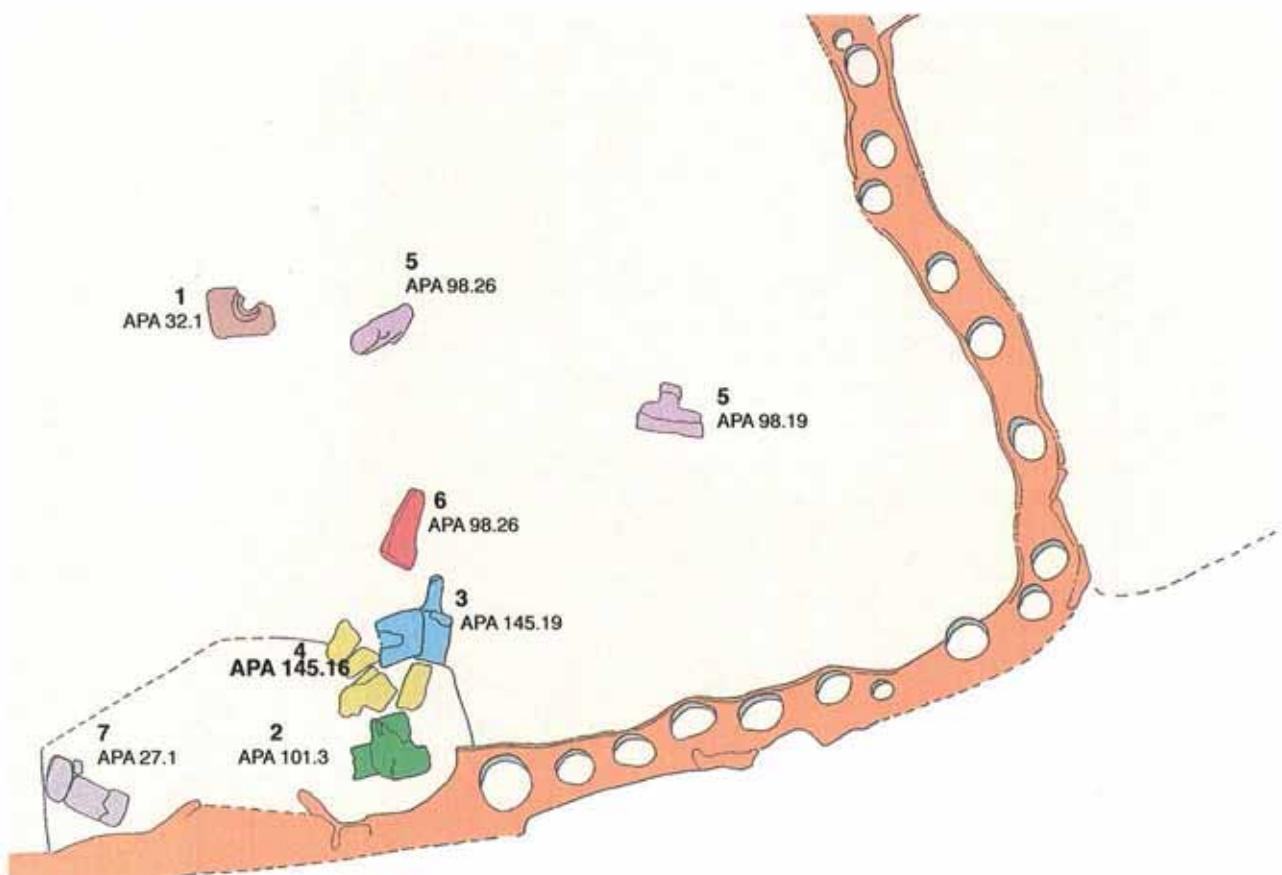

Abb. 3: Aşağı Pınar. Plan des Ostraumes mit den Ständern in Fundlage (Zeichnung Ilknur An).

Abb. 4: Aşağı Pınar. Foto-Detail der Objekte 3 und 4 in Fundlage.

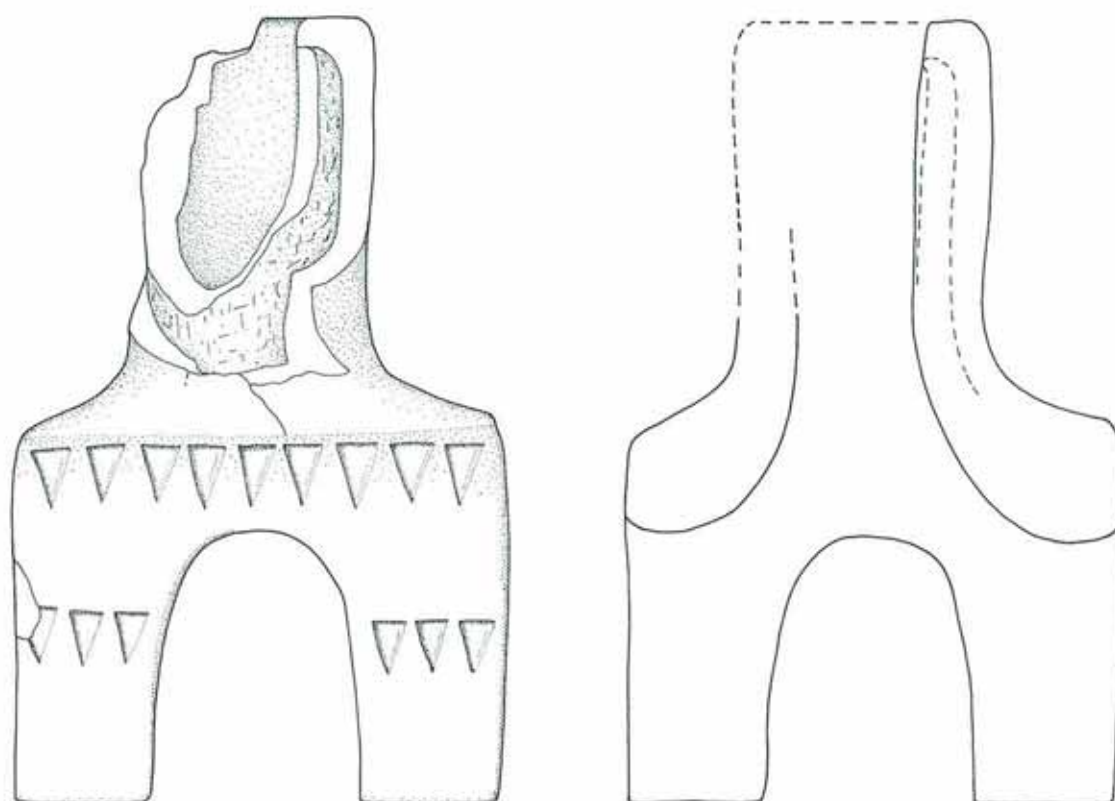

Abb. 5: Aşağı Pınar. Ständer Nr. 1 in Zeichnung und Foto (Zeichnung İlknur Arı).

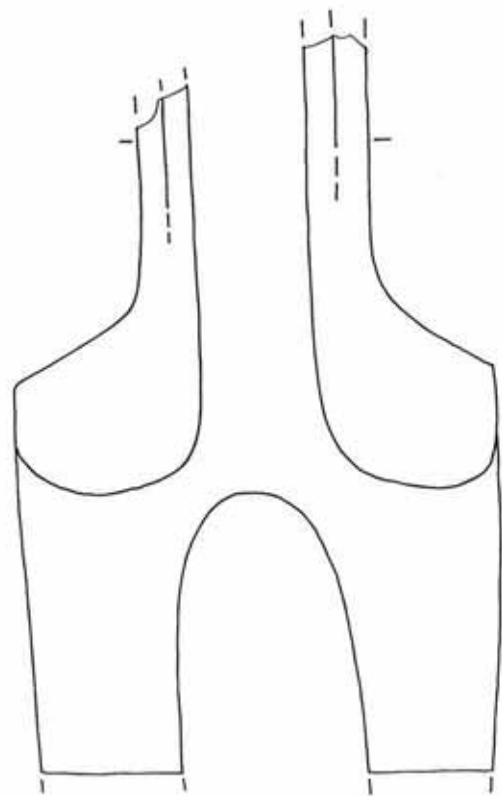
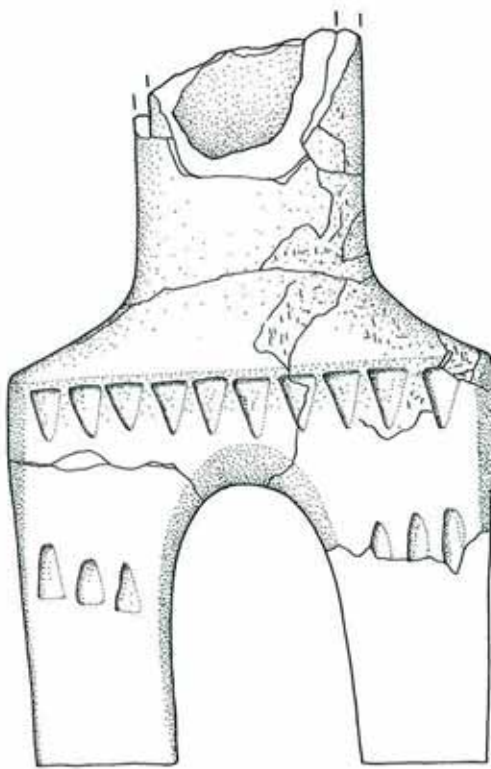

Abb. 6: Aşağı Pınar. Ständer Nr. 2 in Zeichnung und Foto (Zeichnung İlknur Arı).

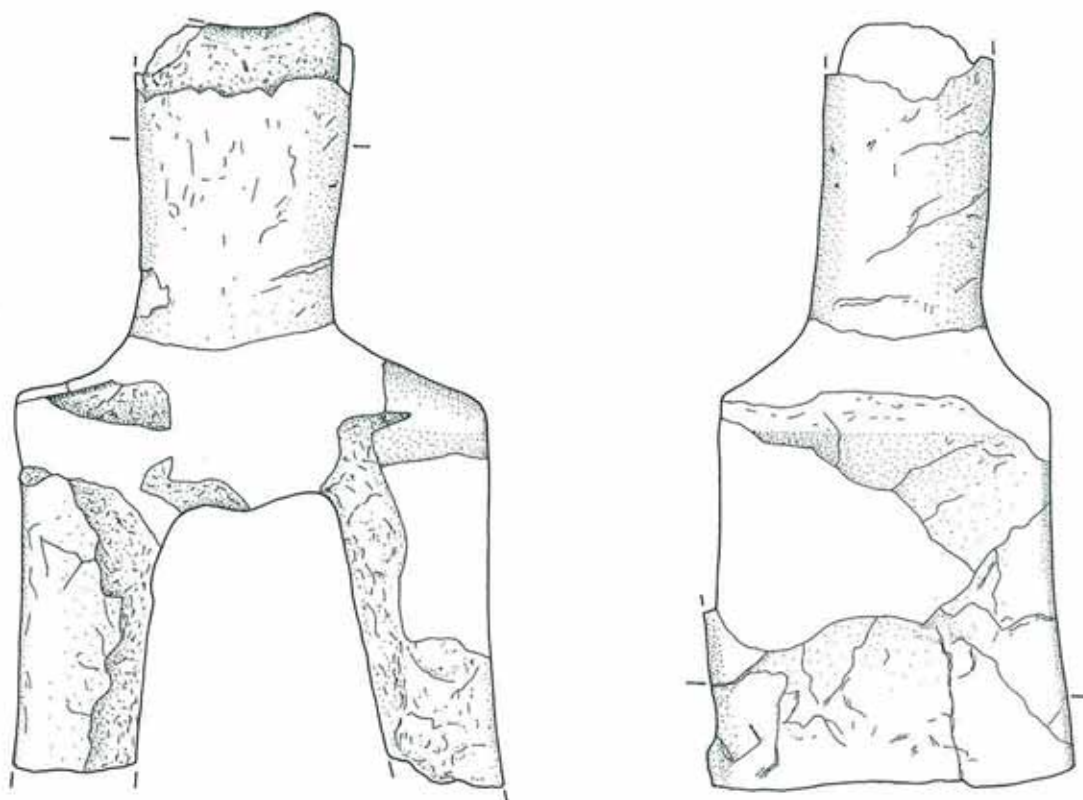

Abb. 7. Aşağı Pınar. Ständer Nr. 3 in Zeichnung und Foto (Zeichnung Ilknur An).

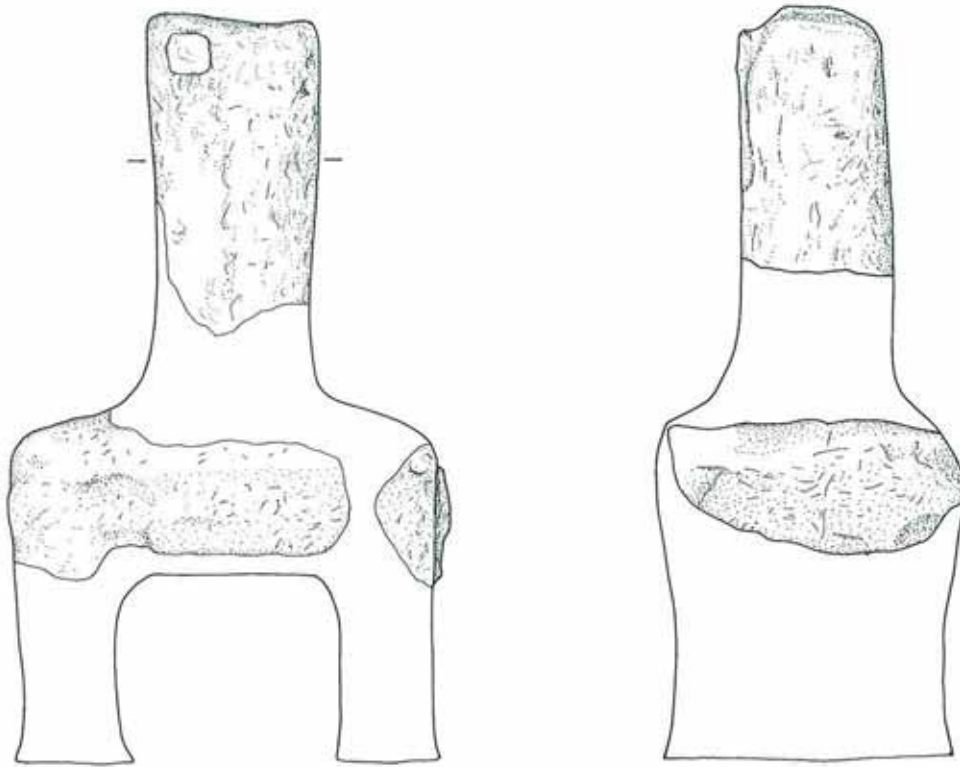

Abb. 8: Aşağı Pınar. Ständer Nr. 4 in Zeichnung und Foto (Zeichnung İlknur Arı).

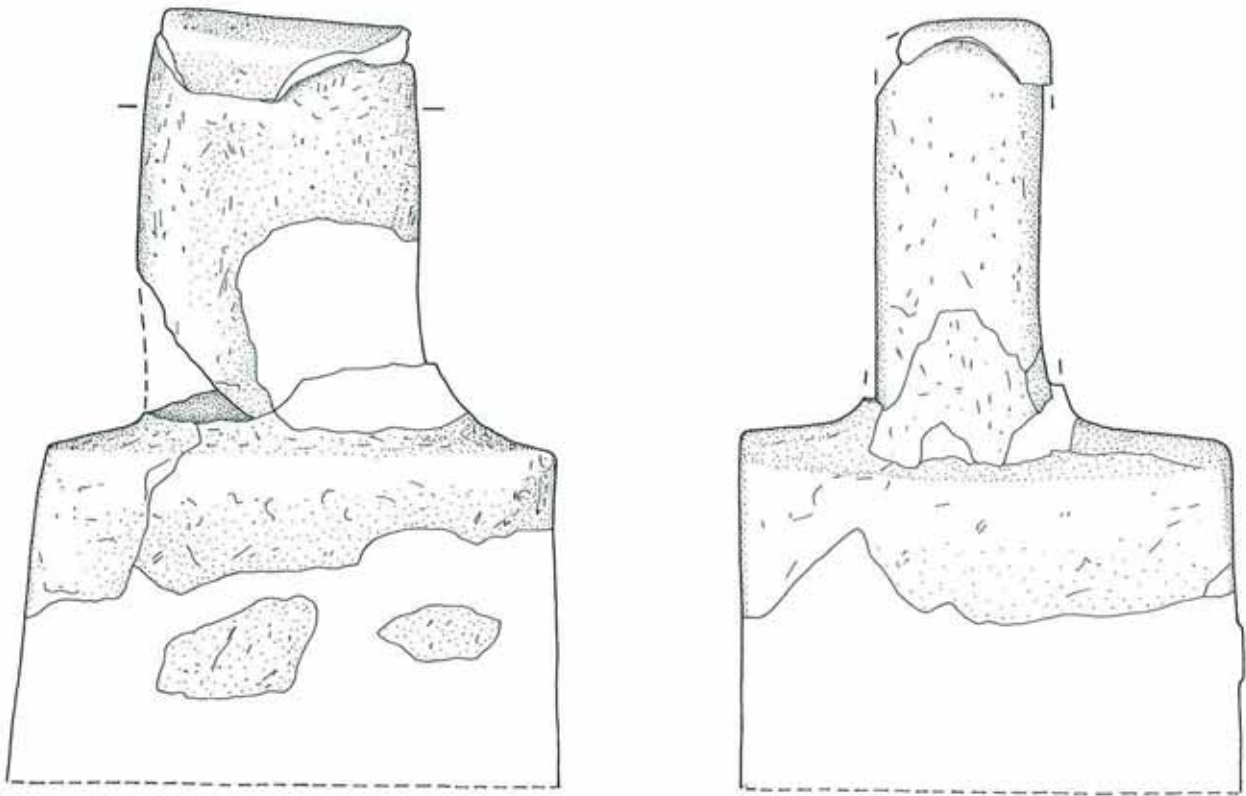

Abb. 9: Aşağı Pınar, Ständer Nr. 5 in Zeichnung und Foto (Zeichnung İlknur Arı).

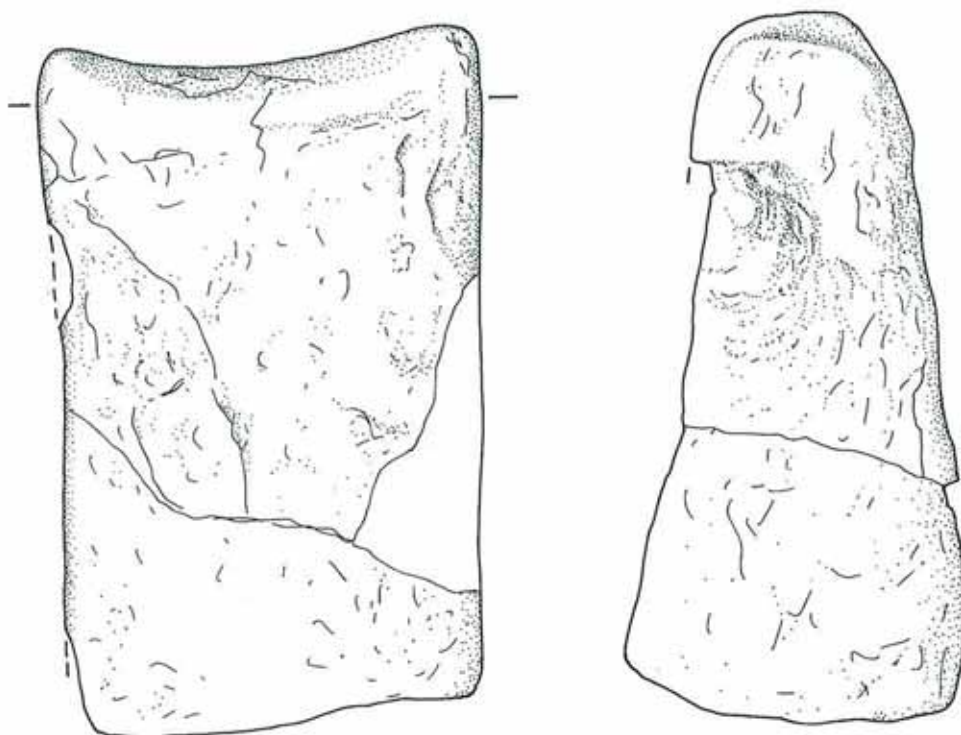

Abb. 10: Aşağı Pınar. Ständer Nr. 6 in Zeichnung und Foto (Zeichnung İlknur An).

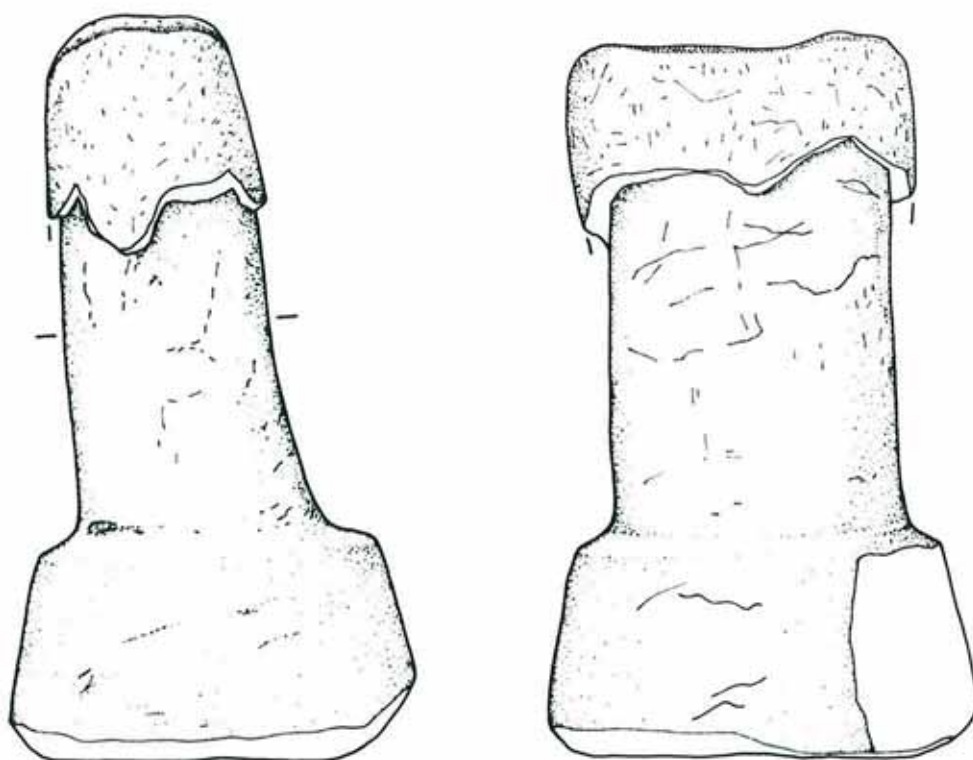

Abb. 11: Aşağı Pınar. Ständer Nr. 7 in Zeichnung und Foto (Zeichnung Ilknur Ari).

Abb. 12: Ständer 1, 3-6 aus Schicht 6 von Aşağı Pınar.

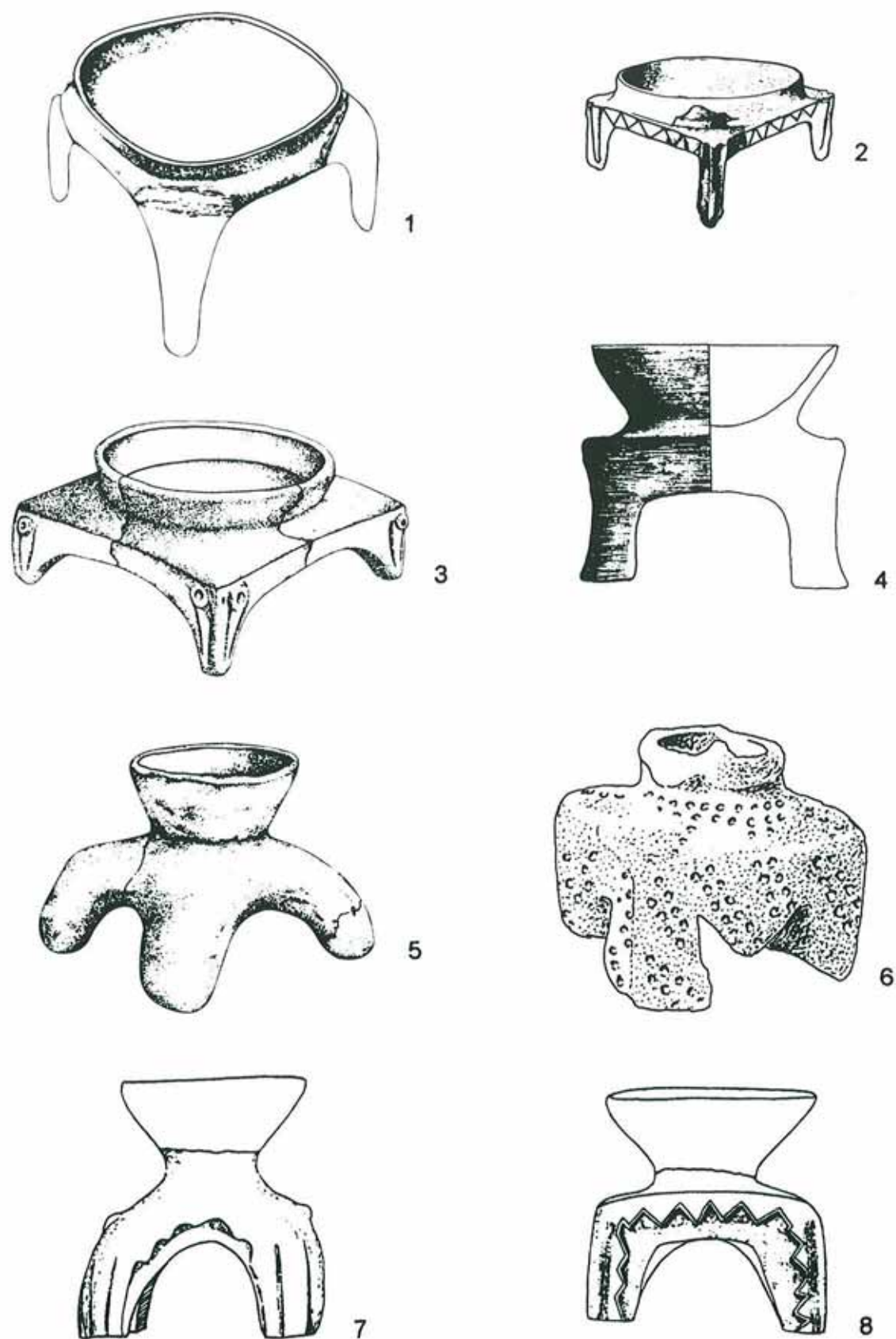
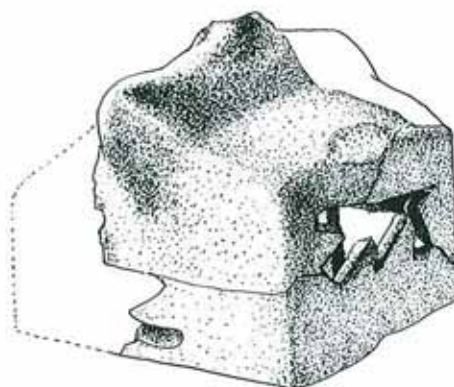
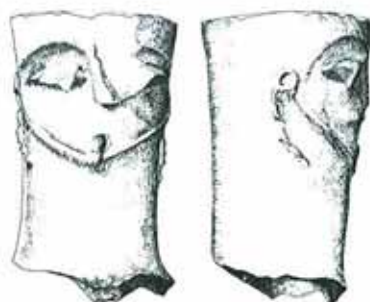

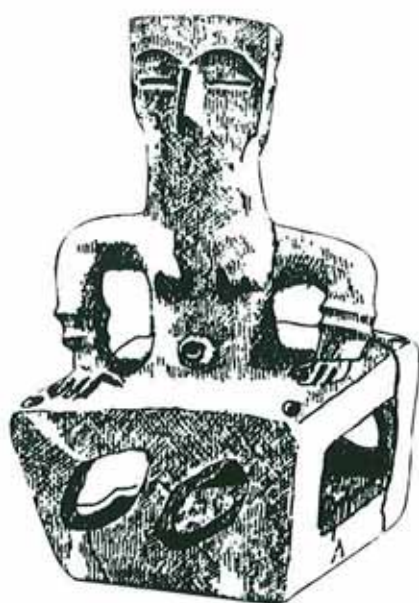
Abb. 13: Frühneolithische „Kultischchen“ mit schalenförmigem Aufsatz (nach Schwarzberg 2005, Abb. 24).

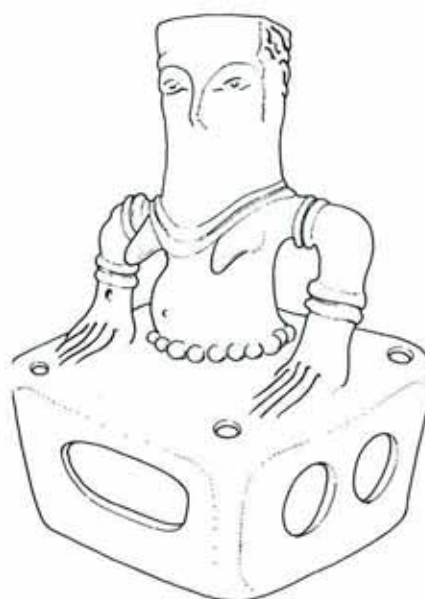
1

2

3

4

Abb. 14: Figurale „Hausmodelle“ aus Mazedonien. 1 Porodin; 2 Veluška Tumba; 3 Madžari; 4 Cerje (1 nach Grbić 1960; 2 nach Simoska/Sanev 1975; 3 Sanev 1988; 4 nach Bilbija 1985).

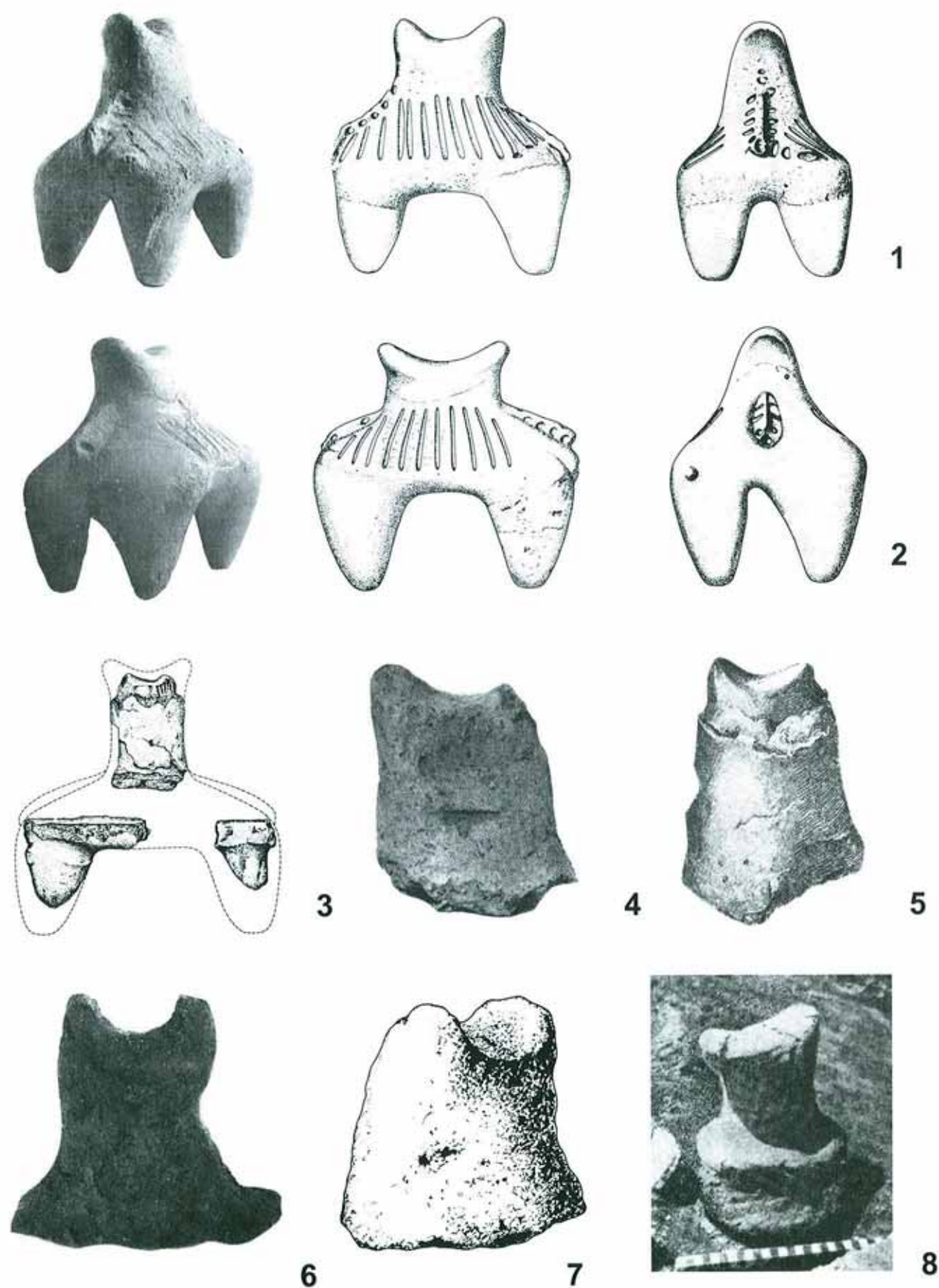

Abb. 15: Ständer mit sattelartigem Abschluss. 1-3 Szolnok; 4 Szajol; 5 Óbessenyő; 6. Szentpéterszeg; 7 Porodin; 8 Azmak (nach Kalicz/Makkay 1981).

1

2

Abb. 16: „Büsten“ von 'Ain Ghazal (nach Salje 2004).

DOĞU DAĞLIK KİLİKİA'DA (OLBA BÖLGESİNDE) BULUNAN İKİ YENİ MEZAR ANITI**

TWO NEW TOMB MONUMENTS IN EAST ROUGH CILICIA (OLBA REGION)

Murat DURUKAN*

Anahtar Sözcükler: Dağlık Kilikia, Olba, mezar anıtı, tapınak mezar
Keywords: Rough Cilicia, Olba, tomb monument, temple tomb

The tomb monuments handled in this paper are located in the Olba region, east of Rough Cilicia. It is common for the tomb monuments which are named as D1 and D2 that they have a prostylos plan. Architrave and frieze are worked out of the same block and the upper construction elements show parallelities to each other. Both possess pediments.

Besides there similarities, differences between the two tombs are obvious: The capitals of the columns of D1 are Ionic, those of D2 are Doric. D1 has a burial chamber constructed of carved stones. On the other hand the burial chamber of D2 is carved out of the main rock and has the characteristics of a rock-cut tomb. The D1 tomb has a gable roof and a pediment. The roof of this tomb consists of plain blocks stretched from one arch to the other. Over these blocks rest the gable formed roof blocks. Therefore this monument is a temple tomb in all its details. Furthermore the burial chamber shows the typical decoration of a temple tomb. By D2 the pediment was intended only for the front part and seems not to have a gable behind. D2 just imitates monumental tombs, itself being a rock-cut tomb.

One of the most important criteria for the dating of the tombs are the Ionic capitals of D1. The parallels for these capitals in Anatolia are dated between the late 2nd and 3rd centuries AD. The other tombs with Ionic capitals in the Olba region are also dated to the same period. Two of these are the temple tombs in Imbriogon Kome with Ionic capitals on the lower columns. The roof construction of these temple tombs stand also with their roof construction close to tomb D1. The third tomb with Ionic capital is a rock-cut tomb and should not be dated earlier than the 2nd century AD. The given facts point to early 3rd century AD for D1. It is possible to offer the same date also for D2 because of the similarities.

Dağlık Kilikia'da, Lamos ile Kalykadnos nehirleri arasında kalan Olba bölgesinde (Fig. 1) günümüze kadar yapılmış olan çalışmalar, oldukça fazla sayıda mezar yapısını ve formunu tanımamıza yardımcı olmuştur. Ancak araştırmalar, az sayıda olmakla birlikte, hala yeni mezar anıtları ortaya çıkarmaktadır.

Bu coğrafyada, biri Hellenistik dönemde, diğeri ise Roma döneminde olmak üzere iki önemli mimari reform sürecinin yaşandığı anlaşılmaktadır¹. Her iki imar döneminde de, Olba bölgesine özgü mimari unsurların ortaya çıkmış ve kullanılmış olduğu gözlenmektedir. Bu yerel unsurlar mezar mimarisinde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Hellenistik dönemde kullanılmış olan polygonal duvarlı mezar evleri, bu bölgeye özgü bir mezar formudur. Tek bir odadan ibaret olan bu yapıların duvarlarında polygonal tekniğin tercih edilmiş olması, onları benzerlerinden ayıran en temel özelliktir².

Yerel unsurların Roma döneminde de kullanıldığı görülmektedir. M.S. 2. yy'da ortaya çıkan tapınak mezarlar arasında, "kemer nişli tapınak mezarlar" olarak tanımlanan ve sütunların yerine kemerli bir girişin kullanıldığı örneklerin bu bölgeye özgü bir form olduğu düşünülmektedir³.

Aslında, özellikle mezar mimarisi geleneğinin, Roma imparatorluk döneminde son derece değişken ve üretken bir karaktere sahip olduğu, yani farklı düzenlerdeki mimari elemanların birbirine karıştırılarak farklı tiplerin yaratıldığı bilinmekte ve bu özellik bu dönem için karakteristik olarak nitelenmektedir⁴. Son yıllarda tespit edilen ve bu makaleye konu olan 2 yeni mezar anıtı da, bu nitelemeyi bir kez daha doğrulayan sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

D1 MEZARI

Kızkalesi'nin (Korykos) 13 km. kuzeybatısındaki Yukarı Hüseyinler köyünde bulunan (Fig. 1) ve yöre halkı tarafından Kümbet olarak isimlendirilmiş olan bir tapınak mezardır (Fig. 2).

Bölgedeki diğer tapınak mezarlarla paralellikler taşıyan ve D1 olarak tanımlanan bu anıt, dört adet ion sütununa sahip bir prostylostur.

Üçü sağlam durumda olan sütunlardan bir tanesi kayıptır. Düzgün blok taşlarla inşa edilmiş olan dikdörtgen planlı anıtın stylobat ölçüleri 3.80 x 5.75 m.'dir. Mezar odasının içi 2.80 x 2.80 m. olarak ölçülmüştür. Duvar kalınlığı 0.45 m.'dir (Fig. 3). Yapı taşlarının ölçülerinde bir uyum göze çarpmaktadır. Aynı titizliği yüzey işçiliği için de söylemek mümkündür. Yerel kireç taşı özenle işlenmiştir.

Mezarın dört köşesinde, köşe plasterleri bulunmaktadır. Üst yapı elemanları olarak üç fascialı arşitrav, arşitravin da üzerinde S profilli friz blokları yer almaktadır (Fig. 2). Mevcut durumda yapının çatısının düz olduğu görülmektedir (Fig. 4). Ancak çevreye dağılmış durumda tespit edilen çatı blokları arasında, üçgen alınlık parçaları ile semerdam formu çatı blokları bulunmuştur (Fig. 5). Bu mimari elemanlar, mezar anıtının üçgen alınlık ve semerdam bir çatıya sahip olduğunu göstermektedir.

Küçük bir kapı ile mezar odasına girilmektedir ve kapının tıpa şeklinde bir blok taşla kapatılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapı bloğu, mezar yapısının yaklaşık otuz metre uzağında kırılmış olarak bulunmuştur (Fig. 6).

Dış tarafta kapı lentosunun iki blok üzerinde, 0.90 m. genişliğinde bir konsol bulunmaktadır. Bu tip konsollara, bölgenin mezar anıtlarında, genellikle mezar odasının içinde rastlanmaktadır. Imbriogon Kome'deki (Demircili ya da Dösene) tapınak mezarlarda bunun örneklerini görmek mümkündür⁵. Ancak mezar yapısının dış cephesine yapılmış konsol örnekleri de vardır. Mezgitkale tapınak mezarı bu tip bir anıttır⁶. Mezar odasının içinde ya da dışında yer alan konsolların fonksiyonu hakkında ipucu bulunmamaktadır. Bunların, heykel ya da büst taşımaları amacıyla tasarlandıkları önerilebilir⁷.

D1'in mezar odasının içinde, zemin bloklarının

tahrip edilmiş olduğu görülmektedir. Ancak duvar kenarlarında, duvar taşlarının altına giren zemin blokları yerlerinde durmakta ve orijinal zemin hakkında fikir vermektedirler. Zeminin, üst yüzü düzlenmiş kalın bloklarla döşeli olduğu anlaşılmaktadır.

Mezar odasında, bölgede sık görülen bir mimari düzenleme ile karşılaşılır. Giriş yönü hariç her üç duvarda da birer ölü yatağı bulunmaktadır (Fig. 7). Bunlar, mezar odasının duvarlarına monte edilmiş U profilli blok taşlardan oluşmaktadır. İki yan duvarda bulunan yataklar zemin bloklarından 0.54 m., karşı duvardaki yatak ise bunların üzerine oturduğu için zemin bloklarından 1.08 m. yüksektir. Yastıkları bulunan sanduka formu ölü yatakları, 1.85-1.88 m. uzunluğa, 0.61- 0.65 m. genişliğe ve 0.54 m. dış derinliğe sahiptir. Sanduka olarak kullanılan iç bölüm ise 0.20 m. derinliktedir. Bu tip mezarlarda uygulanan geleneğin yakma değil gömme olduğu hakkında fikir veren bu düzenleme, Roma döneminde inşa edilmiş olan pek çok tapınak mezarın ve mezar evinin iç mekan düzenlemesi ile paralellik taşır.

Tapınak mezarlarda, mezar evlerinde ve benzeri anıt mezarlarda yoğunlukla kullanılan tonoz örtüsü D1 mezarında bulunmamaktadır (Fig. 8). Bunun yerine, mezar odasının içinde, ön ve arka duvarlara bitişik birer kemer inşa edilmiştir (Fig. 9-10). Mezar odasının çatısında uygulanan iki kademeli örtü sisteminin ilk katı, bu kemerlerle doğrudan ilişkilidir. Kemerlerin arasına, uzun duvarlara paralel olarak yerleştirilen blok taşlar ilk kademeyi oluşturur (Fig. 8). Yukarıda sözü edilen alınlık ve semerdam formu çatı blokları ise, bu düz blokların üzerinde ikinci kademeyi oluşturmaktadır. Bu bağlamda D1 anıtının bir tapınak mezar olduğu anlaşılmaktadır⁸ (Fig. 11).

D1 mezarını farklı kılan esas özellik ise, sütunlarında İon başlıklarının kullanılmış olmasından kaynaklanmaktadır (Fig. 12). Olba bölgesinde genellikle tercih edilen başlık tipi Korinth'tir. Dor başlığına sahip az sayıda mezar anıtının da varlığı bilinmektedir. Ancak İon başlığına sahip

mezar sayısı son derece azdır⁹.

D2 MEZARI

Korykos'un kuzey doğusunda, Elaiussa Sebaste'nin ise kuzeyinde bulunan vadide, cephe özellikleri açısından D1 mezarına benzerlik gösteren ve D2 olarak adlandırılan bir mezar daha tespit edilmiştir (Fig. 13). Daha önceki araştırmalar sırasında, ayakta kalmış olan üç sütundan yola çıkarak, yapının üç sütunlu olduğu düşünülmüştür¹⁰. Ancak yeni incelemelerde, bitki örtüsünün zayıflaması sonucu yapının önünde dördüncü bir sütunun da var olduğu anlaşılmıştır. Bu durumda bu anıtın da 4 sütunlu bir prostylos olduğu ortaya çıkmaktadır. Sütunlar bu kez Dor başlıkları taşımakla birlikte, tek bir torus ve plinthostan oluşan basit kaidelere sahiptirler. Sütun sırasının arkasında, biri hala in-situ halde duran ve payeyi andıran iki adet köşeli sütun, mezarın iki köşesine yerleştirilmiştir. Bu köşeli sütunlar, mezarı çevreleyen üst yapı bloklarının arka taraftaki taşıyıcılarıdır.

Ayrıca mezarın ön tarafında, daha önce yine bitki örtüsünün gizlediği üçgen alınlık parçaları görülmüş ve yapının bir alınlığa sahip olduğu anlaşılmıştır (Fig. 14). Tespit edilebilen alınlık blokları 1.15-1.20 m. uzunluğunda iki blok halindedir. Ancak bu iki blok, alınlığın 2/3'ünü oluşturmaktadır. Alınlığı tamamlayacak olan üçüncü blok ise bulunamamıştır. Bu iki bloğun ölçülerinden hareket ederek, yapının ön cephede yaklaşık 3.60 m. genişliğe sahip olduğu tahmin edilebilir.

Bu ipuçlarına dayanarak, yapının oldukça sade cephe düzenlemesinde, dört adet Dor sütunu tarafından taşınan 2 fascialı bir arşitrav ve S profilli bir frizin üzerinde, 3 bloktan oluşan bir alınlık olduğu anlaşılır. Ancak alınlığın üçgen formuna uyum sağlayan ve tüm yapıyı kaplayan bir çatı konstrüksiyonuna ilişkin hiçbir ipucuna rastlanmamıştır. Bu nedenle alınlık bloklarıyla sadece ön cepheye yönelik bir düzenleme yapıldığı anlaşılmaktadır (Fig. 15).

D2 mezarının en önemli özelliği, mezar odasının anakayaya oyulmuş bir oda mezar olmasından kaynaklanır. Bu kaya mezarının ön cephesi blok taşlarla örülerek yapısal bir karakter kazandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca alınlık ve sütunların kullanılmasını, anıtsal yapılara benzetme çabası olarak değerlendirmek mümkündür.

Kapı çevresinde bulunan profil, mezarın bir kapak taşı ile örtülmüş olduğuna işaret etmektedir. Kapının üzerinde bulunan açıklığın ise ilk kullanım evresine ait olup olmadığını anlamak zordur. Ayrıca benzer örneği olmadığı için, bu açıklığın ne anlam taşıdığına dair yorum yapmak, şu aşamada mümkün olamamıştır. İkinci bir kullanım evresinde farklı bir amaç için açılmış olabileceği düşünülebilir.

2.95 x 2.15 m. iç ölçülere sahip mezar odasında, bir tanesi kapının karşısında, bir diğeri kapının sağında olmak üzere iki ölü yatağı görülebilmektedir (Fig. 16). Kapının sol tarafı ve odanın zemini çok fazla dolmuş ve yıpranmıştır. Bu nedenle bu noktalara gömü yapıp yapılmadığı bu haliyle anlaşılamamaktadır. Kapının karşısındaki ölü yatağı zeminden biraz yüksek yapılmıştır ve bu yatağa özel önem verilmiştir. Oldukça yüksek bir yastığı vardır ve hemen önünde, sıvı sunusu için açılmış bir kaya çanağı bulunmaktadır.

D2'nin mezar odası anakayaya oyulduğu için, çatı sistemi Hüseyinler'deki D1 mezarından farklılık göstermektedir. Sadece prostylos düz blok taşlarla kapatılmıştır. Ancak her iki mezar da da üçgen alınlık tespit edilmiş olması, yakın coğrafyalarda yer alan D2 mezarı ile D1 mezarı arasında bir etkileşim olduğunu düşündürmektedir. Bu etkileşim birbirleri ile ilişkili olabileceği gibi, dönemin görkemli tapınak mezarları her iki yapıyı da etkilemiş olabilir.

KARŞILAŞTIRMA ÖRNEKLERİ VE TARİHLEME

D1 ve D2 mezarlarının tarihlemesine yardımcı olacak bir yazıt bulunamamıştır. Ancak mimari

tasarımdaki paralellik göz önünde tutularak, bu iki yapının birbirine yakın dönemlerde inşa edilmiş olabileceğini düşünmek mümkündür. Ayrıca; D1 mezarının arşitravında 3, D2 mezarının arşitravında ise 2 fascia bulunmasının dışında, üst yapı elemanlarının profillerinde, aynı elden çıkmış olabilecek kadar paralellik bulunduğu gözlenmektedir (Fig. 2-13).

D1 ve D2 mezarlarının tarihlemesinde kullanılabilecek en somut kriterlerden biri, D1 mezarının İon sütun başlıklarıdır (Fig. 12). Nitekim sütun başlıklarından yola çıkılarak yapıların tarihlenmesi, bölgedeki diğer tapınak mezarlarda da uygulanmış olan bir yöntemdir. Bilinen tapınak mezarların tamamına yakını Korinth tipi başlık taşıdığı için, bu yöntem özellikle Korinth başlıkları için kullanılmıştır. Ancak aynı başlıklar üzerine farklı araştırmacılar tarafından yapılan stil kritiği, farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır:

Son yıllarda tapınak mezarlar üzerine yapılan bir çalışmada, günümüze kadar kabul edilen kronolojiye alternatif olarak yeni bir hipotez ortaya konmuştur¹¹. Bu yeni tarihleme önerisi, özellikle sütun başlıklarında ya da friz bloklarında yer alan bitkisel dekorasyona dayandırılmaktadır. Buna göre, Olba bölgesinin tapınak mezarlarındaki sütun başlıkları, imparatorluğun önemli merkezlerindeki yapıların sütun başlıklarıyla karşılaştırılabilir. Bu yöntemle, daha önce M.S. 2. yy. ortaları ve sonrasına tarihlenen tapınak mezarların, aslında Augustus döneminde inşa edilmeye başlandığı sonucuna ulaşılır. Bu sonuç, Dağlık Kilikia'nın politik tarihi ve bazı tapınak mezarların üzerinde yer alan yazıtların verdiği tarihlerle örtüşmemektedir¹². Dolayısıyla pek çok anıt için eleştiriye açık yeni bir kronoloji ortaya çıktığı halde, eski kronoloji hala güvenilirliğini korumaktadır.

Sonuç olarak, Olba bölgesindeki sütun başlıklarının tarihlemesi yapılırken, tarihleme kriteri olarak kullanılacak başlıklar arasında, sadece büyük merkezlerin örnekleriyle karşılaştırmak yanıltıcı olabileceğinden, yerel

örneklerin bulunması da önem taşımaktadır. Bunun nedeni Olba bölgesinde, hem Helenistik dönemde, hem de Roma döneminde, yerel özelliklerin sanata yansımış olmasıdır. Nitekim Korinth başlıklarının bir bölümü son derece sadedir ve büyük merkezlerdeki kaliteli örneklerle karşılaştırılamayacak kadar basittir.

Farklı coğrafyalarda tespit edilmiş olan bazı Ion sütun başlıkları Hüseyinler D1 mezarının başlıklarıyla paralellik göstermekte ve genel olarak M.S. geç 2. yy. ile 3. yy'a tarihlenmektedir¹³. Ayrıca, Olba bölgesinde Hüseyinler D1 mezarının Ion başlıklarıyla karşılaştırılacak yerel örnekler de bulunmaktadır. Bu yapılardan iki tanesi, tapınak mezarların grup halde bulunduğu merkezlerden biri olan Imbriogon Kome'dedir (Fig. 17). İki katlı olan bu anıt mezarların üst katlarında Korinth tipi başlık, alt katlarında ise Ion tipi başlık kullanılmıştır (Fig. 18-19). Aslanlı Mezar olarak bilinen birinci tapınak mezarın alt katında kullanılmış olan Ion başlıklarında kanalis olmamakla birlikte, D1 mezarının sütun başlıklarıyla karşılaştırılabilir (Fig. 12-20). Aslanlı Mezarın Ion tipi başlıkları fikir verecek kadar korunabilmiştir. Başlıkların arka ve yan yüzleri kaba bırakılmış, sadece ön yüz işlenmiştir. Hüseyinler D1 mezarının başlıklarında olmayan inci dizisi, Aslanlı Mezarın Ion başlıklarında bulunmaktadır. İki mezarın başlıkları arasında volütlerde, palmetlerde ve Ion kymalarında küçük farklılıklar göze çarpmakla birlikte, bu iki mezarın sütun başlıklarını, Olba bölgesinde tespit edilebilmiş en yakın örnekler olarak değerlendirmek mümkündür.

Hüseyinler D1 mezar anıtı ile Imbriogon Kome'deki Aslanlı Mezar arasında var olan bir diğer benzerlik ise çatı tasarımında uygulanmış olan tekniktir. Her iki mezar anıtının çatısı da semerdam biçimindedir. Bununla birlikte iki mezarın birbirine esas benzeyen yönü, çatı kapama bloklarının kemerler tarafından taşınıyor olmasıdır. Her iki anıtın da mezar odasında iki kemer bulunmaktadır. Arkadaki kemer, iki yapıda da, mezar odasının arka duvarına bitişik inşa edilmiştir. D1 anıtında ikin-

ci kemer, mezar odasının ön duvarına bitişik ve arkadakine simetrik olarak yapılmıştır. Ancak Aslanlı Mezardaki ikinci kemer, aynı zamanda mezar odasının giriş kapısı olarak kullanılmış, dolayısıyla bu kemerin önüne mezar odasını kapatan bir duvar inşa edilmemiştir (karş. Fig. 10- 18). Şimdiye kadar tespit edilebilmiş tapınak mezarlar içinde, çatısı iki kemer tarafından taşınan tek örnek Imbriogon Kome'deki Aslanlı Mezardır. Bu yönüyle de, Hüseyinler D1 mezarının tarihlenmesine yardımcı olabilecek niteliktedir.

Aslanlı Mezar, içinde bulunan üç lahitten birinin üzerindeki yazıta, üst katta kullanılmış olan Korinth tipi sütun başlıklarına ve friz üzerinde yer alan bitkisel dekorasyona dayanılarak, Machatschek ve Cormack tarafından M.S. erken 3. yy'a tarihlenmektedir¹⁴.

Anlaşıldığı üzere M.S. geç 2. yy ile erken 3. yy tarihi, Hüseyinler D1 mezar anıtı için önemli bir referans noktasıdır. Anadolu'nun çeşitli merkezlerinde bulunan benzer Ion başlıklarının verdiği tarihler ile Olba bölgesinde bulunan karşılaştırma örneği aynı döneme işaret etmektedir.

Olba bölgesinde Ion tipi sütun başlığı taşıyan diğer örnek ise yine Imbriogon Kome'de bulunan ikinci bir tapınak mezardır (Fig. 19). Bu mezarın Ion başlıkları tamamlanmamış, sadece konturları belirlenmiştir (Fig. 21). Bu nedenle başlık açısından iyi bir karşılaştırma örneği değildir. Ancak Imbriogon Kome'deki ikinci tapınak mezarın üst katındaki Korinth sütunlarının kaideleri ile Hüseyinler D1 mezarının sütun kaideleri karşılaştırılabilir. İki mezarın Attik-Ion tarzındaki sütun altlıklarının, Hüseyinler D1 mezarındaki plinthos dışında, birbirine benzediğini söylemek mümkündür (karş. Fig. 22- 23).

Imbriogon Kome'deki ikinci tapınak mezar ile D1 mezarı arasındaki bir diğer benzerlik ise, oldukça sade dekore edilmiş olan üst yapı elemanlarında gözlenmektedir. Bu tapınak mezarında bulunan üç fascialı arşitrav ve bunun

üzerinde yer alan S profilli friz, Hüseyinler D1 mezarının üst yapı elemanlarıyla paralellik taşımaktadır (karş. Fig. 2 ile 19 ve 23). Ayrıca Imbriogon Kome'deki bu tapınak mezarın çatısı, tıpkı Hüseyinler D1 mezarında olduğu gibi önce düz blok taşlarla kapatılmıştır (karş. Fig. 4 ve 8 ile 17). Üstelik bu bloklar arka tarafta mezar odasının duvarı üzerine oturmuşken, ön tarafta, mezar odasına girişi sağlayan kemer tarafından taşınmaktadır. Imbriogon Kome'deki bu tapınak mezarın bir de semerdam çatı örtüsünün var olduğu bilinmektedir¹⁵. Semerdam çatı, tıpkı Hüseyinler D1 mezarında olduğu gibi, mezar odasını kapatan oldukça büyük plaka taşların üzerine oturtulmuş ancak günümüzde tamamen yok olmuştur. Tapınak mezarın bu çatı konstrüksiyonu, Hüseyinler D1 anıtını hatırlatmaktadır (karş. Fig. 8 ve 9 ile 23). Imbriogon Kome'deki bu ikinci tapınak mezar için de M.S. erken 3. yy. tarihi önerilmektedir¹⁶.

İon sütunu taşıyan üçüncü karşılaştırma örneği ise, Olba kentinin nekropol alanındaki bir kaya mezarıdır. Bu mezarın girişinde yine İon tarzında 2 sütun görülmektedir ve yıpranmış durumdaki başlıkların yine tamamlanmadan bırakılmış olduğu anlaşılmaktadır¹⁷. Bu örnek, kaya mezarlarının en yoğun kullanıldığı evre olan M.S. 2. yy. ikinci yarısından önceye tarihlenmemelidir. Bu bağlamda Olba bölgesinde İon sütun başlığına sahip olan mezarların M.S. 2. yy. ikinci yarısı ile 3. yy. başlarına ait olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu örnekler, aralarında bazı farklılıklar olmasına rağmen, bölgede ender kullanılan İon tipi sütun başlıklarına hangi dönemde talep olduğunu ve İon başlığı taşıyan mezarların, birbirine çok yakın tarihlerde yapılmış olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Üst yapı elemanları arasındaki benzerlikler de, özellikle Imbriogon Kome'deki tapınak mezarlarla Hüseyinler'deki D1 mezarının aynı evrede inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Bu durumda Hüseyinler D1 mezar anıtının inşa dönemi olarak M.S. erken 3. yy.'ı önermek

mümkündür. Dolayısıyla aynı tarihleme önerisi, yukarıda tanımlanmış olan D2 mezarı için de kabul edilebilir.

Hüseyinler'deki D1 mezarı ile plan özellikleri bakımından benzerlik gösteren bir örnek ise, daha önce yayınlanmış olan Kanlıdivane'deki N9 nekropolündeki bir anıt mezarıdır¹⁸ (Fig. 24). Tümüyle yerel özellikler taşıyan bu anıt da, prostylos plana sahiptir. Bununla birlikte bu mezarı ilginç kılan özellik, üç sütunlu bir tasarıma sahip olması ve tapınak mezarlardan farklı olarak bir alınlık ya da semerdam çatısının olmamasıdır¹⁹. Sütunlar Dor başlığına sahip olmakla birlikte, profilli kaideleri bulunmaktadır. Alçak ve dar bir kapı ile mezar odasına girilmektedir. Üç sütunlu anıtın mezar odasında göze çarpan tek belirgin özellik, odanın bir tonozla örtülmüş olmasıdır. Ancak bu tonoz dışarıdan tümüyle kaplanmış ve mezarın dış görünümü, sütunlu bölüm haricinde, kübik bir forma sokulmuştur. Tonozun üzeri, görüldüğü kadarıyla toprakla doldurulmuştur. Ancak en üst katmanda görülen bu toprak tabakasının altında nasıl bir malzeme olduğu anlaşılamamaktadır.

Üç sütunlu tasarımın da birebir benzeri veya net bir tarihleme kriteri bulunmamaktadır. Bununla birlikte, mezar odasının içinde blok taşlarla inşa edilmiş bir tonoz bulunması ve tonozun üzerinin kaplanmış olması tarihleme için önemli bir ipucudur²⁰. Bu özellik, bölgede anıtsal mezar formlarının inşa edildiği döneme işaret etmektedir. Ayrıca D1 ve D2 mezarlarıyla plan benzerliği de göz ardı edilmemelidir. Bu kriterler dikkate alındığında, üç sütunlu mezar anıtının olasılıkla M.S. 2. yy. sonları ile 3. yy. başlarında inşa edilmiş olabileceği önerilebilir²¹.

Tanımlanan üç ve dört sütunlu bu mezarlar, sütun sayısının belli kurallara bağlı kalmadan, tercihe göre belirlendiğini ve bu uygulamanın mimarideki farklılık arayışıyla ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Bu tip lokal mezar formları, Olba bölgesinin kendine özgü bir mimari karakter şekillendirmiş olduğunun da kanıtı durumundadır.

NOTLAR

** Bu makalede 1995 yılından bu yana Prof.Dr. Sera Durugönül başkanlığında, Dağlık Kilikia'da yapılan yüzey araştırmalarında tespit edilen bazı mezar anıtları değerlendirilmektedir. Bu anıtları incelemeye izin verdiği için Prof.Dr. Sera Durugönül'e teşekkür ederim.

- ¹ Hellenistik dönem imar faaliyetleri hakkında bkz. A.Tırpan, 1995, 405 vd; S. Durugönül, 1998; M. Durukan, 1999, 79 vd; Roma erken imparatorluk dönemi imar evresi hakkında ise bkz.T.B. Mitford, 1980, 1247; Th.S.MacKay-P.A. MacKay, 1969, 132 vd.; B.Söğüt, 1999, 406 vd.; M.Sayar, 1992, 57 vd.
- ² Polygonal duvarlı mezar evleri hakkında bkz. A.Tırpan, 1995, 423-24 (Tablo); S.Durukan, 1999, 79 vd; B.Söğüt, 1993, 225 vd
- ³ A.Machatschek, 1967, 59
- ⁴ S.H.Cormack, 1989, 38; C. Berns, 1999, 118
- ⁵ Imbriogon Kome'deki mezarlarda bulunan konsollar için bkz.A. Machatschek, 1974, 251 vd; S.H.Cormack, 2004, 208
- ⁶ Mezgitkale tapınak mezarı hakkında bkz. H.Hellenkemper-F.Hild, 1986, 57 vd, Abb. 51-52
- ⁷ Konsolların büst yada heykel taşıdıklarını düşündüren en önemli argüman, Olba bölgesinde çok sayıda örneği bulunan ve anıtsal sütunlu mezarlar olarak tanımlanan mezarların sütunları üzerindeki konsollardır. Bu konsolların uzun yüzlerinde, olasılıkla mezarda yatan kişilerin büstleri kabartma olarak betimlenmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz. B.Söğüt, 2005, 103 vd.
- ⁸ Tapınak mezarlar, Olba bölgesinde M.S. 2. yy ortalarından, M.S. 3. yy. ilk çeyreği sonlarına kadar moza olan bir mezar tipidir. Çok sayıda sağlam örneği tespit edilmiş olan bu anıtların kendi içinde nasıl bir minari gelişim gösterdikleri konusu ayrı bir makale olarak yayına hazırlanmaktadır. Bölgedeki tapınak mezarlarla ilgili olarak ayrıca bkz. A.Machatschek, 1967, 85 vd.; 106 vd; A.Machatschek, 1974, 251; M.Wegner, 1974, 575; E.E. Schneider, 2003, 263; F. Hild- H.Hellenkemper, 1990, 223, 275, 288, 350, 450; J.Keil- A.Wilhelm, 1931, 23, 34, 44, 85; H.Hellenkemper- F.Hild 1986, 52, 57; E. Erten, 2003, 55; S.H. Cormack 2004; M.Durukan, 2005, baskıda.
- ⁹ D1 mezarının İon başlıklılarının tarihlenmesi ve bölgede bulunan diğer

İon başlıklı mezar yapıları, 'karşılaştırma örnekleri ve tarihlenme' başlığı altında aktarılacaktır

- ¹⁰ M.Durukan, 2003, fig. 13.
- ¹¹ C.Berns, 2003, 86 vd, 186 vd.
- ¹² Bu konu ile ilgili makale yayına hazırlanmaktadır
- ¹³ O.Bingöl, 1980, Kat. No 310 (Taf. 11), M.S. 3. yy; Kat. No 313 (Taf. 10), M.S. 3. yy; Kat. No 317 (Taf. 16), M.S. 2-3. yy.
- ¹⁴ Bu mezar için bkz. A.Machatschek, 1974, 255 vd., fig 54, 55-56, taf. 95, 97; S.H.Cormack, 2004, 207 (Temple Tomb 2)
- ¹⁵ Imbriogon Kome'deki bu tapınak mezarın semerdam çatısı ile ilgili olarak bkz. J.Keil-A.Wilhelm, 1931, taf. 12 (35)
- ¹⁶ S.H.Cormack, 2004, 211 (Temple Tomb 4)
- ¹⁷ Bu kaya mezar hakkında bkz.Y. Er Scarborough, 1991, 111, fig. 2; E.Erten, 2003, 58, resim 6.
- ¹⁸ Üç sütunlu mezarla ilgili olarak bkz. A.Machatschek, 1967, Taf. 56, abb. 71
- ¹⁹ D1 ve D2 mezarlarının alınlıklı oldukları tespit edildiği için, N9 mezarının da benzer bir alınlık taşıdığı düşünülebilir. Ancak bu öneriyi destekleyecek herhangi bir ipucu bugüne kadar bulunmuş değildir.
- ²⁰ Tonoz kullanımının Olba bölgesinde M.S. 2. yy.'da yaygın olduğu konusunda bkz. A.Machatschek, 1967, 101-102
- ²¹ Daha önce bu anıtı inceleyen A.Machatschek, yapının herhangi bir stil kritiği yapılamayacak kadar eyalet tarzında inşa edilmiş olduğunu, 3 sütunlu garip ön cephenin tarihlenmeyi imkansız hale getirdiğini savunmuş ve bu özelliklerin geç bir tarihe işaret ediyor olabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle yapının 'belki' M.S. 3. yy. sonuna ait olabileceğini önermiştir. A. Machatschek, 1967, 29, 116-117. P.Verzone de aynı yapıyı, benzer gerekçelerle M.S. 3. ya da 4. yy.'a tarihlenmiştir, bkz. P.Verzone, 1957, 8, 67. Daha sonra, bölgenin mimari karakteri dikkate alınarak, Kanlıdivane'deki üç sütunlu mezar anıtının tarihinin, M.S. 1 yada 2. yy. olabileceği önerilmiştir, bkz. M.Durukan, 2003, fig. 12. Ancak son bulguların ortaya çıkması ve özellikle Hüseyinler'de bulunmuş olan İon sütunlu mezar, Kanlıdivane'deki üç sütunlu mezar anıtının daha net tarihlenmesine yardımcı olacak ipuçları vermiştir.

KAYNAKÇA

- BERNS, C.,
1999 "Der Hellenistische Grabtum von Olba", *OLBA II*, 111-129
2003 Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien", *Asia Minor Studien* 51, Bonn
BİNGÖL, O., 1980
"Das ionische Normalkapitell in hellenistischer und römischer Zeit in Kleinasien", *Istanbul Mitteilungen*, Beiheft 20
CORMACK, S.H.,
1989 "A Mausoleum at Ariassos, Pisidia", *Anatolian Studies* XXXIX, 29 vd.
2004 *The Space of Death in Roman Asia Minor*, Wiener Forschungen Zur Archäologie, Wien
DURUGÖNÜL, S., 1998
"Turme und Siedlungen im Rauhen Kilikien", *Asia Minor Studien* 28, Bonn
DURUKAN, M.,
1999 "Hisarkale Garnizonu ve bu Merkezde Polygonal Tekniğe İnşa Edilmiş Mezarlar", *OLBA II*, 79-91
2003 "Olba/Diocaesarea'daki Piramit Çatılı Mezar Anıtının Tarihlenmesi Üzerine Yeni Bir Görüş", *OLBA VII*, 219-38
2005 "Monumental Tomb Forms in the Olba Region", *AS* 55 (Baskıda)
ER SCARBOROUGH, Y., 1991
"Diversità e interazione culturale in Cilicia Tracheia. I monumenti funerari", *Quaderni Storici* 76 (Scambi e identità culturale la Cilicia), 105-140
ERTEN, E., 2003
"Olba 2002 Yüzey Araştırması", 21. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 55-66
HELLENKEMPER, H., HILD, F., 1986
Neue Forschungen in Kilikien, Wien
HILD, F.- HELLENKEMPER, H., 1990
Kilikien und Isaurien, Wien
KEIL, J., WILHELM, A., 1931

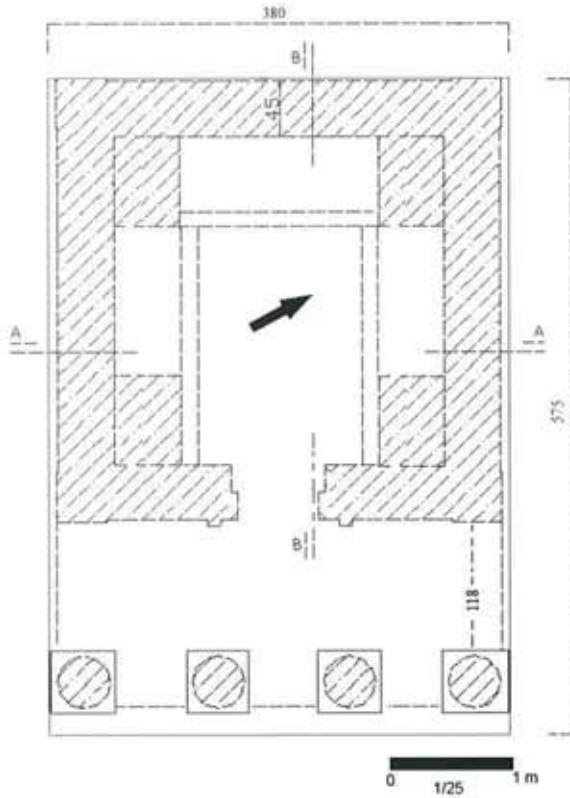
- "Denkmäler Aus Dem Rauhen Kilikien", *MAMA III*
MACHATSCHKE, A.,
1967 *Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Wien
1974 "Die Grabtempel von Dösene im Rauhen Kilikien", *Manşef'e Armağan*, 251-61
MACKAY, TH. S. - MACKAY, P.A., 1969
"Inscriptions from Rough Cilicia East of the Calyciadus", *AS* 19, 139-142
MITFORD, T.B., 1980
"Roman Rough Cilicia", *ANRW II*/7, 2, Berlin-New York, 1230-1261
SAYAR, M., 1992
"Starrenbau in Kilikien unter den Flaviern nach einem neugefundenen Meilenstein", *Epigraphica Anatolica* 20, 57-62
SCHNEIDER, E. E., 2003
"Some Considerations on Elaiussa's North-Eastern Necropolis", *OLBA VII*, 261-73
SÖĞÜT, B.,
1993 "Kilikya Tracheia'da Bir Hellenistik Mezar Yapıtı", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Dergisi* 7-8, 1992-93, 225-236
1999 "Lamos'da Bulunan Bir Tapınak", *OLBA II*, 399-409
2005 "Tombs with Monumental Columns in the Olba Region", *OLBA XI*, 103-154
TIRPAN, A., 1995
"Kilikia Tracheia'da Polygonal Taş Örgülü Duvarlar", *XI. Türk Tarih Kongresi*, 405-424
VERZONE, P., 1957
"Città ellenistiche e romane dell'Asia Minore", *Palladio* 1
WEGNER, M., 1974
"Kunstgeschichtliche Beurteilung der Grabtempel von Olba/Diocaesarea", *Manşef'e Armağan*, 575-83

Res.1: Olba Bölgesi haritası.

Res.2: Hüseyinler köyünde bulunmuş olan D1 mezar anıtı ve üst yapı elemanlarının kesiti.

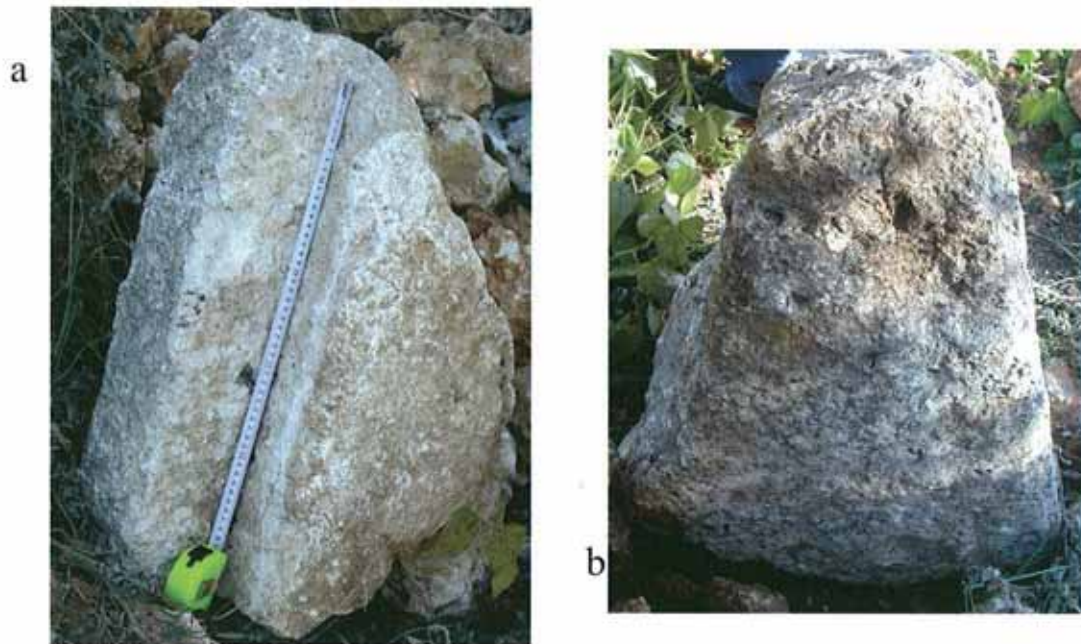
Res. 3: Hüseyinler köyünde bulunmuş olan D1 mezar anıtı ve üst yapı elemanlarının kesiti.

Res. 4: D1 mezar anıtının çatısı.

Res. 5: D1 mezar anıtının çevreye dağılmış durumda tespit edilen üçgen alınlık parçaları ve semerdam formlu çatı blokları.

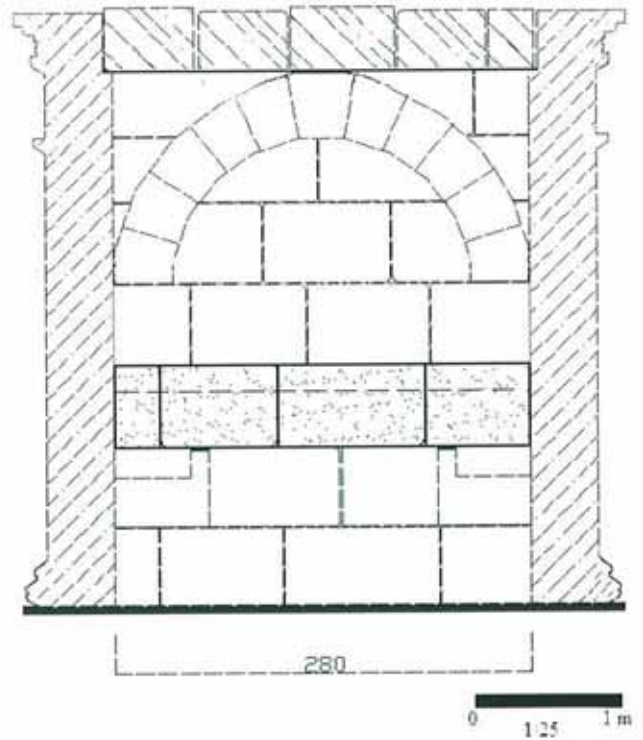
Res. 6: D1 mezar anıtının yakınında bulunmuş olan kapı bloğunun ön ve arka yüzü.

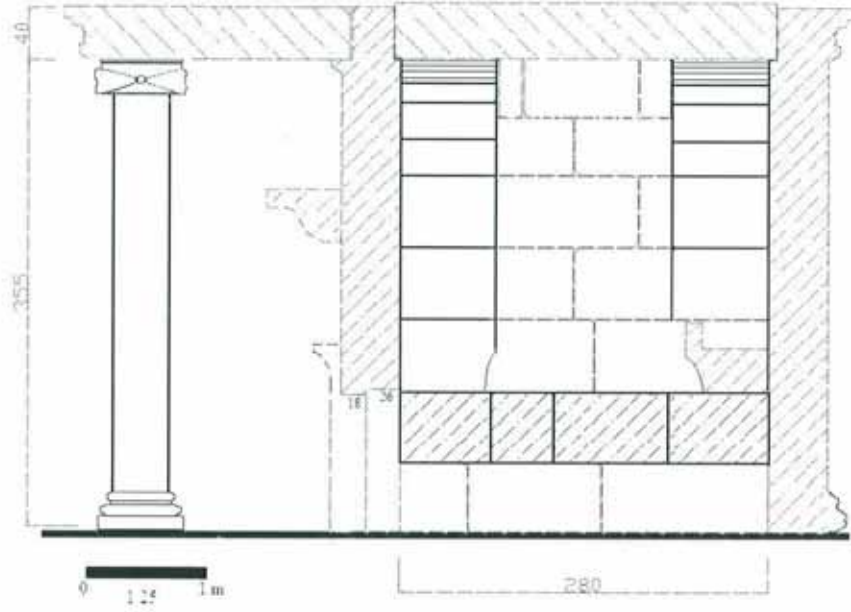
Res. 7: D1 mezar anıtının yakınlarında bulunmuş olan kapı bloğunun ön ve arka yüzü.

Res. 8: D1 mezar anıtının çatı konstrüksiyonunu oluşturan kemer ve kapama blokları.

Res. 9: D1 mezar anıtının çatı konstrüksiyonunu oluşturan kemer ve kapama blokları.

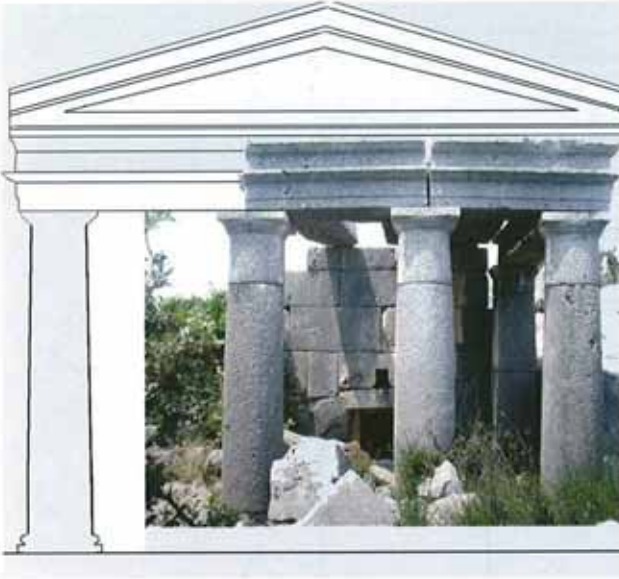
Res. 10: D1 mezar anıtının kesiti B-B.

Res. 11: D1 mezar anıtının restitüsyon önerisi.

Res. 12: D1 mezar anıtının restitüsyon önerisi.

Res. 13: D2 mezar anıtı.

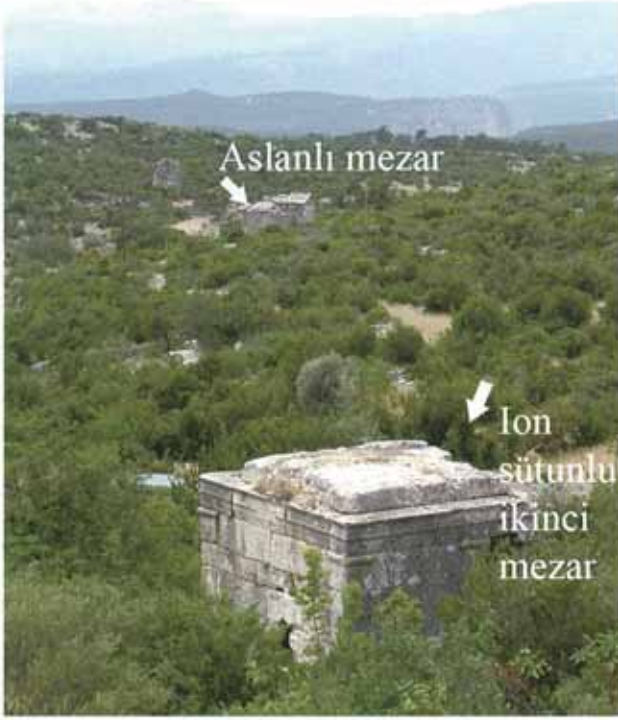
Res. 14: D2 mezar anıtının rekonstrüksiyon önerisi.

Res. 15: D2 mezar anıtının içinde bulunan ölü yatağı ve libasyon çukuru.

Res. 16: Imbriogon Kome'de (Demircili yada Dösene) bulunan tapınak mezarlar.

Res. 17: Imbriogon Kome'de, alt katında İon sütunları bulunan ve Aslanlı Mezar olarak bilinen tapınak mezar.

Res. 18: Imbriogon Kome'de, yine alt katında İon sütunları bulunan ikinci tapınak mezar.

Res. 19: Imbriogon Kome'de bulunan Aslanlı Mezarın İon sütun başlığı.

Res. 20: Imbriogon Kome'de bulunan Aslanlı Mezarın Ion sütun başlığı.

Res. 21: Imbriogon Kome'de bulunan ikinci tapınak mezarın tamamlanmamış Ion sütun başlığı.

Res. 22: Hüseyinler köyündeki D1 mezar anıtının sütun altlığı.

Res. 23: Imbriogon Kome'de, alt katında Ion sütunları bulunan ikinci tapınak mezarın sütun altlığı, cephe düzenlemesi ve mezar odası.

Res. 24: Kanlıdivane nekropolünde bulunan N9 mezar anıtı.

REGIONAL RECONSTRUCTION OF PRECIPITATION IN THE NORTH AEGEAN AND NORTHWESTERN TURKEY FROM AN OAK TREE-RING CHRONOLOGY, AD 1089-1989

MEŞE YILLIK HALKA KRONOLOJİLERİ İLE
KUZEY EGE VE KUZEYBATI TÜRKİYE'NİN
1089-1989 DÖNEMİNDEKİ PALMER KURAKLIK
ŞİDDETİ İNDEKSİLERİ VE YAĞIŞININ BÖLGESEL
DÜZEYDE YENİDEN OLUŞTURULMASI

C.B. GRIGGS¹,
P.I. KUNIHOLM¹,
M.W. NEWTON¹,
A.T. DEGAETANO²

Key Words: Oak tree-ring chronology, North Aegean, calibration, Palmer drought severity index

Anahtar sözcükler: Meşe yıllık halka kronolojisi, kuzey Ege, uyarılama, Palmer kuraklık şiddeti indeksi

Kuzey Ege ve Türkiye'nin kuzeybatısındaki meşe ağaçlarının yıllık halka genişliklerindeki değişimler, bölgede, ağaç gelişimi için temel sınırlayıcı faktör olan Mayıs-Haziran yağışının etkilerini ortaya koyar. Meşe kronolojilerinin halka genişliklerindeki değişimler, M.S. 1089-1989 yılları arası Mayıs-Haziran yağışlarındaki değişimlerin temel göstergesidir. Bu değişim aynı zamanda, Haziran ayı Palmer kuraklık şiddeti indeksi'ndeki değişimlerin de eşit düzeyde temel göstergesidir.

Bu çalışmadaki en önemli amaç, Cornell Üniversitesi Ege ve Yakın Doğu için Malcolm ve Carolyn Wiener Dendrokronoloji Laboratuvarı'nda arşivlenen, son bin yıllık dönemi kapsayan 517 meşe örneği üzerinde iklim faktörlerinin etkilerini belirlemektir. Bu yapıldıktan sonra, günümüzden 7 000 yıl öncesine kadar uzanan yıllık halka kronolojilerindeki bu etkiler yorumlanmaya başlanacaktır.

INTRODUCTION

Annual variability in the oak ring growth of the North Aegean region from northeastern Greece extending into northwestern Turkey (Figure 1) reveals May-June precipitation as the primary growth-limiting factor. Our tree-ring chronology, built of oak samples from modern forests and historic buildings, contains a good record of the late spring precipitation for AD 1169-1989 across the region, and for AD 1089-1168 in northwestern Turkey.

The June Palmer Drought Severity Index (PDSI) is a measurement that includes weighted monthly temperature and soil moisture values along with precipitation of June and the preceding months, and was calculated for 2.5° x 2.5° grids in Dai et al. (2004). The June PDSI correlates very well with the annual growth of the oaks since 1931; because of this the oak chronology was also tested as potential proxy data for the June PDSI for the region back in time.

¹Malcolm and Carolyn Wiener Laboratory for Aegean and Near Eastern Dendrochronology, B48 Goldwin Smith Hall, Cornell University Ithaca, NY 14853

²Earth and Atmospheric Sciences, Bradfield Hall, Cornell University, Ithaca, NY 14853 *cbg4@cornell.edu

THE TREE-RING DATA.

511 oak samples in 56 site chronologies represent seven forests plus 39 churches and mosques built in the last millennium (Figure 2, Table 1). Six species are represented by the forest oaks: *Quercus petraea*, *Q. sessiliflora*, *Q. dschoruchensis*, *Q. hartwissiana*, *Q. frainetto*, and *Q. robur*. The southern boundary of our study area, at 39°N latitude, loosely represents the southern limit of the forest species' ranges. All are included in order to cover all the species that were used in the historic buildings for an accurate interpretation of the ring growth patterns prior to AD 1773. The buildings' samples can be identified only as *Quercus sp.*, suborder Oersted (Schweingruber 1990).

Each sample's ring-width measurements were standardized with a spline curve designed to remove most variability on time scales greater than a decade to accent year-to-year ring-width differences.

THE CLIMATE DATA.

Monthly precipitation (*sigmaP* for precipitation anomalies) and temperature (*sigmaT*) data were taken from the NCDC/NOAA website,

HYPERLINK

<http://www.ncdc.noaa.gov/oa/ncdc.html>

<http://www.ncdc.noaa.gov/oa/ncdc.html>, and

the stations are shown on the map. The monthly precipitation and temperature data sets for the region were combined into three 5°x 3° grids by using only stations with records that go back to at least 1931 and weighting each station's anomalies by the area of the grid that is unique to that station. The three grids' data sets were then averaged together as the regional *sigmaT* and *sigmaP*. The Climate Research Unit's gridded precipitation data sets covering 40-45° N latitude, 20-40° longitude, were also used to confirm the reconstruction.

The PDSI data were downloaded from the website HYPERLINK <http://www.cad.ucar.edu> <http://www.cad.ucar.edu> for six 2.5° x 2.5° grids in the study region. These were averaged into

a regional PDSI.

CALIBRATION, VERIFICATION, AND RECONSTRUCTION OF THE MAY-JUNE PRECIPITATION.

Correlation coefficients between the monthly climate variables and the oak chronology clearly indicated that the May and June precipitation is the primary limiting growth force for ring growth (Griggs et al., 2006). Three forest chronologies (the predictors), one from each climate grid, were used in a regression analysis with the May-June precipitation anomalies as the predictand. Figure 3 shows the May-June reconstructed precipitation from that chronology compared to the chronology of the four forests used for independent data verification.

With the results of that test, and a similar test that split the data into two series of 1941-1970 and 1931-1940 plus 1971-1985 for calibration and verification, we reconstructed the May-June precipitation from the complete oak chronology back to 1169. Figure 4 shows the last 200 years of reconstructed May-June precipitation anomalies, with a comparison with the meteorological data. The correlation coefficient between the oaks and the May-June precipitation for 1931-1985 is 0.761. With the CRU May-June precipitation anomalies, the correlation for 1900-1930 is 0.509. All are significant at the < 0.05 probability level.

The correlation coefficients between the June PDSI and the oak forest chronology are $r = 0.676$ from 1928-1985, but $r = 0.378$ prior to 1928. The positive or negative sign in year-to-year ring-width differences for 1931-1985 agree in 38 out of the total 54 which is statistically significant, but only 26 out of 44 differences prior to 1931 are the same which is not significant. This comparison over time of the June PDSI for the region indicates that the PDSI data set contains inadequate meteorological data for our higher altitude areas prior to 1931. This is not surprising since only 2 of the 13 meteorological stations within the study region have data from

prior to 1931, and both are coastal stations. We decided from these results to concentrate only on the reconstruction of the May-June precipitation for this study.

RESULTS

The variations in ring widths from year to year in the oak chronology are direct indicators of the variations in the May-June precipitation from AD 1169 to 1984 over the entire region, and limited to northwestern Turkey from AD 1089 to 1168. Figure 4 shows the May-June precipitation anomalies reconstructed from the tree-rings for 1785-1989. The complete reconstructed data set is available upon request.

Figure 5 shows the complete oak chronology back to AD 1089. This chronology represents the May-June precipitation anomalies, but with one difference: the low-frequency variance that was removed for an accurate precipitation reconstruction is contained in this chronology. The difference is particularly noticeable since 1960 when the ring-widths increase substantially, but the regional May-June precipitation does not (Figure 4). The Gaussian-filtered line in Figure 5 indicates the low-frequency variance removed by fitting the spline curves to each sample for detrending. At least in the second half of the 20th century that variance was due to something other than the variance in regional May-June precipitation, and we are looking at

other possible factors.

Exploratory research indicates that the North Atlantic Oscillation (Hurrell 1995, Jones et al., 1997) is at least partially responsible for the low-frequency variance in a chronology containing only the oak samples from the western grid (Figure 6). Further study is underway to determine other possible force(s) that caused the long-term variance and whether a reconstruction of any of the forces is possible.

Here we have shown that combining data from many securely crossdated oak samples, originally collected for dating historical buildings, substantially increases the period covered by modern forests alone and adds to the paleoclimate proxy record. The ultimate goal of this research is to determine the climate factors recorded in the collected tree-ring samples archived at the Malcolm and Carolyn Wiener Laboratory for Aegean and Near Eastern Dendrochronology at Cornell University. Once these are determined we will be able to reconstruct those records from our tree-ring chronologies, going from the present back to ca. 7,000 BC.

ACKNOWLEDGMENTS

This research was supported by the National Science Foundation, the Malcolm H. Wiener Foundation, and patrons of the Aegean Dendrochronology Project.

REFERENCES

- DAI, A., TRENBERTH, K.E., QIAN, T. 2004
"A global set of Palmer Drought Severity Index for 1870-2002: relationship with soil moisture and effects of surface weathering". Accepted by *Journal of Hydrometeorology* for 2004 edition.
- GRIGGS, C.B., DEGAETANO, A.T., KUNIHOLM, P.L., NEWTON, M.W. 2006.
"A regional reconstruction of May-June precipitation in the north Aegean from oak tree rings, AD 1089-1989". Under review by the *International Journal of Climatology*.
- HURRELL, J.W. 1995
"Decadal trends in the North Atlantic Oscillation: regional temperatures and precipitation". *Science* 269, 676-679
- JONES P.D., JONSSON, T., WHEELER, D. 1997
"Extension to the North Atlantic Oscillation using early instrumental pressure observations from Gibraltar and South-west Iceland". *International Journal of Climatology* 17, 1433-1450.
- SCHWEINGRUBER, F.H. 1990.
Anatomie europäischer Hölzer (Swiss Federal Institute for Forest, Snow, and Landscape Research, Birmensdorf) Bern, Paul Haupt.

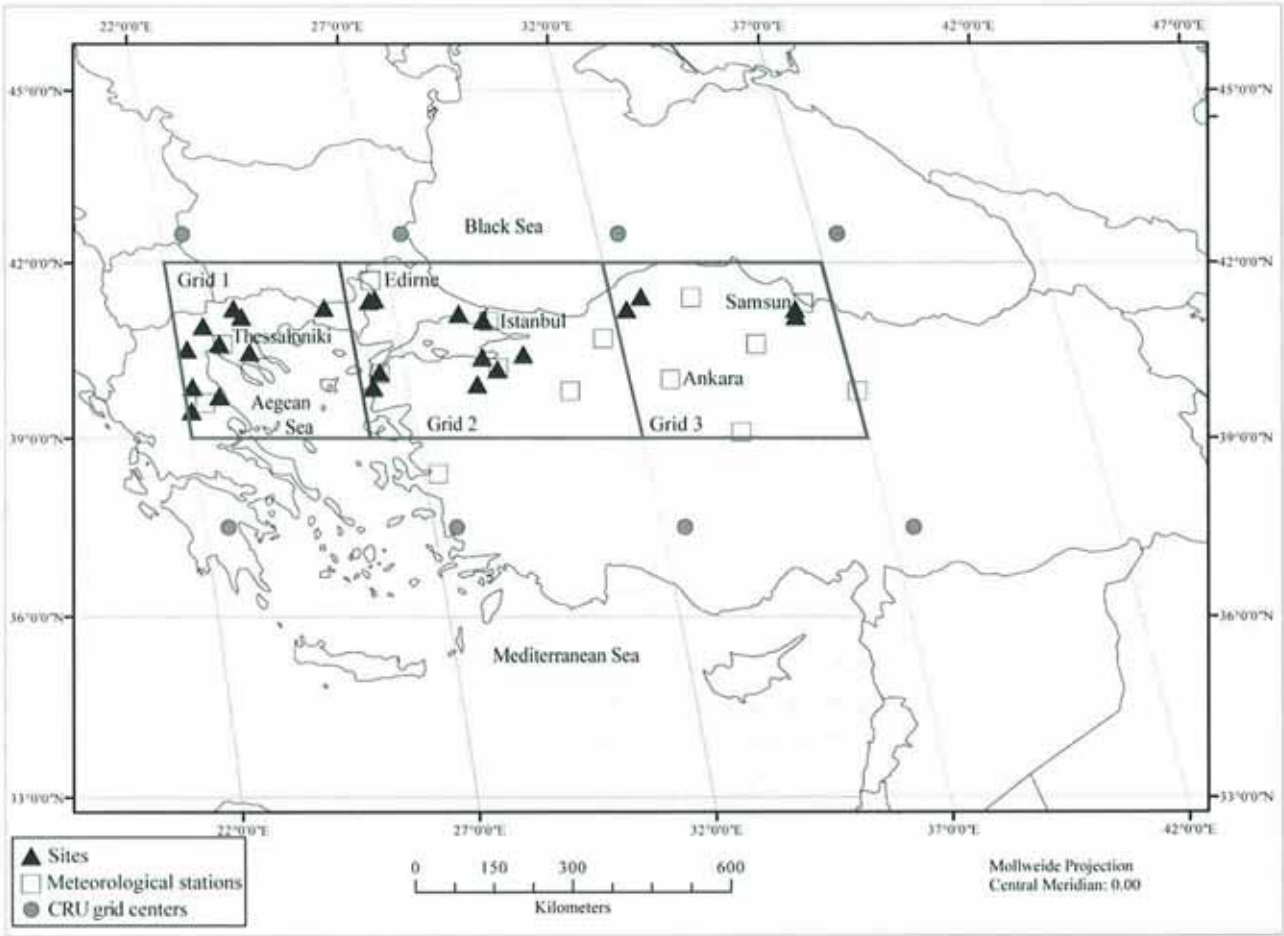

Fig. 1: Map of the sites, meteorological stations, and grid centers of the Climate Research Unit's 5° x5° data grids.

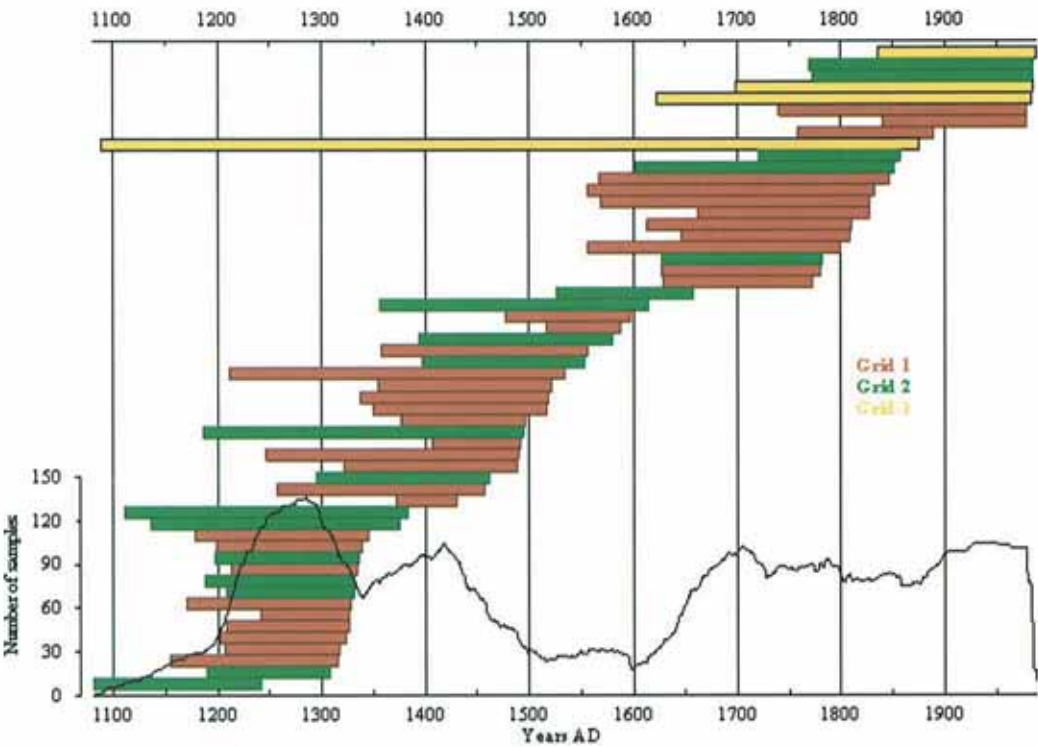

Fig. 2: The temporal location of the 56 site chronologies that were combined into the master chronology to reconstruct the May-June precipitation.

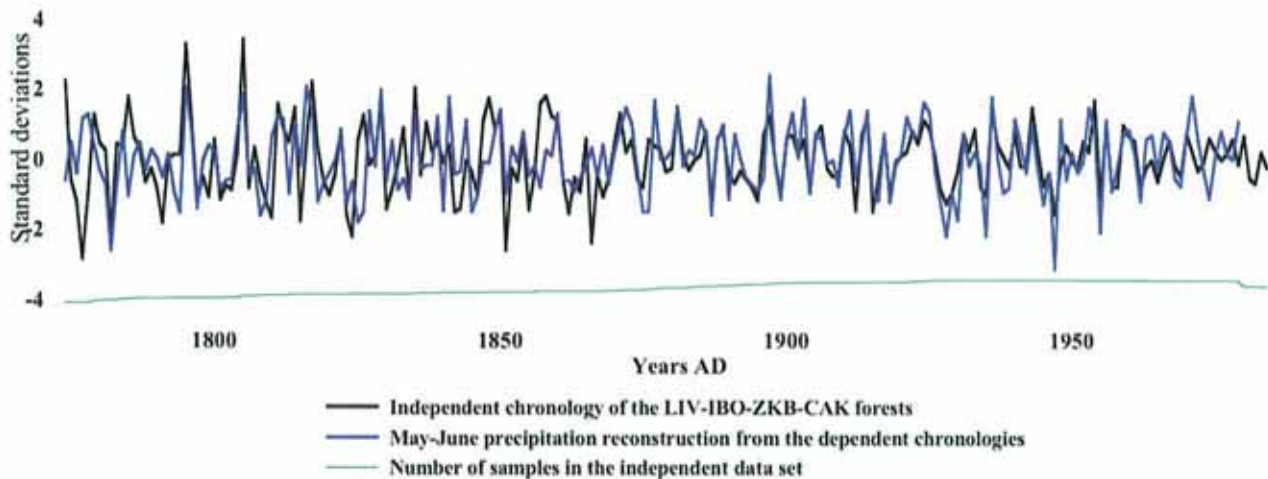

Fig. 3: Comparing the May-June precipitation reconstruction from the dependent tree-ring chronology of the CAB-DEV-ZYB forests to the independent tree-ring chronology of the LIV-IBO-ZKB-CAK forests. CAB=Chalkidiki, Koutri Chorafi Forest and LIV=Komotini, Paterma Forest, both in Greece. IBO=İstanbul, Belgrade Forest; DEV=Bursa, Devecikonağı Forest; ZKB=Zonguldak, Karabük, Bakraz Forest, ZYB=Zonguldak, Büyükdüz Forest and CAK=Samsun, Çakmak Forest, all in Turkey.

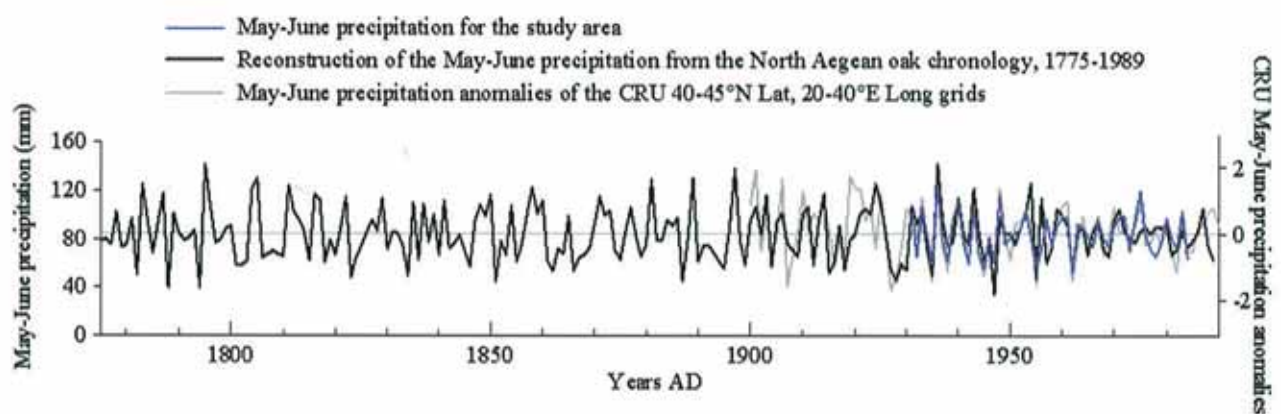

Fig. 4: The reconstruction of the May-June precipitation for the 1775-1989. The actual May-June precipitation values for the study region and the CRU May-June precipitation anomalies are shown for comparison.

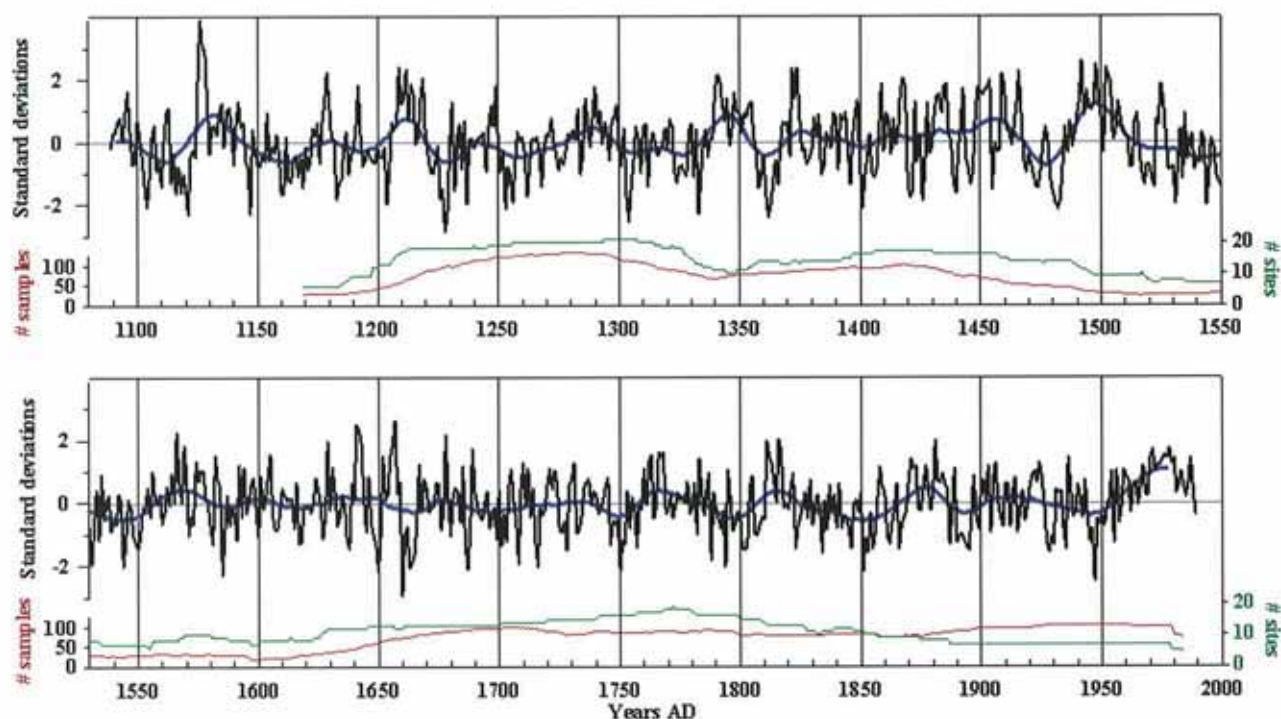

Fig. 5: The oak chronology with low-frequency variance retained. Of note is the difference between this chronology and the one shown in Figure 4A, with the low-frequency variance removed.

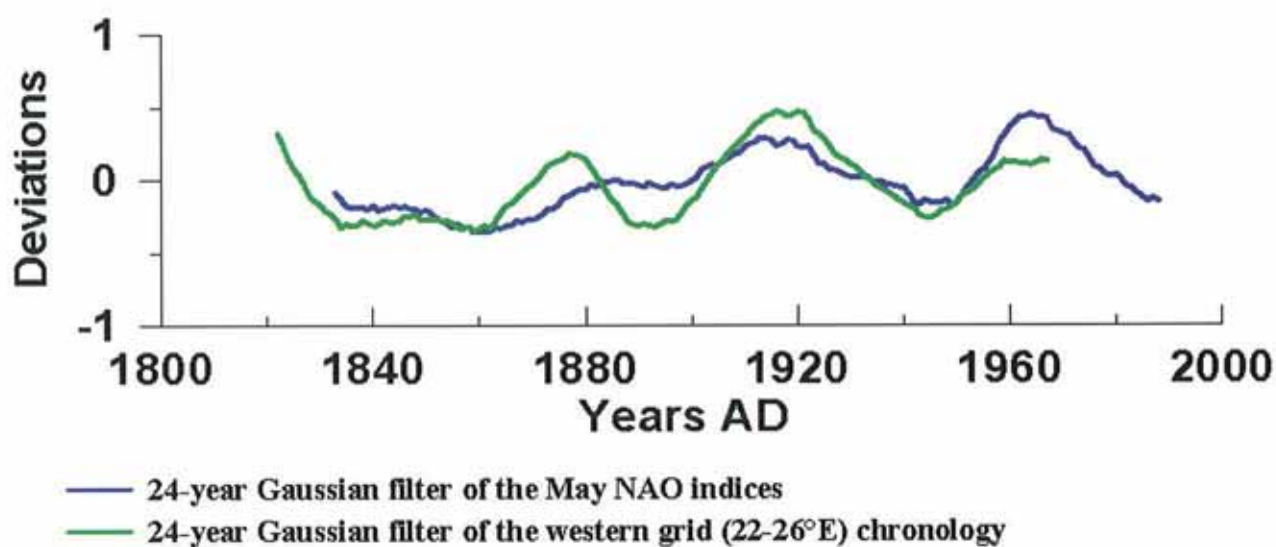

Fig. 6: The filtered western grid chronology and the May NAO indices (Jones et al., 1997).

TÜRKİYE'DE 2005 YILINDA YAPILAN ARAŞTIRMA VE KAZILAR

ARCHAEOLOGICAL SURFACE SURVEYS AND EXCAVATIONS IN TURKEY, 2005

Yüzey araştırmaları ve kazı başkanlarından gelen bilgilere göre Türkiye'de 2005 yılında yapılan yüzey araştırmaları ve kazılar kronolojik bir sıra düzeni içinde aşağıda özetlenmektedir. Dergimizin bu sayısında araştırmaları hakkında bilgi veren kazı ve yüzey araştırması başkanlarının tümüne teşekkürlerimizi sunarız.

TUBA-AR Yayın Kurulu

The surface surveys and archaeological excavations conducted in Turkey in 2005 are summarized below in chronological order according to the information given by the directors of the projects. We thank to all of them for their contributions to our periodical concerning their research.

TUBA-AR Editorial Board

YÜZEY ARAŞTIRMASI

AMİK OVASI

2005 yılı Amik Ovası Yüzey Araştırma Projesi çalışmaları Ağustos ayında iki haftalık süre ile ovanın güneydoğusunda bulunan Demirköprü'nün doğusu ve Kumlu'nun güneyinde kalan alanda sürdürülmüştür. 1995-2002 yılları arasında yapılan çalışmalar "Amuq Valley Regional Projects Volume I. Surveys in the Plain of Antioch and the Orontes Delta, Turkey 1995-2002" adlı yayınlı bilim dünyasına sunulmuştur. Üç senelik bir aradan sonra başlattığımız 2005 yılı çalışması Amik Ovası Yüzey Araştırması'nın yeni evresidir.

Araştırma sezonunun kısalığına rağmen çalışmalarımızca planlanan hedefler başarı ile sonuçlandırılmıştır. 1930'lu yıllarda Robert Braidwood tarafından tespit edilen yerleşim yerlerine tekrar gidilmiş, geçmişte yanıtlanamayan sorulara yeni yorumlar getirilmiştir. Yerleşim yerlerine yapılan

ziyaretler sayesinde bazı dönemlerce eksik olan etütlük seramik koleksiyonları zenginleştirilmiş, yerleşim yerlerinin zaman dilimi tespitinde kesin yanıtlara ulaşılabilmektedir.

Ayrıca tarihi önemi olan Demirköprü (Gephyra, Jisr Hadid) ve Yenişehir (Imma) kentlerinin yerel ve yerleşim dönemleri yeniden değerlendirilmiştir. Demirköprü kentinin araştırılmasında en büyük engel Antik ve Ortaçağ kalıntılarının günümüz yapılarının altında kalmasıdır. Yenişehir'de yapılan çalışmalar kapsamında ise burada yoğunlaşan su kanalları, su bent ve hazneleri ile su değirmenleri incelenmiş ve yakın tarihe kadar suyu güneyden kuzeye taşıdığı düşünülen su yolları araştırılmıştır. Bu yapılar muhtemelen Geç Roma veya Bizans Dönemine tarihlenmektedirler. Yakında bulunan yerleşim yerleri bu alanların Helenistik Dönemden başlayarak yo-

ğün bir şekilde tarım amacı ile kullanılmış olduğuna işaret etmektedir.

Son olarak 2005 yılı çalışmaları önümüzdeki yıllarda yapılabilecek araştırmalar açısından bir deneme sezonu olmuş, CORONA uydu fotoğraflarında belirlenen anomalilerin yerleşim yerleri olduğu kesin olarak kanıtlanmıştır. 2005 yılında ziyaret edilen uydu anomilerinden biri hariç

hepsinin yerleşim yeri oluşu önemlidir. İlk defa 2005'de tespit edilen dokuz yerleşim yeri Neolitik (Amik A-B), Kalkolitik (Amik C-F), Helenistik, Roma ve Geç Roma dönemlerine tarihlenmektedir. Bunlar arasında geç dönemlere tarihlenenlerin 1-2 hektarlık küçük köyler halinde olması halkın bu çağlarda ova tabanına yayılmış olduğunun göstergesidir.

AMUQ VALLEY

The 2005 season of the Amuq Valley Regional Survey Project took place during a two week period in August and directed its efforts to the southeastern part of the valley, to the east of Demirköprü and the south of Kumlu. It was the first field season of the survey after the completion of the 2005 monograph "Amuq Valley Regional Projects, Volume 1. Surveys in the Plain of Antioch and the Orontes Delta, Turkey, 1995-2002."

Even though the season was short, it managed to accomplish several goals. In earlier survey seasons, most of the sites recorded in the 1930s by Robert Braidwood had been identified and revisited. A number of outstanding questions regarding these identifications could be answered this year. Several previously known sites were recollected because earlier visits had not produced sufficient material to reliably establish their occupation phases.

In addition, the survey tried to clarify the spatial and temporal organization of the landscape around two historically important towns in the area, Demirköprü (Gephyra, Jisr Hadid) and Yenişehir (Imma). In the former case, the modern town obscures older occupation levels and the survey made little progress in establishing

the precise location and extent of ancient and medieval Demirköprü. In the latter case, fieldwork focused on the system of reservoir, water-channels and watermills originating to the south of the Yenişehir and taking water across the upland area to the west. The visible elements of this system indicate that it was in use until fairly recently (figure). It is likely that its origin goes back at least to the mid-first millennium AD. Nearby sites and sherd scatters indicate that this upland area was intensively inhabited and cultivated as early as the Hellenistic-Early Roman period.

Finally, the season was meant as a pilot season for future research in the plain, and focused on the numerous small anomalies that can be seen on the CORONA satellite imagery that the project has come to rely on. A number of these locations were visited in the field and proved to be occupation sites in all instances but one. The nine small sites that were newly discovered in this way predominantly date to the Late Neolithic (Amuq phase A-B), Chalcolithic (Amuq C through F) and Hellenistic, Roman and Late Roman periods. For the later phases, this confirms the insight established in earlier seasons that the population in the plain was dispersed over a great number of hamlets and small villages no larger than one to two hectares.

PALEOLİTİK / PALAEOLITHIC

KARAIN MAĞARASI

Karain Mağarası Kazısı, Antalya, 42 gün süreyle kazı yapıldı.

"E" Gözü Kazısı

Karain mağarası E gözü kazılarımız Alt Paleolitik katlaşım açısından oldukça önemlidir.

Arkeolojik Buluntular

Alt Paleolitik döneme ait olduğunu düşündüğümüz seviyelerde, klasik iki yüzeyli parçası gibi görünen bir parça çok dikkat çekicidir. Bir adet kenar kazıyıcı ve omurgalı bir dilgi parçasıyla düzeltili bir yonga, şimdiye değin indiğimiz en derin kotlara ait çok önemli yontmataş buluntu topluluklarını sergilemişlerdir. Bu alanda Tayacien tarzda 2 adet yonga da ele geçirilmiştir. Bir adet vurgaç ve bir adet de çekirdek diğer önemli buluntular arasındadır. Genel görünümüyle Karain Mağarası E gözü, tabana doğru daha çok yonga endüstrisinin ağır bastığı bir teknolojik özellikle karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, kalker hammadde yongalama işleminin kesin kanıtları ile de karşı karşıyayız.

"B" Gözü Kazısı

B gözü kazıları bu yıl Epi-paleolitik, Üst Paleolitik ve Orta Paleolitik katlaşımında gerçekleştirilmiştir. Bu seviyelerde çalışmamızın nedenleri; Üst Paleolitik'e ait dolguların durumlarının tespiti ve bu dönemin tarihlendirme çalışmaları, Orta Paleolitik seviyelerin Karain Mağarası "E" gözündeki orta Paleolitik seviyelerle olan benzerliklerinin tespiti ve mağaranın bu

gözünde yer alan dolguların ne kadar derine indiğini araştırmaktır.

Arkeolojik Buluntular

Bu yılki pleistosen seviyelerin en üst katmanı Epi-paleolitik döneme aittir. Buradan, dilgicik çekirdekleri, dilgiler, yongalar ve dilgicikler bulunmuştur. Bunun hemen altından Üst Paleolitik dönemin buluntuları ele geçmiştir. Bunlar arasında yonga ve dilgiler üzerine ön kazıyıcılar ele geçmektedir. Omurgalı olanları yongalar üzerine yapılmışlardır. Bu döneme ait çekirdekler genellikle dilgicik çekirdekleridir. Ancak, dilgi diyebileceğimiz daha iri boyutlu parçaların varlığı da çekirdek yontma stratejisinde iri dilgi üretiminin çekirdeğin yongalanmaya başladığı ilk evrelere atfedilebilir. Radyokarbon analizleri bu seviyeler için G.Ö. 31.280 ve G.Ö. 28.100 tarihlerini vermiştir. Orta Paleolitikten Üst Paleolitiğe geçişi niteleyen seviye; dilgiler, dilgi üzerine aletler, dilgi çekirdekleri ile birlikte; çeşitli tiplerde orta paleolitik kazıyıcılarla disk ve levallois biçimli çekirdekler ile temsil edilmiştir. Az da olsa mousterien uçlar da ele geçmektedir. Bu seviyelerden aldığımız karbon örneklerinin tarihlendirme sonucu G.Ö. 39.630 radyokarbon yılı vermiştir. Geçtiğimiz yıllarda da tespit etmiş olduğumuz daha alt seviyeler Karain Tip Moustérien ya da Toros-Zagros Tip Moustérien dediğimiz geleneklerin tipik buluntularını gün ışığına koymuştur. Bu alanda orta Paleolitiğin daha da eski katmanlarına kadar inildiğinde; genellikle düzeltilsiz ve düzensiz yongalardan oluşan bir endüstri ile karşılaşmıştır.

KARAIN CAVE

The excavation of Karain Cave, in Antalya, had run for 42 days during the 2005 campaign.

"E" Sector Excavation

This area is mainly important for the Lower Paleolithic stratas.

Archaeological Finds

In the levels interpreted as a Lower Palaeolithic, a piece of biface of classical type was for call the attention. A side scraper, a carinated blade piece and a retouched flake is forming the artifacts of the deepest starata ever reached during the excavations. Two flakes of Tayac type was collected in this sector. An hammer stone and a core are also within the important finds. In the "E" sector of Karain Cave the technology gave an impression that the flake industry gain an importance toward the bottom. Also, we have evidences about the use of limestone as a raw material in the flaking.

"B" Sector excavation

The excavation of "B" sector is conducted on the levels of Epi-Palaeolithic, Upper and Middle Palaeolithic. The aim of working especially on those levels are: to establish the position of Upper Palaeolithic deposits, to work on the datation of this period, to make a comparasion with the Middle Palaeolithic levels of Karain "E"

Sector and to search the high of the deposits in "B" Sector.

Archaeological Finds

The upper strata of the Pleistocene belongs to the Epi-Paleolithic period. The bladelet cores, blades, flakes and bladelets form the finds of this level. Below this, some finds of Upper Paleolithic like flakes and end-scrapers on blades, was discovered. The carinated end scrapes are shaped on flakes. The core type of this period are bladelet cores, but some larger pieces that we can call as a 'blade' are interpreted as the flaking strategy of cores and those large blades are the products of the earlier periods of core flaking. The radiocarbon analyzes gave the dates of 31 280 and 28 100 B.P. for this starta. The level characterizing the passage from Middle to Upper Palaeolithic is represented with blades, tools on blades, blade cores and together with different types of Middle Paleolithic scrapers, discoid and Levallois cores. Few Mousterien points was recovered as well. The datation of carbon samples taken from this level gave the result of 39 630 B.P. radiocarbon year. The lower levels discovered in the previous excavation years show the typical finds of Karain Mousterien or Tauros-Zagros Mousterien type. When reaching the oldest levels of Middle Palaeolithic in this area, we uncounter an industry of unretouched and amorph shaped flakes.

Işın YALÇINKAYA
Metin KARTAL

NEOLİTİK / NEOLITHIC

GÖBEKLİ TEPE

Şanlıurfa Müzesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından Göbekli Tepe'de yürütülen kazıların 11. dönemi, 2005 yılında neolitik devir kutsal alanında gerçekleştirildi (Schmidt 2005, 2006a-b). Bu mevsim kazılarındaki ana amaç kazı alanını genişletmekti, çünkü 1996 dan beri üzeri kapalı olan M.Ö. 10. ve 9. bine ait 4 geniş koruma duvarı kazıları için yeterli alan açılmak istenmekteydi.

Bu kazı döneminde 4 yeni paye daha bulundu. 40 no.lu paye, C koruma duvarının doğu kesitinde bulundu. 41,42 ve 43 no.lu payeler ise, D koruma duvarının batı kısmında ele geçti. C koruma duvarında ortaya çıkarılan payenin, 23 no.lu payeye çok yakın bir konumda olması pek beklenen bir şey değildi, oysa bu durum sadece C koruma duvarının düzensiz ve simetrik olmayan yayılımından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, 41 ve 43 no.lu payelerin keşfi, konumları tahmin edildiğinden, bir sürpriz yaratmamıştır, çünkü D koruma duvarı içindeki payeler, C ye tezat, son derece düzenli bir yayılım göstermektedir. Oval biçimli koruma duvarını sınırlayan 12 payeden 11i, en azından kısmen, artık görülebilmektedir. Sadece kuzey kesitteki tek bir payeye henüz ulaşılammıştır, fakat varlığından kuşku duymaya da gerek yoktur. Muazzam boyutlu 2 paye- 18 ve 31 no.lar- D koruma duvarının ortasında yer almaktadır.

2005 de bulunan 4 payenin sadece T şeklinin üst bölümü olan yatay kısım ortaya çıkarılmıştır.

40,41 ve 42 no.lu payeler bezemesizdir, fakat 43 no.lu payenin üstünde, belirginleştikçe nefes kesen yontmalar bulunmaktadır. T biçimli kısmın sağ yüzü tümüyle birçok bezekle doldurulmuştur, aynı bir halıyı andırmaktadır. Sahnenin ortasına, geniş dikdörtgen ve bir 'sapı' olan bir nesne hakimdir. Bilinen bir bezek değildir ve anlamı da tümüyle belirsizdir. Nesnenin altında , büyük ve geniş gagalı, uzun ayaklı iri bir kuş yer almaktadır. Olasılıkla bir karaleylek resmedilmiştir. Kuşun karşısında aşağı bakan bir yılan ve iki adet H biçimli simge bulunmaktadır. H simgelerin bir tanesi yatay diğeri ise dikey durumdadır, bunların her iki türü de D koruma duvarının diğer payelerinden bilinmektedir.

Kuş betiminin solunda Göbekli Tepe ikonografisinden bilinmeyen başka simgeler görülür. 'Saplı' nesnenin üzerinde ise yeni bezekler ortaya çıkar; bir kurbağa ve bir kara kurbağası. Payenin artık gün ışığına çıkmakta olan alt kısmında ise diğer bir kuş motifinin bulunması olasıdır. Henüz sadece tepesi görülebilmektedir.

43 no.lu paye bugüne kadar, sadece 'burnunu' gösterdi. Payenin T şeklindeki yatay kısmının %70i ve gövdenin tümü halen toprak altındadır. Kazı süresince birçok yeni bezeklerin ortaya çıkması mümkündür ve gene büyük olasılıkla bu paye, Göbekli Tepe'deki T biçimli payelerin en muhteşemi olacaktır.

GÖBEKLİ TEPE

In 2005 the eleventh campaign of excavations, done by the Museum of Şanlıurfa and the German Archaeological Institute, has been undertaken at the neolithic sanctuary of Göbekli

Tepe (Schmidt 2005, 2006a-b). The main goal of this seasons work was to enlarge the excavation area to have enough space for the excavation of the four large enclosures of the 10th and 9th mil-

lennium BC, which are under investigation since 1996.

Four new pillars have been found during the season. Pillar 40 was discovered in the eastern section of enclosure C, the pillars 41, 42 and 43 have been found in the western part of enclosure D. The appearance of a pillar in enclosure C was not expected at that position, very near to pillar 23, but it demonstrates the irregular layout of enclosure C, which is not symmetrical. On the other hand the discovery of number 41 to 43 was no surprise as their position was predictable because of the other pillars of enclosure D, which in contrast to enclosure C is very symmetrical in its layout. From the expected twelve pillars delineating the oval enclosure, eleven are visible now, at least partly. Only one pillar in the northern section has not been reached yet, but there is no reason to doubt its existence. Two huge pillars, no. 18 and 31, are situated in the middle of the enclosure D.

From the four pillars found in 2005 only the upper section of the horizontal part of the T-shape has been unearthed. Pillars 40, 41 and 42 are without any decoration so far, but at pillar 43 breath-taking carvings became visible. The right face of the T-shaped part is filled completely by several motives, which are close together like on a carpet. The scene is dominated by a large rectangular object with a "handle". The motive is not known so far and its meaning is completely uncertain. Below the object there is a large bird

with a large and curved peak and long legs. It seems probable that an ibis has been depicted. In front of the bird there is a snake facing downwards, and two H-shaped symbols. One of the H-symbols is laid out in horizontal, the other one in vertical position, both variants already known from other pillars in enclosure D.

At the left side of the bird there are other symbols not known so far from the iconography of Göbekli Tepe. Above the object with "handle" another new motive appears, a frog or a toad. For the lower part which is visible until now it seems probable that another bird is depicted. Only its peak is visible until now.

The left face of the Pillar I without decoration, but at the frontal face there is a large animal, possibly a lion, being in vertical position looking downwards. The mouth is depicted in an unusual shape, and one can get the impression that the animal has more than one mouth. Below this animal there is an insect. Spiders and insects are motives already known from other pillars of enclosure D.

Until now we can see from pillar 43 only its "nose". More than 70% of the horizontal part of the pillar and the complete shaft are still invisible. It is highly probable that many further motives will appear, when the excavations continue. And it is as well highly probable, that this pillar will be one of the highlights of the T shapes of Göbekli Tepe.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

- SCHMIDT, K.,
 2005 "Göbekli Tepe", *TÜBA-AR* 8, 157-159.
 2006a "Göbekli Tepe Excavations 2004", 27, *Kazi Sonuçları Toplantısı*, Antalya 2005, Ankara, 2. cilt, 343-352.
 2006b *Sie bauten die ersten Tempel. Das rätselhafte Heiligtum der Steinzeitjäger. Die archäologische Entdeckung am Göbekli Tepe*, München.

Klaus SCHMIDT

KALKOLİTİK / CHALCOLITHIC**KIRKLARELİ HÖYÜĞÜ KAZILARI;
AŞAĞI PINAR VE KANLIGEÇİT**

İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı ve Alman Arkeoloji Enstitüsü işbirliği ile sürdürülen Kırklareli kazılarındaki çalışmalara 2005 yılında hem Aşağı Pinar (Neolitik-Kalkolitik Çağ) hem de Kanlıgeçit (İlk Tunç Çağı) höyüklerinde devam edilmiştir.

AŞAĞI PINAR

1993- 2000 yılları arasında Aşağı Pinar höyüğünde yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak Kalkolitik¹ tabakalar (1-5) üzerinde durulmuştur. Bu dönemde höyükte düzenli sıralar oluşturan, dörtgen planlı 1-3 odalı, içerisinde ocak ve siloların bulunduğu dalörgü yapılar bulunmuştur. Bu döneme ait çanak çömlek ise ağırlıklı olarak koyu renkli açık, oluk, nokta-baskı, çizi ya da ender olarak kabartma bezekli, omurgalı ve boyunlu çömlekler ile kase ve tabaklardan oluşur.

Höyükteki Neolitik² tabakalar (6-7) ise ilk olarak 1996 yılında saptanmıştır. Ancak höyüğün yalnızca kuzey kısmında bulunan Neolitik Çağ dolgularındaki esas çalışmalar 2003 ve sonrasında yapılmıştır. Bu çalışmalar Neolitik tabakalardaki mimari ve çanak çömlek yapım geleneğinin Kalkolitik'ten belirgin bir biçimde ayrıldığını göstermektedir. Çanak çömleklerde koyu rengin tersine açık renkler ve kırmızının tonları hakimdir. Bir sonraki dönem için tipik olan omurgalı keskin dönüşlü formlar Neolitik Çağ'da yoktur. Bunun yerine küresel gövdeli, nispeten kısa boyunlu, "S" kıvrımlı çanak çömlekler, lale biçimli kaplar ve açılan ağızlı kaseler bulunmaktadır. Bezeme olarak ise daha çok beyaz boya kullanılmıştır. İki dönem arasındaki bu farklılıklar mimari kalıntılarda da gözenmiştir. 6. tabaka da bulunan bitişik nizamlı çok odalı bir yapı kompleksi Kalkolitik tabakalardaki ayrık yapı geleneğinden tümüyle farklıdır. Önceki yıllarda yapılan çalışmalar bu yapı kompleksinin

doğu-batı doğrultusunda 20 m uzunluğunda bir alan boyunca devam ettiğini göstermiştir. 2005 yılında söz konusu bu yapının batısındaki iki açmada çalışılmış, batıya doğru en az 20 m kadar daha uzandığı ve daha batıda da devam ettiği anlaşılmıştır. Buradaki kalıntıların kuzeye doğru iç bükey bir yay biçiminde uzandığı ve doğu-batı doğrultulu bir yapı dizisini oluşturduğu söylenebilir. Henüz tümüyle açılmamış olmasına karşın yapı içindeki döküntüler oda içlerinde platform, silo, öğütme taşları ve tüm kaplarının olduğunu göstermektedir.

Geçtiğimiz sezon Aşağı Pinar'da yaptığımız çalışmalarda Neolitik ile Kalkolitik Çağ tabakaları arasındaki geçiş sürecine ilişkin bazı verilere de ulaşılmıştır. Yerleşmede tanımlı mimari kalıntıların bulunmadığı kendi içinde evreleri bulunan bir geçiş tabakası saptanmış ve burada Neolitik hem de Kalkolitik dönemin ortak öğelerini içeren çanak çömlek gruplarıyla karşılaşmıştır. Ancak geçiş sürecini yansıtan bu tabakadaki çalışmalar henüz tümüyle sonuçlanmamıştır. Alt evrelere ilişkin bu çalışmalar devam ederken höyüğün yine kuzey kısmında 5. tabakaya tarihlenen iki ayrı yapı kalıntısı üzerinde çalışılmıştır. Dörtgen planlı, tek odalı bu yapı kalıntıları ince, kil sıvalı duvarları ve kil sıvalı tabanlarıyla daha önceki yıllarda açılan 5. tabaka yapıları ile benzer niteliktedir. Bu yıl ayrıca bazı sorunların çözümüne yönelik olarak daha üstteki Kalkolitik tabakalar içerisinde de küçük ölçekli kazılar yapılmıştır. Bu bağlamda doğu yarısı 1999-2000 yılları arasında açılan ve oldukça iyi korunagelmış olan bir yapı kalıntısının batı yarısında çalışılmıştır. 4. tabakaya tarihlenen ve kareye yakın dörtgen planlı olan bu yapı da dalörgü bir yapım tekniği kullanılarak inşa edilmiştir. Yapı içinde çapları 75 cm ile 25 cm arasında değişen 7 adet in-situ silo ve çok sayıda silo parçası bulunmuştur. Siloların içinde ve taban üzerine dağılmış olarak bulunan tahıl kalıntıları, söz konusu depolama ünitelerinin dolu olduğunu düşündürmektedir. Bu yıl ayrıca, 3. tabakaya ait çevirme duvarının geçtiği açmalarda da kazı çalışmalarına devam edilerek, höyükteki dolgunun çevirme sistemi-

nin dışında da devam edip etmediği kontrol edilmiştir. Burada yaptığımız çalışmalar, Kalkolitik Dönem yerleşiminin daha doğuda da devam ettiğini, ancak bu alanın Demir Çağı'nda da kullanıldığını ve olasılıkla bu dönemde yerleşmenin bir tahribata maruz kaldığını göstermiştir.

KANLIGEÇİT

Aşağı Pınar'ın 300 m kadar güneybatısında yer alan Kanlıgeçit'teki kazı çalışmaları 1994 yılında başlamış ve aralıklı olarak bugüne kadar devam etmiştir. İlk Tunç Çağı'na tarihlenen höyükteki kazılar yerleşimin yalnızca akropol kısmı ile sınırlıdır³. Buradaki ilk evre İ.Ö. 3000'li yılların başına tarihlenmekte ve daha çok Balkan etkileri göstermektedir. Ezero kültürünün özelliklerini yansıtan bu yaşam biçimi İlk Tunç Çağı'nın ortalarından itibaren Anadolu etkileri göstermeye başlamıştır. Sur duvarı ile çevrelenen ve içerisinde megaron planlı yapıların bulunduğu bu yeni yerleşim modeli Anadolu'daki örneklerinden daha küçük ancak, onların tipik bir örneği biçimindedir.

Birkaç evreli bir tabakalanma gösteren sur ile çevrili bu dönemi anlayabilmek amacıyla bu yıl öncelikli olarak akropolün kuzey doğusunda çalışılmıştır. 2 ya da 3 everesi bulunan sur duvarın iyi korunmuş en yeni evresinin hemen altında, kuzeybatı kısmı önceki yıllarda açılan kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu bir duvarın devamı bulunmuştur. Ancak duvar batıda büyük bir çukur tarafından kesintiye uğramıştır. Söz konusu duvar ile kuzey ve güney yönünde çıkıntı yapan duvar parçaları burada bir yapı kalıntısının olduğunu göstermektedir. Yine de bu yapının bir savunma ya da çevirme sistemi ile ilişkili olduğu düşünmek olasıdır. Duvarın hemen altında daha çok bir taş döşeme niteliğinde olan ve çukurlar tarafından kesilen bir

taş dolgu ile karşılaşmıştır. Dolgu yer yer üst üste iki sıra halinde dizilmiş taşlar ile kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan geniş bir alana yayılmakta ve surun eski everelerine ait bir glasi ya da blokaj görümünü almaktadır. Buranın devamında, kuzeybatıda ise sözünü ettiğimiz blokajın, taş duvarın ve surun en az 3 kez yenilenen ince bir duvar tarafından kesildiği görülmüştür. Akropol kısmının kuzeybatısında yapılan bu çalışma bize buradaki çevirme sistemlerinin zaman içinde pek çok kez yenildiğini göstermiştir. Ancak ilginç bir biçimde bu evreler, surun iç kısmındaki dolguda bütünüyle takip edilememiştir. Açılan küçük sondajlar ve alanın geneline yayılan sarı killi toprak buranın düzeltilmiş olduğu izlenimini vermektedir. Bu nedenle megaronların yapımından önce iç kısımdaki alanın düzeltildiği ve buradaki diğer evrelerin tahrip edildiğini düşünülebilir.

Bu yıl ayrıca akropolü güneyden çevreleyen güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanan bir taş duvar üzerinde de çalışılmıştır. Geçtiğimiz sezon duvarın orta kısımlarına gelecek bir noktada, güneybatıya doğru bir dış şeklinde 5 m boyunca uzanan yeni bir parçası ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu bu duvar aynı yönde olasılıkla kazı alanının dışında da devam etmektedir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan ana duvar ile güneybatıya doğru uzanan duvar parçasının ne tür bir yapı kalıntısına ait olduğu olasılıkla 2006 yılında yapılacak olan çalışmalarla netleşecektir.

Anadolu ve Balkanlar arasındaki doğal geçiş yolu üzerinde bulunan Aşağı Pınar ve Kanlıgeçit yerleşmelerinde ortaya çıkan veriler, iki bölge arasındaki etkileşimi yansıtmaktadır. Ancak bu yıl her iki alanda da yaptığımız kazılar, buradaki tarihöncesi kültürlerin söz konusu etkileşimin yanı sıra, bölgesel bir oluşum sürecine ait izleri de taşımaktadır.

1 Bu tabakalar yerleşimin ilişkili olduğu Balkan kronolojisinde Orta Neolitik olarak adlandırılmakta, ancak Anadolu kronolojisinde Orta Kalkolitik döneme karşılık gelmektedir.

2 Balkan kronolojisine göre ise Erken Neolitik, Anadolu kronolojisine göre Son Neolitik.

3 Aşağı şehir olarak nitelendirilebilecek alanda yalnızca bazı küçük sondajlar yapılmıştır.

KIRKLARELİ EXCAVATIONS: AŞAĞI PINAR AND KANLIGEÇİT

Research continued at both Aşağı Pinar (Neolithic-Chalcolithic) and Kanlıgeçit (Early Bronze Age) in 2005 under the joint auspices of Istanbul University Prehistory Section and the German Archaeological Institute.

AŞAĞI PINAR

The focus of the 1993-2000 seasons was the Chalcolithic¹ Levels (1-5). Excavations yielded neatly ordered rectangular 1-3 roomed wattle and daub structures with hearths and storage silos. The ceramics from this phase include carinated vessels and necked jars as well as bowls and plates. Usually these vessels are dark burnished and often decorated with incised-line or impressed-dot motifs, though relief decoration is not unknown.

Although excavations had already reached the Neolithic² levels (6-7), which were only present in the northern part of the mound, in the 1996 season, detailed research of these contexts did not begin until 2003. Investigations show that there is a distinct separation between the pottery traditions of the Neolithic and the later Chalcolithic levels. Unlike the abovementioned darker burnishing, the ceramic repertoires of the former show a predominance of lighter colors and deep red tones. The typical steep carinated forms that typify the assemblage in the later period are virtually absent from the Neolithic levels. Instead, bulbous bodied and relatively short S-curved jars, tulip-shaped vessels and open-sided bowls prevail. Decoration in this phase is commonly applied in white. Differences between the two levels are also notable in the architectural remains. The agglutinated structures we find in Level 6 are distinctly different from the free-standing structures of the Chalcolithic Phase. Excavations from previous seasons indicate that the structures extend some 20 meters across an east-west axis. In the 2005 season research focused on the trenches

directly west of these structures and confirmed that they continue at least another 20 m further towards the west. This suggests that the architectural complex here forms an east-west concave arc. Although currently not fully exposed, excavations reveal that the rooms contain platforms, storage silos, grinding stones as well as whole vessels.

The most recent research at Aşağı Pinar yielded insights towards understanding the transition period between the Neolithic and Chalcolithic levels as excavations uncovered levels bracketing this transition. Research on the intermediate levels is ongoing. While investigations of the lower deposits will continue, much effort this season was devoted to two structures dating to Level 5. The exposed rectangular single roomed structures resemble others typical of the Level 5 architectural tradition. Targeted small scale soundings were conducted this season in order to address some questions from later levels; the western portion of a structure partially exposed in 1999-2000 was uncovered. This structure, which dates to Level 4, is rectangular (or nearly square) in shape and was constructed using wattle-and-daub. Seven *in situ* storage silos with diameters ranging between 75 and 25 cm as well as many fragmentary silo remains were recovered. Grain and seeds found within the storage silos and on the floors of the room suggest that the storage units were full. Moreover, excavations this season also continued in the trenches where the Level 3 enclosure wall has been exposed. Our work confirmed that the mound deposits extend beyond the enclosure wall. The research conducted suggests that although the Chalcolithic levels faced heavy destruction, they continued in the eastern part of the mound, where we also see Iron Age occupation.

KANLIGEÇİT

Excavations at Kanlıgeçit located about 300 meters southwest of Aşağı Pinar have been continuing intermittently since 1994. Investigations

at this Early Bronze Age³ site have focused solely on the acropolis. The earliest levels here date to the beginning of the third millennium and show Balkan Ezero influences. From the mid-Early Bronze Age onwards, Anatolian influences also become evident within the local cultural repertoire. Although the scale is smaller, the plan of this fortified settlement, which includes megaron structures, is reminiscent of typical of Anatolian architecture in this phase.

Excavations this season mainly focused on the northeast portion of the acropolis in an effort to understand the fortified settlement here. The wall enclosing the citadel appears either to have had two or three sub-phases of which the latest is the best preserved. Excavations this past season exposed the continuation of a northwest-southeast oriented wall which immediately predates the final use-phase of the enclosure wall. The western portion of this wall is cut by a later pit. Fragments of north-south oriented walls that abut the abovementioned wall suggest the presence of an architectural structure in this locale. The feature or building these walls form may possibly have been part of the defense or enclosure system of the settlement. Excavations beneath the wall yielded the presence of a stone pavement or fill-level, which was also damaged by pits. This construction, comprised in part of two overlying levels of stone, is spread across a wide northwest-southeast oriented area. It is probable that the stone fill-level functioned as a blockade for the earlier use-phase of the defense system. Continued excavations here revealed that the blockade, the stone wall, and the enclosure wall underwent at least three use-phases and were thereafter cut by a thinner

wall. Research conducted in the northwestern portion of the acropolis has made it clear that the fortification and enclosure system of this settlement underwent many use phases and renovations. Interestingly, however, all the abovementioned phases of use and renewal could not be identified in the architectural remains within the walled compound. Results of the small soundings and trenches here suggest that the area was leveled and subsequently filled with a yellow clayey soil. One may thus assume that the earlier levels in the area within the enclosure wall were destroyed by the leveling activity this area witnessed prior to the construction of the megaron structures.

This season our excavations also focused on the southeast-northwest oriented stone southern enclosure wall around the acropolis. There appears to be a 5 meter southwesterly extension in the mid section of the wall which was uncovered. The abovementioned wall extension presumably continues beyond the current excavation area. Excavations in 2006 may reveal what the function of the structure that includes this northwest-southeast oriented main wall and the smaller southwesterly running wall was.

The results yielded by the Aşağı Pınar and Kanlıgeçit excavations located in a region that connects Anatolia to the Balkans, provide important insights into the cultural influences between these two regions. In addition to a broader understanding of the interaction and influence, excavations conducted this past season at both sites have been informative about the local developments of these prehistoric cultures.

M. ÖZDOĞAN
H. PARZINGER
E. ÖZDOĞAN
H. SCHWARZBERG

1 These levels are assigned to the Middle Chalcolithic when following Anatolian chronologies but fall within the Middle Neolithic levels of Balkan chronologies.

2 This is contemporaneous with the Early Neolithic of the Balkan chronologies and the Late Neolithic of Anatolian chronologies.

3 The only investigations in the lower city have been small-scale soundings.

İLK TUNÇ ÇAĞI / EARLY BRONZE AGE

KÜLLÜOBA

Eskişehir ili, Seyitgazi İlçesi sınırları içinde ve Yenikent Köyü'ne 1300 m uzaklıkta yer alan Küllüoba Höyüğü'nde Prof. Dr. Turan Efe başkanlığında sürdürülen kazılar onuncu yılını doldurmuş bulunmaktadır. Höyükte en azından Geç Kalkolitik sonlarından (kabaca M.Ö. 4. binyıl ortası) M.Ö. 2000 yıllarına, diğer bir deyişle Orta Tunç Çağı başlarına kadar hemen hemen kesintisiz yerleşildiği anlaşılmaktadır.

İTÇ II dönemi yukarı şehir planının ortaya çıkarılması ve İTÇ III dönemi stratigrafisinin saptanabilmesi amacıyla, burada son senelerde yapılan kazılar, esas itibarıyla höyüğün doğu kesimindeki konide ve güney yamaçta yoğunlaştırılmıştır.

Kuzey tarafta, İTÇ II dönemine ait Yukarışehir surunun araştırılmasına devam edilmiştir. Burada Kale girişine ait ana kapılardan birine ait olabilecek kerpiç duvarlar açığa çıkarılmıştır.

Farklı yapı evreleri ve onarımlarla uzun süre kullanıldığı anlaşılan Kompleks II'nin nihayet planı tamamlanabilmiştir; ayrıca, Kompleks'teki farklı birimlerin işlevleri hakkında daha kapsamlı bilgiler elde edilmiştir. Bu Kompleks'in batıya bakan üç megaron içerdiği anlaşılmıştır. Güneydeki Büyük Megaron erken evrelerde sadece iki odaya sahiptir.

Büyük Megaron'da ocakların haricinde iç mimari öğelere ve günlük hayatta kullanılan in situ buluntulara neredeyse hiç rastlanmamıştır. Öte yandan, diğer birimlerde silo, magazin, fırın gibi iç mimari öğeler yanında, çanak çömlek, öğütme taşları, kemik ve taş aletler gibi buluntular da ele geçirilmiştir. Bu durum, Büyük Megaron'un idari bir işleve sahip olduğunu, müstemilatın ise hizmet birimi olduğunu göstermektedir.

Bu sene höyüğün doğusundaki tarlalarda yapılan çalışmalar sonucunda Aşağışehir evler-

ine ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır. Aşağışehir evlerini sel baskınlarından korumak için, Yukarışehir ile aşağı şehir arasında, yağmur sularının toplandığı çukurluk bir alan oluşturulduğu anlaşılmıştır.

Aşağışehir'de bağımsız olarak inşa edilmiş evlerin veya insulaların olduğu AI/AJ 23/24 ve AR 22 plankarelerindeki çalışmalarla anlaşılmıştır. AI/AJ 23/24 plankarelerindeki megaron-ev, bu planın en azından İTÇ II başlarından itibaren bölgede söz konusu olabileceğini göstermiştir. Kompleks I ve Kompleks II'nin daha karmaşık olan planları bu plandan gelişmiş gibi görünmektedir. Bununla bağlantılı olarak, kuzey Ege'de İTÇ ortasından itibaren söz konusu olan megaron-ev yapı planı, bu bölgede aynı dönemde ortaya çıkan diğer yeniliklerle birlikte, iç batı Anadolu'dan bir etkiyle ortaya çıkmış olabilir.

Kompleks II odalarında kronolojik açıdan büyük önem taşıyan bazı in situ kaplar ve diğer buluntular ele geçirilmiştir. Masif, yassı bir bronz balta Kompleks II'nin kerpiç duvarlarından birinde sunu hediyesi olarak bulunmuştur. Ele geçirilen İTÇ III dönemi iğneleri yeni tipler içermektedir. Ayrıca aynı döneme ait Troia kemik idollerinin benzerleri ele geçirilmiştir.

Parlak siyah ağırlı, üç ayaklı ve omzunda dikey ip delikli tutamaklar bulunan boyunlu çömlek, erken İTÇ III dönemine tarihlendirilmektedir ve Troia II örneklerini anımsatmaktadır.

Batı Anadolu İlk Tunç Çağı kronolojisinin daha sağlıklı saptanmasına önemli katkılarda bulunan Küllüoba kazıları, aynı zamanda İlk Tunç Çağı'nın ikinci yarısında uzak bölgeler arası ortaya çıkan yoğun ticaretin ulaştığı boyutlar ve batı Anadolu ile Ege dünyasında şehirciliğin gelişimi ile ilgili olarak yeni bir bakış açısı getirmektedir.

KÜLLÜOBA

The mound of Küllüoba is situated near Eskişehir, in the periphery of the small town of Seyitgazi and at distance of 1300 m from Yenikent village. The Küllüoba excavations have been going on for more than 10 years now. The occupation levels are almost without interreption from Late Chalcolithic (ca. Middle of the 4th millenium B.C.) to the beginnings of the Middle Bronze Age (2000 B.C.)

In order to expose the plan of the Upper Town during EB II and to determine the stratigraphy of EB III, the excavations were conducted mostly on the eastern cone and on the southern slope of the höyük.

On the northern part, the researches was continued on the fortification wall of the Upper Town. Here, some mud-brick walls which could be associated with the main gate, were unearthed. The plan of the building Complex II, which seems to have been used for a long period of time with different building levels and renovations, was finally completed. Thus, more information was compiled on the function of the different units of the Complex. It is clear now that this Complex included three Megaron buildings, was facing toward the west. The Great Megaron in the South had only two rooms in the early phases and should have an administration fontion when its annexe rooms has rather domestic character.

The work undertaken around the fields in the eastern part of the höyük has yielded remnants of walls which seem to belong to the houses of the Lower Town. In order to protect these

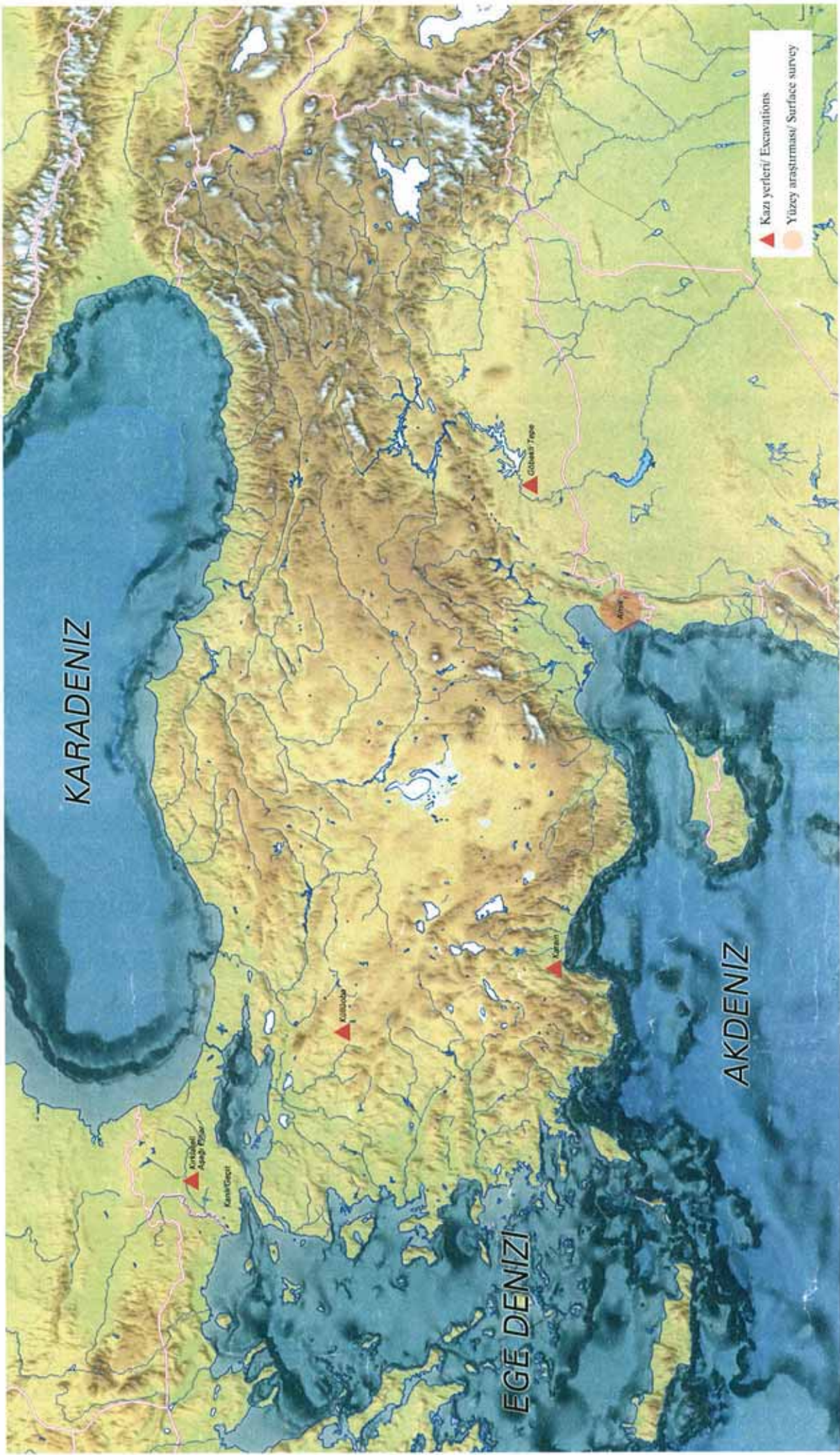
Lower Town houses from flooding after rain, a ditch was dug between the Upper and Lower Towns.

The excavations have shown that the houses in the Lower Town were built independently, forming insulae. A megaron house unearthed in Trench AI/AJ 23/24 shows that this plan was in use in the Area from the beginning of EBII on. The more complex plans of Building I and Building II were developed from this plan. The emergence of Megaron house type in the North Aegean area at the beginning of the EB III period might be due to the influence from inland western Anatolia.

In the Complex II building, some in situ pottery and some other finds were recovered, which are very important for the chronology of the site. A massive, flat axe of bronze was placed into the mud-brick wall of Complex II as an offering. The needles of EB II period show some new types. Apart from those Troian type of bone idols, a highly burnished black pot with three legs, was also recovered from the same period. This pottery has a long neck and pierced lugs on the shoulder. It can be dated to the Early EB III period and is reminiscent of certain examples found in Troian Second settlement.

The work at Küllüoba makes a great contribution to the establishment of a more reliable EB chronology of West Anatolia. The site underlines the potentiality of the intensified trade relations between remote areas and brings a new approach to the development of urbanism in Western Anatolia and the Aegean World.

Turan EFE

Res.1: 2005 yüzey araştırması ve kazıları gösteren harita / Map showing surface survey and excavations in 2005.

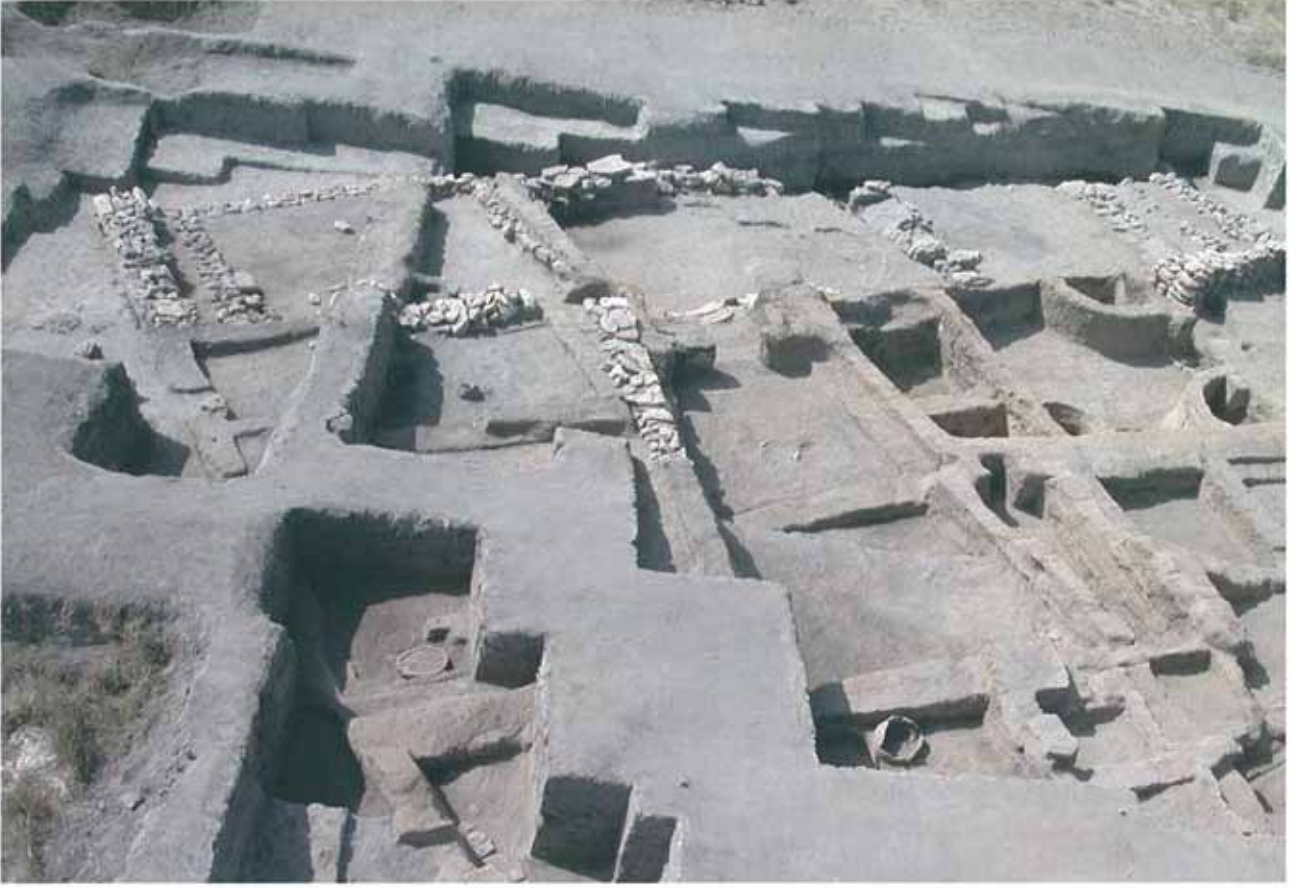
Res. 1: Amik Ovası yüzey araştırması. Yenişehir'de değirmen binası. Yapı en az iki yapı katına sahip, etrafta kanallar görülmekte / Amuq Valley Survey. Millhouse at Yenişehir, showing the channel outlets and at least two phases of construction.

Res. 2: Göbekli Tepe, 43 nolu payenin doğu yüzü / Göbekli Tepe, the right face of pillar 43.

Res. 3: Göbekli Tepe, 43 nolu payenin cephesi / Göbekli Tepe, the frontal face of pillar 43.

Res. 4: Küllüoba, Kompleks II yapısı / Küllüoba, building Complex II.

Res. 5: AŖađı Pınar, 9-10 P açmaları 4. tabaka yapısı batı kesimi / AŖađı Pınar, 9-10 P trenches west part of the Level 4 building.

Res. 6: Kanlıgeçit, kuzeybatıdan genel görünüm / Kanlıgeçit, general view from northwest.